

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**MİMAR SİNAN YAPISI MENZİL KÜLLİYELERİNDEN;
İZMİT PERTEV PAŞA KÜLLİYESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Natalie Ülker SÖNMEZ

Enstitü Anabilim Dalı : Sanat Tarihi

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Tülin ÇORUHLU

EYLÜL – 2010

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MİMAR SİNAN YAPISI MENZİL KÜLLİYELERİNDEN;
İZMİT PERTEV PAŞA KÜLLİYESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Natalie Ülker SÖNMEZ

Enstitü Anabilim Dalı : Sanat Tarihi

Bu tez 24/ 09/2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Yrd.Doç. Dr. Tülin CORUHLU Yrd.Doç.Dr. Nuri SECGİN Yrd.Doç.Dr. Gülsen TEZCAN

Jüri Başkanı

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

Jüri Üyesi

- Kabul
 Red
 Düzeltme

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitenin tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Natalie Ülker SÖNMEZ

24.09.2010

ÖNSÖZ

Mimar Sinan yapısı menzil külliyelerden İzmit Pertev Paşa Külliyesi konusu 16.yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunda yaşamış ve yüzlerce eser vermiş büyük usta Mimar Sinan' ın elinden çıkmış bir külliye teşkilatı olması bakımından incelemeye değer bulunmuştur. Çalışma konusu Osmanlı İmparatorluğunda önemli ticaret yollarında inşa edilen menzil külliyelerinden biri olması bakımından da önem taşır. Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Yrd Doç. Dr .Tülin Çoruhlu'ya teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim. Araştırmanın konusuyla ilgili planları ve rölemleri sağlayan, aynı zamanda mezar taşlarını da okuyan sayın Volkan Şenel'e ; bu günlere ulaşmamda emeklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim aileme ve yazım aşamasında desteğini esirgemeyen Özlem Çalış' a şükranlarımı sunarım.

Natalie Ülker SÖNMEZ

24.09.2010

İÇİNDEKİLER

RESİM LİSTESİ	iii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
EK LİSTESİ	ix
ÖZET.....	xii
SUMMARY	xiii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KÜLLİYENİN MİMARİ MİMAR SİNAN VE BANİSİ PERTEV	
PAŞA	16
2.1. Külliye'nin Mimarı.....	16
2.2. Külliye'nin Banisi	18
BÖLÜM 2: PERTEV PAŞA KÜLLİYESİ	20
2.1. Pertev Paşa Camii	21
2.1.1. Planı	21
2.1.2. Dış Cephe	22
2.1.3. İç Cephe	25
2.1.4. Süslemesi	27
2.1.4.1. Taş Süsleme	28
2.1.4.2. Ahşap Süsleme	29
2.1.4.3. Kalemîşi Süsleme.....	30
2.1.4.4. Vitray Süsleme	31
2.2. Su Yapıları	31
2.2.1. Çeşme	31
2.2.2. Şadırvan	32
2.2.3. Su Haznesi/Sarnıç	33
2.3. Sıbyan Mektebi	33
2.4. Hamam	34
2.5. Kervansaray.....	35
2.6. İmaret	36

2.7. Hazire	37
BÖLÜM 3: KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME	40
3.1. Camii	42
3.2. Süsleme	43
3.3. Çeşme	47
3.4. Şadırvan	47
3.5. Sıbyan Mektebi	47
3.6. Hamam	48
3.7. Kervansaray.....	49
3.8. İmaret	50
SONUÇ.....	51
KAYNAKLAR	54
EKLER.....	58
RESİMLER	157
ÖZGEÇMİŞ.....	198

RESİM LİSTESİ

- Resim 1:** Nakkaş Osman'ın Kanuni Sultan Süleyman'ın cenazesinin Süleymaniye Cami'ne getirilişini tasvir eden minyatürde Mimar Sinan'ın resmedildiği detay. (İslam Ansiklopedisi,Cilt 37)157
- Resim 2:** İzmit Pertev Paşa Camii- 1922 (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi 2010 ajandası)157
- Resim 3:** İzmit şehrinin yukardan görünüşü- Sahilde Pertev Paşa Külliyesi (YÜCE, 2007:252) 158
- Resim 4 :** Kervansaray'ın kalıntısı olduğu düşünülmektedir- Tarihi belli değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü).....158
- Resim 5:** Kervansaray'ın kalıntısı olduğu düşünülmektedir- Tarihi belli değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü).....159
- Resim 6:** İzmit Pertev Paşa Camii- Güneybatı cephe-Tarihi belli değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü) 159
- Resim 7:** İzmit Pertev Paşa Camii- Güney cephe-Tarihi belli değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü)160
- Resim 8:** İzmit Pertev Paşa Camii- Kuzey doğu cephe-Tarihi belli değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü)160
- Resim 9:** İzmit Pertev Paşa Camii Genel Görünüşü Güneybatı Cephe-1968 (Kocaeli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü).....161
- Resim 10:** İzmit Pertev Paşa Camii ve Hamamın Genel Görünüşü Kuzeybatı Cephe- 1968 (Kocaeli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü)..161
- Resim 11:** İzmit Pertev Paşa Camii Genel Görünüşü Güneybatı Cephe-Çeşme 1959 (Kocaeli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü).....162
- Resim 12:** İzmit Pertev Paşa Camii Genel Görünüşü Güney Cephe-1959 (Kocaeli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü).....162
- Resim 13:** Sıbyan Mektebi –Onarımdan önce- Tarihi belli değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü)163

Resim 14: Sıbyan Mektebi – Onarımdan sonra- Tarihi belli değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü)	163
Resim 15: Hamamın kalıntısı- Tarihi belli değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü)	164
Resim 16: Şadırvan- Onarımdan Önce- Tarihi belli değil- (Vakıflar Genel Müdürlüğü)	164
Resim 17: İzmit Pertev Paşa Camii Batı Avlu Giriş Kapısı -Tarihi Belli Değil- (Vakıflar Genel Müdürlüğü)	165
Resim 18: İzmit Pertev Paşa Camii Son Cemaat Yeri-Tarihi Belli Değil- (Vakıflar Genel Müdürlüğü)	165
Resim 19: İzmit Pertev Paşa Camii Son Cemaat Yeri-Tarihi Belli Değil- (Vakıflar Genel Müdürlüğü)	166
Resim 20: İzmit Pertev Paşa Camii Son Cemaat Yeri-Tarihi Belli Değil- (Vakıflar Genel Müdürlüğü)	166
Resim 21: İzmit Pertev Paşa Camii Giriş Kapısı-Tarihi Belli Değil- (Vakıflar Genel Müdürlüğü)	167
Resim 22: İzmit Pertev Paşa Camii-Mihrap-Minber-Tarihi Belli Değil- (Vakıflar Genel Müdürlüğü)	167
Resim 23: İzmit Pertev Paşa Camii-Mihrap -Tarihi Belli Değil- (Vakıflar Genel Müdürlüğü)	168
Resim 24: İzmit Pertev Paşa Camii-Kubbeye Geçiş Elemanları -Tarihi Belli Değil- (Vakıflar Genel Müdürlüğü)	168
Resim 25: İzmit Pertev Paşa Camii-Kubbe Kalem işi Süsleme-Tarihi Belli Değil- (Vakıflar Genel Müdürlüğü)	169
Resim 26: İzmit Pertev Paşa Camii-Kubbe Kalem işi Süsleme-Tarihi Belli Değil- (Vakıflar Genel Müdürlüğü)	169
Resim 27 : İzmit Pertev Paşa Camii Kuşbakışı Görünüşü	170
Resim 28: Avlu Duvarı Kuzey Cephe	170
Resim 29 : Avlu Duvarı- Kuzey Cephe- Kuzey Avlu Kapısı	171
Resim 30 : Avlu Duvarı- Batı Cephe	171

Resim 31 : Avlu Duvarı- Batı Cephe- Batı Avlu Kapısı	172
Resim 32 : Batı Avlu Kapısı- Kitabesi	172
Resim 33 : Çeşme- Avlu Duvarı Güneybatı Cephe	173
Resim 34 : Çeşme Kitabesi - Avlu Duvarı Güneybatı Cephe	173
Resim 35 : İzmit Pertev Paşa Camii Avlu Duvarı- Güney Cephe.....	174
Resim 36 : İzmit Pertev Paşa Camii Avlu Duvarı- Doğu Cephe	174
Resim 37 : İzmit Pertev Paşa Camii Avlu Duvarı-Doğu Avlu Kapısı ve Tuvalet Ünitesi- Doğu Cephe.....	175
Resim 38 : Şadırvan.....	175
Resim 39 :Şadırvan özgün musluk şebekesi	175
Resim 40 :Minare	176
Resim 41 : Hazire- Arka Avlu Doğu Cephe.....	176
Resim 42 : 1Nolu Mezar Taşı.....	177
Resim 43 : 2 Nolu Mezar Taşı.....	177
Resim 44 : 3 Nolu Mezar Taşı.....	177
Resim 45 : 4 Nolu Mezar Taşı.....	177
Resim 46 :İzmit Pertev Paşa Camii Kuzey Cephe	178
Resim 47 : İzmit Pertev Paşa Camii- Doğu Cephe.....	178
Resim 48 : İzmit Pertev Paşa Camii- Güney Cephe.....	179
Resim 49 : İzmit Pertev Paşa Camii- Batı Cephe.....	179
Resim 50 : İzmit Pertev Paşa Camii- Batı Cephe- Minare Kaidesi.....	180
Resim 51 :İzmit Pertev Paşa Camii Kuzey Cephe- Son Cemaat Yeri	180
Resim 52 :İzmit Pertev Paşa Camii -Son Cemaat Yeri	181
Resim 53 :İzmit Pertev Paşa Camii -Son Cemaat Yeri- İç Revak	181
Resim 54 : Son Cemaat Yeri-Köşe Sütunları	182
Resim 55 : Son Cemaat yeri Örtü Sistemi.....	182
Resim 56 : Son Cemaat yeri Örtü Sistemi-Kubbe.....	182
Resim 57 : Son Cemaat yeri Örtü Sistemi-Kubbe.....	182
Resim 58 : Son Cemaat Yeri- İç Revak-Minareye çıkan kapı	183

Resim 59 : Son Cemaat Yeri- Sağ Mihrabiye	183
Resim 60 : -Son Cemaat Yeri- Sol Mihrabiye	183
Resim 61 : Camii Giriş Kapısı	184
Resim 62 : Camii Giriş Kapısı	184
Resim 63 : Camii Giriş Kapısı-Detay.....	184
Resim 64 : Camii Harim –Güney Cephe.....	185
Resim 65 : Camii Harim –Mihrap	185
Resim 66 : Camii Harim –Mihrap detay	185
Resim 67 : Camii Harim- Minber.....	186
Resim 68 : Camii Harim- Minber detayı.....	186
Resim 69 : Camii Harim- Vaaz Kürsüsü.....	187
Resim 70 : Camii Harim-Batı Cephe.....	187
Resim 71 : Camii Harim-Kuzey Cephe.....	188
Resim 72 : Kuzey Cephe- Giriş Kapısı	188
Resim 73 :Kuzey Cephe-Mahfile çıkan merdiven kapısı.....	188
Resim 74 : Camii Harim-Doğu Cephe	189
Resim 75 : Camii Harim-Kubbe.....	189
Resim 76 : Camii Harim-Kubbeye Geçiş Elemanları	190
Resim 77 : Ahşap Kapı Kanadı-Sağ.....	190
Resim 78 : Ahşap Kapı Kanadı-Sol.....	190
Resim 79 : Ahşap Kapı Kanadı-Sağ Üst Pano	191
Resim 80 : Ahşap Kapı Kanadı-Sol Üst Pano	191
Resim 81 : Ahşap Kapı Kanadı-Sağ Orta Pano.....	191
Resim 82 : Ahşap Kapı Kanadı-Sol Orta Pano	191
Resim 83 : Ahşap Kapı Kanadı-Sağ Alt Pano	192
Resim 84 : Ahşap Kapı Kanadı-Sol Alt Pano	192
Resim 85 : Pencere Kanadı.....	192
Resim 86 : Cami Örtü Sistemi.....	193
Resim 87 : Cami Örtü Sistemi.....	193

Resim 88: Sıbyan Mektebi –Doğu Cephe	194
Resim 89: Sıbyan Mektebi –Güney(Ön) Cephe	194
Resim 90: Hamam Kalıntısı- Güney Cephe	195
Resim 91: Hamam Kalıntısı- Güney Cephe	195
Resim 92: Hamam Kalıntısı- Kuzey Cephe	196
Resim 93: Su Haznesi.....	196
Resim 94: Edirne Selimiye Camii pencereleri	197

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Cami personel ve ücretleri.....	40
Tablo 2: Mektep görevlileri ve ücretleri	41
Tablo 3: Kervansaray görevlileri ve ücretleri.....	41

EK LİSTESİ

EK 1: 740 Numaralı Deftere “Pertev Paşa Vakfı”na ait Vakfiye (Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı.....	58
EK 2: 740 Numaralı Deftere kayıtlı “Pertev Paşa Vakfı”na ait Vakfiyenin Türkçe Transkripsiyonu	72
EK 3: 740 Numaralı Deftere kayıtlı “Pertev Paşa Vakfı”na ait Vakfiyenin Türkçe Sadeleştirilmesi (Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı.....	119
EK 4: Planlar	125
4.1. İzmit Pertev Paşa Külliyesi Vaziyet Planı (A.S.Ülgen –Vakıflar Genel Müdürlüğü.....	125
4.2. İzmit Pertev Paşa Camii Kesiti (A.S.Ülgen –Vakıflar Genel Müdürlüğü)	126
4.3. İzmit Pertev Paşa Kervansaray, Hamam, İmaret, Sıbyan Mektebi Kesitleri (A.S.Ülgen –Vakıflar Genel Müdürlüğü.....	127
4.4. Pertev Paşa Camii Rölevesi -Vaziyet Planı (Piray Mimarlık- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi)	128
4.5. Pertev Paşa Camii Rölevesi –Görünüşler –Kuzey Cephe (Piray Mimarlık- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi).....	129
4.6. Pertev Paşa Camii Rölevesi –Görünüşler –Doğu Cephe (Piray Mimarlık- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi).....	130
4.7. Pertev Paşa Camii Rölevesi –Görünüşler –Güney Cephe (Piray Mimarlık- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi).....	131
4.8. Pertev Paşa Camii Rölevesi –Görünüşler -Batı Cephe (Piray Mimarlık- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi).....	132
4.9. Pertev Paşa Camii Rölevesi- A-A Kesiti (Piray Mimarlık- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi)	133

4.10. Pertev Paşa Camii Rölevesi –B-B Kesiti (Piray Mimarlık- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi)	134
4.11. Pertev Paşa Camii Rölevesi –C-C Kesiti (Piray Mimarlık- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi)	135
4.12. Pertev Paşa Camii Rölevesi –Planlar-Kesit (Piray Mimarlık- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi)	136
4.13. Pertev Paşa Camii Rölevesi –Zemin Kat Planı (Piray Mimarlık- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi)	138
4.14. Pertev Paşa Camii Rölevesi –Mahfil Katı Planı (Piray Mimarlık- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi)	139
4.15. Pertev Paşa Camii Rölevesi +13.00 Kotu Planı (Piray Mimarlık- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi)	140
4.16. Pertev Paşa Camii Rölevesi +16.00 Kotu Planı (Piray Mimarlık- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi)	141
4.17. Pertev Paşa Camii Rölevesi -Detaylar (Giriş Kapısı) (Piray Mimarlık- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi).....	142
4.18. Pertev Paşa Camii Rölevesi –Detaylar (Mihrap) (Piray Mimarlık- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi)	143
4.19. Pertev Paşa Camii Rölevesi –Detaylar (Minber) (Piray Mimarlık- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi)	144
4.20. Pertev Paşa Camii Rölevesi –Detaylar (Giriş Kapısı-Ahşap Kapı Kanatları) (Piray Mimarlık- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi)	145
4.21. Pertev Paşa Camii Rölevesi –Detaylar (Ahşap Pencere Kanatları) (Piray Mimarlık- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi)	146
EK 5: Vakıf Eski Eser Fişleri	147
5.1. Pertev Paşa Camii Vakıf Eski Eser Fişi (Vakıflar Genel Müdürlüğü)...	147
5.2. Pertev Paşa Sıbyan Mektebi Vakıf Eski Eser Fişi (Vakıflar Genel Müdürlüğü)	148

5.3. Pertev Paşa Hamam Vakıf Eski Eser Fişi (Vakıflar Genel Müdürlüğü)..	149
5.4. Pertev Paşa Kervansaray Vakıf Eski Eser Fişi (Vakıflar Genel Müdürlüğü)	150
5.5. Pertev Paşa İmaret Vakıf Eski Eser Fişi (Vakıflar Genel Müdürlüğü)...	151
EK 6: Pertev Paşa Vakfına Ait Envanter Defterlerinin Türkçe Sadeleştirilmesi	152
EK 7: Sözlük	155

Tezin Başlığı : Mimar Sinan Yapısı Menzil Külliyelerinden ;İzmit Pertev Paşa Külliyesi

Tezin Yazarı : Natalie Ülker SÖNMEZ

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Tülin ÇORUHLU

Kabul Tarihi: 24.09.2010

Sayfa Sayısı: xiii(ön kısım)+57(tez)+140(ekler)

Anabilimdalı: Sanat Tarihi

Osmanlı İmparatorluğu XVI.yüzyılda en parlak devrini yaşamıştır. Mimar Sinan'ın da yaşadığı bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu her bakımdan zirveye ulaşmıştır. Çok gelişmiş sosyal iktisadi ve kültürel çevre içinde yetenekli bir kadroyla çalışma fırsatı bulan Mimar Sinan; dönemin padişahlarına, hanım sultanlarına, sadrazamlarına ve birçok devlet adamına siparişleri üzerine eserler inşa etmiştir. Bu kişilerden biri de Kanuni Sultan Süleyman döneminde vezirlik yapmış Pertev Mehmet Paşa'dır. Pertev Mehmet Paşa ölümünden bir süre önce Mimar Sinan'a İzmit'te çalışmanın konusunu oluşturan külliyei yapmasını vasiyet etmiştir. Paşanın ölümünden sonra 1572'de yapımına başlanan külliye 1579 yılında sona ermiştir. Külliye; cami, hamam, kervansaray, sıbyan mektebi, çeşme ve imareten oluşmaktadır. Yapı topluluğundan yalnız cami ve çeşme döneminin özelliklerini koruyarak gelmiştir. Sıbyan mektebi ise yapılan onarımlar sonucu yenilenmiş ve özgünlüğünü kaybetmiştir. Hamamın ise harap halde bir bölümü günümüze gelebilmiştir. Kervansaray ve imarette tamamen ortadan kalkmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomisinin de güçlendiği bu dönemde önemli ticaret yolları üzerinde (menzil noktalarında) padişah ve vezirler tarafından birçok menzil külliyesi inşa edilmiştir. İzmit Pertev Paşa külliyesi de bu menzil külliyelerinden birisi olması bakımından önemlidir.

Bu dönemde Mimar Sinan'ın devlet adamlarına yaptığı diğer eserler oldukça görkemli yapılar; İzmit Pertev Paşa Camisi oldukça sade olması bakımından dikkat çekicidir. Ayrıca külliye Mimar Sinan'a ait olmasına rağmen çok bilinmemekle beraber yeterince araştırılmamıştır.

Çalışmayla ilgili olarak kütüphanelerden kaynaklar ve tezler elde edildikten sonra Vakıflar Genel Müdürlüğü'nden ve Kocaeli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'nden külliye ile ilgili planlara, eski eser fişlerine ve eski resimlere ulaşılmıştır. Külliyei oluşturan yapı topluluğu yerine gidilerek fotoğrafları çekilmiştir.

Bu doğrultuda yapılan çalışma sonucu; külliyenin mimarisi üzerinde durulmuş ,mimari sorunlara değinilmiş; Mimar Sinan'ın diğer eserleriyle karşılaştırılarak yapı topluluğu aydınlatılmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Mimar Sinan, Pertev Paşa, Külliye, Menzil, Osmanlı

Title of the Thesis : Range Complex Structure of the architect Sinan, Izmit Pertev Pasha Complex	
Author : Natalie Ülker SÖNMEZ	Supervisor: Assistant Prof. Dr. Tülin ÇORUHLU
Date: 24.10.2010	Nu. of pages: xiii(front) +57(thesis)+140(adds)
Department : History of Art	
<p>XVI century was the best period of the Ottoman Empire lived. In this period that Mimar Sinan lived too, Ottoman Empire reached its peak in all respects. Mimar Sinan who got oppurtunity to work with a talented team in a very advanced environment in terms of socially, economically and culturally, had built many buildings for Sultan of the period , wives of the Sultan, Grand vizier and many men of states on their orders. One of these people was Pertev Mehmet Pasha who had been vizier of Sultan Suleyman. Pertev Mehmet Pasha, some time ago of his death, will to Mimar Sinan to build complex forming the subject of study in İzmit.The complex that was began to built in 1572 after the death of Pasha ended in 1579. It consists of mosques, public baths, a caravanserai, a primary school,a soup kitchen and a fountain. The only mosque and the fountain in structure community has characteristics of period. The primary school was renovated and restored and has lost its originality. One ruined part of the bath could come today. Caravanserai and the soup kitchen has been completely eliminated.</p> <p>During this period that the Otoman Empire's economy had also strengthened,several range complexes were built on major trade routes (point range) by Sultan and viziers. İzmit Pertev Pasha complex is important in terms of being one of those range complex.</p> <p>While as other Works that Mimar Sinan built for men of state in this period are very magnificent structures, Izmit Pertev Pasha Mosque are noteworthy in terms of being very simple. Despite the complex belongs to Mimar Sinan , it is also very unclear and has not been studied sufficiently.</p> <p>After being obtained resources and thesis from the libraries, plans related to complex, ancient artifacts and old pictures were taken from the Directorate General Foundations and Kocaeli Regional Board of Protection of Cultural and Natural Heritage..</p> <p>The study results in this direction; focused on the architecture of the complex, architecture problems are addressed, comparing with other Works of Mimar Sinan, buildings community have been tried to enlighten.</p>	
Keywords : Mimar Sinan, Pertev Pasha, Complex, Range, Ottoman	

GİRİŞ

16. yüzyılda batıda Orta Avrupa'ya, güneyde Kuzey Afrika'ya ve doğuda İran'a kadar uzayan sınırlarıyla çağın en güçlü devleti Osmanlı İmparatorluğu olmuştur. İmparatorluğun bu gücü bütün sanat dallarında olduğu gibi mimariye de yansımıştır. Klasik dönem olarak adlandırılan bu dönemde Mimar Sinan önemli bir rol oynamış; kendinden önceki gelişmeleri inceleyip, geliştirmiş ve kendi bulduğu çözümlerle de Osmanlı mimarlığını zirveye çıkarmıştır.

Çalışmanın konusunu oluşturan İzmit Pertev Paşa Külliyesi de Mimar Sinan tarafından Kanuni Sultan Süleyman'ın vezirlerinden Pertev Paşa adına ölümünden sonra yapılmıştır. Külliye başkentten Anadolu'ya giden yol üzerinde; Gebze'den sonra ikinci konaklama merkezi olan İzmit'te inşa edilmiştir.

Çalışmanın konusu olan İzmit Pertev Paşa Külliyesini daha iyi anlayıp değerlendirebilmek için külliye tanımını, kapsamı ve oluşumu aşağıda açıklanmış; külliyelerin tarihçesine kısaca değinilmiştir.

Külliye Tanımı , Kapsamı ve Oluşumu:

İslam mimarlığında sosyal, ekonomik, kültürel amaçlarla kurulmuş yapı topluluğuna *külliye* denilmektedir (Ödekan, 1997: 1075). Külliye, amaç ve ihtiyaç doğrultusunda bir caminin etrafında sıralanmış medrese, türbe, hamam, kervansaray, çarşı, tabhane, imaret, kütüphane, mektep, darüşşifa gibi dini, sosyal ve kültürel hizmet veren kuruluşları ve hizmetlileri barındıran bir yapılar topluluğudur (Gültekin, 2001: 21). En basit anlamı ile külliye çeşitli fonksiyonel, yapı birimlerinin bir arada toplanıp inşa edildiği sosyal kuruluş olarak tanımlanabilir (Cantay, 2002: 1).

Külliye olarak adlandırılan önemli yapı topluluklarına zaman içinde *manzûme*, *hey'et*, *imâret*, *site*, *imâret sitesi*, *yapı kompleks* gibi isimler de verilmiştir (Çobanoğlu, 2002: 542).

Sultanlar, bunların eşleri ve çocukları, vezirler, sadrazamlar ve devletin ileri gelenleri gibi ekonomik ve politik güce sahip kimseler tarafından; halka hizmet amacıyla yapılan

külliyelerin işleyebilmesi için devletin arazileri ve kişinin özel mülkleri vakıf olarak bağlanırdı.¹ (Bunun yanı sıra külliye yapıları çevresinde inşa edilen han , hamam , arasta , boyahane , salhane (mezba) , mum imalathanesi , fırın, bayram ve pazar yerleri gibi ticaret amacıyla kurulmuş yapılardan elde edilen gelirler külliye giderlerine ayrılırdı.²

Külliye yapıları oluşturulan yapılar vakfiyeye bağlı olarak tek seferde inşa edilebildiği gibi sonradan eklemeler de olabilirdi.

Külliyelerin yönetim biçimlerine *Vakıf*, yönetmeliklerine *Vakfiye*, yöneticilerine de *Mütevelli* denilirdi (Ödekan, 1997:1075).

Bir sosyal hizmet kuruluşu olarak külliye kavramının temelinde halka parasız hizmet ilkesi olduğu kadar, kentin imarı düşüncesi de bulunmaktadır.³

Külliyelerin merkezinde genellikle cami ve çevresinde ona bağlı olarak yapılan ve belirli bir düzene göre işleyen yapılar yer almaktadır. İslamiyet'in ilk yıllarında cami, toplu olarak namaz kılma gerekliliğinden ortaya çıkmasına karşın, bünyesinde çeşitli sosyal fonksiyonlara da yer vermiştir. Camiler topluma öğüt vermek amacıyla hutbe ve vaazlar okunan, öğretim yapılan, mahkeme görevi gören ve önemli kararlar alınan, barınma ve konaklama yeri olarak kullanılan çok işlevli bir yapı olmuştur. Zaman içerisinde kentlerin ve toplumsal örgütlenmelerin gelişmesiyle değişik işlevler için ayrı yapılar yapılması gerekliliği doğmuştur. Bu doğrultuda değişik işlevleri karşılamak amacıyla ayrı yapıların tasarlanmaya başlaması da külliye yapıları doğurmuştur.⁴

Külliye Yapıların Yapılış Amaçları:

Osmanlı İmparatorluğu'nda inşa edilen külliye yapıları, devletin imâr ve iskân siyasetinde önemli bir yeri bulunmaktadır. Bursa , Edirne , İstanbul gibi şehirlerde bunlar,

¹ Bilgi için bkz. F. Akozan, "Türk Külliye Yapıları", **Vakıflar Dergisi**, VIII, Ankara 1969, s.303-309 ;E. Gültekin, **Ulukışla ve Öküz Mehmet Paşa Menzil Külliyesi**, Ankara, 2001, s. 22 ; F. Müderrisoğlu, **Menzil Külliye Yapıları**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1993, s.139.

² Bilgi için bkz. E.Gültekin, **a.g.e.** s. 22 ; Ö.L. Barkan, "Şehirlerin Teşekkül ve İnkişafı Tarihi Bakımından Osmanlı İmparatorluğu'nda İmaret Sitelerinin Kuruluş ve İşleyiş Tarzına Ait Araştırmalar", **İ.Ü.İktisat Fakültesi Mecmuası**, C.XXIII, 1963, s. 240-241 ;A.Ödekan, "Külliye", **Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**, C.2, İstanbul, s.1075.

³ Bilgi için bkz. E.Gültekin, **a.g.e.** s. 22 ;A. Ödekan,**a.g.m.**,s. 1075.

⁴ Bilgi için bkz. A.Ödekan, **a.g.m.**,s. 1076 ; E. Gültekin, **a.g.e.**, s.21.

yerleşmenin merkezini teşkil etmekte, hac ve kervan yolları üzerindeki menzillere ve ıssız geçit yerlerindeki derbentlere kurulan külliyeler çevresinde ise çoğu zaman şehirler ve kasabalar meydana gelmektedir (Reyhanlı, 1974: 12).

Büyük Osmanlı külliyelerinin medreseleri Osmanlı Devleti'nin idarecilerini ve devlet mekanizmasında önemli rol oynayan ulema sınıfını yetiştirmesi bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca Osmanlı külliyelerinin medreseleri, dönemin eğitim sistemine yenilikler kazandırmış ve devrin kültür merkezi olmuşlardır (Uzunçarşılı, 1984: 3).

Külliye yapımının bir diğer nedeni ise dini amaçlardır. Sultan, sadrazam ve ileri gelen devlet adamları gibi kimseler bu amaç doğrultusunda kendi mülkleriyle vakıflar kurarak, hayır kurumları olan külliye inşaa ettirmişlerdir. Bu külliyelerin darüşşifalarında, dönemin en iyi hekimleri halka parasız bakmakta; imaretlerinde fakirler doyurulmakta ve medreselerde eğitim yapılmaktaydı (Gültekin , 2001: 26). Böylelikle yoksul ve evsizlere sığınak ve yemek sağlanarak, topluma bunlardan gelebilecek zararlar önlenmiş olmaktadır (Reyhanlı, 1974:15).

Külliyelerin bünyesinde yer alan hanlar, kervansaraylar ve dükkanlar gibi diğer ticari unsurlar, ticari hayatın gelişmesinde önemli rol oynamıştır.

Külliyelerin Tarihçesi:

İslamiyet'in ilk devrinden başlayarak camiyle bütünleşen birçok fonksiyon bulunmaktaydı. Medine'deki Mescid-i Nebevî bu anlamda bir külliye gibi çok fonksiyona sahip ilk yapı olarak görülebilir (Çobanoğlu, 2002: 542).

Emeviler ve Abbasiler döneminde yaygın biçimde ele alınan saray ve saraya bağlı pek çok birimden oluşmuş yapı toplulukları mevcuttur.⁵

Erken Arap-İslam İmparatorluğu'nda, bir cami ya da saray/kasra bağlı yapı topluluklarının Osmanlı külliye ile bir bağlantısı yoktur. Ancak Eyyübi, Zengi, Fatimi ve Memlüklü dönemine ait cami(mescit)-medrese ikilisinin bir yapı topluluğu şeklinde kullanımı, Anadolu Selçuklu mimarisini etkilemiştir.⁶

⁵ Bilgi için bkz. E.Gültekin, **a.g.e.**, s. 23 ;A.V. Çobanoğlu, "Külliye",**İslam Ansiklopedisi**,C.26, Ankara,2002, s. 542.

⁶ Bilgi için bkz. T.Reyhanlı, **Osmanlılarda Külliye Mimarisinin** Gelişimi, İ.Ü. Edb.Fak.,Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul,1974,s. 155-160 ;F. Müderrisoğlu, **a.g.t.**, s. 141.

Eyyubi, Zengi(Atabekler) ve Memlük mimarlığında geniş kapsamlı külliyelerle karşılaşmakta; Memlük sultanı Kalavun'un (1280-90) Kahire'de 1283-85' te yaptırdığı; cami, medrese, türbe ile hastaneden oluşan Kalavun Külliyesi (Kalavun Camisi/Kalavun Medrese ve Türbesi) dönemin önemli yapı topluluğu olarak karşımıza çıkmaktadır (Ödekan, 1997: 1978).⁷

Anadolu'da en erken tarihli külliye örnekleri ise Artukluklar'da görülmektedir. XII. yüzyılın ilk çeyreğinden günümüze ulaşan Artukluoğlu sultanın kardeşi Eminüddin için yaptırdığı Mardin Eminüddin Külliyesi (1222-23) ile yine aynı döneme tarihlenen Câmli'l-Asfar' ın çevresindeki kalıntılardan bir külliye olduğu anlaşılmaktadır (Çobanoğlu, 2002: 542).⁸ Mardin Eminüddin Külliyesi cami, medrese, mâristan(hastane), hamam ve çeşmeden oluşmakta ve bir avlu etrafında toplanmış yapıların yerleştirilmesi açısından gelişmiş bir külliye anlayışı sergilemektedir (Altun, 1978: 14).

Cami mihrap duvarına bitişik medrese yapısı ile külliye oluşturan erken tarihli bir örnek, Danişmentliler'in Kayseri Ulu Camii(1205) ve kible yönünde camiye bitişik olan Melik Gazi Medresesi'dir (Cantay, 2002:18).⁹

Anadolu'da Mengüceklü Ahmed Şah Divriği Ulu Cami'ni Darüşşifa (1228-29) ile birlikte bir külliye olarak yaptırmıştır (Aslanapa , 1984: 29).

İlk yapısı Danişmendli devrine kadar inen Kayseri Kölük Camii, Medrese ve Hamamı ile külliye programı içinde ele alınan yapılardır. Yapıda cami ve medrese (Çobanoğlu, 2002: 542) ,dış mimari olarak bir bütün halinde tasarlanmış olan kuruluşu yönünden de her iki birim tam bir organik bütünlük içinde konumlanmıştır (Cantay, 2002:18).¹⁰

Küçük ölçüdeki bir diğer külliye, bir Anadolu Selçuklu eseri olan Tunceli Mazgirt'teki Elti Hatun Külliyesi'dir. Külliye, farklı plan şeması ile kare giriş mekanlı cami (1229), kuzey duvarına bitişik çeşme, kümbet ve günümüze gelemeyen medreseden oluşmaktadır (Cantay, 2002: 17-18).

⁷ Bilgi için bkz.O.Aslanapa, **Türk Sanatı**, C.I,İstanbul,1984,s. 20-23.

⁸ Bilgi için bkz. A,Ödekan, **a.g.m.**,s.1078 ; G. Cantay, **Osmanlı Külliyelerinin Kuruluşu**, Ankara, 2002,s.17

⁹ Bilgi için bkz.O.Aslanapa, **a.g.e.**, s. 20-21.

¹⁰ Bilgi için bkz.O.Aslanapa, **a.g.e.**, s. 21.

Anadolu Selçuklu dönemi külliye kuruluşlarında fonksiyonel yapı birimleri içinde daima cami yapısı önemli olmuş, diğer yapılar (medrese, darüşşifa, kümbet, türbe ,hamam gibi) camiye bağlı kalmıştır (Cantay, 2002:20). Ancak XIII. yüzyıl ikinci yarısında inşa edilen külliyelerde, medrese biriminin külliye yapıları içinde önem kazanarak ön plana çıktığı görülmektedir.

Anadolu Selçuklu dönemi külliyelerinin en büyüğü Kayseri’de Huand Hatun Külliyesi’dir(1238). Külliye cami etrafında medrese, hamam ve bir de kurucunun türbesinden meydana gelmektedir (Eyice, 1988:169).

Kayseri’deki Hacı Kılıç Külliyesi (1249) cami ve medrese birimli, önemli bir Anadolu Selçuklu külliyesidir (Cantay, 2002:18). Bu külliye de Huand Hatun külliyesinden farklı olarak, cami ile medrese birbiriyle kaynaşmış haldedir (Aslanapa, 1984:54). Medresinin avlusu aynı zamanda caminin avlusu olarak düşünülmüştür. Bu şema, XVI. yüzyıl Osmanlı mimarisinde yeniden ele alınarak ,daha olgun bir mimari üslupla özellikle başkent külliyelerinde uygulanmıştır. ¹¹

Akşehir’de Sahip Ata’nın yaptırdığı Taş Medrese (1250)’de aslında bir külliye halinde iken bugün yalnız , aynı cephe üzerinde tek kubbeli cami ve medrese ile yan eyvana bitişik türbe kalmıştır (Aslanapa, 1984:108).

Konya Sahip Ata Külliyesi (1258) ve Konya İnce Minareli Medrese Külliyesi(1260) Anadolu Selçuklu dönemine ait diğer örneklerdendir.

Beylikler devrinde Selçuklu geleneği devam etmekle beraber yeni denemeler de ele alınmıştır. Böylelikle Beylikler döneminde inşa edilen külliyeler Selçuklu dönemi ile Osmanlı dönemi arasında bir geçiş evresi oluşturmuştur. XIV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Anadolu Selçuklu döneminde görülen birbirine bitişik yapılar grubu,yerlerini tek tek bağımsız yapılardan oluşan külliyelere bırakmıştır (Gültekin, 2001:25).

Anadolu Beylikleri döneminde inşa edilen külliyeler de dini fonksiyonun ağır basmasının yanı sıra sosyal yardım fonksiyonu da önem taşımıştır (Cantay, 2002: 25).

Anadolu’da Beylikler dönemi külliye kuruluşlarından , Anadolu Selçukluları’nın bitişik fonksiyonel yapı birimlerinden meydana gelen külliye geleneğini devam ettiren ,anıtsal

¹¹ Bilgi için bkz. F. Müderrisoğlu, **a.g.t.**, s. 163 ; E.Gültekin, **a.g.e.**, s. 24.

nitelikte en erken örnek Manisa Ulu Camii Külliyesi (1376)'dir. Ancak cami, plan şeması ve revaklı avlu düzeniyle atılımcı bazı özelliklere işaret etmektedir. Nitekim, gerek avlu kullanımını gerekse sekiz destekli plan şeması, XV-XVI. yüzyıllarda Osmanlı mimarisinde yeniden değerlendirilecektir.

Germiyanoğlu II. Yakup Bey'in Kütahya'da yaptırdığı külliye (1390/1428) türbe, imaret, mescit ve medreseden oluşmaktadır.¹²Gene Germiyanoğlu Beyliği mimarisinde, İshak Fakih Külliyesi (1433/34) mescit, türbe beraberliği ile medrese ve çeşmeden meydana gelen, daha küçük ölçüde bir uygulama olarak görülür (Cantay, 2002: 26).

Kitabesine göre 1404 yılında yapımı tamamlanan ve cami, medrese, hamam yapı kalıntısı ve hazireden oluşan Balat'taki İlyas Bey Külliyesi Menteşe Beyliği döneminin en önemli külliyelerinden birisidir (Müderrişoğlu, 1993:144). Yapı topluluğunda cami ve medresenin serbest konumda bir avlu çevresinde yerleştirilmesi dikkat çekicidir (Cantay, 2002: 27).¹³

Karaman'da Karamanoğlu İbrahim Bey İmaret (1432/1433), plan şeması açısından oldukça gelişmiş bir anlayışa işaret etmekle birlikte, bu tarihlerde Osmanlılar oldukça büyük külliye inşaat etmişlerdir (Gültekin, 2002: 25).

Candaroğlu İsmail Bey Kastamonu'da (1443/60) cami, türbe, medrese, imaret, han ve hamamdan ibaret bir külliye yaptırmıştır (Aslanapa, 1984: 212).

Beylikler dönemi mimarisinde, ayrı fonksiyonel yapıların bir arada konumlanması ile inşa edilen en geç külliye örneği Ramazanoğulları'nın yaptırdığı Adana Ulu Camii Külliyesi'dir (1513-41)(Cantay,2002:28).

Osmanlı'lar da yepyeni bir anlayışla ortaya çıkan ve gelişmesini tamamlayan külliye, dini esaslar üzerine, sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel amaçlara kurulmuş mimari topluluklardır (Müderrişoğlu, 1993: 144/145). Banilerin oluşturduğu zengin vakıflar sayesinde bu külliye uzun süre fonksiyonlarını aksatmadan sürdürmüş, devletin imâr ve iskân siyasetiyle çeşitli yerlerin gelişmesini sağlamıştır (Çobanoğlu, 2002:542).

¹² Bilgi için bkz. G. Cantay, **a.g.e.**, s.25 ;O. Aslanapa, **a.g.e.** s.219.

¹³ Bilgi için bkz. A.Durukan, **Balat İlyas Bey Camii**, Ankara, 1988.

1300-1451 yılları arasını kapsayan Erken Osmanlı Dönemi'nde başkent Bursa'da inşa edilen ve sultanlar tarafından yaptırıldıkları için *selâtin külliyesi* grubuna yerleştirilebilecek beş külliye söz konusudur (Müderrişoğlu, 1993: 145).

Sultan külliyelerinin ilki Bursa'da inşa edilmiş Orhan Gazi Külliyesi(1339)'dir. Külliye zaviyeli camii, medrese, imaret, misafirhane, han (Emir Hanı) ve hamamdan oluşur.¹⁴Sur dışında inşa edilen külliyenin etrafı zamanla ticari yapılarla çevrelenerek külliye, kentin odak merkezi haline gelmiştir (Gültekin, 2001:28).

Bursa'da ikinci külliye kuruluşu Çekirge'de ki Hüdavendigâr(I. Murad) Külliyesi(1362-89)'dir. Külliye cami, türbe, medrese, imaret, hamam ve çeşmeden oluşur (Acun, 1999: 141). Medrese caminin üst katına yerleştirilmiştir ki Türk sanatında başka örneğine pek rastlanmayan bir uygulamadır (Eyice, 1989:169). İlk kez burada bir caminin cephesinin iki katlı revaklar şeklinde düzenlendiği görölmektedir (Aslanapa, 1984: 134). Külliyenin diğer yapıları ise çevreye serbest düzende yerleştirilmiştir.

1390-1406 yılları arasında Bursa'nın doğusunda inşa edilen Yıldırım Külliyesi; zaviyeli cami, medrese, darüşşifa , imaret ve türbeden oluşmaktadır.¹⁵ Bu külliyyede yer alan darüşşifa ile Ulu Cami'nin karşısında konumlanan bedesten, bu iki yapı türünün Osmanlı mimarisindeki ilk örnekleridir. Medresesi, önü kapalı ilk Osmanlı medresesi; türbesi ise revaklı ilk Osmanlı türbesidir (Gültekin, 2001:28).

Çelebi Mehmed (1413-21) tarafından başlatılan ve 1421'de yapımı tamamlanan Bursa Yeşil Külliye'de, cami ile muhtemelen tabhane odaları birleştirilerek tek bir yapıda toplanmış, medrese, türbe, imaret ve hamam ise ayrı ve başlı başına mimari eserler olarak düzenlenmiştir (Müderrişoğlu, 1993:146).

Bursa'daki selatin külliyelerinin sonuncusu Muradiye Külliyesi(1425-26)'dir. Külliye; zaviyeli cami, medrese, imaret , hamam ve türbeden oluşmaktadır.

Bursa'da inşa edilen Erken Dönem Osmanlı külliyesi XV. yüzyılın ortalarından itibaren Edirne ve İstanbul'da inşa edilen külliyelere örnek olmuşlardır.

¹⁴ Bilgi için bkz. E.H.Ayverdi, **Osmanlı Mimarisinin İlk Devri**,C.1, İstanbul,1989, s.61,89 ; H. Acun, "Erken Devir Osmanlı Mimarisi", **Osmanlı**, Ankara,1999,s.140 ;F. Müderrişoğlu, **a.g.t.**,s. 145.

¹⁵ Bilgi için bkz. F. Müdeerrisoğlu,**a.g.t.**,s.146 ;H.Acun, **a.g.m.**, s. 141.

Sultan II. Murad'ın Edirne'de inşa ettirdiği külliyelerden ilki Darülhadis Külliyesi (1435)'dir. Diğer külliye cami, tekke, imaret ve mektepten meydana gelen Muradiye Külliyesi(1436)'dir. Külliye'den günümüze sadece camisi ulaşabilmiştir. Son olarak, Osmanlı mimarisinin dönüm noktası olan Üç Şerefeli Cami'nin (1437-1437)(Yüksel-Ayverdi, 1976:56-60) yanı sıra Yeşil Medrese, Alaca Hamam ve mektebin yer aldığı külliye sayabiliriz.

Edirne'de Sultan II. Murad'ın yaptırdığı külliye yapılarının yanı sıra devletin ileri gelenlerinin yaptırdığı Gazi Mihal Külliyesi(1422), Şah Melek Paşa Külliyesi (1429) ve Beylerbeyi Külliyesi(1408-29) sayılabilir.

1453'de İstanbul'un fethedilerek başkent olmasından sonra külliye yapımı artmış ve mimaride *Klasik Dönem* adı verilen süreç başlamıştır.

Fetihten sonra İstanbul'da inşa edilen ilk külliye olan Fatih Külliyesi (1462-70) ;bir tepe üzerine yerleştirilmiş, geniş kapsamlı bir yapı topluluğudur (Ayverdi, 1989:369). Fatih Külliyesi ,öncüsüz ve hazırlıksız olarak yepyeni bir yapılar topluluğu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapı sayı artmakla beraber, yeni ve değişik bir mimari plan uygulanmıştır (Ögel, 1963:37-38). Külliye cami, medrese, tabhane, imaret, darüşşifa, hamam, kervansaray ve 1755'te eklenen kütüphaneden meydana gelmektedir.

Avlulu cami, büyük bir dış avlunun ortasında yer almakta; külliye'ye ait diğer yapılar ise söz konusu dış avlunun çevresinde geometrik ve dik açılı bir düzende yerleştirilmişlerdir (Gültekin, 2001:28).

Fatih Külliyesi ile aynı yıllarda inşa edilen külliyelerden biri İnegöl'de İshak Paşa Külliyesi(1468), diğeri de İstanbul Mahmud Paşa Külliyesi(1463-73)'dir. İshak Paşa Külliyesi'nde cami ve medresenin, duvarlarla sınırlandırılmadan serbest planda düzenlenmiş bir avluda karşılıklı olarak yer almaları dikkat çekicidir (Ayverdi, 1973:292-303).

II. Beyazid döneminde(1481-1512) sultanın adını taşıyan 3 külliye inşa edilmiştir. Mimar Hayreddin'in tasarladığı Edirne Sultan II. Beyazid Külliyesi(1484-88)'nde tabhaneli cami, revaklı avlusu ile ana ekseninde yer alırken, diğer yapılar ana eksene paralel iki yan ekseninde konumlanmışlardır. Doğuda imaret ve kervansaray, çevre duvarının kuzey ve güney uçlarında bulunmakta, batıdaki yan ekseninde darüşşifa, ona

dik eksen üzerinde de darüşşifa, darüşşifaya kuzeybatı köşede bitişen medrese yer almaktadır (Cantay, 2002:49). Bir meydan etrafında toplanan Fatih Külliyesi'nin merkezi düzeni burada yoktur (Ögel, 1963:38).

Mimar Hayreddin'in aynı tarihlerde yaptığı Amasya II.Beyazid Külliyesi(1481-86) topografik yerleşim ve düzen açısından Edirne Sultan II.Beyazid külliyesine benzemektedir (Uluçam, 1999:171).

İstanbul'da inşa edilen II.Beyazid Külliyesi(1501-06) serbest külliye düzeniyle Bursa örneklerini anımsatmaktadır. Külliye zaviyeli cami, medresen, imaret, hamam ve türbeden oluşmaktadır.

XVI. yüzyıl mimarisine baktığımızda, çok çeşitli fonksiyonel yapılar inşa edildiğini, ancak bu yapıların daha çok bir külliye içinde yer aldığını görüyoruz (Cantay, 2002:57). Bu döneme damgasını vuran Mimar Sinan ve yarattığı ekolü ile külliye mimarisinde önemli gelişmeler görülmektedir.

Mimar Sinan başta İstanbul olmak üzere Edirne ve Manisa gibi önemli şehirlerde; sultan aileleriyle, devlet ileri gelenleri adına birçok külliye inşa etmiştir. Sinan'ın yaptığı külliyelerde, arazi yapısı, dış estetik ve kurulmuş şehir dokusu göz önünde tutulmuştur (Eyice, 1989:170).

Mimar Sinan'ın İstanbul'da inşa ettiği ilk külliye Haseki Külliyesi (1539-1551)'dir. Haseki Külliyesi'ni oluşturan beş yapıdan cami 1539 yılında, medrese ile mektep bir yıl sonra, darüşşifa ve imaret 1550'li yılların başında olmak üzere üç aşamada gerçekleştirilmiş bir bütün halinde tasarlanmayan külliyenin konumunu- bu nedenle olsa gerektir- mevcut sokak dokusu etkilemiştir. (Kuran,1988:167)

Üsküdar Mihrimah Sultan Külliyesi ¹⁶(1543-47); cami, medrese, sıbyan mektebi, aşhane ,tabhane ve türbelerden oluşan büyük bir yapı topluluğudur.

Kanuni Sultan Süleyman'ın oğlu Şehzade Mehmed için yaptırdığı, Mimar Sinan'ın çıraklık eserim dediği, Şehzade Külliyesi 1544-48) cami, medrese, tabhane, kervansaray, imaret, sıbyan mektebi ve türbelerden oluşmaktadır.

¹⁶ Bilgi için bkz. T.Öz, **İstanbul Camileri**, Ankara,1997, s.47.

İstanbul'da Kanuni Sultan Süleyman için yaptığı Süleymaniye Külliyesi ¹⁷,nde ise Mimar Sinan, Fatih Külliyesi fikrini tekrar ele almış ve daha muhteşem bir ölçüde geliştirmiştir (Ögel, 1963:38). Şehrin önemli bir noktasında bir tepeye topoğrafik şartlar zorlanarak inşa edilen Süleymaniye Külliyesi; cami, dördü normal biri tıp diğeri de darülhadis medresesi olmak üzere altı medrese, iki türbe, türbedar odası, tabhane, darüzziyafe(imaret), Bimarhane (darüşşifa), hamam, sıbyan mektebi, kervansaray, çarşı ve dükkanlardan oluşmaktadır. ¹⁸

Edirnekapı Mihrimah Külliyesi (1565) cami, medrese, mektep, hamam, türbe ve dükkanlardan oluşan bir külliye dir. ¹⁹

Edirne Selimiye Külliyesi ²⁰(1569-74) ile Mimar Sinan Klasik Osmanlı mimarisini doruk noktasına ulaştırmıştır (Uluçam, 1999:172).

Mimar Sinan'ın inşaat alanının genişliği ile de önem taşıyan bir külliyesi Üsküdar'da inşa ettiği Atik Valide Külliyesi (1583)'dir. Boğaziçi'ne hakim bir yamaç üzerinde bulunan külliye cami, medrese, mektep ,hânkah, darülkurra, darülhadis, darüşşifa,tabhane, kervansaray ve çifte hamamdan oluşmaktadır (Kuran, 1988:170).

Manisa Muradiye Külliyesi (1585) cami, medrese, imaret, kervansaray ve dükkanlardan meydana gelmektedir.

16. yy'da sözü edilen selâtin külliyelerinin yanı sıra siyasal ve ekonomik güce sahip sadrazam ve vezirler için de birçok külliye inşa edilmiştir. Ticari ve dinsel bölgelerde dahil şehrin çeşitli kesimlerine , selâtin külliyelerinin aralarına inşa edilen bu külliyeler, daha çok cami-medrese ikilisinden oluşan dar kapsamlı programları ile dikkati çekerler (Müdeerrisoğlu, 1993: 155). Bu gruba ;Silivrikapı Hadım İbrahim Paşa Külliyesi (1551), Topkapı Ahmed Paşa Külliyesi (1558) ve Beşiktaş Sinan Paşa Külliyesi (1555) örnek olarak verilebilir.

17.yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu duraklama dönemine girmiştir. İmparatorluğun içinde bulunduğu toplumsal ve siyasal durum mimariyi de etkilemiş, bunun sonucu yapı faaliyetleri azalmıştır(Gültekin, 2001:34). Bu dönemde inşa edilen önemli külliyeler

¹⁷ Bilgi için bkz. A. Kuran, **Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri**, İstanbul,1988,s.168-69.

¹⁸ Bilgi için bkz. F. Müdeerrisoğlu,**a.g.t.**,s.153.

¹⁹ Bilgi için bkz. A.Kuran, **a.g.e.**, s.123-126.

²⁰ Bilgi için bkz. A.Kuran, **a.g.e.**, s.163-174.

Safiye Valide Sultan adına yapılan Eminönü Yeni Cami Külliyesi (1597-1663) ve Sultan Ahmet Külliyesi (1609-1620) olmuştur.

17. yüzyılda medresenin önem taşıdığı ve dersane-mescit birimi ile bu önemin belirtildiği külliyelerin kurulduğu ve bu örneklerin daha çok İstanbul'da bulunduğu görülmektedir(Cantay, 2002:95).

18.yüzyılda Batılılaşma Dönemi ile birlikte külliye yapımı azalmış, buna karşın kütüphane, meydan çeşmesi ve sebil gibi yeni yapı türleri mimariye girmiştir (Gültekin, 2001:35). İstanbul Nuru Osmaniye Külliyesi (1748-1755) bu dönemde Barok mimarisi tarzında inşa edilmiş bir külliye dir. İstanbul Lâleli (1759-1763), İstanbul Abdülhamit (1774-1780) ve İstanbul Hekimoğlu Ali Paşa (1734) külliye leri de bu dönemde inşa edilen diğer şehir içi külliye leridir.

19. yüzyılda külliye yapımı devam etmiş, önemli örnekler inşa edilmiştir. Üsküdar'da Selimiye Külliyesi (1805), Tophane'de Nusretiye Külliyesi (1826), Yenibahçe'de Bezm-i Alem Valide Sultan Külliyesi (1845), Fatih'te Hırka-i Şerif Külliyesi (1850), Dolmabahçe'de Bezm-i Alem Valide Sultan Külliyesi (1854) farklı amaçların ön plana çıktığı külliye ler olmuştur(Cantay, 1999:317).

Menzil Külliye leri:

Osmanlı İmparatorluğu'nda 16.yy'da başkent İstanbul'u gerek Balkanlar ve Orta Avrupa'ya, gerekse Anadolu ve Orta Doğu'ya bağlayan sefer, kervan ve hac yolları üzerinde çoğu Mimar Sinan'ın eseri olan külliye ler inşa edilmiştir. Bu külliye lere "menzil külliye leri" denilmektedir. Menzil 'dinlenmek amacıyla durulan yer', 'konak', 'iki konak arasındaki uzaklık', 'bir günlük yol', 'kervanların ve posta tatarlarının- sürücülerinin- at değiştirmek veya konaklamak için indikleri han veya yapı' demektir(TDK, 1988:1007) .

Kuruluş gayeleri büyük ölçüde Derbent Teşkilatı ile yakından ilgili olan menzil külliye leri, mimari açıdan , daha çok hac ve ticari gayelere cevap verecek şekilde planlanmış ve programlanmıştır (Müderrisoğlu, 1993: 35). Sultan, sadrazam ve vezirler tarafından yaptırılan bu külliye ler, yolu kullanan tüccar, seyyah, hacı ve askerlere yönelik program içermektedir.

Menzil yerinin zaman içinde kazandığı öneme göre, ticari(arasta, han, dükkan), sosyal (tabhane,imaret,hanikah,hamam,hela),eğitim ve kültürel (medrese, sıbyan mektebi,kütüphane), dini (cami,türbe,hazire-mezar) işlevli yapılardan oluşan külliyelerde, amaç doğrultusunda ticari ve sosyal işlevli yapılar ön plana çıkarılmış,işlev mimari ilişkisi yatay ve dikey eksenlerde vurgulanmış, vurgulamada mimari elemanlardan da yararlanılmıştır (Müderrişoğlu, 1993: 36).

İstanbul-Edirne ve İstanbul-Antalya ana yolları üzerindeki menzil noktalarına inşa edilen menzil külliyesi kısaca aşağıda özetlenebilir.

Menzil külliyelerine ilk örnek Gebze Çoban Mustafa Paşa Külliyesi²¹(1523)'dir. Çevre duvarı ile çevrili kare bir alana kurulan külliye ortasında cami ve kurucusunun türbesi, çevresinde de bitişik konumda diğer yapılar bulunmaktadır. Gebze'deki külliye'den sonra Çoban Mustafa Paşa Eskişehir'de Kurşunlu Külliyesi'ni (1525) inşa ettirmiştir. Bu yapılar topluluğu, kuruluşu ile ilk bakışta Gebze'deki külliye'yi hatırlatsa da, burada tek kubbeli cami ortada yer alırken, diğer yapılar güneye ve batıya konumlanmışlardır(Cantay, 2002:72).

Bozöyük menziline inşa edilen Güzelce Kasım Paşa Külliyesi(1528); ortada cami, L planlı medrese, iki katlı kervansaray, imaret ve hamamdan meydana gelmektedir. Uşak ile Sandıklı menzilleri arasında, Sincanlı'da inşa edilmiş olan Sinan Paşa Külliyesi (1525) de tabhaneli cami, türbe, imaret, mektep, hamam ve çeşmeden oluşmaktadır (Cantay, 2002: 71).

Silivri'deki Pirî Mehmed Paşa Külliyesi (1531) inşa edildiği yerin topografyasına uygun olarak kademeli olarak konumlanan, cami, imaret, kütüphane, muvakkithane, kervansaray, medrese, hamam ve çeşmeden meydana gelmektedir. Medrese ve hamam günümüze gelememiştir.

Antakya Belen'de inşa edilen Kanuni Sultan Süleyman Külliyesi (1550) kervansaray , cami ve hamamdan oluşan küçük programlı bir külliye olup, günümüze sadece harap halde kervansarayı ulaşabilmiştir.

²¹ Bilgi için bkz. G.Cantay, **a.g.e.**, s.71 ; A.Kuran, **a.g.e.**, s.18)

Babaeski'deki Semiz Ali Paşa Külliyesi (1564) de cami, medrese, hamam, kervansaray ve dükkanlardan oluşmuş olup; günümüze sadece cami ve hamam gelebilmiştir.

Lüleburgaz Sokullu Külliyesi (1569) ve Havsa Sokullu Kasım Paşa Külliyesi (1570), yola bağlı külliye olarak , farklı bir plan kuruluşu ile inşa edilmişlerdir(Cantay, 2002:75). İlgin Lala Mustafa Paşa Külliyesi (1591) de cami, kervansaray ve arastadan meydana gelmektedir.

İzmit'te inşa edilen Pertev Paşa Külliyesi(1579-80) de serbest bir düzenlemeye sahip olup; tek kubbeli cami, kervansaray, imaret, sıbyan mektebi ve çifte hamamdan meydana gelmektedir.

Bunlar dışında Payas Sokullu Mehmed Paşa Külliyesi (1574) ve Karapınar Sultan Selim(Selimiye) Külliyesi de diğer menzil külliyelerine örnek olarak verilebilir.

Çalışmanın Amacı

İzmit Pertev Paşa Külliyesi oldukça sade bir yapı topluluğudur. Günümüze sadece camisi, çeşmesi, şadırvanı ve hamamının harap halde bir bölümü gelebilmiştir. Sıbyan mektebi onarımlarla yenilenmiş; kervansarayla imaret ise tamamen ortadan kalkmıştır.

Mimar Sinan böylesine güçlü bir dönemde diğer devlet ileri gelenlerine anıtsal ve görkemli eserler meydana getirmişken, aynı dönemde Kanuni Sultan Süleyman'a vezirlik yapmış Pertev Paşa'nın külliyesini oldukça sade yapmıştır. Sinan tarafından menzil külliyesi olarak inşa edilen bu külliye hakkında kaynaklarda kısa bilgiler verilmiştir. Bu nedenle Pertev Paşa Külliyesi arşiv belgeleri doğrultusunda mimari olarak açıklanarak; diğer menzil külliyelele ile Sinan'ın diğer eserleriyle kıyaslanacaktır. Ayrıca araştırma konusu ile ilgili daha önce değinilmemiş esaslar üzerinde durularak , bir değerlendirme yapılacaktır.

Çalışmanın Önemi

Osmanlı'nın zirvede olduğu 16. Yüzyılda, İzmit Pertev Paşa Külliyesi'nin plan tasarımının Mimar Sinan tarafından yapılmış olması başlı başına önem teşkil eder.

Mimar Sinan'a yaşadığı dönem itibariyle birçok padişah, hanım sultan, vezir ve devlet adamı siparişte bulunmuştur. Eğitim, ticaret ve kamu hizmetleri bu vakıflar aracılığıyla

sağlanmışır. Vakıf eserlerinin inşasında ve sonrasında yapılan masraflarda vakfi yaptıran kişilerce sağlanırdı. Çalışmanın konusunu oluşturan külliye de Pertev Paşa'nın vakfi doğrultusunda yapılmış ve işletilmiş olması bakımından önem taşır.

Yapının vakfiyesinden sonra Pertev Paşa Külliyesi ile ilgili bilgi veren en erken tarihli kaynak Evliya Çelebi Seyahatnamesi'dir. Evliya Çelebi seyahatnamesinde Pertev Paşa Camii'nden *Mahkeme Camii* olarak bahsetmekte ; camii ve hamamı şu şekilde tanımlamaktadır:

“Ve cümle yigirmi üç mihrâbdır. Cümleden kadîm çârsu içinde Mahkeme Câmî'i bir minareli(...) örtülü cemâ'at-i kesîreye mâlikdir(...)(...)binâsıdır. Ve Leb-i deryâda Pertev Paşa Câmî'i , selâtin câmî'i-misâl kurşum kubbeli ve bir minareli câmî'i

Ruşendir. Süleyman Hân vezîri Pertev Paşa yedi sene hâkim olup inşâ etmiştir. Gâyet ruşen ve müzeyyen câmî-i latîfdır kim Koca Mi'mâr Sinân binâsıdır.

Cümleden Pertev Paşa hamâmı, âb u hevâsı ve binâsı ve libâsı, dellâk-ı ra'nâsı ve huddâm-ı hoş cu Rüstem Paşa, bu dahi Pertev Paşa gibi Mi'mâr Sinân Ağa binâsıdır(...)Ve cümle hândır (Evliya Çelebi, 1999:40).”

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmaya araştırma konusu belirlendikten sonra; Bilkent Üniversitesi'ne, Ankara Üniversitesi'ne ve İstanbul Üniversitesi'ne gidilerek kütüphanelerde kaynak taraması yapılmış; buradan kitap ve tezlere ulaşılmıştır. İslam Araştırmaları Merkez Kütüphanesinden de kaynak taraması yapılmıştır. Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ,Kocaeli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü'ne gidilerek buradan çalışmayla ilgili eski fotoğraflara ve eski eser fişlerine ulaşılmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Kültür ve Tescil Daire Başkanlığı'ndan ve Başbakanlık Arşivi'nden konuyla ilgili arşiv belgeleri elde edilmiştir. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nden de konuyla ilgili plan ve rölemler elde edilmiştir. Çalışmayla ilgili Osmanlıca çeviriler Burak Kavaklı tarafından yapılmıştır.

Araştırmaya başlarken Mimar Sinan ile ilgili birçok kaynak okunup değerlendirilmiş; öncelikli olarak A.S. Ülgen'in makalesinden ve planlarından, A.Erdoğan'ın makalesinden yararlanılmıştır. Mimar Sinan'la ilgili çeşitli makalelerin yayınlandığı

Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri I adlı eser ile *VI. Vakıf Haftası* adlı sempozyum kitabı yararlanılan başlıca yayınlar olmuştur. F.Müderrişoğlu'nun, Ü.Ekinci'nin ve T.Reyhanlı'nın tezleri de konuyla ilgili olduğundan incelenip değerlendirilmiştir. *Evliya Çelebi Seyahatnamesi* dönem hakkında bilgi vermesi bakımından araştırmaya ışık tutmuştur. Mimari terimlerin izahatı içinde D.Hasol'un *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü* başlıca kaynak olmuştur.

“İzmit Pertev Paşa Külliyesi”ni konu alan bu çalışmada ‘Giriş’ten sonra Bölüm 1’de külliye mimarı olan Mimar Sinan’ın ve banisi Pertev Mehmet Paşa’nın kısaca hayatlarına değinilmiştir. Bölüm 2’de öncelikle külliye adresi ve konumu üzerinde durulmuş, sonrasında sırasıyla caminin planına, dış ve iç görünümüne ve süslemesine değinilmiştir. Süslemelerde kendi içinde taş, ahşap, kalem işi ve vitray süsleme olarak ayrılmıştır. Ardından külliye diğer yapıları olan su yapıları, sıbyan mektebi, hamam, kervansaray, imaret ve hazire ayrı ayrı açıklanmıştır. Bölüm 3’de ise çalışmanın konusu olan külliye değerlendirilip; Mimar Sinan diğer yapıları ve menzil külliyele karşılaştırılmıştır. Konuyla ilgili vakfiye ve arşiv belgeleri ile planlar ekler kısmında verilmiş, son olarak da konuyla ilgili eski ve yeni fotoğraflar konulmuştur.

BÖLÜM 1: İZMİT PERTEV PAŞA KÜLLİYESİ MİMARİ MİMAR SİNAN VE BANİSİ

1.1. Külliye'nin Mimarı

İzmit Pertev Paşa Külliyesinin mimarı Osmanlı İmparatorluğu'nun baş mimarı olan Mimar Sinan'dır. Osmanlı İmparatorluğu'nun en parlak devri olan 16. yüzyılda yaşayan Mimar Sinan Türk kültürünün yetiştirdiği en büyük dehalardan biridir. Mimar Sinan Türk tarihinin bu muhteşem devrinde çok gelişmiş bir kültürel, sosyal ve iktisadi çevre içinde, seçkin bir kadro arasında yaşamıştır(Zaim,1989:47).

Sinan'ın yetişmesine, yaşamı ve yapılarına ilişkin temel kaynak genç dostu, nakkaş Sai Mustafa Çelebi'nin, Sinan'la konuşarak yazdığı *Tezkiretü'ül Bünyan* adlı biyografik yapıttır (Kuban, 2007:255).

“Mimar Sinan'ın isteği üzerine ve onun anlatımıyla yazmaya başladığını kaydeden Saî Mustafa Çelebi, büyük sanatçının kendi ağzından başmimar oluncaya kadar geçen hayatını ve başmimar olduktan sonra inşa ettiği eserlerini on iki bölüm halinde listelemiştir. Yapı türlerine göre verilen listelerde 81 cami, 50 mescid, 55 medrese,26 darülkurra ve türbe, 14 imaret, 3 darüşşifa, 6 su kemeri, 8 köprü, 16 kervansaray, 33 saray, 6 mahzen ve 37 hamam adı sayılmıştır (Sönmez,1988:13).” Bu yazmaya göre inşa edilen eserlerin toplamı 335'dir.

Nakkaş Saî Mustafa Çelebi'nin Sinan'ın ağzından yazdığını söylediği için otobiyografi diyebileceğimiz diğer yapıtı *Tezkiretü'l Ebniye*'dir (Kuban, 2007:255).

“Nesir olarak Sinan'ın hayatına tekrar yer verilen kısa bir bölümden sonra inşa ettiği eserlerin oniki bölüm halinde fihristi, ardından da listesi verilmektedir. Yapı türlerine göre verilen listelerde 84 cami, 51 mescid, 57 medrese,7 darülkurra,22 türbe, 17 imaret, 3 darüşşifa, 6 suyolu kemeri, 8 mahzen, 52 hamam adı sayılmıştır(Sönmez, 1988:14).”

Bu yazmaya göre inşa edilen eserlerin toplamı 370'dir.

Tezkiretü'l Bünyan ve Tezkiretü'l Ebniye benzer bilgiler verir, ancak Tezkiretü'l Ebniye' de yapı listesi daha uzundur.

“Büyük ihtimalle Sai Mustafa Çelebi tarafından kaleme alınan Tuhfet'ül Mi'marin'de de doğrudan Mimar Sinan'ın ağzından aktarılan bir anlatım şekli kullanılmıştır. Bu listeye göre Mimar Sinan tüm hayatı boyunca 112 cami, 45 mescid, 69 medrese- darühadis-darülkurra, 19 imaret, 3 darüşşifa,

29 saray, 6 suyolu kemeri, 7 köprü,5 kasır ve köşk, 40 hamam, 6 mahzen ve 24 kervansaray inşa etmiş ya da onarmıştır (Sönmez,1988:15).”

Bu yazmaya göre inşa edilen eserlerin toplamı 365’dir.

“Bizzat Mimar Sinan’ın kaleme aldığı ileri sürülen taslak halinde kalmış üç eser daha vardır.Bunlardan adsız risale olarak bilinen nüsha muhtemelen Mimar Sinan’ın yazmayı düşündüğü biyografisinin fihristi niteliği taşır. Risale-i Mi’-mariyye adlı eser ise Adsız Risale’nin biraz daha geliştirilmiş, fakat yarım bırakılmış şekli olmalıdır. Tuhafetü’l-Mimarın de bu ikisine benzerlik gösterir ve Risale-iMi’-mariyye’nin geliştirilmiş edisyonu niteliğindedir (Mülayim, 2009:224).”

Kayseri Sancağı’nın Ağırnas köyünde, kesin olarak bilemediğimiz bir tarihte (1494-99 arasında bir yıl olabilir) doğan Mimar Sinan, 1512-13 yıllarında devşirilerek, yeniçeri yapılmak üzere seçilen bir Hristiyan çocuğudur (Güney, 2002:20).

Sinan çocukluğunda, devşirme olarak yeniçeri ocağına alınmış, İstanbul’da eğitim görmüştür (Kuran, 1986:16).

“Daha sonra alındığı acemi ocağında iken dülgerlikle uğraşmış, inşaatlarda çalışmıştır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde yeniçeri olarak 1521 Belgrad, 1566 Rodos seferlerine katılan Sinan Atlı sekban olmuş, 1526 Mohaç Savaşı’dan sonra, önce Yayabaşı, sonra Kapı-yayabaşı rütbesine yükselmiştir. Zemberekçibaşı olarak1529-32 Alman seferine katılmış, 1534-35 İran ve Bağdat seferlerinde (Irakeyn) bulunmuştur. Van Gölü’nü geçmek için toplu tüfekli üç kadirga inşa etmiş ve daha önceki savaşlarda da yeteneğini gösterdiği mühendislikte önemli bir başarı kazanarak Haseki rütbesine getirilmiştir. Pulya (Puglia) ve Korfoz (Korfu) seferinden sonra (1537) Karaboğdan (Moldovya) seferinde kısa sürede inşa ettiği köprü kendisine büyük bir ün kazandırmıştır. Sefer sırasında Mimarbaşı Acem Alisi’nin ölümü üzerine Sadrazam Lütfi Paşa, Subaşı Sinan’ı, 1538’de mimarbaşılığa getirmiştir (Güney,2002:20).”

Aptullah Kuran’a göre; Sinan’ın katıldığı askeri seferler, bir yandan onun yeniçeri ocağı içerisinde ilerlemesini sağlarken, bir yandan da geleceğin mimarına çağının önemli kentlerini görme ve tanıma olanağı vermiştir (Kuran: 1986:18).

Sinan’ın mimarbaşı olarak çalışması 50 yıl gibi uzun bir süreyi kapsar.(Güney, 2002:216) Ernst Egli’ye göre Sinan’ın ölene kadar hassa baş mimarı olarak kalması, yerinin kolay ele geçirilemeyen bir yer olduğunun en belirgin işaretidir (Egli, 2009:57).

Sinan meslek yaşamında kaydettiği aşamaları üç ayrı yapıyla somutlaştırmıştır: Çıraklık eserim dediği, Kanuni Sultan Süleyman’ın ölen oğlu Şehzade Mehmet adına yaptığı

Şehzade Camisi'ni 1548 yılında yapmıştır. Ardından kalfalık eserim dediği Süleymaniye Camisi'ni Kanuni Sultan Süleyman adına 1557'de yapmıştır. Son olarak ustalık eserim dediği Selimiye Camisini II. Selim için yapmıştır.

“Bu eserler dışında, Sinan'ın eserlerini veren yazmalara baktığımızda Sinan'ın dört yüz kadar yapıyı tasarladığını, inşa ettiğini, denetlediğini ve onardığını görmekteyiz. Hassa Mimarlar Ocağı örgütü içerisinde kendisinin baş mimar olduğu, imparatorluk sınırlarının da çok geniş olduğu dikkate alınırca bütün bu yapıların Sinan'ın elinden çıktığı düşünülemez (Günay, 2002: 20).” Bu da bize bazı eserlerin başka mimarlar ya da Sinan'ın öğrencileri tarafından yapıldığını düşündürmektedir.

Egli'ye göre de; Sinan'ın yapı inşa ettiği kişiler, kendisine daha yakın olan kişilerdir (Egli,2009,58).

Yarım yüzyıl mimarbaşı olarak hizmet eden Koca Sinan Ağa, 1587-88'de (H.996) ölmüştür (Kuban,2007:257).

“Sinan ömrünün sonuna kadar araştırmış, denemiş, topografya, kompozisyon, mekan, kütle ve taşıyıcılık sorunlarına yeni çözümler aramış ve gelişmiş değişik örnekler sunarak Osmanlı hatta İslam mimarisinin simgesi olmaya hak kazanmıştır (Günay,2002:22).”

1.2. Külliye'nin Banisi

İzmit Pertev Paşa Külliyesinin banisi yapının adından da anlaşıldığı gibi Osmanlı İmparatorluğu'nun 16. yy vezirlerinden Pertev Paşa'dır. Kanuni Sultan Süleyman'ın vezirlerinden olan Pertev Paşa'nın hakkındaki bilgiler oldukça kısıtlıdır. “Pertev Paşa soyca Hersekli bir köle olup doğum tarihi ve babasının adı belli değildir. Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa gibi Pertev Paşa da meşhur Defterdar İskender Çelebi'nin kölelerinden birisi idi(Erdoğan, 1942:233).”

Pertev Paşa'nın Fütûha adlı hanımından Ahmed, Mahmud, Mustafa ve Mehmed adlı oğulları ile Safiye ve Hatice isimli kızları olmuştur(Bostan, 2007: 236).

Pertev Paşa Enderun'da yetişmiş, kapıcıbaşılıkla dış hizmete çıkmış; uzun yıllar yeniçeri ağalığı yaptıktan sonra 1554'de Rumeli Beylerbeyi olmuştur (Özcan, 1988:139). Ekim 1555'de dördüncü vezirliğe, 1558'de üçüncü vezirliğe, 1568'de de ikinci vezirliğe getirilmiştir (Bostan, 2007:235).

“Pertev Mehmet Paşa'nın Rumeli Beylerbeyliğinde, şehzadeler mücadelesinde, Macaristan'daki Gyula(Göle) Kalesinin fethinde, İnebahtı harbinde, Kanuni Sultan Süleyman'ın cenazesi İstanbul'a getirilirken meydana gelen yeniçeriler hadisesinde, II.Selim'e sadakati bahsinde ve daha bazı yerlerde adı geçmektedir (Erdoğan, 1942:234).”

İnebahtı seferinde uğradığı yenilgi dolayısıyla halk tarafından suçlanmış, Ocak 1572'de vezirlikten azledilip emekliye sevk edilmiştir (Bostan, 2007:236).

Pertev Paşa'nın Drama, Keşan, Ergene, Sofya ve Pravadi kazalarında bazı köyleri ve çiftlikleri olduğu, emekliliği sırasında Gelibolu'dan bazı yerlerin kendisine mülk olarak verildiği bilinmektedir(Bostan, 2007:236). Vakfiyesine göre de İzmit, İstanbul ve Gelibolu'da mülk ve arazileri bulunmaktadır.

1572 yılında ölen Pertev Paşa Eyüp'teki türbesine defn edilmiştir. Pertev Paşa sağlığında bu türbeyi yaptırmış (Erdoğan, 1942:238) ; ölümünden kısa bir süre önce de İzmit'te bir dizi yapı vakfetmişti. Vakfiyesinde, kethüda Sinan Ağa'yı bina eminliği ile müteveliliğe, mimar Koca Sinan Ağa'yı da yapı işine memur etmişti (Egli, 2009:183).

BÖLÜM 2: PERTEV PAŞA KÜLLİYESİ

Pertev Paşa Külliyesi İzmit'te Yeni Cuma mahallesinde, İstanbul-Ankara karayolu üzerinde yer almaktadır. Açık ve düz bir alan üzerine inşa edilen külliye; cami, kervansaray, hamam, sıbyan mektebi ve çeşme-şadırvan-su haznesinden oluşan su yapılarından meydana gelmektedir. Günümüze sadece cami, şadırvan , çeşme ve su haznesi sağlam bir vaziyette gelebilmiştir. Sıbyan mektebi ise yıkılıp yeniden yapılarak tarihi şeklini kaybetmiştir. Kervansaray ile imarete tamamen yıkılmış; hamamdan geriye ise birkaç duvar parçası kalmıştır.

Külliye'nin vaktiyle deniz kenarına inşa edildiği eski fotoğraflarından anlaşılmaktadır (Resim 2). Külliye günümüzde ise denizden yaklaşık 500 metre kadar içeride kalmıştır.

Pertev Paşa'nın vakfiyesinde(Ek 1-Ek 2-Ek 3) de belirtildiği gibi vakfın mütevellîği²² ve bina eminliği, ölümünden sonra vasiyeti üzerine Kethüdası²³ Sinan Ağa tarafından yapılmıştır.

Külliye'nin yapımına Pertev Paşa'nın ölüm tarihi olan 1572'de başlanmış , kitabelere göre de 1579'da tamamlanmıştır.

A.S.Ülgen'in 1938'de çizdiği plana (Ek 4.1.) göre külliye'nin genel konumu şu şekildedir:

Cami, külliye'nin doğusunda, büyük bir avlu duvarının ortasında yer almaktadır. Bu konumuyla cami diğer külliye yapılarından ayrı tutulmuştur. Cami avlusunun içinde, kuzeyde caminin şadırvanı bulunmaktadır. Çeşme avlu duvarlarının bünyesinde olup, güneybatı köşede yer almaktadır. Sıbyan mektebi, caminin kuzeybatısında bulunmaktadır. Sıbyan mektebinin karşısında da hamam yer almaktadır. Kervansaray caminin batısında, doğu-batı doğrultusunda uzanmaktadır. Kervansarayın kuzeyinde imaret yer almaktadır. Su haznesi ise planda belirtilmemiş olup, caminin kuzeydoğusunda avlunun dışında bulunmaktadır.

Külliye planına baktığımızda bir simetri görülmemektedir. Cami avlusunun doğu, batı ve güneyde olmak üzere üç yönde kapısı bulunmaktadır. Bunlarda batıya açılan avlu

²² **Mütevellî:** Bir vakfın idaresinde memur olan kimse (Özön, 1959:548).

²³ **Kethüda:** Zengin kimselerin ve devlet büyüklerinin buyruğunda çalışan, onların birtakım işlerini gören kimse (Türkçe Sözlük, 1988:846).

kapısı külliye'nin ana yapılarından olan kervansaray ve hamama bağlantı sağlarken; cami girişiyle aynı aksta bulunan avlunun kuzey kapısı ise sıbyan mektebi ile bağlantı kurmaktadır.

Cumhuriyet dönemi ile yapılan çevre düzenlemeleri sonucu kervansaray-hamam ile cami-sıbyan mektebi arasından Yeni Cuma veya Pertev Paşa adıyla tanınan sokağın açılmasıyla külliye kendi arasında ikiye bölünmüştür.²⁴ Hamam kalıntıları da koruma altına alınarak park olarak düzenlenmiştir.

2.1. Pertev Paşa Camii

2.1.1. Planı

Pertev Paşa Camii , külliye'nin doğusunda, büyük bir avlunun merkezindedir. Biri kuzeyde içinde şadırvanın bulunduğu ön avlu, diğeri ise güneyde, caminin mihrap tarafında bulunan arka avludur. Caminin konumuna bakıldığında caminin avluların ortasında yer aldığı görülmektedir. Ön avluya doğu ve batı olmak üzere ikisi yan cephelerden, biri de kuzeyde ki ön cephede olmak üzere üç kapıdan girilir. Ön avlunun batı duvarı güneye doğru devam ederek caminin ana kütle'sini dolanmakta ve arkada ikinci bir avlu oluşturmaktadır. Bu avlunun güneybatı köşesi pahlanarak buraya külliye'nin çeşmesi yerleştirilmiştir. Bugün yeşil alan olarak kullanılan arka avlunun kuzeydoğu köşesinde Osmanlı dönemine ait 4 adet mezar taşı bulunmaktadır(Resim 41).

Ön avlu, şadırvan ve camii kuzey-güney yönünde dizilmiş simetrik bir plan sergilerken, arka avlu bu simetriyi bozmaktadır. Kaynaklar avlu duvarlarının onarımlarla değiştiğine işaret etmektedir.²⁵

Cami kareye yakın dikdörtgen yapıya sahip harimiyle, çift son cemaat yeri olan tek kubbeli ve tek minareli bir camidir(Ek 4.1-Ek 5.1.). Caminin planına baktığımızda; caminin kuzey cephesinde harime taşan iki istinat ayağıyla dikdörtgen planın kareye indirildiği görülmektedir. Kubbenin oturduğu sekizgen kasnağı köşelerde tromplar desteklemektedir. Cami çift son cemaat yerine sahiptir. “Ortada üç kubbe, yanlarda tekne tonozla beş gözlü son cemaat revakı hafifçe yanlara taşmakta olup, üç taraftan

²⁴ Bilgi için bkz. Yücel, E., “İzmit'te Türk Eserleri”, **Türkiyemiz**, 1981, s.30.

²⁵ Bilgi için bkz. Aktuğ. İ., **İzmit Pertev Paşa (Yeni Cuma Camii)**, Ankara,1990.

mermer sütunlar üzerine on bir sivri kemerli geniş bir revakla kavranmıştır.” (Aslanapa, 1992:71) Kuzeybatıda çıkıntı yapan minare kaidesine karşılık olarak, planda ve cephede simetriyi sağlamak amacıyla, kuzeydoğuya aynı boyutta iki katlı bir mekan yapılmıştır.

Kuzeyde bulunan ön avlunun ortasın da mihrap-cami girişi ve kuzey avlu kapısıyla aynı aksta bulunan onikigen planlı bir şadırvan yer almaktadır.

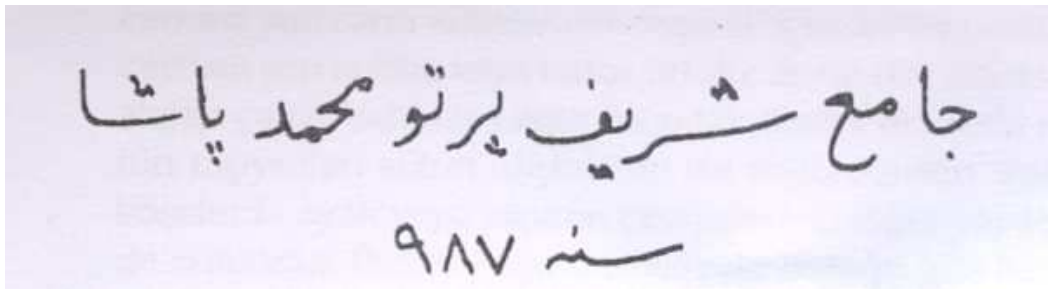
2.1.2. Dış Cephe

Cami iki kısımdan oluşan bir avlunun ortasında yer almaktadır. Arka avlunun bir zamanlar hazire olarak kullanıldığı, geriye kalan mezar taşlarından anlaşılmaktadır. “1959-60 yıllarındaki onarım sırasında yıktırılmış olan avlu duvarları, 1962 yılındaki onarımda Ernst Egli'nin yayınlamış olduğu külliye planı esas alınarak yeniden moloz taşla inşa edilmiştir.” (Aktuğ, 1990:12) Avlu duvarları moloz taşla örülmüş olmasına karşın, duvar üzerinde yer alan kapı ve pencerelerin kenarlarında kesme taş kullanılmıştır.

Avlunun batı cephesindeki yan duvarı kapıya kadar altı tane dikdörtgen, demir şebekeli pencere ile dışarı açılmaktadır. Kuzeyde, parka bakan ön cephede kapının iki tarafında dörder tane olmak üzere sekiz pencere mevcuttur. Doğudaki yan cephede ise beş pencere yer almaktadır. Arka avlu duvarında pencere yoktur.

Güneyde, mihrap tarafındaki arka avluya caminin batısından ve doğusundan geçiş mümkündür. Önceleri arka avluya doğudan giriş bulunmazken, sonradan bir giriş açılmıştır.

Ön avluya açılan üç kapı birbirine benzer özellikler gösterse de kitabe batı cephesindeki yuvarlak kemerli kapının üzerine yerleştirilmiştir. Batı avlu kapısındaki kitabe şu şekildedir (Resim 32):

“Bu kitabede “Cami’-i Şerif Pertev Mehmet Paşa, sene 987” yazmaktadır (Resim 32).

Son cemaat yeri çift revaklı olup, içteki revak caminin kuzey duvarı boyunca uzanmaktadır (Resim 53). İçteki bu son cemaat yeri, dış revak zemininden yarım metre kadar yükseltilmiş olup, girişin iki yanında olmak üzere toplam dört sütun ve bunların taşıdığı sivri kemerlerle teşkilatlandırılmıştır. Sütun başlıkları mermer ve mukarnas dekorludur. Bu sütunlar dış revak sütunlarından daha kalındır. Sütunların başlık ve kaide kısımlarında birer tane olan metal bilezikler, girişin iki yanında yer alan sütunların başlık kısımlarında ikişer tanedir. İç revağın örtü sistemi, köşelerde birer aynalı haç tonoz ve aradaki üç kubbeden oluşmaktadır (Resim 55-56-57). “Geçiş elemanı pandantif olan kubbelerden ortadakinin kasnağı iki sıra mukarnas dizisiyle bezenerek giriş aksı vurgulanmıştır”(Resim 57) (Aktuğ,1990:10). Kubbelerin ortaları ve pandantif kısımları yeni yapılmış rumi ve hatayi kalemişleriyle dekorlanmıştır.

“Dıştaki ikinci revak ise yapı kütesinden taşarak iç revağı üç yönden çevrelemektedir. On bir kemer gözlü ve yukarıya doğru hafifçe incelen on iki mermer sütunlu olarak inşa edilmiştir.” (Ekinci, 1064:18) Baklava başlıklı sütunlar birbirlerine sivri kemerlerle bağlanmaktadır. Tam ortadaki kemer diğerlerine göre daha geniş tutularak; kaş kemer formunu almıştır. (Resim 46) Köşelerdeki sütunlar ise yarısına kadar ayaklara gömülü vaziyettedir (Resim 54). Dış revağın üstü sütunların taşıdığı eğimli, ahşap bir çatıyla örtülmüştür (Resim 52).

Giriş alçak bir basamakla avlu seviyesinden ayrılmıştır. Sütunlar ise zeminden yükseltilmiş bir kaide üzerine oturmaktadır. Sütunların başlık ve kaide kısımlarında birer metal bilezik bulunmaktadır.

İç revakta, ana portalin iki yanında mermer mihrabiyeler yer almaktadır. Bu mihrabiyeler harimin mermer söveli ve demir parmaklıklı birinci sıra pencereleriyle aynı yükseklikte olup, bitişik vaziyettedir. Portalin sağındaki mihrabiyenin üst kısmı beş sıra mukarnas dekorlu olup, bunun da üstünde lotus ve palmetlerden oluşan bir friz yer almaktadır (Resim 59-60). Ancak soldaki mihrabiye süslenmeden bırakılmıştır.

Kaidesi caminin kuzeybatı köşesine çıkıntı yapacak şekilde yerleştirilen minarenin kapısı son cemaat yerinin iç revağına açılmaktadır (Resim 58). Minare kapısı

mermerden yapılmış olup, dikdörtgen formdadır. Tek kanatlı ahşap kapısı oldukça ufak boyutludur.

Minare:

Caminin kuzeybatı köşesinde bulunan düzgün kesme taşla inşa edilmiş minaresi tek şerefeli olup, kübik bir kaide üzerinde yükselmektedir (Resim 50). Kübik kaideden gövdeye geçiş üçgenlerden meydana gelen pabuç kısmıyla sağlanmaktadır. Gövdesi çok kenarlı, ince ve uzundur (Resim 40). Gövdeden gayet sade olan şerefeye mukarnaslarla geçilmektedir. Şerefe kısmı ile yukarısı 1959-60 yıllarında düştüğü için yerine yenisi yapılmıştır. Kurşun külahın üzerinde alem bulunmaktadır. Minarenin kapısı ise son cemaat yerine açılmaktadır.

Dış Cepheler:

Cami düzgün kesme taşla inşa edilmiştir. Üç katlı dış mimarisi, altta beden duvarlarının belirlediği kübik yapıdan sonra köşelerde trompların yer aldığı sekizgen geçiş kademesinden; en üstte de kasnağı sekizgenin her köşesinde bir kemerli payanda ile omuzlanan kubbeden oluşmaktadır (Resim 35-36).

Kubbe, tromplar ve son cemaat yerinin örtü sistemi kurşun kaplıdır.

Kuzey cephe diğer cephelerden farklı olarak çift revaklı son cemaat yeri ile dışa açılmaktadır (Resim 46).

Doğu cephede kübik alt gövdenin iki sıra pencere sırasıyla düzenlendiğini görülmektedir. Bu cephenin kuzeybatı köşesindeki minarenin simetriğinin sağlanması için üstü kubbe örtülü, kare planlı bir kule(mekan) yer almaktadır (Resim 47).

Alt katta dört tanesi cephede, bir tanesi de kulede yer almak üzere toplam beş tane mermer söveli, demir şebekeli dikdörtgen formlu pencere vardır. Bu pencerelerin üzerinde bağımsız, sivri kemerli ve alçı şebekeli alınlıklar bulunmaktadır.

Üst katta ise sivri kemerli, alçı şebekeli dört tane pencere yer alır. Aynı hizada, kule üzerinde ise alt kattaki pencerelerin ufak boyutlu tekrarı niteliğinde iki pencere bulunmaktadır.

Güney cephede alt katta mermer söveli, demir şebekeli, dikdörtgen formlu dört pencerenin ortasında , mihrap çıkıntısı yer alır. Üst katta ise sivri kemerli, alçı şebekeli dört pencerenin ortasında, mihrabın üstüne gelecek şekilde, yine alçı şebekeli dairesel formlu pencere görülmektedir (Resim 48).

Batı cephede ise, doğu cephedeki kompozisyonun bir benzeri tekrarlanmaktadır. Yine alt katta dikdörtgen formlu, demir şebekeli, mermer söveli ve alçı şebekeli alınlığı olan dört adet pencere; üst katta ise sivri kemerli, alçı şebekeli dört adet pencere bulunmaktadır. Bu cephede de minare kaidesi yer almaktadır (Resim 49).

Caminin kübik mekanından köşedeki pahlarla sekizgen kasnağa geçiş sağlanmıştır. Bu sekizgen kuvvetle belirlenmiş biçimde dışa yansımaktadır. Kasnağın doğu ,batı, kuzey, ve güney cepheye direkt bakan yüzleri sivri bir kemerle belirtilmiş ve kemerin içi, ortasındaki daha büyük olmak üzere, üç sivri kemerli, alçı şebekeli pencere ile boşaltılmıştır. Sekizgen kasnağın diğer cephelerinde ise kubbeye geçişi sağlayan tromplar yer almaktadır. Bu yüksek kasnakla kubbe arasında sekiz tane payanda ile desteklenmiş ikinci bir sekizgen kasnak yer almaktadır. Kasnağın yüzeyinde alçı şebekeli toplam yirmi dört adet pencere yer almaktadır. Bu kasnaktan sonra ise kurşun kaplı kubbenin tepesinde de hilal formunda alem yer almaktadır.

Böylece genel olarak baktığımızda, caminin beden duvarları, kubbeye geçiş elemanları(tromplar) ve örtü sistemi gibi, yapının strüktürel elemanları ayrı ayrı, belirgin olarak algılanmaktadır.

Caminin dış beden duvarları birinci kat pencerelerinin bittiği noktaya kadar , bilinmeyen bir tarihte traşlanmıştır.

Cümle Kapısı:

Caminin harime cümle giriş kapısı oldukça sade olup, silmelerden oluşan bir çerçeve içinde, üstte sivri, altta basık kemerden oluşan bir düzenlemeye sahiptir. Portal beyaz mermerden yapılmış, kemerler kırmızı-beyaz mermerden almaşık olarak dekorlanmıştır (Resim 61).

2.1.3. İç Cephe

Cümle kapısından içeri girdiğimizde sağ tarafta mermer silmelerle çerçevelenmiş, basık

kemerli küçük bir kapı bulunmaktadır. Bu kapıdan üst kattaki mahfillere çıkan merdivenlere geçilmektedir (Resim 72).

Cümle kapısının bulunduğu kuzey cephe duvarının kalınlığı, diğer üç cephe duvarından daha az olduğu için, cami harimine taşan iki istinat ayağı ile desteklenmiştir (Resim 70). Bu istinat ayaklarının araları, yan duvarlarla birbirine sivri kemerlerle bağlanmaktadır. Böylelikle ortadaki daha geniş olmak üzere, ikinci sıra pencere seviyesine kadar yükselen üç eyvan oluşturulmuştur. Bu eyvanların üzeri mahfil kısmı olarak kullanılmaktadır.

Alt kattaki girişin iki yanında yer alan küçük mekanlar zeminden yirmi cm. kadar yükseltilmiş olup, mermer bloklarla (korkuluklarla) cami hariminden ayrılmıştır. Bu mekanların yan duvarlarında Kur-an'ların konulması için yapılmış, mermer söveli, ahşap kapaklı küçük kitap dolapları yer almaktadır. Yine bu mekanların son cemaat yerine bakan cephelerinde birer pencere yer almaktadır.

Üst katta ise ortada daha yüksek ve geniş olan hünkar mahfili, onun her iki yanında ise kadınlar mahfili bulunmaktadır. Mahfiller birbirlerinden kalın duvarlarla ayrılmışlardır. Bu duvarlarda açılmış küçük yuvarlak kemerli aralıklardan mahfiller arası geçiş sağlanmaktadır. Sağda –caminin doğu cephesinde- yer alan ufak boyutlu ahşap kapı ise üzeri kubbeli mekana açılmaktadır. Bu mekan planda minareyle simetriyi sağlamak için yapılan kısımdır. Mahfillerin ön cephesinde dışa taşkın olarak yapılan alçak mermer korkuluklar bulunmaktadır.

Cami harimi beden duvarlarındaki üç sıra pencere ve kubbe kasnağındaki yirmi dört pencere ile aydınlatılmaktadır. En alt sıradaki pencereleri, kuzey cephede iki, diğer cephelerde dörder tane olmak üzere on dört tanedir. Bu pencereler mermer söveli, ahşap kapaklı ve dışarıdan demir şebekelidir. Üzerlerinde hafif sivri kemerli, yarım daire şeklinde yapılmış, alınlık kısmında alçı petek şebekeli pencereler bulunmaktadır. Caminin ikinci sıra pencereleri, alt kat pencereleriyle aynı düşey aksta yer almaktadır. Bu pencerelerde sivri kemerli ve alçı petek şebekelidir.

İkinci sıra pencerelerinde farklı bir durum arz eder. Doğu ve güney cephede dörder tane olan bu pencereler kuzey cephede üç adettir. Mihrabın yer aldığı güney cephede ise,

mihrabın üzerindeki dairesel formlu pencere ile birlikte toplam beş adettir (Resim 64). Böylece bu cephedeki pencere sayısı da on altıya çıkmış olur.

Üçüncü sıra pencereler ise trompların arasında kalan duvarlarda kemer içine alınmış, üçlü pencere grupları şeklindedir. Bu pencereler de sivri kemerli ve alçı petek şebekelidir.

Kubbe kasnağında ise yuvarlak kemerli, alçı petek şebekeli yirmi dört adet pencere bulunmaktadır (Resim 74). Pencereler dış etkenlerden korunma düşüncesiyle dış ve iç olmak üzere iki katlı yapılmıştır.

Alçı şebekeli pencerelerin eskiden renkli olan camlarından-yan cephelerde ve mahfil kısmında-bazıları mevcuttur. Mihrabın yer aldığı cephedeki pencerelerin renkli olan camları ise yenidir.

Harimin üzeri yüksek kasnaklı büyük bir kubbeye örtülmüştür. Kubbeye geçiş tromplar ve pandantiflerle sağlanmaktadır. Kare plandan sekizgen planlı kasnağa geçişi, duvar köşelerinde alçı mukarnas tezyinat üzerinde yer alan sivri kemerli yarım küre tromplar sağlamaktadır. Sekizgen kasnaktan kubbeye geçiş ise pandantiflerle sağlanmaktadır (Resim 74-75).

Caminin minberi, mihrabı ve vaaz kürsüsü mermerden yapılmış olup, oldukça güzel bir işçiliğe sahiptir. Mihrap beş köşeli bir niş halinde olup, dokuz sıra mukarnas dizisiyle kaplanmıştır (Resim 65).

Minber camide taş bezemenin en yoğun olduğu yerdir. Merdiven korkuluklarında ve üçgen alınlığında geometrik kompozisyonlar işlenmiştir. Merdivenin ve kürsünün altında kemerler yer almaktadır (Resim 67).

2.1.4. Süslemesi

Caminin süslemelerini 4 kısımda toplayabiliriz:

- 1.Taş süsleme
- 2.Ahşap süsleme
- 3.Kalem işi süsleme

4. Vitray süsleme

2.1.4.1. Taş Süsleme

Camide mermer, minber başta olmak üzere mihrapta, cümle kapısında, kapı ve pencere sövelerinde, vaaz kürsüsünde, korkuluklarda ve sütun başlıklarında kullanılmıştır.

Minber :

Camide taş bezemenin en yoğun olduğu yer minberdir (Resim 67-68). Bütün minber şebekeyle, oymalarla ve birimleri birbirinden ayıran kuvvetli silmelerle süslüdür. Minberin silmelerle çevrelenmiş üçgen alınlığında; rumilerden oluşan bitkisel bezemenin ortasında yer alan dairesel madalyonda, sonsuza uzanan yıldız motifleri mermer oyularak işlenmiştir. Sonsuza uzanan yıldız motifleri korkuluklarda da kullanılmıştır. Üçgen alınlığın alt kısmında silmelerle çevrelenmiş, karın kısmı profilli üç kemer yer almaktadır. Kürsü kaidesinde ise en altta, yüksek bir sivri kemer bulunmaktadır. Kemerin üzerinde ise, üçgen alınlığın altındaki kemerlere benzer, yine karın kısmı profilli bir kemer yer alır. Profilli kemerin de üzerinde bulunan kürsü kaidesinin korkuluklarında yine sonsuza uzanan yıldız motifleriyle yapılmış geometrik kompozisyon bulunmaktadır. Kürsünün üzerinde ise kalemişiyle süslenmiş, konik örtülü bir baldaken yer almaktadır. Minberin kapısı ile merdiven korkuluklarının kesiştiği yerde de, üçgen alınlığın içinde yer alan, rumilerden oluşan bitkisel süslemenin bir benzeri yer alır.

Mihrap:

Mermer mihrap, beş köşeli bir niş şeklindedir (Resim 65-66). Nişin iki yanında gömülü vaziyette iki sütunce bulunmaktadır. Nişin üzeri yukarıya doğru incelen (azalan) dokuz sıra mukarnas kavsarasıyla dekorlanmıştır. Mukarnas dizisinin iki yanında da birer rozet yer almaktadır. Mukarnas dizisi ve rozetlerin bulunduğu kısım siyah boyanarak çerçevelenmiştir. Mihrabın üst kısmında iç ve dış çerçeveyi oluşturan silmelerin arasında, bir sıra mukarnas dizisi yer alır. Mihrabın etrafı da silmelerle çevrelenmiştir. Mihrap tepesine bir taç kısmı eklenerek sonlandırılmıştır.

Cümle Kapısı:

Cümle kapısı beyaz mermerden, dikdörtgen formda teşkilatlandırılmıştır (Resim 61-62-63). Altta kısımda yer alan basık kemer kırmızı-mavi-beyaz mermerlerden, dalgalı form verilerek almaşık olarak dekorlanmıştır. Basık kemerin iki yanına duvara gömülü vaziyette, kum saati formunda başlığı olan iki sütunce yerleştirilmiştir. Basık kemerin üstündeki alınlığın üzerinde de sivri bir kemer yer almaktadır. Bu kemerde kırmızı-beyaz mermerden almaşık olarak dekorlanmıştır. Sivri kemerin kilit taşında bir küçük, iki yanında birer büyük gülbezek bulunmaktadır. Silmelerle çerçevelenen kapı tepede stilize palmet dizisinden meydana gelen bir şeritle son bulmaktadır.

Vaaz Kürsüsü:

Caminin hariminde mermerden yapılmış ufak boyutlu bir vaaz kürsüsü yer almaktadır. Ayaklara oturan sivri kemerin üzerinde silmelerle geçilen üst kısım yer almaktadır. Bu kısımda geometrik motiflerin ajurlu olarak işlenmiştir. En üst kısma da yeni yapılmış ahşap bir korkuluk kısmı eklenerek kürsü sonlandırılmıştır (Resim 69).

Minare Kapısı:

Son cemaat yerine açılan minare kapısı mermerden yapılmış olup dikdörtgen formdadır. Silmelerle çerçevelenen kapının üzerinde stilize palmet dizisinden oluşan bir şerit yer almaktadır. Alttaki basık kemer kırmızı-mavi-beyaz mermerlerden almaşık olarak dekorlanmıştır(Resim 58).

2.1.4.2. Ahşap Süsleme

Camide ahşap süsleme gerçek kündekari tekniğinde²⁶ yapılmış olan giriş kapısı kanatlarında ve alt sıra pencere kanatlarında görülmektedir. Kapı kanatlarında yoğun bir işçilik söz konusu iken, pencere kanatları daha sade yapılmıştır. Her ikisi de orijinal olarak muhafaza edilmişler, yalnız kapıda bazı kısımlar kopmuş, tamirler sırasında buralar teneke parçalarıyla yamanmış, daha sonra bunlar da çıkarılarak yerleri boş bırakılmıştır. Kapının sol kanadının, orta panosunun alt kısmı yenilenmiştir.

²⁶ **Kündekari tekniği:** Eskiden, önemli kapıların, geometrik bir bezeme meydana getirecek şekilde kesilmiş küçük tahta parçalarının geçmeli olarak birleştirilmesiyle yapılması tekniği. Bu küçük parçaların suları ve damarları birbirine zıt durumda konuldukları, nem ve sıcaktan dolayı bir ötekinin çalışmasına engel olduğu için bu şekilde yapılmış olan kapı kanatları yüzyıllarca düzlüklerini korur ve çarpılmazlar (Hasol, 1988:288).

Kapı kanatları simetrik iki kanatlı olup ,her bir kanat üçer panoludur (Resim 62). Üst ve alt panolar kareye yakın yatay dikdörtgen, orta panolar ise daha büyük ve düşey dikdörtgendir (Resim 76-77). Üst panolarda yazı, orta ve alt panolarda künde kari tekniğiyle yapılmış, çokgenlerin kesişmesinden meydana gelen geometrik kompozisyonlar yer almaktadır. İnce bir süsleme şeridi, her bir panoyu ayrı ayrı kuşatmaktadır (Resim 78-79).

Üst panolarda çıtalarla çerçevenilmiş geometrik kompozisyonun içinde birer yazıt yer almaktadır. Orta ve alt panoların merkezlerinde, sonsuza uzanan on kollu yıldız motifi bulunmaktadır (Resim 80-81-82-83). Bunun etrafında da beşgen, altıgen, baklava dilimi ve çokgenlerden oluşan geometrik kompozisyon yer almaktadır. Yatay kayıtlar üzerinde, dörder adet metal gülbezek mevcuttur. Bu metal aksamlardan sol ve sağ kanatta birer tane olmak üzere toplam iki tanesi düşmüştür. Kapının binisi ise süslemesiz, düz bırakılmıştır.

Kapının sağ kanadında, en üst panoda sülüs yazıyla “Küllü şey'in hâlikün illâ vechehû”; sol kanadında “Lehul Hükümü ve İleyhi Türce'ün” (Kasas Sûresi,Ayet 88) ayetleri yazılmıştır. Türkçe anlamları aşağıda verilmiştir:

“Küllü şey'in hâlikün illâ vechehû :Her şey Helak Olur (Tükenir).”

“Lehul Hükümü ve İleyhi Türce'ün: Hüküm O'nundur ve Siz O'na Döndürüleceksiniz.”

Harimin alt sıra pencere kanatları da gerçek künde kari tekniğinde yapılmış olup, kapı kanatlarına göre daha sade tutulmuştur (Resim 84). Pencere kanatları da simetrik iki kanatlıdır ve her bir kanat üçer panoludur. Panolarda açık ve koyu kahverengi ahşap kullanılarak, dikdörtgen ve karelerden oluşan geometrik bir kompozisyon yer almaktadır. Üst pano tek parça ahşaptan yapılmış olup, düz bırakılmıştır. Kayıtlar üzerinde, kapı kanatlarında olduğu gibi dörder adet metal gülbezek bulunmaktadır. Bu metal gülbezeklerden bazıları kopmuştur. Kapının binisi düz ve süslemesizdir.

2.1.4.3. Kalemîşi Süsleme

1946 yılında yapılan tamirat²⁷ sırasında kalemîşleri yenilenmiştir. Caminin son cemaat yerindeki kubbeler, kubbeye geçiş elemanları, tonozlar, harimdeki kubbe, tromplar,

²⁷ Tamiratlar için bkz. Ekinci, **a.g.t.**, s.15 ; Reyhanlı, **a.g.t.**, s348.

pandantifler, pencerelerin çevresi, mahfil ve altındaki kemerler kalemişiyle süslenmiştir. Ayrıca harimde, iki pencere sırası arasında-mihrap cephesi hariç- caminin içini çepeçevre dolaşan yazı frizi yer almaktadır. Rumi, hatayi ve stilize palmet yapraklarından oluşan kalemişi süslemelerde kırmızı, lacivert, beyaz ve yeşil renkler hakimdir. Caminin vakıflardan alınan eski resimlerinden de anlaşılacağı üzere kalemişleri yapılan onarımlar sırasında yenilenmiş ; ancak eski orijinal haline sadık kalınmamıştır (Resim 23-24-25-26).

Harim kubbesinin merkezinde içi hatayilerle bezenmiş bir madalyon ve onu çerçeveleyen yazıt şeridi yer almaktadır. Bu yazıtı da hatayi ve rumilerden oluşan bir şerit, onu da içi rumilerle bezenmiş stilize palmet dizisi kuşatmaktadır (Resim 74).

Caminin batı, güney ve doğu cephesinde ; birinci ve ikinci sıra pencereleri arasında yer alan kuşak yazısında Cuma Suresi'nin 1.ayetinden 7. ayetine kadar olan kısmı hat sanatıyla yazılmıştır. Kuzey cephede istinat ayakları üzerinde Sadallahil Azim ve Yazan Muhammed Katib Elmüsenna yazmaktadır. Tromplarda Besmele ile başlayan Enam Suresinin 79. ve 80. ayeti dörde bölünerek yazılmıştır. Pandandifler de ise sırasıyla Allah, Muhammed, Ebubekir, Ömer, Osman, Ali, Hüseyin ve Hasan yazmaktadır. Kubbe altına da Fatır Suresinin 41. Ayeti yazılmıştır.

2.1.4.4. Vitray Süsleme

Camide vitray süsleme mihrap duvarında, ikinci sıradaki ortadaki yuvarlak olmak üzere beş adet pencerede yer almaktadır (Resim 64). Oldukça ince bir işçiliğe sahip olan vitraylarda mavi, yeşil, sarı ve turuncu renkler hakimdir. Üst kısımlarında ayetler yer almakta olup; yanları ve camların araları natüralist çiçek motifleriyle süslenmiştir. Vitraylar 1946 onarımında yenilenmiştir.

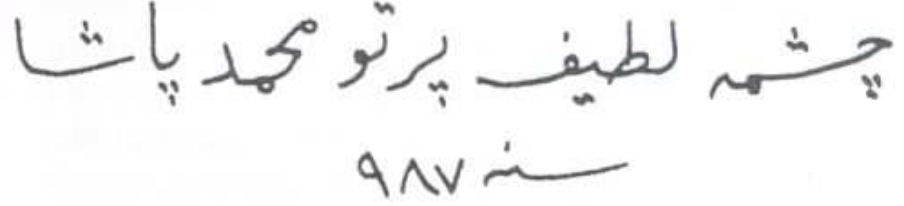
2.2. Su Yapıları

2.2.1. Çeşme

Çeşme avlu duvarı bünyesinde, sokağa bakan cephede, güneybatı köşede yer almaktadır (Resim 33). Çeşme, biri yolculara, diğer ikisi hayvanlara mahsus olmak üzere üç kısımlıdır. Yolculara ait olan sivri kemerli olup, kesme taşla inşa edilmiştir.

Çeşmeye ait kitabe burada yer almaktadır. Ancak kitabesi kazınarak tahrip edilmiştir (Resim 34).

Çeşmenin kitabesi aşağıdaki şekildedir:

Kitabesinde “ Çeşme-i Latifi Pertev Mehmet Paşa Sene 987” yazdığını kaynaklardan öğrenmekteyiz. Çeşmenin suyunun toplandığı kubbeli su haznesi de bu çeşmenin arkasında yer almaktadır.

Hayvanlara ait olan çeşmeler ise hafif sivri kemerli olup, moloz taşla inşa edilmiştir.

Bugün suyu akmayan çeşme grubunun, eski fotoğraflarından (Resim 11) anlaşıldığı üzere, 1962’de yapılan onarım ve yol çalışmaları nedeniyle kotun altında kaldığı anlaşılmaktadır.

2.2.2. Şadırvan

Ön avlunun ortasında, caminin giriş ekseninde, abdest almak için yapılmış onikigen planlı şadırvan yer almaktadır (Resim 38).

Şadırvan yapısı kırmızı-beyaz mermerden almaşık örgüye sahip yuvarlak kemerlerle birbirine bağlanan mukarnas başlıklı sütunlar ve aralarında her cephede birer musluk bulunan mermer şebekelerden oluşan bir cephe düzenine sahiptir (Aktuğ, 1990:12).

On iki kenarın her birinde birer musluk bulunmaktadır. Oymalı (ajurlu) tezyinatlı ve sabunluklu olan mermer şebekeler simetrik olarak kuzey ve güney cephede yer almaktadır (Resim 39). Diğer on cephede ise muslukların bulunduğu kısmın üzeri demir parmaklıklarla kapatılmıştır.

Konik çatı saçağının bindiği direkler üstü kapalı bir galeri kısmı meydana getirmektedir. Zamanında çatının, direklerin ve oturma yerlerinin ahşap olduğu kaynaklardan ve eski fotoğraflardan anlaşılmaktadır (Resim 16). “Meyilli olan ahşap çatılı kısım, ahşap

direkler ve oturma yerleri minarenin tamiri sırasında (1959-60) onarılmıştır”(Ekinci,1964:25).

Caminin kuzeydoğusunda, sonradan eklendiği eski fotoğraflarından(Resim 16) anlaşılan, abdest almak için yapılmış musluklar bulunur. Günümüzde mevcut olan bu musluklar ve örtü sistemi yenidir. Bu kısmın yan tarafında, avlunun dışında kalan kısımda dört gözlü tuvalet ünitesi yer almaktadır. A.S.Ülgen’in planından anlaşıldığı üzere tuvalet orijinal görünümünü kaybetmiştir (Resim 37).

2.2.3. Su Haznesi / Sarnıç

Caminin kuzeydoğusunda, avlunun dışında yer alan merkezi bir su haznesi bulunmaktadır. Üzeri kubbeyle örtülü su haznesinin üzeri kubbeyle örtülüdür. Günümüzde çay bahçesinin mutfağı olarak kullanılmakta olan su haznesi işlevini yitirmiştir (Resim 93).

2.3. Sıbyan Mektebi

Osmanlı döneminde mektepler, arşiv malzemesine göre ‘muallimhane’, ‘Dar ül talim’, ‘Talimhane’ ve ‘Alîdebistan’ adlarıyla tanınmış olup, Müslüman çocukların Kur-an okumayı öğrendikleri ve namazla ilgili bilgiler edindikleri ilk öğretim kurumlarıydı (Müderrişoğlu, 1993: 247). Bir külliyyeye bağlı olarak inşa edilen mekteplerin masrafları ve yönetimleri banileri tarafından belirlenen özel vakıflarca gerçekleştirilirdi.

Pertev Paşa’da 740 Nolu vakfiyesinde mekteple ilgili isteklerini şu şekilde belirtmiştir:

“Zikri geçen camide ve diğer camilerde görevlendirilmek üzere imam ve hatip yetiştirmek üzere tercihen bu cami yakınlarında bir okul bina edilsin. Bu okulda her gün otuz öğrenci eğitim-i öğretim görsün. Bu çocuklar en fazla 12-13 yaşlarında olsunlar. Daha büyükleri kabul edilmesin. Kur’an Okuması düzgün, Hadis ve Fıkıh ilimlerinde mahir birisi çocuklara dinini ve Kur’an-ı Kerim’i güzel şekilde öğretsin. Çocukları hafız olarak yetiştiresin. Bu öğretmene günlük 5 akçe ücret verilsin. Bu öğretmen dışında, geçmişte yüz kızartıcı bir suçlu olmayan, din konularında, fıkıh, hadis, Kur’an Okumada mahir ve öğrencilerle iyi ilişki kurabilecek birisi baş öğretmene yardımcı olarak tayin edilsin. Bu kişiye de günlük 4 akçe verilsin.

Öğretmen ve öğretmen yardımcısı Cuma günü dışında ki günlerde seher vakti okula gelsinler. Resmi tatiller ve Cuma günlerinden başka günlerde tatil yapmasınlar.

Okulun tüm giderleri vakıf gelirlerinin fazlalarından karşılsın. Bu okulda okuyan 30 adet çocuk için her sene bayram günlerinde birer kaftan, birer don, birer gömlek, birer başlık, birer ayakkabı ve birer kuşak alınıp verilsin. Bu giyecekler için kişi başına 100 akçe ayrılsın. Çocukların kış günlerinde ısınmaları için her sene bir çeki odun alınsın ve masrafı vakıf gelirlerinden karşılsın.”

Vakfiyesinden Pertev Paşa'nın sıbyan mektebindeki düzeni ve disiplini sağlamak için okutulacak derslerden verilecek ücretlere ,öğrencilere alınacak kıyafetlerden tatil günlerine kadar her türlü ayrıntıyı düşündüğünü görmekteyiz.

Sıbyan mektebi cami avlusunun kuzeyinde yer almakta olup, tarihi şeklini tamamen kaybetmiştir (Resim 87-Resim 88). Bugünkü durumu ile arkada dikdörtgen bir salon ve bunun önünde, üstü kapalı bir verandadan meydana gelmektedir. Bunların altında, günümüzde depo olarak kullanılan bir mekân yer almaktadır. Mektebin önünde ufak bir bahçesi bulunmaktadır. Bahçeye giriş-çıkış batıda sokağa açılan, yuvarlak kemerli, dikdörtgen, ufak kapıdan sağlanmaktadır.

Sıbyan mektebi bu yeni haliyle günümüzde kız Kur-an kursu olarak kullanılmaktadır.

2.4. Hamam²⁸

Caminin kuzeybatısında yer alan hamam, çifte hamam²⁹ olarak inşa edilmiş olup; bugün tamamen harap durumdadır(Resim15-89-90-91).

Hamam için Evliya Çelebi şöyle demektedir:

“...hamamlardan ,Pertev Paşa Hamam'nın güzel havası ve suyu binası, iyi tellakları vardır(Çelebi, 1971: 161).”

²⁸ **Hamam:** Halkın yıkanma gereksinimini karşılayan genel bina. Geleneksel Türk hamamı üç bölümlüdür: a. Soyunma, b. Yıkanma, c. Külhan. Soyunma bölümüne **soyunmalık** ve **cemagâh**(cemekan) denir. Yıkanma bölümü de **soğukluk** ve **sıcaklık** bölümlerinden meydana gelir. Yıkanma bölümünde **kurnabaşı** denilen yıkanma yerleri, **halvet** denilen kapalı yalnız yıkanma hücreleri, üzerine uzanılıp ter dökülen **göbehtaşı** bulunur. Hamamın iç bölümleri **külhandan** gelen ve kanallarla döşemenin altını dolaşan sıcak gazla ısıtılır. Göbehtaşının altındaki yer, bu gazla çok ısıtıldığından buraya **cehennem** denir. Sıcak gaz duvarların içinden de geçerek **tüteklik**lerden dışarı çıkar(Hasol, 1988:196-197).

²⁹ **Çifte hamam** : Kadın ve erkeklerin aynı zamanda ayrı ayrı yıkanabilmeleri için yapılmış ikiz hamam(Hasol, 1988:197).

A.S.Ülgen'in planına(Ek 4.1.) göre kadınlar ve erkekler kısmı yan yana düzenlenmiş simetrik bir çifte hamam şeklindedir. Güneyde kervansaraya cepheli olan soyunmalık kısmı dikdörtgen planlı olup; pencerelerle dışa açılmaktadır. Soyunmalık kısmından sonra üzeri kubbeli soğukluk (ılıkılık) kısmına geçilmektedir. Soğukluğun doğu-batı yönünde tuvalet kısımları bulunmaktadır. Soğukluktan sekizgen planlı sıcaklık kısmına geçilmektedir. Sıcaklıkta yedi adet kurna ve ortasında da sekizgen göbekteşi bulunmaktadır. Kuzey cephede de gerek erkekler ,gerek kadınlar tarafını ısıtan merkezi külhan bulunmaktadır.

Vakıf eski eser fişinden anlaşıldığı üzere(Ek 5.3.) 1922 yılında harap olan hamamın günümüze sadece sıcaklık ve soğukluğun batı duvar kalıntıları gelebilmiştir. Kalıntılardan anlaşıldığı üzere; soğukluk kısmında dört köşeden tromplarla kubbeye geçiş sağlanmıştır. Buradan da kaş kemerli ufak bir kapı ile sıcaklık kısmına geçilmektedir. Sıcaklık kısmından geriye sadece bir adet kurna gelebilmiştir. Soyunmalık kısmı duvarların ince ve çatısının ahşap olmasından dolayı yok olmuştur (Ülgen, 1942: 243).

Hamam moloz taş ve tuğladan inşa edilmiştir.

2.5. Kervansaray

Kervansaray kelime anlamı olarak 'ana yollarda kervanların konaklaması için yapılan büyük han' anlamına gelmekte olup; kervansarayın yanı sıra han ya da ribât adları da kullanılmaktadır.

Osmanlı döneminde menzillerde inşa edilmiş kervansaraylara gelen kervanların, tacirlerin bu yapılarda geçici olarak konaklamaları yanında, beraberlerindeki malların değişimi ile birlikte para işlerinin de görüldüğü yerler olmuşlardır(Cantay, 1988:369). Pertev Paşa kervansarayı da bir menzil kervansarayı olarak bu işlevleri görmüştür. Kervansaraylar ticari hayatın devamını sağlaması bakımından önemlidir.

Pertev Paşa'da 740 Nolu vakfiyesinde kervansarayla ilgili isteklerini şu şekilde belirtmiştir:

"Yukarda bahsi geçen okul ve caminin yakınlarında gece-gündüz, tatil ve bayram günlerinde açık bulundurulmak üzere on iki ocaklı bir kervansaray inşa edilsin. Bu

kervansarayın binasını güçlü tutmak için üzeri (çatısı) kiremitle örtülsün. Daha sonra ki vakitlerde eğer vakfın imkanı yeter ise betonarme ve üzeri kurşun örtülü bir kervansaray misafirlerin rahat edeceği şekilde inşa edilsin.

Vakfın imkanı dahilinde kervansarayın mutfağına gerekli yardımlar yapılsın. Bu yardımlar; her gün bir sahan pirinç, bir sahan buğday, 1 akçelik ekmek verilsin. Her ocağa ocak başına 300 yüz dirhem pirinç verilsin. Her ocağa pirinç için 120'şer dirhem sade yağ verilsin. İki dirhem karabiber verilsin. Üç vakiyye³⁰ soğan ve iki vakiyye soğan verilsin. Her mutfak için dört kantar odun verilsin. On iki ocağın her birisine günlük 12 kantar odun verilsin. Bu odunlar misafirlerin ısınması için Aralık başından Şubat sonuna kadar verilsin. Bu aylar Arap ayları hesabınca 4 aya tekâbiül eder. Bu dört aydan daha fazla kervansaraya ısınmak için başka odun verilmesin. Her ocağa gecelik birer tane bal mumu verilsin. Kervansarayın ihtiyaçları için ayrılan para ve giderler, okul ve caminin gider ve ihtiyaç masraflarının hesaplarına karıştırılmasın. Kervansaray için, ayrıca günlük üç akçe ücret ile aşçı, günlük birer akçe ücret ile iki tane aşçı öğrencisi, günlük 2 akçe ücret ile bir tane kilerci, günlük 2 akçe ücret ile bir tane tahsildâr ve günlük 1 akçe ücret ile bir vekil tayin edilsin. Bu görevliler meşru şekilde misafirlere hizmet etsinler. Bu kervansarayın tüm mutfak, tamir ve diğer giderleri vakıftan görevlilerce ayrılan özel bütçeden karşılansın. “

Vakfiyesinden Pertev Paşa'nın kervansarayla ilgili mimari isteklerde bulunduğunu ve kiremitle inşa edilecek çatının ilerde vakfın imkânlarına göre kurşunla örtülmesini istediği görülmektedir. Bunun yanı sıra kervansaraya harcanacak gıda, odun ve para da detaylı olarak belirtilmiştir. Ayrıca kervansarayın para hesaplarıyla, caminin para hesaplarının karıştırılmamasını istemesi dikkat çekicidir.

Caminin batısında doğu-batı doğrultusunda yer alan kervansaray günümüzde mevcut değildir. A.S.Ülgen'in yaptığı plan (Ek 4.1.) ve makalesi(Ülgen,1942: 243) ile vakıf eski eser fişine göre kervansarayın planı şu şekildedir: Dikdörtgen planlı kervansarayın camiye bakan cephesi revaklı olup; cümle kapısı çifttir. Güney cephesinde üstü tonozlu 10 kâgir dükkandan oluşan çarşısı mevcuttur. Ahşap olan çatısı, üç sırada altışardan on sekiz direğe istinat etmektedir. Kervansaray 25 ocaklı imiş.

³⁰ Osmanlı'da 400 dirhemlik tartıya verilen isimdir.

Kervansarayın yerinde bugün modern çok katlı bir bina yer almaktadır.

2.6. İmaret (Aşevi)

İmaret yoksullara yemek dağıtılmak üzere kurulmuş hayır evi aşhane(Hasol, 1998:217) anlamına gelmektedir. Külliyelerin bir parçası olarak tasarlanan imaretlerde pişirilen yemek, günde iki öğün olmak üzere, külliyelerin çeşitli bölümlerinde görev alan kişilere, medrese öğrencilerine ya da kervansarayda konaklayan yolculara dağıtılırdı (Tanman, 1988: 333). Pertev Paşa imareti de bu şekilde medrese öğrencilerine, yoksullara ve kervansaraydaki yolculara yemek vermek amacıyla inşa edilmiştir.

Pertev Paşa imareti caminin kuzeybatısında, kervansaray ile hamam arasında inşa edilmiş olup, günümüzde mevcut değildir.

A.S.Ülgen'in makalesine (Ülgen,1942: 243) ve Vakıf Eski Eser Fişi(Ek 5.5.)'ne göre imaretin moloz taş ile yapılmış küçük bir bina olup, üstü ahşap çatı ile örtülüdür. Aş kazanlarının bulunduğu kısım üzerinde kagir duman bacası ve aydınlık kemeri bulunmaktadır. Binanın kuzey duvarında bulunan ocağın, kemeri, davlumbazı ve bacası kagirdir. Duvarlarda mazgal pencereler ve hücreler bulunmaktadır.

2.7. Hazire

Caminin arka avlusunun kuzeydoğu köşesinde hazireye ait dört adet Osmanlı dönemi mezar taşları bulunmaktadır (Resim 41). Buradaki mezar taşları zamanında avlunun güney kısmında yer alan hazireden günümüze gelebildikleri anlaşılmaktadır. Mezar taşlarından biri Pertev Paşa'nın oğullarından Seyyit Ahmed Ağa'ya (Resim 45) bir diğeri de İzmit Valisi Mahmet Vahit Paşa'ya (Resim 42) aittir. Mezar taşından Pertev Paşa'nın oğlunun vakfın mütevelliliğini yapmış olduğunu öğrenmekteyiz.

1 Nolu Mezar Taşı (Resim 42)

İzmit Vâlisi Mehmet Vahîd Paşa'ya Ait Mezar Taşı

Lâ ilâhe illallâh

Muhammedun Rasûlullâh

Merhûm Râğıb Efendi

Zâde mîr-i mîrân-i kirâm'dan

İzmîd mutaşarrıfı

Mehmed Vahîd Paşa
Rûhiyçün Fâtîha
Fî 21 muharrem sene 1275

Allâh'tan başka ilâh yoktur
Hz. Muhammed (s.) ise Allâh'ın elçisidir
Rahmetli Râgıp Efendi'nin oğlu
Değerli emirlerin emîri İzmit vâlisi
Mehmet Vahîd Paşa'nın ruhuna fâtîha
21/01/1275
31/08/1858

2 Nolu Mezar Taşı (Resim 43)

Kölezâde Mahzenci Hacı Oşman Ağa'ya Ait Mezar
Hûve'l-Bâkî
El çeküb bi'l-cümle itdim beğâyâ rıhleti
Terk idüb gerûye mâlı mülkü devleti
Kim gelüp kabrim ziyâret iden ihvânımız
Okusunlar rûhum için "Kul huvallâh" âyetî
Merhûm ve mağfûr Kölezâde
Mahzenci el-Hâc Osmân Ağa'nın
Rûhuna rızâen li'llâhi Fâtîha
Fî sene 1277

Bâkî olan yalnız O'dur!
Her şeyden el çekip ebediliğe yolculuk edeyim
Bırakayım geriye malı, mülkü ve devleti
Ki, kabrime gelip ziyaret eden kardeşlerimiz
Okusunlar ruhum için "Kul huvellâh" âyetini
Rahmet ve mağfirete kavuşmuş olan Kölezâde

Mahzenci Hacı Osman Ağa'nın ruhuna Allah rızası için fâtiha!

1860

3 Nolu Mezar Taşı (Resim 44)

İbrâhim Ağa'ya Ait Mezar

İbrâhîm Ağa

Rûhü için

Fâtîha okuya

Allah rahmet

ide âna

Şevvâlu'l-mukerrem

sene

1062

İbrâhim Ağa'nın ruhu için fâtiha okuyana da Allah rahmet etsin!

10/1652

4 Nolu Mezar Taşı (Resim 45)

Pertev Paşa'nın Oğlu Seyyit Hacı Ahmet Ağa'ya Ait Mezar

Kad intiķale el-merhûm

Îla rahmeti Rabbihî el-ĠGafûr

Pertev Paşa evlâdlarından Mütevellî es-Seyyid

el-Ĥâc AĤmed Ağa

Çok mağfiret edici olan Rabbisinin rahmetine muhtaç olan rahmetli Pertev Paşa'nın çocuklarından Vakıf Mütevellisi Seyyit, Hacı Ahmet Ağa vefat etmiştir...

BÖLÜM 3: KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

Pertev Paşa'nın vakfiyesi incelendiğinde³¹; kervansarayın planı ve kullanılacak yapı malzemesi, camide ve sıbyan mektebinde görevlendirilecek görevlilere verilecek ücretler, camiye alınacak malzemeler, mektebin eğitim programı ve öğrencilere alınacak kıyafetler gibi birçok konuda oldukça detaylı bilgi verildiği görülmektedir. Aynı zamanda külliyenin yapımını ve devamını sağlamak için birçok mülk vakfedilmiştir. Bu da bize Pertev Paşa'nın vakfıyla ilgili birçok ayrıntıyı düşündüğünü göstermektedir.

Pertev Paşa vakfiyesine ve Yediyıldızın'ın³² yaptığı araştırmaya göre cami, mektep ve kervansarayda ki görevliler ve ücretleri aşağıdaki tablolarda verilmiştir:

Tablo 1: Cami Personel ve Ücretleri

Görevli	Personel Sayısı	Ücret (Akçe)
Hatib ³³	1	6
İmam	1	7
Müezzin	2	5
Muarri ³⁴	1	1
Devirhan ³⁵	4	2
Sermahfil	1	3
Kayyim ³⁶	2	3

³¹ Bilgi için bkz. **Ek 1-Ek 2-Ek 3.**

³² Yediyıldız, B., "Sinan'ın Yaptığı Eserlerin Sosyal ve Kültürel Açından Tahlili", IV.Vakıf Haftası, İstanbul,1989, s.120-128.

³³ **Hatib:** Camide hutba okuyan kimse (Özön, 1959: 275).

³⁴ **Muarri:** Cami ve tekkelerde hayır sahiplerinin adlarını sayan müezzin veya derviş(Özön, 1959: 477).

³⁵ **Devirhan:** Kuran'ı durmadan tekrar tekrar okuyan görevli kimse(Özön, 1959: 166).

³⁶ **Kayyim :**Camilerde iş gören kimse. Hademe (Özön, 1959: 381).

Şiraci-çeragi	1	2
Sâlâhân ³⁷	1	2

Tablo 2: Mektep görevlileri ve ücretleri

Görevli	Personel Sayısı	Ücret (Akçe)
Muallim ³⁸	1	5
Kalfa Halife	1	4
Talebe	30	-

Tablo 3: Kervansaray görevlileri ve ücretleri

Görevli	Personel Sayısı	Ücret (Alçe)
Tabbah ³⁹	1	3
Şâkirid-i tabbah ⁴⁰	2	1
Kilerci	1	2
Tahsildar	1	2
Vekil	1	2

³⁷ **Sâlâhân:** Salâ veren kimse(Özön, 1959: 624).

³⁸ **Muallim :** Öğretmen, hoca (Özön, 1959: 476).

³⁹ **Tabbah:** Ahçı(Özön, 1959: 676).

⁴⁰ **Şâkirid-i tabbah:** Ahçı çırağı.

Araştırmanın konusu olan İzmit Pertev Paşa Külliyesi'nin karşılaştırma ve değerlendirmesi yapılırken külliye yapıları ayrı ayrı ele alınacaktır. Karşılaştırmalar da, Mimar Sinan'ın yapıları ve diğer menzil külliyesi ile yapılacaktır.

3.1. Cami

Külliye içinde cami her zaman yer almakla beraber, halkın devamlı kullanmasından ötürü külliye diğer yapılarına göre daha korunmuş olarak karşımıza çıkmaktadır. İzmit Pertev Paşa Camii bu şekilde korunmuş olduğundan günümüze sağlam olarak gelebilmiştir.

İzmit Pertev Paşa Camii plan olarak; kareye yakın dikdörtgen yapıya sahip harimiyle, çift son cemaat yeri olan tek kubbeli ve tek minareli bir camidir.

Mimar Sinan tek kubbeli cami türüne üç önemli yenilik getirmiştir. İlk olarak iç mekânın(harim) istinat ayakları yoluyla genişletilmesi, diğeri son cemaat revakının enlemesine uzatılması ve son olarak çift revak sisteminin yaygınlaştırılmasıdır (Kuran, 1988: 191). Pertev Paşa Cami'nde de bu özelliklerin hepsi mevcuttur.

Pertev Paşa Cami'nde iç mekân istinat ayakları ile genişletilmiş olup; bu özelliğin görüldüğü diğer camilerden bazıları şunlardır: Fındıklı Molla Çelebi Camii⁴¹ (1561), Kadirga Sokullu Mehmet Paşa Camii⁴² (1572), Edirne Selimiye Camii⁴³ (1575), Silivrikapı Hadım İbrahim Paşa Camii⁴⁴ (1551). Bunların yanı sıra Ulukışla Öküz Mehmet Paşa menzil külliyesi camisinde⁴⁵ de aynı özellik görülmektedir.

Pertev Paşa Cami çift son cemaat yerine sahip olup; 16. yy.'da yapılmış çift son cemaat yerine sahip diğer camilerden bazıları şunlardır: Kılıç Ali Paşa Camii⁴⁶ (1580), Tekirdağ Rüstem Paşa Camii⁴⁷ (1552), Üsküdar Mihrimah Camii⁴⁸ (1547). Bu camilerin yanı sıra çift son cemaat yerinin görüldüğü menzil külliyesi camileri ise şunlardır: Babaeski

⁴¹ Plan için bkz. Kuban, D., **Osmanlı Mimarisi**, İstanbul, 2007, s.317.

⁴² Plan için bkz. Kuban, D., **Osmanlı Mimarisi**, İstanbul, 2007, s.326.

⁴³ Plan için bkz. Vogt, U., **Mimar Sinan**, İstanbul, 1987, s.158.

⁴⁴ Plan için bkz. Vogt, U., **Mimar Sinan**, İstanbul, 1987, s.157.

⁴⁵ Plan için bkz. Gültekin, E., **Ulukışla ve Öküz Mehmet Paşa Menzil Külliyesi**, Ankara, 2001, s.47.

⁴⁶ Plan için bkz. Kuran, A., "Mimar Sinan'ın Camileri", **Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri 1**, İstanbul, 1988,s.205.

⁴⁷ Plan için bkz. Ahunbay, Z., "Mimar Sinan'ın Eğitim Yapıları Medreseler, Darülkurrallar, Mektepler", **Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri 1**, İstanbul, 1988,s.299.

⁴⁸ Plan için bkz. Kuran, A., "Mimar Sinan'ın Camileri", **Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri 1**, İstanbul, 1988,s.211.

Semiz Ali Paşa Külliyesi Camii⁴⁹ (1560) ve Lüleburgaz Sokullu Mehmed Paşa Külliyesi Camii⁵⁰ (1569).

Pertev Paşa Cami'sinde görülen dönemin tasarım özelliklerinden bir diğeri ise, beş kubbeli son cemaat yeri olan tek kubbeli camilerde minare kaidesinin yapı kütesinden dışarıya alınması ve diğerk köşeye planda aynı veya benzer boyutta bir odanın yerleştirilmesidir (Kuran, 1987:88).

Pertev Paşa Cami'nde pencere sayısının çok olması nedeniyle cami oldukça aydınlıktır. Lüleburgaz Sokullu Mehmed Paşa Camii ve Babaeski Semiz Ali Paşa Camii de aynı özelliğe sahip diğerk menzil külliyesi camileridir.

Pertev Paşa Camii, Lüleburgaz Külliye Camii ve Babaeski Külliye Camii cephe düzenlemeleri bakımından başkent örneklerine benzemektedir.

3.2. Süsleme

Pertev Mehmet Paşa Cami'nde taş süsleme minber başta olmak üzere mihrap, cümle kapısı, vaaz kürsüsü, sütun başlıkları, kapı ve pencere sövelerinde ve korkuluklarda bulunmaktadır.

Cümle kapısında mermerden yapılmış olup oldukça sadedir. Klasik devir Osmanlı taç kapılarının başlıca dekoru olan mukarnas⁵¹ burada kullanılmamıştır. Kapıda süsleme yanlardaki sütunceler, sivri kemerin ortasında ve iki yanında yer alan gülbezekler ile tepe kısmında yer alan stilize palmet dizisiyle sağlanmıştır. Kemerlerin renkli mermerle almaşık olarak bezenmesi de kapıya canlılık kazandırmıştır. Kemerlerin bu şekilde almaşık mermer kullanılarak bezenmesi Sinan yapılarında yoğun olarak görülmektedir.

Cümle kapısının ahşap kapı kanatları da gerçek künde-kârî tekniğinde yapılmış olup üçer panoludur. Üst panolarda yazı şeridi, orta ve alt panolarda ise sonsuza uzanan on kollu yıldız motifinin oluşturduğu geometrik kompozisyonlar yer almaktadır. Mimar Sinan'ın eserlerindeki ahşap süsleme genelde gerçek künde-kârî olmuştur. Pertev Paşa

⁴⁹ Plan için bkz. Kuban, D., **Osmanlı Mimarisi**, İstanbul, 2007, s.317.

⁵⁰ Plan için bkz. Kuran, A., "Mimar Sinan'ın Camileri", **Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri 1**, İstanbul, 1988,s.212.

⁵¹ Bilgi için bkz. Ödekan, A., "Taçkapılar", **Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri 1**, İstanbul, 1988,s.521-528.

Cami'sinin ahşap kapı kanatlarına çok benzer bir örnek; Kadirga Sokullu Camii⁵² kapı kanatlarıdır. Buradaki kapı kanatları da üçer panolu olup; üstte yazı şeridi, orta ve alt panolarda sonsuza uzanan on kollu yıldız motifinin oluşturduğu geometrik kompozisyonu içermektedir.

Pertev Paşa Cami'sinde en yoğun süslemenin olduğu kısım mermer minberidir. Minberin üçgen alınlığında rumilerle bezenmiş bitkisel süslemenin ortasında yer alan madalyonda ve korkuluklarda sonsuza uzanan yıldız motifleri işlenmiştir. Üçgen alınlığın alt kısmında karın kısmı profilli üç kemer yer almaktadır. Kürsü kaidesinin altında sivri bir kemer, onun üzerinde yine karın kısmı profilli bir kemer daha yer almaktadır. Edirnekapı Mihrimah Sultan Cami ve Şehzade Cami minberleri süsleme ve form bakımından Pertev Paşa Cami minberine benzer özellikler göstermektedirler.

Baklavali ve mukarnaslı sütun başlık tipi, Sinan döneminde standart başlık tipi olmuştur. Pertev Paşa Cami son cemaat yerinde yer alan sütun başlıkları da dışta baklavali içte ise mukarnaslı olup, bu geleneği sürdürmüştür. Rüstem Paşa Cami'nin son cemaat yeri sütun başlıkları Pertev Paşa Cami son cemaat yerindeki sütun başlıklarına benzer bir örnek oluşturmaktadır.

Sinan eserlerindeki kalem işleri sıva üzerine yapıldığı için birçok yapıda orijinalleri günümüze ulaşmamıştır. Kalem işleri yenilediği zaman aslına uygun yapılmaktan ziyade devrin zevkine göre yenilenmiştir. Pertev Paşa Cami'ndeki kalem işlerinin de eski fotoğraflarına(Resim 22-23-24-25-26) bakıldığı zaman aslına uygun olarak yenilenmediği anlaşılmaktadır.

Sinan'ın inşa ettiği camilerde üst pencereler genellikle alçı şebekeli ve renkli camlardan yapılmıştır. Pertev Paşa Cami'de de bu pencerelerden mevcuttur ancak; caminin doğu ve batı cephesindeki ikinci ve üçüncü sıra pencerelerle mahfil pencerelerindeki alçı şebekelerde görünen az sayıdaki yeşil ve kırmızı renkli camlar, Aktuğ'a göre yenilenmiş; Ekinci ve Reyhanlı'ya göre ise orjinaldir. Alçı şebekelerdeki bu camların renklerinin solukluğu orijinal olabileceği izlenimi uyandırmakta olup; kesin bir yargıya varılamamaktadır.

⁵² Bilgi için bkz. Bozer, R., "Sinan Eserlerinde Ahşap İşçiliği", **VI. Vakıf Haftası**, Ankara, 1989,s.339.

Camide yüksek kubbe ve çok sayıdaki pencere açıklığı aydınlık bir iç mekan sağlamıştır. Bu da ibadet edenlere ferah ve mistik bir hava yaratmaktadır.

İzmit Pertev Paşa Camisi'nin adı Mimar Sinan'ın nakkaş Sâi Mustafa Çelebi'ye yazdırdığı el yazmalarında geçmektedir. Ancak Mimar Sinan'ın plan tasarımını yapmış olduğu bu camide nedeni anlaşılmayan birkaç sorunla karşılaşmaktadır. Yapının orijinal halinde mi böyle olduğu yoksa sonrasında yapılan yanlış onarımlar sonucu mu bu hale geldiği konusu, yapıda malzeme analizi yapmak mümkün olmadığı için tespit edilememektedir. Camide karşımıza çıkan sorunlara sırasıyla aşağıda değinilmektedir.

Cami hariminde girişin sağında ve solunda yer alan eyvanlardaki alınlıklar önlerindeki tonozla çakışmaktadır(Resim 70). Önündeki tonozun aksıyla alınlığın aksı aynı düzlemde olması gerekirken yana kaymıştır. Bu durum sağ pencere alınlığında daha belirgin olarak karşımıza çıkmaktadır. Çakışma nedeniyle süsleme de yarım kalmıştır. Pencerenin ve alınlığın bu tonozlu mekânla aynı aksta olması gerekmektedir. Bu durum cami inşa edilirken son cemaat yerinde yer alan mihrabiyelerin yerleştirilme zorunluluğundan ortaya çıkmış olabilir. Cümle kapısının iki yanına yerleştirilmek istenen mihrabiyelerin istinat ayaklarına denk gelmemesi için pencere yanlarına yerleştirildiği; bu nedenle de pencerelerin yana kaydırıldığı düşünülmektedir. Bu kaydırılma nedeniyle pencereler hem dışarıda hem içerde kemer ve tonoz akslarına denk gelememektedir(Resim 71). Bütün bunların yanı sıra Mimar Sinan'ın ustalık eserim dediği Edirne Selimiye Cami'sinde bile pencerenin tonozla çakıştığı görülmektedir (Resim 94). Selimiye Cami'ndeki pencere-tonoz çakışması Pertev Paşa Cami'nde ki kadar abartılı olmasa da; statik problemi çözmek amaçlı olarak ortaya çıktığı anlaşılan bu durum bize, Mimar Sinan'ın bunu hata olarak görmediğini düşündürmektedir.

Bir diğer sorun da daha önce de belirtildiği gibi son cemaat yerindeki mihrabiyelerde karşımıza çıkmaktadır. Giriş kapısının iki yanında yer alan bu mermer mihrabiyelerden sağ taraftaki süslemeliyken sol taraftaki süslemesiz düz bırakılmıştır (Resim 59-Resim 60). Oldukça düz ve sade olan bu mihrabiye orijinal olup olmadığı düşündürücüdür. İki mihrabiye karşılaştırıldığında malzemenin aynı olduğu görülmektedir. Bu da mihrabiyelerin orijinal olduğunu desteklemektedir. Ancak neden birinin süslenip birinin süslenmediği anlaşılamamaktadır.

Diğer bir sorun da son cemaat yerinin iç revağının sağ tarafında yer alan ortadaki kemer açıklığında karşımıza çıkmaktadır. Sivri kemer formundaki bu kemerin sivri kısmı çatıyla çakışmaktadır (Resim 53). Diğer kemer açıklıklarında böyle bir durum olmaması ve görünen malzeme farklılığı bize geçirdiği bir onarım sonucu bu şekilde geldiğini göstermektedir.

Son olarak da son cemaat yerindeki dış revak sütun başlıklarındaki farklılıklar göze çarpmaktadır (Resim 46). Başlıklar arasında bir orantısızlık söz konusudur. Sağ taraftaki ikinci sütun başlığı da diğerinden farklı olarak mermer değil taştan yapılmıştır. Bu malzeme farklılığı ilk başta onarım geçirmiş olabileceğini akla getirirse de, sütunların eski fotoğraflarına (Resim 19) bakıldığında bu durumun orijinal olduğunu anlaşılmaktadır. Sütun başlıklarından bir tanesinin bu şekilde taş olması, inşaat sırasında malzeme eksikliği olmuş olabileceğini akla getirmektedir.

Pertev Paşa Camii'nin minaresi düzgün kesme taşla inşa edilen, tek şerefeli ve kübik bir kaide üzerinde yükselen oldukça sade bir minaredir. Eyüp Zal Mahmut Paşa Camii minaresi ve Tekirdağ Rüstem Paşa Camii minaresi tek şerefeli diğer minareler olarak örnek gösterilebilir. Klasik dönemde minareler genel olarak tek şerefeli, ince, uzun ve sade görünüme sahiptirler.⁵³ Kaynaklardan elde edilen bilgilerden minarenin şerefesinin depremde yıkılıp yeniden yapıldığı, örtü sistemindeki kurşun kaplamanın ve kalem işlerinin yenilendiği anlaşılmaktadır. Eski eser fişlerinde geçirdiği onarımların kaydı tutulmadığından bu onarımlar kanıtlanamamaktadır. Ancak minareye baktığımızda şerefe ve yukarısının malzeme bu onarımı doğrular niteliktedir.

Ancak bu kapının, muhtemelen avlu duvarlarının yenilendiği 1962 yılındaki onarım sırasında, alt kısımları muhafaza edilerek yenilendiği eski ve yeni fotoğrafları (Resim 17-Resim 31) kıyaslandığında anlaşılmaktadır. Bu onarım sırasında kitabenin de yenilendiği düşünülmektedir. Diğer avlu duvarlarının da batı avlu kapısıyla aynı karakterde olması bunlarında aynı şekilde yenildiğini göstermektedir. Avlu kapıları eskiden ahşap kapılıken günümüzde açık bırakılmıştır.

⁵³ Bilgi için bkz. Ödekan, A., "Minareler", **Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri 1**, İstanbul, 1988, s.527.

3.3. Çeşme

İzmit Pertev Paşa Külliyesinde yer alan çeşme , kervansaray ve çevre sakinlerinin yararlanabileceği konumda olup; cami avlu duvarı bünyesinde güneybatı köşededir.

Çeşme biri yolculara, diğer ikisi hayvanlara mahsus olmak üzere üç kısımdan meydana gelmektedir. Pertev Paşa çeşmesi gibi üç kısımlı olan diğer menzil çeşmeleri⁵⁴ ise şunlardır: Karapınar Sultan Selim çeşmesi, Büyükçekmece Kanuni çeşmesi ve Havsa Sokullu Mehmed (Kasım Paşa) çeşmesi.

Pertev Paşa çeşmesinin yolculara ait olanında zamanında tarih içeren bir kitabe yer almaktaydı. Bu şekilde tarih içeren diğer menzil çeşmeleri⁵⁵ ise ;Büyükçekmece Kanuni çeşmesi ile Karapınar Sultan Selim çeşmeleridir.

3.4. Şadırvan

Pertev Paşa külliyesinin şadırvanı ön avluda caminin giriş ekseninde yer almakta olup, onikigen planlıdır. Oymalı(ajurlu) tezyinatlı ve sabunluklu olan mermer şebekeler simetrik olarak kuzey ve güney cephede yer almaktadır. Rüstem Paşa şadırvanı da bu özelliklerin görüldüğü benzer bir şadırvandır.

3.5. Sıbyan Mektebi

Günümüzde tarihi şeklini yitirmiş olan sıbyan mektebi, cami avlusunun kuzeyinde yer almaktadır. Dikdörtgen bir salon ve önünde üstü kapalı bir verandadan meydana gelen mektep, küçük boyutlu bir yapıdır. Ancak A.S.Ülgen'in yapmış olduğu orijinal planına göre(Ek 4.1); basit bir salon, cümle kapısı üstünde fevkanî⁵⁶ bir muallim(öğretmen) odası ,üstü kapalı bir veranda ile heladan ibaret olduğu belirtilmektedir (Ülgen, 1942:242)(Resim 13).

Planlarından anlaşıldığı üzere, mektebin güneydoğu cephesinde yer alan hela kısmı (Ek 4.1.) kaldırılarak bahçenin iç kısmında güneybatıya yeniden inşa edilmiştir.

Kaynaklar incelendiğinde, Mimar Sinan külliyelerinde genellikle sıbyan mektebi olmasına rağmen, hepsinin adının geçmediği görülmektedir. Diğer sıbyan

⁵⁴ Bilgi için bkz. Müderrisoğlu, **a.g.t.**, 1990, s.264-265.

⁵⁵ Bilgi için bkz. Müderrisoğlu, **a.g.t.**, 1990, s.264.

⁵⁶ **Fevkâni** : Üst katı olan (Hasol, 1988:169).

mekteplerinde olduğu gibi, Pertev Paşa Sıbyan Mektebinin ismine de kaynaklarda (risalelerde) rastlanmamaktadır. Bu durum, ya mekteplerin küçük boyutlu oldukları için önemsenmediklerini ya da Hassa Mimarlık Teşkilatına bağlı ustalar tarafından yapıldıkları için risalelere geçirilmediklerini düşündürmektedir.

Osmanlı mimarlığında mekteplerin başlıca iki türü üzerine de geliştiği gözlemlenmektedir (Ahunbay, 1988: 285-288). Birinci tür, kare kübik planlı dersane ve giriş bölümünden oluşan en yalın işlevsel biçimdir. İkinci türde giriş genişletilerek yanları açık, girişi saçaklarla örtülen bir yazlık bölüme dönüştürülmüştür (Müderrişoğlu, 1993:250). Bu gruba İzmit Pertev Paşa sıbyan mektebi girmekte ve İstanbul Haseki ile Süleymaniye mektepleri ile benzerlik göstermektedir (Ahunbay, 1988:281-83).

Silivrikapı Hadım İbrahim Paşa mektebi, Lüleburgaz Sokullu Mehmed Paşa mektebi ve İzmit Pertev Paşa mektebi fevkanî olarak inşa edilmiş olup, Süleymaniye mektebi ve Selimiye mektebi ile benzer özellik göstermektedir.

Pertev Paşa'nın vakfiyesinin incelendiğinde, sıbyan mektebinde okutulacak öğrenci sayısının 12-13 yaşlarında toplam 30 öğrenci olarak belirtilmektedir. Bu yaşlarda bu kadar öğrencinin orda mevcut olması İzmit Pertev Paşa Külliyesinin aynı zamanda şehir içi külliyesi olduğunu göstermektedir.

3.6. Hamam

Menzil külliyelerinde hem yolculara hem de yerleşim yerindeki insanlara hizmet amacıyla yapılan hamamlar külliye gelir getirmesi için yapılmışlardır. İzmit Pertev Paşa hamamı da bu amaçla yapılan bir çifte hamamdır. Hamamlar yıkanma/temizlenme işlevinin yanı sıra Türk geleneklerinden biri olması bakımından da ayrıca önemlidir.

Pertev Paşa hamamı ,kadın ve erkeklerin aynı zamanda ayrı yıkanmalarını sağlamak için yapılan çifte hamam düzenlemesine sahiptir. Bu şekilde çifte hamama sahip diğer menzil külliyesi⁵⁷ şunlardır: Gebze Çoban Mustafa Paşa hamamı, Lüleburgaz Sokullu Mehmed Paşa hamamı ve Havsa Sokullu Mehmed(Kasım Paşa) hamamı. Çifte hamamlarda genellikle erkek kısımları kadınların bölümüne nazaran daha büyük olarak inşa edilmişlerdir. Pertev Paşa külliyesi hamamında ise böyle bir ayrıma gidilmemiş,

⁵⁷ Bilgi için bkz. Müderrişoğlu, a.g.t., 1990, s.233.

kadın ve erkek kısımları eşit tutulmuştur. Kadınlarında ihtiyacının karşılanılmasının düşünüldüğü gösteren bu durum İzmit Pertev Paşa Külliyesinin aynı zamanda şehir içi külliyesi olduğuna işaret etmektedir.

Pertev Paşa Külliyesi serbest bir düzenlemeye sahip olduğundan, hamamda külliye bağımsız olarak inşa edilmiştir. Bağımsız olarak inşa edilen diğer menzil hamamları⁵⁸ ise şunlardır: Gebze Çoban Mustafa Paşa hamamı, Lüleburgaz Sokullu Mehmed Paşa hamamı, Karapınar Selimiye hamamı ve Bozöyük Güzelce Kasım Paşa hamamı.

3.7. Kervansaray

Osmanlı döneminde ,özellikle menzillerde, 16.yy boyunca inşa edilen menzil külliyelerinin sosyal yapıları arasında vazgeçilmez parçaları kervansaraylar olmuştur. Hamamlar gibi kervansaraylar külliye gelir getirmek için yapılmışlardır.

Pertev Paşa kervansarayı dikdörtgen planlı, güney cephesinde üstü tonozlu dükkanlar bulunan, ahşap çatısı, üç sırada altışardan on sekiz direğe istinat eden, avlusuz bir kervansaraydır.

Pertev Paşa kervansarayı gibi avlusuz sadece kapalı bölümden oluşan diğer menzil külliye⁵⁹ bazıları ise şunlardır: Gebze Çoban Mustafa Paşa kervansarayı, Iğın Lala Mustafa Paşa kervansarayı, Silivri Pîr Mehmet Paşa kervansarayı, Ulukışla Öküz Mehmet Paşa kervansarayı ve Nevşehir Damat İbrahim Paşa kervansarayı.

A.S.Ülgen güney cephede 10 dükkan olduğunu söylemesine karşın; F.Müderrişoğlu planında batı cephede kalan izlere ve kervansarayın konumuna göre bir zamanlar üç cephede de dükkanların yer almış olabileceğini ileri sürmektedir. A.S. Ülgen'in 1942'de yazdığı makalesinde, Ü.Ekinci'nin 1964 tarihli tezinde, T.Reyhanlı'nın 1974 tarihli tezinde moloz taştan birkaç duvar kalıntısının kaldığı belirtilmişse de bu kalıntıların ne zaman ortadan kalktığı bilinmemektedir. Kalıntıların günümüze ulaşmaması yorum yapmayı güçleştirmektedir.

Pertev Paşa kervansarayına plan bakımından en çok Silivri Pîr Mehmet Paşa kervansaray⁶⁰ benzemektedir. Silivri kervansaray⁶⁰ da yukarıda belirtildiği gibi sadece

⁵⁸ Bilgi için bkz. Müderrişoğlu, **a.g.t.**, 1990, s.234.

⁵⁹ Bilgi için bkz. Müderrişoğlu, **a.g.t.**, 1990, s.200-201.

⁶⁰ Bilgi için bkz. Müderrişoğlu, **a.g.t.**, 1990, s.203.

kapalı bölümden oluşmanın yanı sıra, Pertev Paşa kervansarayı gibi ahşap örtü sistemine sahiptir. Aynı zaman da Pertev Paşa kervansarayında görülen dükkan-han bileşimi burada da görülmektedir.

3.8. İmaret

Pertev Paşa imareti büyük bir ocağı bulunan mutfaktan ibarettir. Sinan'ın inşa ettiği imaretlerin hiçbiri tek başına tasarlanmamış, şehirlerde ya da menzillerde yer alan külliyelerin bir parçası olarak düşünülmüşlerdir (Tanman, 1988:337-338). Diğer menzil külliyelerinde⁶¹ de(Gebze Çoban Mustafa Paşa imareti, Ilgın Lala Mustafa Paşa imareti, Payas Sokullu Mehmed Paşa imareti) imaretler yer almakla birlikte bunlarda mutfağın yanı sıra yemekhane ve erzak deposu gibi bölümlerde bulunmaktadır. Pertev Paşa imareti diğer imaretlere göre oldukça ufak tutulmuş, bir bakıma sadece işlevselliği düşünülmüştür.

Ekinci'ye göre; "imaret binası 1945'den önce askeriye depo olarak verilmiş, bundan sonra bir müddet araba tamirhanesi olarak kullanılmış. 1948'de Vakıflar İdaresi binayı marangozhane olarak kiraya vermiştir"(Ekinci, 1964:34). Tezin yapıldığı 1964 senesinde binanın harap bir vaziyette olduğu söylenmektedir. Müderrisoğlu'nun 1993 tarihli tezinde belirttiği üzere o tarihlerde de imaret ocak kemeri ve duvarıyla harap bir halde imiş. Ancak imaretin de ne zaman tamamen ortadan kalktığını bilememektedir.

Menzil külliyelerinin hemen hemen hepsinde imaret yer almakta ve bu imaretlerde yolculara ve yoksullara dağıtılmak üzere yemek pişirilmektedir. İmaretler mutfak, personel odası, yemekhane , kiler ve depo gibi bölümlerden oluşmaktadır. Ancak Pertev Paşa külliyesinin imareti diğer menzil külliyelerinden farklı olarak sadece ocaktan ibaret bir mutfaktan oluşmakta; kiler, personel odası, depo, yemekhane gibi bölümleri içermemektedir. Bu durum da bize imaretin kiler ya da depoya ihtiyaç duymadığını, gıda malzemeleri gibi çabuk bozulan ihtiyaçların depo edilmeye gerek duyulmadan günlük olarak karşılanmakta olduğunu göstermektedir. Bu da İzmit Pertev Paşa Külliyesinin menzil külliyesi olmasının yanı sıra şehir içi külliyesi olduğunu da göstermektedir.

⁶¹ Bilgi için bkz. Müderrisoğlu, **a.g.t.**, 1990, s.219.

SONUÇ

İzmit Pertev Paşa menzil külliyesi, 16.yy'da Kanuni Sultan Süleyman'ın vezirlerinden Pertev Paşa adına, Mimar Sinan tarafından tasarlanan İzmit'te deniz kıyısına inşa edilen bir menzil külliyesidir.

Menzil külliyesi kervan yolları üzerinde kurulmuş olup, tüccarlara, askerlere, yolculara ve hacılara konaklama ve ticaret yapma olanağı vermesi bakımından önem taşır. Yolcularla tüccarların yanı sıra yerleşik halkında yararlandıkları külliyelerin camilerinde ibadet, kervansaraylarında ticaret, hamamlarında temizlik, imaretlerinde yemek ve mekteplerinde eğitim görülürdü. Bu yönleriyle menzil külliyesi buldukları yerlere canlılık getirmişlerdir. Pertev Paşa külliyesi de bu amaca yönelik inşa edilmiş bir külliye olması bakımından önemlidir.

Ticaret yollarının güvenliğini sağlamanın yanı sıra ticaretin ve sosyal hayatın gelişmesinde katkıda bulunan menzil külliyelerinde en önemli fonksiyonel yapı birimleri kervansaraylar/hanlar olmuştur. Külliye komplekslerinde yer alan camiler ise plan ve süsleme açısından kervansaraylara nazaran iddiasız tutulmuşlardır. Pertev Paşa külliyesinde de bünyesinde dükkanları barındıran kervansarayın oldukça büyük olması, camininse ufak ve sade tutulması bu görüşü desteklemektedir.

Menzil külliyelerinin yapımında 16.yy'da artış görülmektedir. Bu külliyelerin banileri sultanlardan ziyade sadrazamlar, vezirler ve paşalar olmuştur. Banilerin külliye kurma sebepleri hem halkın ihtiyaçlarını karşılamak hem de kendi inançlarını yerine getirip hayır kazanmaktır. Bunların yanında, belli bir güce ve mevkiye ulaşmış banilerin adlarının devamlılığını sağlamak istemeleri de külliyelerin inşasını arttıran bir neden olarak görülebilmektedir. Pertev Paşa külliyesi de vezir külliyesi olması bakımından bu şekilde değerlendirilebilir.

Baniler yaptıracakları imar faaliyetleri için vakfiyeler kurmuşlardır. Vakfın inşasını ve devamını sağlamak için bağışladıkları mülkler, yapılarla ilgili özel istekler, çalışacak görevliler ve bunlara ödenecek ücretlere kadar bir çok detaylı bilgi bu vakfiyelerde belirtilmiştir. Bu da bize vakıf sisteminin ne kadar düzenli ve disiplinli olduğunu göstermektedir. Pertev Paşa Vakfiyesi de bu şekilde detaylı bilgiler vermesi ve döneme ışık tutması bakımında önemli olmuştur.

İzmit Pertev Paşa külliyesinin, bir menzil külliyesi olmasının yanı sıra bir diğer önemi de Mimar Sinan eseri olmasıdır.

Mimar Sinan'ın baş mimarlığına rastlayan bu dönemde, Osmanlı İmparatorluğu ekonomik, askeri ve sosyal açıdan zirvedeydi. Sinan'a siparişte bulunan banilerin de ekonomik gücü ve mevkileri vardı. Böylesine elverişli şartların yanı sıra Sinan'a kadar gelen belirli bir yapısal örgütlenmede ve kendisine esin kaynağı olacak belli başlı mimari örneklerde mevcuttu. Bütün bunlar Sinan'ı hazırlayan etmenler olmuş, üstüne Sinan'ın yaratıcılığı ve dehası da eklenince Osmanlı Mimarisi zirveye ulaşmıştır. Bugün bile hala Sinan'ın eserler hayranlık uyandırmakta ve mimariye olan katkıları çözümlenmeye çalışılmakta ise bu da onun üstün yeteneğini ve başarısını kanıtlar.

Sinan yaşamı boyunca 400 kadar eser meydana getirmiştir. Eserlerinin ne kadarını bizzat kendisinin yaptığı bilinmemekle beraber , eserlerin hepsini yapmasının mümkün olmadığı açıktır. Bu durumda bize eserlerin en azından plan tasarımlarının Mimar Sinan tarafından yapılmış olduğunu , ancak bir kısım uygulamaların ve inşaatların Hassa Mimarlar Teşkilatındaki diğer mimar ve ustalar tarafından yapıldığını ve denetlendiğini göstermektedir. İzmit Pertev Paşa Camisinde de böyle bir durum söz konusudur. Pertev Paşa Camii Mimar Sinan'ın diğer tek kubbeli camileriyle benzer özellikler göstermesi ve risalelerde adının geçiyor olması plan tasarımının Mimar Sinan'a ait olduğunu gösterirken, camide karşımıza çıkan bir takım sorunlar da caminin inşasının başka mimar ve ustalar denetiminde yapıldığını düşündürmektedir.

Mimar Sinan anıtsal yapılarında büyük kubbeli mekanı geliştirmiş, bir yandan da geleneksel tek kubbeli mekan denemelerini sürdürmüştür. Pertev Paşa Caminde de tek kubbeli kubik mekanı kubbeye örten şemayı uygulamıştır. Beden duvarlarından kubbeye geçişi sağlayan tromplar dıştan gösterilerek, iç ve dış mimari arasında uyum sağlanmıştır. Kubbeye geçiş öğelerinin yüksek tutulup, trompların iyice belirtilmesi hem toplu hem de yüksek mekan elde edilmesini sağlamıştır.

Pertev Paşa Vakfiyesi incelendiği zaman, İzmit Pertev Paşa Külliyesi hakkında birkaç sonuca varılmaktadır. Pertev Paşa'nın vakfiyesinde Karamürsel cinsinden bir gemi vakfedildiği görülmektedir. Eğer bu gemi eskirse mütevellî olan kişinin vakfa ait olmak üzere yeni bir gemi satın alınması şart koşulmuştur. Bu doğrultuda bakıldığında;

körfezin bir yakasında yer alan İzmit Pertev Paşa külliyesi kervansarayına; körfezin diğer yakasında yer alan değirmenlerden ve arazilerden elde edilen mahsulün gemiyle nakledildiği ortaya çıkmaktadır. Nakledilen mahsullerin kervansaraya ait dükkanlarda satışa sunulduğu, böylelikle ticaretinde sağlandığı düşünülmektedir. Pertev Paşa'ya ait mülklerin ve arazilerin bu şekilde vakfa ve kervansaraya gelir oluşturduğu görülmektedir.

Araştırma sonucu İzmit Pertev Paşa Külliyesi için varılan yargı menzil külliyesi olarak bilinen İzmit Pertev Paşa Külliyesi'nin aynı zamanda bir yerleşim yeri(şehir) külliyesi olduğudur. Külliye yapılarından imaret, hamam ve sıbyan mektebi bu doğrultuda incelendiğinde yargımızı destekleyecek unsurlarla karşılaşılmaktadır. İmaretin sadece mutfak kısmından ibaret olması; kadınlar ve erkekler kısmı yan yana düzenlenen çifte hamama sahip olması ve vakfiyede sıbyan mektebinde okutulacak öğrenci sayısınının 12-13 yaşlarında olmak üzere toplam 30 öğrenci olarak belirtilmesi bunu kanıtlamaktadır. Külliyenin dağınık yerleşim göstermesinin sebebi de bir bakıma bu olabilir.

Sonuç olarak İzmit Pertev Paşa Külliyesi yol güzergahı üzerinde yer alan kervanların, yolcuların, askerlerin ve hacıların ihtiyaçlarına cevap veren bir menzil külliyesi olmasının yanı sıra şehir külliyesi olması bakımından ayrıca önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra İzmit Pertev Paşa Külliyesi, Osmanlı Devleti'nin klasik döneminde inşa edilen bir sanat eseri olması bakımından ayrıca önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- ACUN, H. (1999), “Erken Devir Osmanlı Mimarisi”, *Osmanlı*, C.12, Ankara.
- AHUNBAY, Z. (1988), “Mimar Sinan’ın Eğitim Yapıları Medreseler, Darülkurrallar, Mektepler”, *Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri 1*, Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul.
- AKTUĞ , İ. (1990), *İzmit Pertev Paşa (Yeni Cuma) Camii* , Kültür Bakanlığı Yayınları/1128 , Tanıtma Eserleri Dizisi/35, Ankara.
- ALTUN, A. (1978), *Anadolu’da Artuklu Mimarisinin Gelişimi*, 1978.
- AKOZAN, F. (1969), “Türk Külliyyeler”, *Vakıflar Dergisi*, VIII, Ankara.
- ASLANAPA , O. (1992), *Mimar Sinan*, Kültür Bakanlığı Yayınları/1349, Türk Büyükleri Dizisi/141, Ankara.
- ASLANAPA , O. (1984) *Türk Sanatı*, C.1, İstanbul.
- AYVERDİ, E.H. (1989) *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, C.1, İstanbul.
- AYVERDİ, E.H. (1973), *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri 755-888(1453-1481) III.*, İstanbul.
- BARKAN, Ö.L. “Şehirlerin Teşekkül ve İnkişafı Tarihi Bakımından Osmanlı İmparatorluğu’nda İmaret Sitelerinin Kuruluş ve İşleyiş Tarzına Ait Araştırmalar”, *İ.Ü.İktisat Fakültesi Mecmuası*, C.XXIII, 1963.
- BOSTAN, İ. (2002), “Pertev Paşa”, *İslam Ansiklopedisi*, C.34, Ankara.
- BOZER, L. (1989), “Sinan Eserlerinde Ahşap İşçiliği”, *VI.Vakıf Haftası*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul.
- CANTAY, G. (2002), *Osmanlı Külliyyelerinin Kuruluşu*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- CANTAY, G. (1999), “Osmanlı Dönemi Külliyyeleri”, *Osmanlı*, C.12, Ankara.
- ÇELEBİ, Sai Mustafa, (2002), *Yapılar Kitabı*, Koçbank Yayınları, İstanbul.
- ÇOBANOĞLU, A.V. (2002), “Külliye”, *İslam Ansiklopedisi*, C.26, Ankara.

- DURUKAN, A. (1988), *Balat İlyas Bey Camii*, Ankara.
- EGLİ , E. (2009) , *Osmanlı Altın Çağının Mimarı Sinan* ,Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- EKİNCİ, Ü. (1963) , *Pertev Paşa Külliyesi* , Yayınlanmamış Lisans Tezi İstanbul Üni. Edb.Fak, İstanbul.
- ERDOĞAN , A. (1942) , “Pertev Paşa’nın Hayatı ve Eserleri” , *Vakıflar Dergisi*, Sayı 2, Ankara.
- EYİCE, S. (1989), “Mimar Sinan Külliyesi”, *VI.Vakıf Haftası*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul.
- Evliya Çelebi Seyahatnamesi* , (1999).
- Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, (1971).
- GÜLTEKİN, E. (2001),*Ulukışla ve Öküz Mehmet Paşa Menzil Külliyesi*, Ankara.
- GÜNAY, R. (2002), *Mimar Sinan ve Eserleri*, YEM Yayınları, İstanbul.
- HASOL, D. (1988), *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, İstanbul.
- KUBAN, D. (2007) , *Osmanlı Mimarisi*, YEM Yayınları, İstanbul.
- KUBAN, D. (1988), “Sinan’ın Dünya Mimarisindeki Yeri”, *Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri I*, Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul.
- KURAN , A. (1987) , *Sinan*, Ada Press Publishers, İstanbul.
- KURAN , A. (1986) , *Mimar Sinan*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul.
- KURAN , A. (1988), “Tezkerelerde Adı Geçen Sinan Eserlerinin Yapı Türlerine Göre Alfabetik Listesi”, *Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri I*, Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul.
- KURAN , A. (1988), “Mimar Sinan’ın Külliyesi”, *Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri I*, Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul.

- KURAN , A. (1988), “Mimar Sinan’ın Camileri ”, *Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri I*, Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul.
- MÜDERRİSOĞLU , F. (1993) , *16. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda İnşa Edilen Menzil Külliyeleeri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- REYHANLI, T. (1974), *Osmanlılarda Külliye Mimarisinin Gelişimi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üni.Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- SÖNMEZ, Z. (1988), *Mimar Sinan İle İlgili Tarihi Yazmalar-Belgeler*, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- ÖDEKAN, A.(1997),”Külliye”, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C.2, İstanbul.
- ÖDEKAN, A.(1988), “Taçkapılar”, *Osmanlı*, C.12, İstanbul.
- ÖGEL, S. (1963), “Osmanlı Devrinde Türk Külliyesi”, *Türk Kültürü 1/11*,Ankara.
- ÖZCAN, A. (1988), “Mimar Sinan’a Siparişte Bulunanlar”, *Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri I*, Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul.
- TANMAN, M.B. (1989), “Sinan’ın Mimarisi İmareter”, *VI.Vakıf Haftası*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul.
- TÜRKÇE SÖZLÜK, (1988), Türk Dil Kurumu, Ankara.
- ULUÇAM, A. (1999), “Klasik Dönem Osmanlı Mimarisi”,*Osmanlı*, C.12, Ankara.
- UZUNÇARŞILI, H. (1981), *Osmanlı Devleti’nde İlmiye Teşkilatı*, Ankara.
- ÜLGEN , A. S.(1942) , “Pertev Mehmet Paşa’nın Eserleri Hakkında Mimari İzahat” , *Vakıflar Dergisi* , Sayı 2, Ankara.
- VOGT, V. (1987), *Mimar Sinan*, Sandoz Kültür Yayınları, İstanbul.
- YEDİYILDIZ, B. (1989), “Sinan’ın Yaptığı Eserlerin Sosyal ve Kültürel Açından Tahlili, *VI.Vakıf Haftası*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul.
- YÜCEL, E. “İzmit’te Türk Eserleri”, *Türkiyemiz*.

ZAİM, S. (1989), “Mimar Sinan Döneminin İktisadi Durumu”, *VI.Vakıf Haftası*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul.

EKLER

EK 1: 740 Numaralı Deftere kayıtlı "PERTEV PAŞA VAKFI" na ait Vakfiye

SAYFA NO : 1

**EK 2: 740 Numaralı Deftere kayıtlı “PERTEV PAŞA VAKFI” na ait Vakfiyenin
transkripsiyonu**

Envâ'i hamd-i cemil ve esnaf-ı şükr-ü cezil ol vâkıf-ı her hâl ve vâhib-i câh ve celâl olan vâcibü'l-vücüd mümtenu'l-misâl ve müfidü'l-cüd viyessirül-âmal celle celâlühû ve âme nevâlühû cenab-ı nime'l-me'abına mahsus ve mahsurdur ki;nev'i insâni mahz-ı ihsâni ile anâsır-i muhtelifeden ahsen-i takvim üzere ibda' ve tabâyi'i mutehâlifeden tab'ı selim üzere ihtira'eyleyüb fehvâ-yı kerâmet ihtivâ "ve lekad kerramnâ" ile tefhim ve tekrim ve ma'nayı fedâil-i müftâyı ve"feddalna" ile tafdil ve ta'zim kılub şeref-i hitâb ve fehmi kitâbete lâyük ve sıfât-ı mutekâbileye mazhar olmağla cümleden fâik eyleyüb iradet-i ezeli ve meşiyet-i lem yezeli müstedâsınca müşterşid ve muhtedi olan zevât-ı kudsiyye ve nufus-u ünsiyyeden kimine mertebe-i ulviyye-i nübüvvet ve bazına menzile-i seniyye-i risâlet kimine dahi vilâyet-i celiyye birine dahi hılâfet-i cezile mevhibe edüb "ahsin kemâ ahsenellâhu ileyk" muktezasınca hasenât-ı ehli iktidârı zeri'a duhul-u "cennâtin tecrî min ahtihe'l-enhâru" fe sübhane men celle şânühü ve tevâla birruhu ve tetâba'a ihsânuhu ala men da'â bi-lisâni'l-istidâd ve seele'l-icabete bi'd-dara'ati ve'l-istimdâd ve sıle-i salevât-ı zâkiyât ve tuhuf-i tahiy-yât-ı fatihât ol makbul-u dergah-ı İlâh ve mahrem-i haram-i "li-ma'allahi" server-i zümre-i enbiya serdâr-ı"subhanellezi esrâ" vâsıl-ı mekâm-ı"denâ fe tedellâ" raki-i merâki-i "kâbe kavseyn-i ev ednâ" vâli-i vilâyet-i nübüvvet merkez-i dâire-i risâlet efdâl-i efrâd-ı beşer şeff'i yevm-i mahşer maksud-u ibdâ'i kevneyn Hazret-i Rasûlü's-sekâleyn Ebü'l-Kasım Muhâmed sallallâhü aleyhi alâ sâiri'l-enbiyâ mâ dâme'l-felekü ale'l-kutbi dâiran ve'd-dehru alel-mihveri hairan ruh-u pâk ve münevver ve kabr-i muattar ve mutahherlerine layık ve hakikdir ki kâffe-i şafi'îne kâfile-salâr ve cümle-i mürselîne hatime ila âhiri'l-a'sâr olub erbâb-ı dirâyete ser'i mübîni şâri'ı azam ve ashab-i hidâyete din-i metini tarik-i akvendir yârab alâ seyyidina hayr-i ibadike salli bi salavâtin tetekafa bi-vedâdike vec'alhü şeff'i ve şefiki bi murâdi vec'al emelî fî ameli mahdi murâdike ve cümle âl-i ethâr ferhunda hâl ve evlâd-ı âli tebar huçeste meâl üzerlerine ki sıfat-i hulüvvi haseb ile muttasıflar ve semt-i sümüvv-i nesib ile mütessimler salikin-i tarâyık-ı evamir-i Rabbaniyye ve müctenibin-i menâhic-i menâhi-i subhaniyyedirler ve fırka-i ashâb-ı ahyar ve zümre-i ahbab-ı büzürkvârlarına ki evc-i sipehr-i hidâyete mucûm-i kibâr ve fevci ehli velâyetde kibâr-ı âli mikdar her biri iadi-i rehrevân-ı tarikat ve hâmi-i mesâlik-i şeriatdırlar

hususan yâr-i ğar-i Rasul-i şefik Hazreti Ebubekiri's-Sıddık radiyallahu anhu ve imam-ı hümam-ı takî Hazreti Ömeru'l-Fâruku'n-Nakiy radiyallahu anhu ve muhyi asaru'ş-şeyheyn Hazreti Osman-i Zinnureyn radiyallahu anhu ve zevci Betül Zehra Hazreti Ali mürtedâ radiyallahu anhu ve Seyyidi Şübban-i ehlül cenneti kurrati e'yun-i ehli's-sünneti Hazret-i imam-ı Hasan Rıza ve Hazreti imam-ı Hüseyin şehidi Kerbelâ radiyallahu Te'âlâ anhûma ve imameyn-i mükerrameyn ve humameyn-i müfahhameyn Hamza ve Abbas radiyallahu anhuma ve sâir aşere-i mübeşşere ellezi bâye'û Nebiyyenâ tahte'ş-şecerati üzerlerine olsun ki her biri temhid-i erkan-ı dîn ve te'yid-i tibyan-ı şer'î mübin itmede bezli makdûr ve sa'y-i meşkûr üzere oldular rıdvanullahi Te'âlâ aleyhim ecmain ve cümle-i tâbi'în ve etbâ'i tâbiin üzerlerine olsunki envâ-i şeriat-ı şerife-i ğarra ve asar-ı tarika-i münife-i beyzâ ile kâffe-i enâmı veya deyacir-i zulâmdan tarik-i Dâru's-selâma irşad itmek kemâl-i mertebe sa'y ve ictihad edüb ve neyl-i maksût için bezli-i mechûd itdiler rahmetullahi Te'âlâ aleyhim ecma'in ve'l-hamdü lillâhi Rabbi'l-âlemin.

Mahalli't-tuğra.

740 Numaralı defterin 16.sayfa 11.sirasında kayıtlı İstanbul'da "Pertev Paşa Vakfı"na ait 11 Cemaziye'l-ülâ 1175 tarihli Vakfiyenin yeni harflere çevirisidir.

Şer'iyyün yukda bi-muktazahu ve yu'melu bi-mâ havahu ketebuhu Ebussuud el-hakir,ufiye anhu.

Kayd şude, bâ-i'lam-ı Mehmed Rafi' Efendi, Müfettiş-i Evkaf ve bâ-arzuhal-i Ebubekir Kaimmakam ve bâ-ferman-ı âli, fî 11 Cemaziye'l-ülâ 1175.

Mâ yahvihi haze'z-zibürü'l-bedi' vi yakhîhi zâke's-sifrü'l-meni' mine'l-vakfi ve'ş-şurut ale'n-namati'l-mebsut vaka'a külluhu ledeyye ve cerâ cemi'uhu beyne yedeyye ve innî kadaytu bi-sıhhatihi ve lüzumihi fî-hususihî ve umumihî vâkıfen alâ-mevâkifi'l-hılâf fî-mâ beyne'l-eslâfi'l-eşraf ve ene'l-abdü'l-fakiru ilellâhi'l-Kerimi'l-Mün'imi, Ahmed bin Mustafa eş-Şehir bi ibni'l-muallimi el-kadı bi askeri'l-mansur fî Vilâyet-i Rumeli el-mamura.

Nazartu mâ fîhi ve kabiltu mâ yahvihi ve ene'l-fakiru, Şeyh Abdülkadir İbni Abdürrahim el-Müeyyedi el-Kadı bi'l-asakiri'l-mansura bi-Vilayeti Anadolu el-ma'mura.

Hazihi aynu suretü'l-aslü'l-asîl bi-duni't-tağyir ve't-tahvil nemekahu'l-fakiru ilellâhi'l-Meliki'l-Celil, Zeynelabidin bin Halil el-Kadı biDâri's-saltanati'l-aliyye, Kostantiniyyeti'l-mahmiyye ani'l-âfâtı ve'l-beliyye.

(Bir aynı mücelled olarak dolabda mahfuzdur 2215)

PERTEV PAŞA'NIN VAKFİYESİDİR.

İşbu sahife-i sahiha-i şer'iyetü'l-fehavi ve nemika-i enîka-i mer'iyetü'l-matâvi bu kaziye-i celiyye-i hakikat şî'ar ve dakika-i seniyye-i şeri'at disârdan işbu vech-i vecih ile inba ve ihbar eder ki besair-i selime erbabının ve tıba'i müstekîme ashâbının mir'ât-ı zamir-i münirlerinde zahir ve mu'ayyen ve müşkât-ı hâtir-i hatirlerinde zâhir ve rûşendir ki,ibdâ' i hakayika mûcib ve bâis ve ihtirâ-i halayika sebep-i hâdis-i ma'rifet ve ibadet, hâlikü'l-cinni ve'l-ins ve meâd-i avdet itmeksizin mebad-i aliyye ile insdir ve zemân-ı afiyedde fikr-i âkıbete müdâvim ve âvân-ı selametde tâ' at-ı hakka mülâzım olmakdır ve Cenabi Rabbü'l-erbâb ve Feyyâz-ı müsebbibi'lesbâbdan kudreti kaderince kalbini,nur-i marifetle müştâ'il ve takati yettiğince kalıbını ibadete müşteğil kılub,tahsil-i sıfat-ı kudsiyye ve tekmil-i simât-ı ünsiye etmede sarf-ı makdur ve bezl-i meysûr edüb hâl-ı hayatında meal-i memati tedebbür ve hîn-i meâşinde miâd-ı me'âdi tefekkür ve işbu dünya-yı lâzımü'l-nâyı mezra'a-ı âhıret dâimü'l-beka bilub fi'l-cümle eman-ı zeman-ı nâ hemvâre ve edvar-ı yed-i etvar-ı carh-ı ğaddara tanımaya ve ikbal-i mütelahiku'l-idbar,ruzgâr-ı zurgâri payidar,sanmaya ki dehr-i pür kahrın işi çildeval ve devr-i pürcevrin çümbişi mekr u ihtiyaldır.Finası fenayla mahfuf ve ğınası anâ ile meşğuf murur-u şurur nüma ubur-u gurur fezâ,izzeti uzletinde ayan devleti zilletinde nihan,ni'meti nekmetiyle hemser minhati mihneti ile hember her nefesde her nefsin zeman-ı bekası münkadi ve her demde herkesin fenâsı kurb-i ecel muktezi olub, âhıru'lemr sebat-ı sebât çak çak ve akıbetü'l-ömri kebâ-yı beka terâk-ı terâk ve mekâm-ı menâm zîr-i hak ve me'vâ ve mesva mefâkk-i sehminakdır. Ne savlet ne devlet rafi'u memat ve ne satvet-i saltanat dafi'i vefat olur. Gaza-i ezele ne dâr-ı devâ nâfi' ve inkıdâ-i ecele ne âb u hava manidir.Çun, cenk-i ecelden cenk ve cidâl ile mecla-i halâs muhâl ve melikü'lmevt batışından mülk ve mâl ile mefarr u manas müstehîlül-mealdir

vüçüde gelen yine ölür. Adem-i zemen-i hoş gören yimez âhır, nedem gider kimse kalmaz gele çün, ecel-i ecel yok. Hemen Hakk'a Azze ve Cel, lâ cerem lebib-i said ve edib-i reşid oldur ki, ahvâl-i pür ehvâl-i cihana ârif ve mâl-i pür melâl zehârif-i zamana vâkıfolub, intihaz-ı fursatı ğanimet bilüb ve rızâ-i Rabbu'l-izzete azimet edüb, hâl-i kudret ve kuvvetinde iktinas-ı hayât-ı ebediyyeye ve hîn-i takatı ve istitâ'atında iktinâ-yı zehâyir-i sermediyye devrişüb, nimet-i zâile âcileyi vesile-i siyadet-i ecele bilüb, her anda "Mâ leküm minellâhi min vakin." fehvasını mutezekkir ve muteyakkiz ve her zamanda "Mâ indeküm yenfedü ve mâ indellâhi bakin." mu'teber ve mutte'ız olub, kelimât-ı tayyibât, "ulâike yüsâri'üne fi'l-hayrâti ve enfikû mimmâ razaknâküm mine't-tayyibâti.", müktezası se'âdet iktizasınca hemvâre-i hayrât ve hasenâta mubaderet ve dâima sadekât ve meberrâta müsâre'at eyleyüb, evkâtını ibadâta mahsur ve saâtini vücûh-ı hayrâta maksur kılub iddihar-i zâd-i zevâd-ı ubbad ve teysir-i maâş-ı fukara-ı ibad itmekle tekarrub-i Hakk'a hakik ve terakkub-i Hâlik'e halik ola. Felihaza, hulefa-yi Rahman ve uzama-yi âl-i Osman, ebedellâhu eyyâme devletihim ilâ-inkirazi'd-deveran selef ve halefine bi-hilâf ve ol der-i zaman-ı Azimü's-şân kesirü'l-ihsânın hadem ve haşmete bi-ihtilaf bu devleti câvidanı müyesser ve bu sa'adet-i du cihânı mukadder olub, Rabbü'l-erbâb mahz-ı fazlından tevfiiki refik ve müsebbibü'l-esbâb kemâl-i lütfinden hidâyet tarik eyleyüb, ümerâ-i izam ve küberâ-i fihamının ibâdet-i bedeniyye edâsına huşû'ı kalb-i selim ve huzû'ı tâb-ı müstekım ile müdâvemetleri vech-i evceh üzere mukarrar ve tâ'at-ı mâliyyeye hulûs-u niyyet ve safâyi taviyyet ile muvazabetleri nehc-i eyser üzere müyesser olmuşdur. Ol cümleden sultan-ı selâtîni'l-İslâm, hakan-ı asâtiyni'l-a'lam, râfi'u livâü'd-dini'l-mubîn ilâ-zirveti'l-kemâl, hâfizu edaullâhi ilâ-hadidilkahri ve'l-izlâl hami-i beydati's-şeriatî's-şerifeti fi bilâdi'l-İslam, mahi-i nükûşi'l-mezalimi an-safahati'l-leyâlî ve'l-eyyâm kâsirul-ekasirati kâhiru'l-cebâbirâti, sultanü'l-berreyn ve hakanü'l-bahreyn, el-ğazi fî-sebilillâhi ve'l-mücâhidü fi-i'lai kelimetillahi es-sultan ibni's-sultani's-Sultan Selim Hân ibni's-sultani's-said ve'l-hâni's-şehidi's-sultan, Süleyman Han, lâ zâlet de'ayımu saltanetihi kâime ve uyûnü'l-havadis an-cenâbihi's-şerifi nâime hazretlerinin vüzerâ kullarından hayr-i habir, nâkıd-ı basir, şefik-i fukarâ, sadıkk-ı suleha, muhibb-ı ulemâ, melâzi ğuraba, talib-i fe dâil-i kudsiyye, râğıb-i şemâil-i ünsiyye, el-mu'terifu bi'z-zunûbi vel-isyan ve'l-mukterifü min-feyzi fadl-i Rabbihi'r-Rahman, kâilen Allahümme iğfiri'l-hatâya bi şefe'ât-i Seyyidü'l-berâyâ, ekalle, abîdihi Pertev Paşa, tecavezellâhü anhu

hasbema yeşau vaktaki hayât-ı dünya la'abu ve lehu âna meyl ve muhaba cehil ve sehüv idüğün ve beyt-i mevte her hayy dühül ve mevrîd-i helâke her şey nüzül eyledüğün ve her nefis "zâikatü'l-mevt" ve her şahıs mülâkî ile'lfevt olduğun ilme'l-yakin bilüb ve aynel-yakını âferidede müşâhede kılub ve Hazreti Hâlikî'l-verâ "Leyse li'l-insani illâ mâ seâ ve inne se'yehu sevfe yura sümme yüczehu'l-cezâ el-evfâ." kelam-ı i'caz nizâmı ve kavlü " men lâ Rabbe sıvahu.", "ve mâ tukaddimû li-enfüsiküm min hayrin tecidühü indellâh" mazmun-ı se'adet meşhuni " Ve leyse leke min dünyake illâ mâ ekelte fe-efneyte ev lebiste fe-ebleyte ev tasaddekte fe-ebkayte "ve"izâ mâte ibnü Adem inkata'a amelühü illâ an selâsin ılmun yuntefe'u bihi ve veledün salihun yed'û lehu ve sadekatün câriyetün" haber-i şerif-i Nebevî ve eser-i münif-i Mustafavînin aleyhi mine's-salaveti ezkâha ve mine't-tahıyyâtı enmâhâ fehvâ-yı hoş nevâları mucibince emr-i akıbetde tefekkür ve fi'il-i ahiretinde tedebbür edüb e'malinin müddeti munkatı' ve mededi münthehi olmayub, sical-i hayrâtı sebeb-i zikr-i müstetab ve şümûl-i hasenâtı bâis-i dúa-yı müstecab olmak ğâyet-i me'mul ve nihayet mes'ûli olmağın evkaf-ı âti'z-zikre kendü caniblerinden evvelen şerâit-i mufassalasıyla ikrâr ve i'tirâfa ve sâniyen sıhhat ve lüzûmuna hükm olunmağiyçün dâvâ-yı rucu' ve istirdâda fahru'l-müderrişîn, zuhru'l-muhassılîn yenbû'l-fadli ve'l-yakîn el-muhtessu bi-mezidi inâyeti'r-Rabbi Mevlânâ Mehmed Çelebi ibni Receb ve fahrul-müderrişîn, umdetü'l-muhassılîn el-mu'temed bi-inayeti Rabbihi'l-müte'âl, Mevlana Mehmed Çelebi ibni Kemal şehadetleriyle vekâleti bi mâ huve tariku's-sübut şer'an. sâbit olan fahru'l-emâcid ve'l-ekârim, Nasuh Kethuda ibni Abdüddâim şer'i şerif-i şâmihu'l-bünyan ve hükm-i münif-i rasihu'l-erkân alâ vâdı'l kavânînihi efdal-i salevâtü'r-Rahman meclisine hazır olub dahi şahidîn-i mesfûrunun şehadetleriyle bi mâ huve tarikus-sübût şer'an tevliyeti sâbit olub vakf-ı merkumu tescil ve tahlid ve tesbil için mütevellî nasb itdüğü adamlarından fahru'l-emsal ve'l-a'yân, Sinan Kethuda ibn Abdülmennân mahzarında vekâleti hasebiyle takrir-i kelam ve tebyin-i meram edüb itdi ki müvekkile-i muma ileyh, lâ zâle me'curen aleyh mahz-ı fazl-ı Rabbanî ve aynı menni samedanî'den tasarrufât-ı şer'iyye ve temellükât-ı mer'iyye mucibince mülk-i mahzı ve hakk-ı sırf olub, işbu vakf-ı sahih-i şer'î ve bu habs-i sarîh-i mer'î kendülerinden sudur itdüğü zamana değin mülkiyyet üzere mutasarrıf oldukları emlâk ve akarât ve menkûlât ve nukuddan, vilâyet-i ma'mûre-i sultanîyye ve bilâd-ı matmûre-i hâkâniyye, dâmet nahvufeten bi avni'l-inâyeti'r-Rabbaniyye ve sînet mesûneten bi savni'l-himayeti's-subhaniyyeden Anadolu Yakası'nda, Kocaeli

Sancağı'nda vâki' İznikmit Kazası'na tâbi' Sitare Köprüsü dimekle meşhûr inde'l-ehâli ma'rûf ve mezkûr olan köprü kurbunda Değirmen nam karyede kıbleten Nasuh ve Receb nâm kimesneler mülkleriyle ve ğarben Baba Yusuf bin Kasım nâm kimesne mezâri'i ve harmanlığı ile ve şimalen Nehr-i Kilaz ve Nehr-i Küçük müctemi' olduğu yer ile ve şarkan nehr-i mezbûr mecraası ve geçidine varub,yine mezkûr Baba Yusuf yeriyile münthehi olub, Nehr-i Kilaz'ın üzerinde dâir olan beş göz değirmenleri cari olduğu taş duvarı ve kiremid örtülü evi ve harkı ve bendi ve kiremid örtülü bir göz süfli çatma anbarı ve diğer kiremid örtülü çardak çatma anbarı ve âna muttasıl ahır ve çardak altında etrafı tahta üç göz anbarı ve kiremid örtülü diğer bir büyük çatma anbarı etrafı üçer zira' sundurmasıyle ve üzeri kiremit ve etrafı tahta divar ahuru ve kiremit örtülü taş duvarı bir birine karşı ortası sofa iki süfli oda ve sâbıkuz-zikr değirmenlere gelen kimesnelerin devâb ve mevâşisi bağlanub âsûde olmak için bina olunub,odalara muttasıl olan bir bab ahuru ve iki bab kenifi ve diğer çatma süfli bir odayı ve üzeri kiremit etrafı çatma bir çardağı ve tahtında olan ahuru ve etrafı tahta üzeri kiremid bir evi ve Sinan Halife Çiftliği dimekle maruf üstü kiremit ve altı tahta fevkanî ve tahtanî müte'addid odaları ve saz örtülü bir bab süfli çit odayı ve saz örtülü bir samanlığı müştemil olan mülkini hudûd-ı erbaası hâvi olduğu kâffe-i hukûku ve levâhiki ve âmme-i tevâbi'i ve merâfiki ile ve kakaza-i merkûmede vâki' Nehr-i Kilaz üzerinde memdud Hacı Hızır Köprüsü dimekle maruf köprü civarında vâki' defter-i hâkânî ve menşûr-ı sultanîde mülkiyet üzere mukayyed olub kıbleten Beyazid Beyoğlu Yeniçeri Hasan Yurdu kurbunda olan sınır taşından hendek sıra gidüb Köse nâm karyeden gelen araba yolu kurbunda vâki' sınır taşına münthehi olub ve şarkan mezkûr sınır taşından Hatibzade Fazlı nâm kimesne çayırına ve ândan sol tarafda mülk-i merkûm dahilinde vâki' Elmalık kurbunda olan, ceviz dibine kadimî kiliselik yerine ve andan Akıncı Mustafa ve Kara Mehmed nam kimesneler bir birleriyle mülk-i mezbûrun hendeki civarında vâki' sınır taşına ve andan Nehr-i Küçüğe münthehi olub ve şimalen mezkûr Küçüksu ile vâkif-ı muma ileyh en'amallâhü en'ame in'amı aleyhi hazretlerinin tasarrufunda olan arazi-i öşriyyeden Pervane Reis Yeri dimekle ma'ruf yerler ile ve andan canib-i ğarba teveccüh edüb, yıkılan kaba kavakAğacından Yeniçeri Sarı Hasan yeri ile ve defter-i hâkânîde mülkiyyet üzere mukayyed olan Turgut ve İlyas yerleri dimekle meşhûr olub, vâkif-ı muma ileyh hazretlerinin mülk yerlerine muttasıl eşcâr-ı müsmire ve ğayri müsmire ve elmalıkları ve ormanı müştemil Kazğancı yeri dimek ile

ma'ruf zira'ata ve hirasete kabil arâzi-i haliye ve ğayr-i haliye ve çayırlarını hudûd-ı mezkûresini muhteviye olduğu cümle hukûkiyle ve kaza-i mezkûrede mezkûr Kazğancı yerine muttasıl Uzun Mermer nâm sınır taşı kurbunda vâki' Kara Mehmed Bey İşlamalığı dimekle meşhûr kıbleten mezbûr Mehmed Bey Çayırı'na şarkan ve şimalen nehr-i mezkûr Küçük ile ve ğarben salifü'z-zikr Kazğancı yeri dimekle ma'ruf yerlere müntehî işlama ve ğayr-i işlama elmalıkları ve sair eşcar-ı müsmire ve ğayr-i müsmireyi müştemil emlâkini hudûd-ı erba'ası dahilinde vâki' cümle hukûkiyle ve kâffe-i lühûkiyle ve nevâhi-i İznikmidde (İzmit) mezkûr Hacı Hızır Köprüsü civârında mesfûrân İlyas ve Turgut yerleri dimekle ma'ruf defter-i hâkânîde mülkiyyet üzere olub, vâkıf-ı muma ileyh, esbeğallahü en-ni'ame aleyhi hazretlerinin mülk-i mahzı olan yeri ki, kıbleten Kilaz nâm nehirden canibine kenarda olan ceviz Ağaçları ve arasından sâlifü'z-zikr Yeniçeri Saru Hasan yurduna ve şarkan ve şimalen yine tezâif-i suturda mestûr vâkıf-ı mesfûr mebrûr, amelehüllâhü Te'âlâ bi-lutfihi'l-mevfûr hazretinin mezkûr Kazğancı yeri dimekle meşhûr mülküne ve ğarben Hendekbaşında olan sınır taşından Kadıharkı dimekle ma'ruf harka ve hark-ı merkûm ile Baba Yusuf ve Beyazid Bey oğulları yerlerine ve Nehr-i Kilâz'e müntehi olub, zira'ata ve hırâsete kabil ve ğayr-i kâbil erâzi-i haliye ve yine nahiyeye-i mezkûrede merkum Sitare Köprüsü kurbunda defter-i hâkânîde mülkiyyet ile mukayyed Korusu Ada dimekle ma'ruf şarkan ve şimalen Nehr-i Küçük ile ve ğarben Nehr-i Kilaz ile ve kıbleten Nehr-i Kilâzon ibtida edüb, Baba Yusuf ve Hamza Subaşı nâm kimesne yerlerine ve hendekler munfasıl olduğu depede vâki' sınır taşına ve ândan tarik-i yemine meyl edüb mezbûrân, Baba Yusuf ve Beyazid Bey oğulları yerleri ile Taşluca dimekle ma'ruf yolu geçüb, Sinan Halife yerleri dimekle meşhur vâkıf-ı müşârun ileyh, en'amellahu Te'âlâ aleyhi mülklerine ve Kadıharkı kurbunda vâki' sınır taşına varub ve andan mülk-ü mezbûrun inde'l-ehâli ma'lûm ve müte'ârif olan kadimi hendeği ile gidüb, Pervâne Reis yerleri dimekle vâkıf-ı mesfûr, sellemehullahü'l-Hayyü'l-Meşkûr, mutasarrıf olduğu arâzi-i öşriyeye müntehi ve muttasıl olub, ândan mezkûr vâkıf-ı muma ileyh'in taht-ı tasarrufunda olan Pervane Reis'in yerlerin sağ kolda koyub zikr olunan Pervane Reis yeri ile giderek yine sağ kolda Bayırcık Dibi'nde dikilen sınır taşına varub, ândan geru Pervane Reis yerleri dimekile mezkûr, vâkıf-ı muma ileyh, efadallahu celâile enni'ami aleyhi mutasarrıf olduğu arâzi-i öşriyyeden geçüb, Nehr-i Küçük'e müntehî olub, eşcârı müsmire ve ğayri müsmireyi müştemil arazi ve çayırı ve ormanları cümle tevâbi' ve levâhıkı ve merâfıkı

ile had ve hudûduyla ve yine İznikmid Nahiyesi'nde merkûm Sitare Köprüsü ve sabıkı'z-zikr değirmenler kurbunda vâki' cevânib-i selâsedan vâkîf-ı mesfûr ve dame mecduhu bitevfiki'r-Rabbi'l-ğafur emlâkiyle ve taraf-ı râbi'i merkûm,Nasuh bin mülkü ile ve Değirmen Köyü kurbunda vâki' su hendeği ile mahdûd eşcâr-ı müsmire ve ğayr-ı müsmireyi müştemil yerlerini ve geru Sitare Köprüsü başında kiremit örtülü, taş duvarlı,sağır ve kebir iki bab fırını ve bir bab berber dükkânı ve bir bab nalband ve bir bab demirci dükkânlarını ki, ğarben ta-rik-i âmmve şimalen ve şarkan araba yolu ve kıbleten Nehr-i Kilaz'e müntehidir. Cümle hudûdu ve hukuku ile ve mezkur dükkânların ardında vaki' ğarben dekâkîn-i merkûme ve fırın birle ve kıbleten Nehr-i Kilaz ile ve şarkan vâkîf-ı muma ileyh, dame mün'amen aleyhi mülkü ile ve şimalen kumla yolu ile mahdud kadimi eser binayı müştemil arazi-i haliye ve nefsi-i İznikmit' de Ruslar Mahallesi'nde leb-i deryâda vâki' kıbleten ve şarkan ve ğarben bahr ile ve şimâlen tarik-i âmm ile mahdûd temeli büyük taş ile etrafı tahta duvar ve kiremit örtülü bir bab uncular mahzenini ve ana muttasıl altı bab gemiciler mahzenini bi-cümleti'l-hudûd ve kâffeti'l-hukuk ve giru İznikmit Nevâhîsi'nde Tuzçular nam karye sinurunda vaki' kıbleten ve şarkan Baki bin Subaşı yerleri ve çayırıları ki, haliyen Yeniçeri Kara Cafer mutasarrıf olub şimâlen ve ğarben tariki âmm ile mahdûd ve bendi ve harkı ve merayı müştemil çölmekçi değirmenleri ocağını ve giru nâhiye-i mezbûrede vâki' top yeri ve Sabancı yolu ve Nehr-i Kilâze karib Kiras Tarlası dimekle maruf mevzi'de inde'l-ehâli ve'l-ciran ma'lümü'l-hudûd ve müsteğni ani'l-beyân Aslıhan Bey değirmeni dimekle meşhur değirmen ocaklarını harkı ve bendi ve sâir hukûkiyle ve nahiye-i mezbûrede Karye-i Köse'de vâki'kıbleten Abaza Hasan yeri ve şarkan Divane Ali yeri ve şimalen Küçük Hasan Tarlası ve ğarben Nehr-i Küçük ile mahdûd harkı ve bendi müştemil iki değirmen ocağını bir cerib mikdarı bostanlık yeriyle hudûdu müştemil olan cümle hukûku ve âmme-i tevâbi'i ve luhûkiyla zükire ev lem yüzker sütire ev lem yüstar vakıf eyledi. Vakfen sahihan şer'iyyen ve zikr oluna. Değirmenlerin ve mezari' in mühimmâtı için ala kavli men yera mine'l-eimmeti'l-müctehidîn,Rahmetullahi aleyhim ecma'în.

Kırk dokuz nefer mikdârı sağır ve kebir ve zükûr inâs kul ve câriye kifayet mikdarı kara sığır öküzü ve mezkûrun kul ve cariyeye maişetleri için kifayet mikdarı inekler ve ziraat vehırasat mühimmâtı için boyunduruklar ve sapanlar ve demürler ve arabalar ve nacaklar ve baltalar ve sair alât-ı zira'at ve esbab-ı hırasat ve değirmenler levâzımı ki bu

cümle ilm-i şamillerinde ve akl-i kâmilllerinde ma'lûm ve meczûm ve münafi'i cehalet ve mümâniî adem-i dirâyetdir. Vakfeyledi ve ŞÖYLE ŞART EYLEDİ Kİ:

Zikr olunan vakıf kullardan kangisi ki zira'ata ve hırasete kâdir-i kebir ola. Herbirine birer çift kara sığır öküzü ve bir araba ve bir nacak ve bir re's-i inek ve bi'l-cümle ziraat ve hırasat mühimmâtı için vakıf olunan alat ve esbabdan kendülere mühim olunanın her cinsinden birer alet ve esbab verilüb, bundan ma'ada nesne verilmeyüb hususan me'kûlâtı ve melbusatı dahi kendü keselerinden zira'at ve hırasat ile ve sair cihet ile vâki' olan mahsulâtının nısfından ola ve ziraat itmek diledikleri hubûbâtın tohumunu her ne sınıfından murad iderlerise vakıfdan verilüb, zira'at itdirile ve mezbûrun ekkârler her tohumu vaktında zira'at ve mezâri'i zamanında hırasat ideler ki amelleri ve zira'ata aldıkları tohumları vakitsiz ekmekle zayi' olub husran olmaya.Zira'at olunan yerleri eküb bitüb hasada gelicek lâzım olan harcın nısfı canibinden olub, mezburların ekub biçdiği gallenin vakfa aid nısfından verilüb, nısf-ı âhırının harcı dahi kendülere verilecek nısf-ı mahsulden verile ve bostan ekkârlerinde dahi harcının nısfı vakfa aid nısf-ı mahsulden ve nısf-ı âheri kendülere raci' nısfından verile. Lâkin, tereke ve sair her ne ekilür ise hasıl oldukda vakıf tarafından ekkaralere tohum ve hasıl olan gallenin öşrü ve sair ihracât-ı lâzimesi ifraz olunub, yerlü yerine verildikten sonra baki kalan gâllat ve bostan ekkârın ile vakıf ortasında ala sebili'l-munasafe taksim olunub, nısfı vakfa ve nısfı ekkârine verile ki ânlar dahi masarısına sarf ideler ve zira'at ve hırasete ta'yin olunmayan kullar hizmet-i lâzimelerin görüb, zira'at hizmetine kabil olduklarında anlara dahi evkaf-ı merkûme canibinden öküz ve araba ve sâir lâzım olan âlât ve esbabdan verilüb ve tohumu dahi vakıfdan olub, Cenâb-ı Rabbü'l-erbab ve takdir-i müsebbibü'l-esbâbdan her ne mikdarı mahsul yetür ise nehc-i mezkûr ve namat-i mestûr üzere öşri ve tohumu ihrac olunub, ma'adâsı ala-tariki'l-münâsafe taksim olunub, nısfı vakfa ve nısfı ekkârine verile ve hasad harcı üslüb-ı sabık üzere tansif kılınub, nısfı vakfa aid mahsulden ve nısf-ı âhari ekkârine raci' hasıldan evvelen ve mezkûr kulların evlâd-ı sığır ve sağiri neslen ve ba'de neslin ve fer'an ğıbbe aslin bu minval üzere anlar dahi vakıf olalar ve mezkûrların tezvîc ve tezevvüci birbirinden olub, haricden ve harayirden olmaya ve ŞÖYLE Kİ:

Ba'de zemân, mezkûrun kullara ve cevâriyeye za'f gelüb, yahud silsileleri münkariz ola. Arazi-i mevkûfe-i merkûme mütevellî olanlar, hali ve mu'attal komayub, haricden tâlib

olanlara zira'at ve hirasat iddirüb terke ve bostanlar mahsulünden öşürleri alınub, vakfa teslim oluna ve mezkûr beş göz değirmen mühimmâtını ve değirmencilige lâzım olur müsellemtâtını bilür değirmeni görüb gözetmeğe kadir olur iki değirmenci kul dahi vakıf eyledi ve değirmenin ve değirmencinin hademâtı ve levâzımı için beş çift su sığırı ve beş kıt'a araba ve zıkr olunan arabaları sürüb koşmak için beş nefer kul dahi vakıf eyledi ve zıkr olunan kullardan biri ki fevt ola veyâ ibâk edüb, zayi' ola ve öküzlerden biri ki zayi' ola. Yahud amelden kala. Değirmenler mahsûlimden yerine bedeli iştirâ olunub hizmet-i mezkûreyi ta'til itmeyeler ve dâima bu üslub-ı mer'î kılınub, hılaf ile amel olunmaya ve arabacı olanlar zira'at ve hirasat hizmetin murad idenler vakıfdan anlar. Bedel-i arabacı iştirâ olunub, müceddeden alınan arabacı hizmetine konulub, atik-i diledüğü gibi zira'at ve hirasat üzere ola ve şurût-u mezkûre dâima minval-i mestur üzere cari ola ve arabacıların ve değirmencilerin ve su sığırların cemi'i levâzımı ve mühimmâtı ve me'kûlâtı ve melbusatı değirmenler mahsulünden ola, deyu şart eyledi ve ihtiyac olduğu yerden değirmenlere tereke götürmek için bir kıt'a karamürsel gemisi cinsinden bir gemi vakıf eyledi ve ŞART EYLEDİ Kİ:

Merkûm gemi esküyüb amelden kalub veya helak ola. Gemi mahsûlünden ve eğer, kifayet itmez ise sâir evkafdan ilhak ile müteveli olan kimesne bir gemi dahi iştirâ edüb, isti'mal oluna. Malgara Nahiyesi'nde, Çerkeşlü nâm mezre'anın sınırunda yılda sahib-i arziye ikiyüzseksen akçe mukâta'a verilür. Birde ortası meydan üzeri kiremid örtülü çepçevre bina eyle ki at ahurunu mâ-i câri şadırvanı ile ve kapu üzerinde fevkanî cardaki ile ve arpa ve saman anbarlarıyla kurbunda kiremit örtülü katırlar ahuru ile ve bostanlık ve zira'at olunur yerleriyle ve bağı ile eşcâr-ı müsmire ve ğayr-i müsmiresiyle ve zikir olunan ahurların kurbunda karye-i Umur Bey sınırunda yine sâhib-i arza yılda, yüzelli akçe mukataa verilür. Ta'rif ve tahdiden müstağni malûmü'l-hudûd olan çayırların hakk-ı kararını cemî'i tevâbi' ve levâhıkı ile merhûm ve mağfûrun leh, Sultan Beyazid Han, aleyhi'r-rahmetü ve'l-ğufrân evkâfından Sersemlü nâm karye sinurunda inde'l-ehâli hudûdu mu'ayyen ve mübeyyen tahdid ve ta'riften müstağni yılda, sekizyüz akçe mukatta'alu hüccet-i şer'iyye ile mâlik oldukları bi'lcümle çayırların dahi hakk-ı kararını ve âmme-i tasarrufâtını cemî'i tevâ- bi-i ve levâhıkı ile ve yine Malğara Nahiyesi'nde, Karaca nâm karyeler kurbunda vâki' olan ortası meydan üzerinü kiremit örtülü, taş ile yapılu develer ahurunu ve kapusu üzerinde olan fevkanî çardağı ile ve

arpa anbarlarıyla ve su kuyusu vu kurbunda olan samanlığı ve cemî'i tevâbi' ve levahıkı ile vakf eyledi.

Mahrûse-i İstanbul'da, kütb-i feleki'l-irşad hadiyü'l-enam ilâ-tariki'r-reşad, Şeyh Vefa Hazretleri Cami-i Şerifi kurbunda, merhûm, Mevlanâ Husrev Mahallesi'nde kıbleten bi'l-fiil mahmiyye-i Mısır Defterdârı olan, Mûtab-zade Ahmed Çelebi İbni mülkü ile ve dergâh-ı âli kâtiblerinden fahru'l-küttâb, Hasan Çelebi İbni mülkü ile ve şarken Müslime nâm hatun evkafı ile ve şimalen tarik-i hass ile ve ğarben tarik-i âmm ile ve Kâtib Şemseddin evkâfi ile mahdûd otuz altı bab fevkanî odaları ve dört bab encane ve çevresinde dehliz gibi sundurma ve tahtanî üç canibi ikişer kat at alur ve taraf-ı râbi'i bir kat at alur ahuru ve kapu içinde bir arpa anbarı ve canib-i şarkîde iki bab süflî ancane ve canib-i ğarbîde ahur kapusu haricinde vâki' bir su kuyusunu ve mezkûr odalar haricinde merhûm Şeyh Vefa rahimehullahu meydanı canibinde tarik-i âmm üzere vâki' ikisi ocaklı on iki bab kargir dükkânları ve canib-i şarkîde vâki' dükkân içinde bir bab ancâne ve mezkûr dükkânlardan on bab dükkânın tahtında vâki' birer zîr-i zemini müştemil mülk kargir karbansarayı ve hudûd-u mezkûru dahilinde vâki' hân-ı mezkûre muttasıl yedi bab odaları ki altısı ocaklı, biri ocaksızdır. Önlerinde olan sofaları ve havluları ile ve ana muttasıl on bir bab ancaneleri önlerinde olan arazi-i haliye ve han-ı mezkûr civarında vâki' diğere yedi bab odaları sofaları ile ve önlerinde olan arazi-i haliye ile ki cümleinin meydanı büyük kapuya varınca bina zirâ'i ile yedi yüz on beş zira'dan cümle hudûdu ve hukûku ile ve âmme-i tevâbi'i ve lühuku ile; ...Yine mahrûse-i İstanbul'da,İbrahim Paşa Camii kurbunda şirâ-i şerî ile mâlik olub, bina etdikleri üzeri kiremit örtülü önleri dehliz fevkanî ve tahtanî yetmiş bab odaları önlerinde vaki' arsarları ve iki su kuyusuyla ve cümle kenifleri ve kargir tolus geriziyle ki, geriz-i mezkûr odalar önünden taşra tarik-i âmma çıkub,mezkûr tarik-i âmm ile dik aşağı çeşmeye gidüb ve çeşmeden sol canibe giden tarik-i âmm ile gidüb Alacahamamı gerizine katılıb ve zikr olunan yetmişbeş bab odalardan deryaya nâzır olan odalara muttasıl demur kapulu kargir bodrumu ve bodrum-u mezkûre muttasıl sağ canibinde fevkanî ve tahtanî önleri dehliz sağır ve kebir yedi bab odaları ve sol canibinde fevkanî ve tahtanî iki bab odaları ve iki bab kenifi ile ve hali yeri ile ki işbu zikr olunan odaların yukarısı ve aşağısı kargir bodrumuyla sağır ve kebir cümlesi seksen bab odalar olur ki, canib-i kıbelisi Daye Hatun Vakfı ile ve tarik-i âmm ile ve canib-i cenubu ve ğarbîsi yine mezkûr tarik-i âmm ile ve merhûm Rüstem Paşa, tâbe serâhünun vakıf odaları ile ve canib-i şimali Yavaşça

Şahin Vakfı ile ve Yeniçeri İskender ve Muhsine Hatun evleri ile ve canib-i şarkisi Kürkçübaşı Vakfı odaları ile ve aşağıdan gelen tarik-i hassı kat'ı edüb yine mezkûre Daye Hatun Vakfı ile ve reisü'lbevvâbini sultanî, Yakub Ağa, dâme mecduhu sâkin olduğu Hayri Bey oğlunun oğlu Mahmud Bey'in evleri ile mahdud ve zikir olunan odaları dahi bi-esrihâ cümle tevâbi' ve levâhıkı ile; Yine mahrûse-i mezkûrda, Unkapanı İskelesi kurbunda, haric-ı hisarda vâki' ayda Ayasofya Evkâfı'na yirmi akçe mukata'a verilür. İnde'l-ahâli ma'lümü'l-hudûd olmağın tahdidden müstağni kiremit örtülü taş duvarlı arpa anbarı ve ânun kurbunda vâki' etrafı tahta ile tutulmuş sathı mekşûf odun anbarını hüdûdu müştemil olduğu cem'i hukûku ile; Ve Mahrûse-i merkûmede, Yedikule haricinde, Selhâne kurbunda vâki' ayda, onbeş akçe Ayasofya Evkâfı'na mukata'ası verilür. İnde'l-ehâli ve'l-ciran ma'lümü'l-hudûd ve müsteğni ani'l-beyân etrafı tahta ve üzeri kiremit fevkanî ve tahtanî bir bab mahzeni cümle hudûdu müştemil olduğu hukûkiyle ve yirmi bin nakid rayicü'l-vakt sahihu'l-ayar halisü'l-avârı sultanî dinarı ki nisfî te'kiden li'l-asıl ve tevzîhan li'l-küll on bin nakid dinar edüb, fudda-i Osmanî ve nakara-i sultanî hesabınca on iki kerre yüzbin dirhem-i Osmanî ve derâhim-i mezkûrenin nisfî dahi altı kerre yüzbin Osmanî ider. Bu cümle zikr olunan akarâtı ve menkûlâtı ve denâniri ba'de ma efræzha min-mâlihi ve meyyezeha min-menâlihi ve sellemeha ila men nesabe mütevelliyen li emri't-tescil ve mürâ'iyen li-maslahati't-tahlid ve't-tesbil işbu sifr-i mesfurda beyan ve mezkûr olan masarîf-i hayrât ve mecari-i meberrâtı için vakf ve habs eyledi.

Vakfen sahihen şer'iyyen ve habsen sarihen mer'iyyen dedikde müteveli-i müşarun ileyh, esbAğallahu'l-hayra bi-yedeyhi dahi meclis-i şerif-i mezkûrda hazır ve ma'a matla'i kelamdan makta-i merama değın işğâ ile nâzır zır olmağın bi'l-müvacehe ve'l-müşafehe kabza ve tesellüme ikrar-ı sahih-i şer'i ve i'tiraf-ı sarîh-i mer'i idüb, ben dahi evkaf-i merkûmeyi bi't-temam kabz idüb, vakf-ı merkum için tasarruf eyledim. Misli tasarrufu sâiri'lmütevellîne fi'l-evkâf, deyu ikrar ve i'tiraf eyledi.

Sümme ba'de zalike, mine'l-ikrar ve't-tasdiki'l-merkûmeyni vâkıf-ı hayr-i habir, âmelehullahu bi lütfihi'l-hatir kibelinden vekil-i şer'i olanömuma ileyh, Nasuh Bey, yezîdu izzuhu, meclis-i şer'i şerif ve mahfel-i hükm-i münif salifü'z-zikr müteveli, Sinan Kethuda dame mükerramen ve mücidden mahzarında ikrar-ı sahih ve i'tiraf-ı sarîh idüb vâkıf-ı muma ileyh, ecrallâhu el-umura beyne yedeyhi vakf-ı merkûmu minval-i mestûr

üzere tertib ve tehzib idüb, vücûh-i hayrâtdan ve sunûf-ı hasenâtdan masarîfını alâ mâ seyuzkeru beyan itdikden sonra evkaf-ı mezbûrenin hasbema yaktedihi'l-halu taklil ve teksiri eydi şamileti'l-eyâdilerine menût ve alâ mâ yertedihi seelimül-bâli tebdil ve tağyiri tebdir-i rûşen-i zamirlerine merbût ola, deyu şart eylemeğın vücûh-ı hayrâtının izdiyadına talib ve şumûl-i meberrâtının intimasına rağib olub işbu sene seb'îne ve tis'a miede mâziye olan Şevval-i şeref-menâlin yirmi üçünde halisan li-vechillâh vebtiğâen li-rızaihi kendünün mülk-i sahihinde ve mâl-ı sarihinde kabza-i tasarrufât-ı şer'iyye ve havzai temellükât-ı mer'iyyesin- de dahil olan memâlikinden nakd-i rayıcı'l-vakti sahihu'l-ayâr on bin sulta- nî dinar dahi ki nukûd-ı Osmanî hesabınca altı kerre yüz bin dirhem ider. Cümle mâlından ifraz ve evkaf-ı mezkûreye zamime kılmak için mümtaz kılub dahi mârru'z-zikr, yirmi bin dinara munzam kılub,cümle evkâf-ı nukud otuz bin nakid dinar olub ve nukûd-ı fiddiyye-i Osmanîye hesabınca on sekiz ker- re yüz bin akçe eyleyüb, masarîf-ı âtiye-i mübeyyene ve mesâlih-i câbiye-i mu'ayyene için vakf ve habs idüb, tescil için mütevellî nasb etdikleri müşârun ileyh Sinan Kethuda'ya teslim eddi.

Hâlen, vâkıf-ı müznib hazreti paşa-yı müşârun ileyh dünya-yı dûn bisebât ve bi-karar ve kimesneye rehnumun ve payidar olmaduğu muhakkak idüğü ârif ve âlim olduğu ecilden ibdihar-ı dâr-ı ahiret izdiyadına talib ve rağib olub, ol nimet-i bâkiyeye tekarrub ve tevassul müyesser olmak ecli çün sene dokuz yüz yetmiş sekizinci şehr-i Zilkadeti'ş-şerifenin ğurresinde kâdir olduğu olanca mâlından tamamü'l-eyar onbin flöri dahi ifraz idüb, nukûdı Osmanî hesabınca altı kerre yüz bin akçe olur. Halisan, li-rizâillâhi Te'âlâ, vakf ve habs edüb, tekabbellâhu Te'âla bi-kabûlin hasenin zikr olunan on bin flöri sabikü'z-zikr otuzbin flöriye munzam ve mulhak kılub, cem' an defe'ât ile vakıf etdiği dinâr kâmilü'l-eyâr tamamı kırk bin flöri olur akçe-i Osmanî hesabınca yirmi dört kerre yüz bin akçe olur. Bi'l-cümle Sinan kethudaya teslim eyledi ve sene-i merkûme recebi tarihi ile müverrah tuğra-yı ğarra-yı sultanî ile muvakka' ve müvaşşah mülk nâme-i nâmi ve temliknâme-i sami mucibince avâtıf-ı aliyye-i sultanî ve avâtıf-ı celiyye-i hâkânîden vâkıf-ı mesfûre temlik olunub; Cümle emlâk sarfesinde münharıt ve münzabıt kılınan, Gelibolu Sancağı'nda, Ebri Nahiyesi'nde, Karye-i Karaca Halil ve Balbancık nâm-ı diğér Otköklük ve Tatarcık nâm-ı diğér Kara Yahşi nâm karyeleri ki herbirinin hudûdu sadr-ı kitabı tuğra-yı müstetâbi ile tevşih iden sultan-i azam, hakan-ı efham, mâlikü'l-imametü'l-uzma, vârisü'l-hilâfetü'l-kubra, lâ zâle selimü'l-kalbi ke

ismühi's-sâmi'l-münifi ve edâ mellâhü zillete zillihî alâre'si küllu vadî'in ve şerifin hazretlerinin ferman-ı âlişan kaza ceryanları sudur etmekle kura-yı mezkûrenin tahdid ve ta'yini için yazılan hudûdnâmelerinde mu'ayyen ve herbir karyenin hukûkî ğayriden imtiyaz bulmak için ketb olunan sinurnâmelerinde mübeyyen olduğu üzere zikr olunan kurayı hudûdu müştamil olduğu cümle hukûku ve âmme-i lühûku ve tilâl ve şıabı ve cibal ve hidabi ve evdiye ve enhârı ve uyun ve abarı ve arazi ve akamı ve hadaik ve merâti'i ve kürûmu ve mezâri'i ve sâir nezâiri ve eşbahi zükura ev lem yüzker sûtira ev lem yüstar bu cümle mezkûrâtı ahles-i mâlımdan ifraz ve atyeb-i menâlınden mümtaz kılub dahi evkâfi salifetü'l-beyanlarına ve hayrât-ı sabikatü'l-tibyanlarına zamime idüb, vucûh-u âtiye mucibince vâki' olan masarıfa sarf olunmağı çün vakıf ve tesbil ve habs ve tahlid idüb dahi vâkıf-ı muma ileyh hazretleri evkâf-ı mezkûre masarısını tertib ve tehzib hususunda şöyle bast-ı kelam ve takrir-i meram idüb şöyle ŞART EYLEDİ Kİ:

Madem ki rûh-ı pür futuhtarı kayd-ı hayat ile mukayyed ve hüsn-i zindegâni ile müntefi' ve burumend ola zikr olunan emlak ve akarât icarâtından ve kuray-ı merkûme mahsûlâtından ve nukûd-ı mezbûrenin şer'î mu'âmelâtından hasıl olan rey' ve hılâlını ve ribh-i istiğlâlini dilerse kendü maişetleri hususuna bezl idüb ve dilerse vucûh-ı hayrâtdan tertib-i âti mucibince tayin olunan hasenâta sarf eyleyüb ve bi'l-cümle evkaf-ı merkûme usûlünde ve furû'unda ve şurûtunda ve zavabıtında ve ravabıtında ve vezâifinde ve masarifinde keyfe mâ yeşâü ve yahtar bilâ icbârı ehadin velâ ittirar min ğayr-i şerik ve lâ sehmin ve lâ tevessutin münâzi' ve lâ hasim cümle evkafa mutasarrıf ola. Ol babda hic ehad kâinen men kâne vâkıf-ı muma ileyh hazretlerine mâni ve dâfi' ve müzahim ve mumani' olmaya ve çün tekalib-i emr-i samedani ve tesârif-i hükm-i sübhanî ile rûh-ı âir-i kuds-i meâsirleri nişimen-i alem-i eşbahdan feza-yı alem-i ervâha pervaz ve hadâik-i insde kerrubîne demsâz ola. Kendülerinin ehass-ı ibâdından vakf-ı merkûmun tescil ve tesbiline mütevellî nasb etdikleri müşarün ileyh Sinan Kethüda'nın kemal-i diyanetine ve emanet ve istikametine i'timadları olmağla ŞART EYLEDİ Kİ:

Bu cümle evkâf-ı mezkûreden eğer, emlak ve akarâta ve eğer kurâ ve nukûda mesfûr Sinan Kethuda mütevellî olub, madem ki kemal-i sedad ve istikamet ile vakf hususunda sa'î ve kifayesi sudur ve mesâi-i meşkûresi zuhûr idüb, tevliyet-i merkûme hademâtına an samimi'l-kalb taleb ve rağbet üzere akarât-ı mezkûre ve kura-yı mesfûra tevliyeti mukabelesinde yevmî, yirmi akçe ve kırk bin flöri tevliyeti mukabelesinde dahi yevmî,

yirmi akçeye mutasarrıf olub cem'an, iki tevliyet ve yevmî, kırk akçe ile ola ve eğer müşârun ileyh Sinan Kethuda iki tevliyetin zabtından aciz olub ve yahud min ğayri aczin ihtiyarıyla nukûd-ı mezkûre tevliyyetden ferâğat iderse nukûd-u mezkûreye ki fi asli'l-vaz'ı kırk bin flöri ve nakid hesabınca yirmi dört kerre yüz bin Osmanî ider asleh utekadan eğer bulunmazsa haricden yirmi akçe tevliyet ile bir zi re'y-i reşid ve sahib-i akl-i sedid emânet ve sıyanet ve diyanet ve istikamet ile mevsuf me'mûnül-meyl ile'l-ebâtil ve mesunu'z-zeyl ani'r-rezâil eda-i hizmetde sa'i ve kifayet ve tefri-i zimmetde bezl-i cuhd u takat üzere bir kimesne müteveli nasb olundukda nukûd-u mezkûre-i mu'ayyene rehn-i kavi ve kefil-i meli ile istifaya kabil yarar kimesnelere onu onbir buçuk hesabı üzere müâmele-i şer'iyye ve murâbeha-ı mer'iyye ile mu'âmeleye verüb vech-i cemil-i halal üzere istirbah ve istiğlal olunub, ashab-ı hulf ve mümâtale ve erbab-ı matıl ve müsâhele ve ehl-i inad ve müsrif ve ashab-ı fesad ve mutlif olanlar ile mu'âmele itmeyüb, tahsil-i ğallâtda hüsn-i ihtimam ve tetmim-i mühimmâtda kemal-i intizam üzere sa'î ve kuşışten hâli ve sibal-i nukûd-u merkûmenin murabeha ve istiğlalinden hasıl olan rıbhını ve ğallâtını zabt ve kabz eyleyüb, masarif-ı vucûh-ı âtiye-i mu'ayyene için sarf oluna ve mâl-i mevkufenin vezâifi ve masarif-ı mu'ayyenesinden zâid kalan rıbhile münasib akar düşdükde akar alunub, isticar oluna ve asl-ı nukûda değilmeyüb, kemâ kân yerinde durub her sene şart-ı vâkıf üzere istiğlal ve istirbah oluna ve şöyle kim murûr-ı eyyâm ve kurûr-ı suhûr-ı a'vam ile re's-i mâl olan kırk bin flöriye noksan gelmek ihtimali olursa her sene kalil ve kesir mâl-i mevkûfe-i mezbûrenin masarif-ı muayyenesinden zevâid kalub, istirbahi ve istiğlali şart kılınan zevâidden tekmil u tetmim kılınmak ardınca olub, her bar ki re's-i mal-ı mezkûre noksan vâki' ola fî'l-hal mütevelliler zevâidden itmam idüb, noksan üzere komayalar ve müteveli-i merkûme dahi rıbhından yevmî, yirmi akçe cihet-i tevliyet için verile ve taraf-ı kitâbete kâdir ve muhasebe fenninde mahir inhırafdan selim bir kâtib-i müstakîm yevmî, altı akçe ile nukûd ve mütevellîne kâtib olub, lâzım olan umuru ki nukûda müte'allik ola. Kat'an ihmal ve müsâhele itmeyüb nakir kıtmir vâkıâtı defterine yazub hıfz oluna ve vazifesi rıbhı merkûmdan virile ve kâtib-i merkûm utekâdan ve evlâd-ı utekâdan aslah kimesneler ola. Batnen ba'de batnin ve karnen ba'de karnin ve eğer mezbûrlardan aslah kimesne bulunmaz ise haricden aslah evlâdlardan bir kimesne kâtib kılınub, ol dahi hizmet-i kitâbetde kâim ve kâtib-e lâzım olan mühimmâta mücidd ve müdâvim olub, hizmeti mukâbelesinde tayin olunan vazife-i merkûmeye rıbhıdan mutasarrıf ola ve

nukûd-ı mezbûre istiğlal ve istirbah olunmasından hasıl olan rıbh ve ğallâtı cem'i kalemde mucidd u sâi ve cadde-i istikamedde meşkûru'l-mesâi iki emin ve mu'temed ve müstekîm ve mu'tekid kimesneler cabi olub, nukûd-ı vakfın mürâbaha-i sahiha-i şer'iyye ve mu'âmele-i sariha-i mer'iyyesinden hasıl ve nâşi olan rıbhı ber-vech-i emânet ve diyanet ve gadr-ı hıyanetden tamâm-ı sıyânet üzere cem' idüb,mütevelli-i nukûda teslim eyleyüb, iki câbi beşer akçeden yevmî, on akçeye mâl-ı rıbh-ı mezbûrdan mutasarrıf olalar ve vâkıf-ı muma ileyh,âmelehüllâhu Te'âlâ bi'l-menni ve'lğufrân ŞART EYLEDİ Kİ:

Vakf-ı merkûmun hâliyen emr-i tescili ve hükm-i tesbili için mütevellî nasb dahi cümle evkaf-ı mestûrenin tevliyetini şart itdüğü müşârun ileyh Sinan Kethuda'dan sonra tevliyet,âhar kimesneye tevcih olunmalı oldukda silk-i vakfiyyede münazzam kılınan mâru'z-zikir emlâk ve akarım vakf-ı mezbûre vakfiyet üzere münzam kılınan mülk karyelerin tevliyyeti vâkıfın utekasından hıyanetden ve rezâilden müteharri ve diyanet ve istikamet ile mütehalli zi re'y-i rasin ve sahib-i akl-ı rezin aslah ve enfe' bir kimesneye tevcih olunub ol dahi umûr-u tevliyedde kemâ yenbeği tedârik üzere olub, akârât-ı mezkûrenin ve kura-yı mestûrenin hasıl olan ğallâtını ve hububâtını ve vâki' olan fevâid ve avâidini zabt ve kabzında mucidd ve sâlim ve sarf ve harcda hayri umûru murâ'i olub,ibrâ ve müdâhelde hüsn-i emâneti veihrâc-i masarıfda kemâl-i istikâmeti bişe idinüb umûr-ı evkafda ihmal ve tekasülden ve tehâvün ve teğâfülden ictinab ve ihtiraz ve ahkâm-ı mühimmât ve icra-yı müsellemtâda sâ'i ve ihtizaz üzere olub, kendü kaleminde vâki' olan mahsu- lâtdan yevmî, yirmi akçe cihet-i tevliyyete mutasarrıf ola ve evkâf-ı merkûme akarâtından mahmiyye-i İstanbul'da olan akarâta müte'allik umûru görüb ve gözetmek için inhırafdan selim bir kâtib-i müstekîm nasb olunub hizmet-i kitâbedde mucidd ve mesâlîh-ı vakıfda kemâl-i cidd üzere olduğundan ma'adâ sair yerlerde olan emlâk ve akârâtın ve nukûdun ve vakf-ı kuranın cibâyetin ve kitâbetin dahi icârât ve mahsûlâtı defterlerini hîn-i muhasebede mütevellî ma'rifeti ile görüb ve muhasebelerini yazub, teslim-i mütevellî iddikde yevmî, yedi akçeye mutasarrıf ola ve bir deyyin müstekîm ve adûl tecâvüzden beri ve selim kimesne câbi nasb olunub, mezbûr emlak-i mevkûfenin icârât ve ğallâtını tahsil idüb yevmî, beş akçe cihet-i cibâyete mutasarrıf ola ve İznikmid kurbunda vâki' değirmenlere ve çiftliğe yevmî,dört akçe ile bir câbi ve yevmî, üç akçe ile bir kâtib nasb olunub emânet ve sıyânet ve kemâl-i istikâmet ile edâ-yi hizmet etdiklerinden sonra ta'yin olunan vazifelerini değirmenler

mahsûlünden mutasarrıf olalar; Malğara Kazası'nda vâki' mülknâme-i hümâyun ve temlikname-i meymûn ile vâkıf-ı muma ileyh hazretlerine temlik kılınub dahi evkaf nameyi müntazım kılınan salifetü'z-zıkr Karye-i Karaca Halil ve Balbancık nâmolduğu Köklük ve Tatarcık nâm-ı diğêr Kara Yahşı nâm karyelerin rey've ğilâlini ve mahsûlât ve menâfi'ini nehc-i istikâmet ve ber vech-i nısfet ve emanet zabt ve tahsıl ve zamanında cem've tekmil idüb ve mârru'z-zıkr olub,Malgara Kazası'nda olan atlar ve katırlar ve develer ahurlarını ve çayırlarını zabt idüb ahurları her yıl ma'rifet-i mütevellî ile icâreye virüb ve çayırlarının otluğun sattırub dahi akar ve kurâ mütevellîne îsâl ve teslim için bir yarar ve maslahat güzâr kimesne câbi ve cibâyet-i merkûmeye müte'allik ümûr-ı evkâfın kitâbeti için cihet-i kitâbete kâdir ve üslûb-ı muhasebe ve defterde mâhir bir kimesne kâtib nasb olunub, herbiri yevmî, üçer akçeye ikisi altı akçeye mutasarrıf olalar ve vâkıf-ı muma ileyh ŞART EYLEDİ Kİ:

Eğêr, mütevelliler ve eğêr cübbât ve küttâb herbiri ta'vin olunan vazifelerin kendü kaleminde olub, kendüleri tahsıl itdüğü mahsulden verile nukûda hizmet edenlerin nukûddan ve akâra hizmet idenlerin akârdan virile ve mezkûrân mütevelliler ve cübbat ve küttâb şöyle ki hizmetlerinde tesahül ve tehâvûn üzere olub, evkâfın ihyâsına intimasına sa'î eylemeyeler. Tevliyetleri ve cibâyetleri ve kitâbetleri ahara tevcih oluna ve taht-ı yedlerinde olan hizmetlerinde herbiri tahsıl etdüğü mahsulâtıdan zerreye ğadir ve hiyanet idecek olurlarsa aldıkları vazife haram ola. Fallâhu hasmühüm indellâhi Te'âlâ mu'azzebîn fırkasından ma'dud olalar ve vâkıf-ı muma ileyh er-râcî bi'l-mağfireti ve'l-ğufrân ilâ Cenâbi Rabbihi'l-Mennan ŞÖYLE ŞART EYLEDİ Kİ:

Nitekim bu güzergah-i fena ve mecâyiri anâda ber muceb-i takdir-i Rabbânî ve muktezâ-yı tebdir-i Sübhanî serir-i saltanat-ı cihanbâni ve makarr-ı hılâfet-i Osmânî'de hal u akd-i umûra mukalled ve memur olan sadri'lvüzeratü'l-uzma, zeynü'l-imaretü'l-kübrada vezir-i azam olanlar lâ zâlet a'nâku'l-kiram mütekallidetün bi-kalâidi ahkâmihim ve lâ dâratil-eflakü'la'la medâr-ı murâdihim ve meramihim vahiden ba'de vahid ve variden ba'de varidin herbiri zebân-ı mu'addelet-i eyyâm ve evân-ı nısfet fercamlarında cümle evkaf-ı merkûmenin kurâ ve akâr ve nukûd ve menkûlâtının nezaretini lillâhi fillâhi kabül buyurub, umûr-u vakfına nizam ve rey'i sâib ve fikri sâkıbları isâbet etdüğü üzere intizam vermek bâbında lahza-ı inâyetlerini mebzûl ve ma'tuf buyuralar. Eğêrçi, cümle selâfın-i maziyenin ve vüzera-i selefin bel kâffe-i

enâmın husûsan ve umûmen cümle emlâk ve hayrâtları ma'rifet-i re'y-i âlim-i ârâları muhit olmağla görülür. Lâkin, işbu hakiri kesiri't-taksirin olanca evkâfının medâhıl ve mehâricine erbâb-ı müsrifin ve bâzilin ve hâininden bel' ve ketim müterettib olmamak için dâima mütevelliler vücûh-ı masarıfda ve lâzım olan mühimmât ve mesâlihde muma ileyhim ecrallahü'l-hükme beyne yedeyhim hazretlerine muraca'at ve müsâreat ve mubaderet eyleyüb,fikr-i metin ve fehm-i rezinleri cereyan iddüği üzere lâyük ve hakık gördükleri vech-i vecih ile amel ideler. Ricâdır ki vakfiyyede yazıldığı üslûb üzere sevabın kasd idüb, bu hakirin evkâfının nezaretini ahara muhtac etmeyeler. İndellâh dünyada ve ahiretde mecûr ve müsâb olalar."İnnallâhe lâ yudî'u ecra'l-muhsinîn." ve ŞART EYLEDİ Kİ:

Erbâb-ı vezâif umûmen cümle evkafa hasbî nâzır olalar. Mütevellilerden ve kâtiblerden ve câbilerden herkangısının hıyanetine ve uhdesine lâzım ve mühim olan hademâtda zâyî'atına muttali olalar.Ale'l-fevri hasbî nâzırları olan vezir-i azam,müşir-i efham hazretlerine arzuhal ideler.Şöyleki,ehl-i vezâif-i mezbûrûn küttâbdan ve cübbatdan vakfa ğadir ve hıyânet idenleri ve şart-ı vâkıf mücbince sıyanet üzere olmayanları ve bi'l-cümle vakıf hizmetinde zararı olanları görüb tanımayalar.Hakk celle ve a'lâ hazretinde olan emânete hıyânet edenlerden olalar ve vâkıf-ı muma ileyh ŞART EYLEDİ Kİ:

Müteveli-i nukûd kendü canib-i mahsûsiyyesinden nukuddan hasıloolan mürâbahadan kendünün ve câbilerinin ve kâtibinin muvacebâtın ve ihrâcâtın ihrâc etdikden sonra cem' iddüği mâl-ı rıbhıdan her ne bâki kalursa her sene başında muhasebe defterleri ile müteveli-i akara götürüb teslim idüb, hesabın vireler ve cümle masarıf ve mahâric müteveli-i akar eli ile görüle ve müteveli-i akâr dahi kendi cânib-i mahsusiyyesinden akârın ve kurânın icârâtından masraf ve harcı ve mâl-ı cem'i mevcut her ne olursa ve nukûd mütevellisinden alduğu mâl rıbhı ile müteveli-i akâr muhâsebe defterin hazır idüb, müteveli-i nukûd ile muhasebe defterlerin olub, nâzır-ı hasbî olan, vezir-i azam hazretlerine varub,ikisiyle hizmetlerin ve mevcûdların ve masrafların arz ideler. Re'y-i âlim-i ârâları ne vecihle câri olurise fermân-ı şerifleriyle amel ideler ve mütevelliyân-ı merkûmân birbirine nâzır olub, şöyle ki birbirinin sekamet ve hıyânetine mutta'li' olalar. Ale'l-fevr nâzır-ı hasbî, düstûr-ı ekrem, müşir-i efham hazretlerine

arzuhal edeler. Şöyle ki mütevelliyân-ı merkûman birbirinin hiyânetine vâkıf olalar ve dahi ketm ideler. İndellâh mesul ve mu'azzeb olalar ve dahi ŞART EYLEDİ Kİ:

Müteveli-i akâr olanlar evkafdan mahmiyye-i İstanbul'da vâki' olan akârâtı yarar ve maldar ve kârgüzar kimesnelere maldâr kefiller kefâletiyle icâreye verilüb ve İstanbul'da olmayan akârâtdan dahi icâreye verileceği verilüb ve mâ'adâsı dahi eğer emlâk ve eğer akârdır. Cübbat ve küttâb görüb ve gözetüb ve zirâat ve hırsaset olunacakları hizmeti için ta'yin olunan kullar zira'at idüb mahz-ı fazl-i Rabbânî ve an-menni Sübhânîden fâiz ve nâil olan mahsûlü üslûb-ı sâlûfû'z-zikr mucibince tensif olunub ve ihrâcât-ı lâzimesi tefrik olunduktan sonra vakfa âid olan mikdarı zabt ve hıfz oluna ve ma'adâsı ekkarin mâ beyninde ala vechi'l-münâsafe tevzi' ve taksim oluna ve değirmenler ve sâir icâreye verileceklerin ahvâli dahi bu minval üzere görölüb ziyâ'a ve adem-i intifa'a müeddi olur eşhâsa verilmeyüb,hiyel ve hida' ve bida' ve umûr-u muhteri'den ihtirâz ideler. İşbu zikr olunan akârâtın icârâtdan ve mezâriin ve kurânın mahsûlâtından her ne ki vâki' ola her sene başında altı bin nakid akçesini ki zeheb-i cedid-i sultanî hesabınca yüz sikke-i flöri ider. İfraz olunub dahi ulemadan veya sülehadan ahkâm-ı din- i mübin ve evâmîr-i şer'i metin hususıyyâtı ile mukayyed müteverri' ve muttaki kimesneye verile ki vâkıfı haber-i habir cânibinden hac-ı şerif-i mebrûr ve sa'y-i münif-i meşkûr idüb dahi sevabını vâkıf-ı mumâ ileyh hizmetine ihdâ ideler ve nukûd-ı mezkûre ile hac-ı şerife azîmet iden aziz mevcuddur ki alduğu altı bin akçe hacc-ı şerif idinceye değin menazil ve merahilde zâd ve zevâd-ı hac için sarf idüb, ğayr-ı umûre bezl ve israf ve harc itlâf etmeyeler. Cenâb-ı Rabbü'l-erbâb ve müsebbibü'l-esbâbda bu cihetden mesul ve faziletten mahrum olmaya ve mahsul-i akârât ve mezâri'i kuradan her yıl yüz altmış altı hande-i sultanî ve zeheb-i cedid-i hâkânî ve kırk Osmânî ki tamamı on bin akçe ider. İhrac olunub dahi Habib-i ekrem ve Şefi'i ümem, aleyhi mine's-salevât ezkaha ve mine't-tahıyyeti esnâhâ, hazretleri'nin âsitane-i sa'âdet ve âşiyânelerinde sâkin ve mutavattın olan efkar-ı fukara ve ed'af-ı du'afaya Hazreti Rasülüllah, ala madca'ihî salevâtullâhi cenâbından sadaka ve vâkıf-ı müznib kıbelinden hediye kılınmak tarikiyle Medine-i Münevvere, alâ münevvirihâ efdalü't-tahıyye kadısı olan, mevlânâ-yı muhterem ve şeyhu'l-haramı olan emîr-i mükerrem ma'rifetleri ile efkar-ı fukaraya tevzi' ve taksim olunmak içündür. Der-i devletden Hameyni Muhteremeyn cânibine surre iletmeğe memûr olan ümenâ kulları ile gönderilüb,Medine-i Münevvere'ye vardıkda müşârun ileyhima kadı Efendi ve

şeyhu'l-haram,zide izzihuma hizmetlerinden dahi ricâi evsak ve ümyid sadık oldur ki, zikr olunan hasene alâ-mâ hüve'l-memül hassaten fukaranın efkarına verüb,tılâf-ı mercu' fukara olmayanlara vermeyeler ve zikr olunan akârât icârâtından ve kurâ mahsûlatından vâkıf-ı muma ileyh dâme me'cûran aleyhi Hazreti Ebi Eyyüb-i Ensarî, aleyhi rahmetullâhi'l-Bâri, cami-i şerif ve ma'bed-i münîfi civarında kalib-i fersûdeleri bu menzil-i hâkîden âsûde olmak için bina itdikleri türbelerinde hâssaten kendü rûh-u nahifi için hergün ba'de salâti's-subh bir hatme-i şerife tilavetin ta'yin edüb, ŞÖYLE ŞART EYLEDİ Kİ:

Cism-i zaîfleri türbe-i mezkûrede mezarının vaz' olunduğu gibi fi'lhâl, hatme-i şerifenin kıraetine şurû' itdirüb aslâ tehîr itmeyeyeler ve ba'dehu şart-ı mezbûre üzere her gün mütevâliyen tilâvetden hâli olmayalar ve tilâvet iden otuznefer duacılar emlâk ve akâr ve kurâ mahsûlünden yevmî ikişer akçe vereler ve tilâvet-i eczâ-i şerife için otuz kıt'a cüz-i şerif vakf idüb, ŞART EYLEDİ Kİ:

Eczâhanlar her gün cümleten mezarlarında müctemi'in olduklarında eczâ-i şerife yüzüne nâzırın olub dahi Kur'ân-ı Mecidi alâ vechi't-terfîl vettecvid okuyub ve kıraetlerinde teennî ve hüsn-i ri'âyet ve huzu' ve huşu' ile tilavet eyleyüb, hatme-i şerife ihtitâm buldukda evla ve âhra hazret-i fahr-i kâinat, aleyhi efdalü't-tahıyyât,cenab-ı ni'me'l-me'âblarına salavât ile ve ahirinde bi's-sıdkı ve'l-ihlâs üçer kerre "Sûre-i İhlâs" ile "Sûre-i Fatiha" okuyub dahi sevabını rûh-u pür futûhu vâkıfa hibe idüb, müteferrik olalar ve mezkûrun eczâhanlardan birisi kim fenn-i kıra'adda tamam mahir ve şâtıbı rivâyetine ve nakline kâdir akranından fâik ve ihtirama lâyıık ola mezburlara şeyh-i kurrâ-i eczâ-i şerife olub, cüz-i şerif tilâveti için mutasarrıf olduğu yevmî, iki akçeden ma'ada yevmî, bir akçeye dahi mutasarrıf olub cem'an yevmî, üç akçe vazife ile şeyhu'l-kurra olan eczâhanlardan birine bir özl-i şer'î vâki' oldukda kıra'ata ehil, bir salih ve mütedeyyin kimesne yerine nâib nasb idüb,kendü okuyacağı cüz-i şerifi mezkûr nâib okuyub hiç bir vecihle yevmî, otuz kıt'a cüz-i şerifden noksan üzere okunmaya ve eczâhanların vezâifi ivazan verilmeyüb, hediye olmak tarikiyle verile ve salahi zahir ve beyyin bir müttaki ve mütedeyyin kimesne yevmî, bir akçe ile noktacı olub, tilâvet hîninde hazır bulunub, eczâhanlardan kendüleri veyâ nâibleri gelmeyenleri yazub, ol günün vazifesiyle kıra'ete kâdir bir kimesne yerine hâzır idüb, gelmeyenin cüz'ini âna kırâat iddirüb, ol günün vazife kâri-ı mezkûre verile ve murûr-u eyyâm ve kurûr-u şuhûr-u a'vâm ile vakf-ı

mezbûre za'af târi olduğu takdirce sâir erbâb-ı vezâifin rakabeye dutıla. Emma ecza-i şerif-i mezkûrde tilâvet idenlerin vazifeleri rakabeye dutılmaya. Ecza-i şerife-i mezkûre vech-i mestûr üzere tilâvet olunmadan hâli olmayalar. Vazifeleri dâimâ akârât-i merkûme ve kurâ-yı mezkûre mahsulâtından virile ve ŞART ETDİLER Kİ:

Zevceleri olub, evlâd-ı devlet nihadları validesi olan Fetüha Hatun ibneti Rabbülala hazretleri dâr-ı fenâdan mesken-i bekâya intikal etdikde rûh-u pür fütühu için yevmî, iki akçe ile Kur'ân-ı Azim'den günde bir cüz-i şerif tilâvet etdüreler. Vazife-i mu'ayyenesin emlâk ve akâr ve kuramahsûlünden vereler ve zıkr olunan cüz-i şerifi okunan "Kur'ân-ı Kerim" in sevâbın hatun-u mezbûrun rûh-u revanına bağışlaya ve vâkıf-ı muma ileyh evlâdı kirâmından merhum ve mebrûr eddâricu ilâ Rahmeti Rabbihil-ğafur, Ahmed Bey, nevverallahu merkadahunun rûh-u pür fütühu için dahi yevmî, iki akçe ile bir müttaki ve mütedeyyin kıra'ete kadir kimesne günde bir cüz-i şerif tilâvet idüb, sevabın merhum-u mezbûrun rûh-u revânına hıbe ide ve vâkıf-ı muma ileyh in vâlideyn-i mükerremeyn ve ebeveyn-i muhteremeyn ruhları için dahi kezalik yevmî, ikişer akçe ile birer cüz-i şerif tilâvet olunub dahi sevabını merhumeyn-i mezbûreynin revân-ı cennet âşiyânlarına hediye kılına Bunların dahi vazife-i mu'ayyeneleri emlâk ve akar ve kurâ mahsulâtından vereler ve vâkıf-ı hayyir-i habir, bu dâr-ı ğururdan merhab-ı sürûra irtihal itdikde civâr-ı Hazret-i Eyyüb'de binâ itdikleri türbeyi beklemek için sekiz nefer salih ve mütteki' kimesneye yevmî, birer buçuk akçe tayin idüb, alâ tariki'l-münâvebe gecede ve gündüzde ikişer kişi bekleyüb, gâh tilâvet-i Kur'âna ve gâh tevhid ve tesbih ve salevata meşgul olub, bu hakiri kesiru't-taksiri düâ-yi hayır ile yad ideler ve içlerinden birine özr-i şer'î vâki' olduğu takdirce dahi kendü bedeli nâib gönderüb hizmetin edâ itdüreler. Etdüremezlerse âhara tevcih oluna ve tilâvet olunan eczâdan düşdükçe bekçi olanlara dahi birer cüz-i şerif vereler. Emma, bi şart-ı ân ki; bekçi olanlar ehl-i Kur'ân tecvid ve tertile kâdir kimesne ola. Kıra'ete kâdir olmayanlara verilmeye, deyu şart eylediler ve şeâir-i İslamiyye muttasıf bir salih ve mütedeyyin kimesne bevvâb ve ferrâş olub, türbe-i münifeyi tathir ve teknis ve umûr-u firaşet ve bevvâbına kemâ yenbeği ikamet ve tesis idüb hizmetinde kusur ve maslahatında fütûr üzere olmayub, hademât-ı lâzimesini edâ etdikde yevmî, iki akçe vazifeye mutasarrıf ola ve vâkıf-ı muma ileyh in revân-ı cennet mekânları güzergâh-ı lâ mekâne cevlan etdikde mezâr-ı mübarekeleri üzerinde her gece bir kandil yanub ayda, birbuçuk vukiyye zeytyağı verilüb her gice ikâd oluna ve regaib ve berat gicelerinde ve

leyâli-i Ramazan-ı Şerifde ve îd-i mübarek gecelerinde türbe-i mezkûrede yanmak için her yıl altmışar akçe üç adet sem'i asel alınub, îkâd oluna ve türbe-i merkûme mühimmâtı için her haftada bir akçelik yağ mumu verile. Her ayda dört akçelik mum verüb, malzemine sarf oluna ve zikr olunan bevvab u ferrâş vazifeleri ve şem' ve kandil behaları ve mezâr-ı mezkûr mühimmâtı ve emlâk ve akâr ve kurâ mahsulâtından virilüb sarf oluna ve zikir olunan türbelerinde istihdâm için vasat bir kıt'a lâciverd kâli ve bir kıt'a küçük sarı kâli ve bir kıt'a beyaz kâli seccâde ve kebir bir kıt'a kâli ortası şemselü ve vasatı bir kıt'a beyaz kâli ve iki kıt'a kızıl seccâde kalıçe ve bir kıt'a küçük kalıçe ve mihrablu bir kıt'a beyaz azbi seccâde ve piriñden iki dâne büyük şam'danlar ve yine piriñden bir dâne firengi şam'dan ve iki buhurdan piriñden küçük şam'dan ve iki dâne şam'danlar sofrası vakf idüb, murûr-u zamân ile asiyyâb-ı mezkûreden birisi eskidikde mâl-ı rıbh-ı vakıfdan biri dahi alunub yerine konula, deyu ŞART EYLEDİ.

Ve vâkıf-ı müşârun aleyh sutûr-u vakfiyyede mestûr olan bazı hayrât ve hasenât mesarufı için istiğlal ve istirbah olunmasına vakfetdüğü kırkbin flöriden mâ'adâ "Men benâ mesciden lillâhi Te'âlâ benellâhü lehu Te'âlâ beyten fi'l-cenneti." Hadis-i Şerifi ile âmil olub mahsûs bir cami'i binası için yirmibin flöri ahles-i malundan ihrac idüb,hasbeten lillâhi Te'âlâ vakfı sahiha-i şer'iyye ile vakf idüb ve teslim-i müteveli idüb, ŞÖYLE ŞART EYLEDİ Kİ:

Evvelen bir mahall-i ihtiyac ve mevzi'i ibtihacde bir cami-i şerif-i şamihü'l-bünyân ve ma'bed-i münif-i râsihu'l-erkan bina olunub şöyle ki mezkûr vakıf olan yirmi bin flöri bina olunacak cami'in binasına kâfi ve vâfi olmaya.Mukaddemen vakf olan kırk bin flörünün mürâbehâsından ve cümle akârât-ı mezkûrenin icârâtından ve kurâ-yı mevkûfenin mahsûlâtından masârıf ve mehâric-i mu'ayyenesinden bâki kalan zevâ'idinden dahi cem' idüb, cami-i mezkûrun binasına harc ve sarf idüb, hasbe'l-imkan metânet ve istihkâm ve bi kadri'l-istitâ'a sedâd ve hüsn-i irtisam üzere bina olunmasına ikdam ve tertib-i tehzibinde tamâm-i ihtimam oluna. Zikr olunan cami-i şerif nesk-i lâtif üzere bina olunduktan sonra eyyâm-ı cuma' ve a'yadda de'b-i mu'tad üzere bir salih ve müteşerri' ve mütedeyyin ve müteverri' kimesne mevâız-ı Furkanı ve va'd ve va'îyd-i Sübhanî'den inşa ve imlâ olunmuş bir hutbe-i cami'a ile hitâbet ve her hutbe-i re's-i minberde elhân-ı fesâhat-ı tibyân ile kıra'at idüb yevmî, altı akçe vazifeye mutasarrıf ola ve erkân-ı salâ ve vâcibâta ârif ve vucûh-ı sünen ve müstehabbâta vâkıf bir şahs-ı edîb

ve racul-i lebib, evkât-ı salevât-ı mefruza-i muta'a ve sâir tetavvu'ât-ı müeddiye bi'l-cema'ada imâmet ve imama lâzım ve mühim olan levazıma müdâvemet idüb yevmî, yedi akçe cihet-i imâmete mutasarrıf ola ve hüsn-i savt, tayyibü'l-elhân ve ârifu bi-mevâkiti's-salâti li'l-ezan iki nefer kimesne müezzin olub, evkât-ı hamsede herbiri tahâret-i kâmile ile nöbetçe fevka'l-minâretü'l-minâre ezan okuyub ve leyâli-i eyyâm-ı mübârekeke temcid ve Cenâb-ı Rabbü'l-izzete sena ve tahmid idüb, herbiri yevmî, beşer akçeye mutasarrıf ola ve yevm-i cum'ada nevâ-yı hoş edâ ve sadâ-yı canfezâ ile kemâ hüve elka fevkal-minare sala virmek için iki nefer kimesne dahi ta'yin olunub evkât-ı hamsede müezzinleri olan iki nefer ile müctemi'in ve şerefe-i minarede mütehallikîn olub, hoş eda ve nefis seda ile ikâmet-i cum'ayı terğib ider ahbâr-ı siyah-ı âsâr ve güftâr-ı şîâr ile selâ virüb ve ba'de salati'l-cum'a tesbih okuyub müteferrik olalar ve mezkûrân iki nefer selahânlar yevmî, birer ak-çeye mutasarrıf olalar ve dört nefer huffaz-ı mümtaz devirhân olub, Cuma gününde cami-i merkûme mahfilinde müctemi'in ve kelâm-ı mecid-i Rabbi'l-âlemînden de'b-i mu'tad üzere kariîn olub, huzzâr ve sâmi'in cem' olub, hazır olduklarında elhan-ı tayyibe ile kırâet-i Kur'ân idüb yevmî, ikişer akçeye ve mezbûrlardan fen-i kıra'atda ecved ve evlâ olanlardan birisi sermahfel olub yevmî, üç akçeye mutasarrıf ola ve bir kimesne mu'arrif olub, huffâz-ı kıraetden ferâğat etdiklerinde mahfelde ayağ üzere durub, ta'rif okumAğa şuru' idüb evvelen Hak celle ve alâ cânibine sena ve tahıyyât ve Hazret-i risâlet penah, aleyhi selâmüllâh, üzerine salevât ve padişah-ı alem penah, eyyedellahu ve ebkâhu hazretlerine de'avatdan sonra inşâ-i hayrât-ı beyyinât iden sahib-i hayra ve sair mü'minîn-i mü'minâta ve müslimîn-i müslimata dua ile ihtitam ve itmam idüb yevmî, bir akçeye mutasarrıf ola ve bir kimesne çırağî olub, cami-i mesfûr ve ma'bed-i mezbûr-ı mebrûrda vâki' olan kanâdili ve çırağları îkad idüb yevmî, iki akçeye mutasarrıf ola ve iki yarar salah ile mütehallî ve rezâilden mesûn ve mütehalli kimesneler kayyım olub cami-i merkûmun hıfz ve hırâsetine ve tevâbi'i levâhıkının teknis ve tahâretine kâimler ve müdâvimler olub yevmî, üçer akçe vazifeye mutasarrıf olalar ve cami-i şerifin hasırına ve zeytine ve şem'ine ve şem'i aseline ve kanâdiline ve maada lâzım ve mühim olur harcına ve cami-i mezbûrede döşetmeğe kifâyet mikdarı kıt'a-i kebirden kaliçeler alınub, cami-i merkumda döşeyeler ve bi'l-cümle camide lâzım olan harc-ı malzeme her neyse kifayet mikdarı mâl-ı rıbdan görüle ve vâkıf-ı hazreti padişâ-yı amimü'n-neval, husûl-i mesûbat ve vüsûli derecâtı bâkiye ricasına kıt'a-i kebirde yedi cild mesâhıf-i şerife ve kıt'a-i

kebirde beş cild, Tefsir-i Şerif ve altı cild, Ehâdis-i Sıhahu'l-Buharî ve bir küçük cild, Ehâdis-i Meşârik ve Müslim ve bir cild, Kitab-ı Sadri's-Şeri'a ve bir cild, Lüğat-ı Kamusu'l-Muhit ki cem'an, yirmi bir cild olur şerâit-i âtiye ve zevabıt-ı câiye üzere vakfedüb, zikrolunan mesahif u tefâsir ve kütübün hutûtı ve cülûdi ve rusûmi şerh kılınur ola. Zıkr olunan mesâhif-i şerifeden birisi nesih-i siyah mürekkebe ve hatt-ı sülüs altun ile yazılı cedveli altun ile tahrîri al ve yeşil ve laciverd sahifelerinin etrafı altun ile münekkaş ve cildi siyah müzehheb ve ikinci mushafın hattı safi nesih altun cedvel ile tahriri süruh ve mâvi ve cildi siyah, ortası altun levhalu, etrafı müzehheb ve üçüncü mushafın neshi siyah mürekkebe ve hatt-ı sülüsü altun ile yazılı cedveli altun ile tahriri al ve yeşil ve laciverd ve etraf-ı sahifelerinin altun ile münekkaş cildi siyah altun ile müzehheb ve dördüncü mushafın hattı safi nesih, cedveli altun ile tahrir al ve yeşil ve laciverd cildi siyah baştan başa altun levhalu, kenarları altun ile hatt-ı sülüs yazılı ve beşinci mushafın hatt-ı sâfi, muhakkak altun cedvel ile tahrir al ve yeşil ve laciverd ve cildi siyah baştanbaşa altun ile müzehheb,kenarları dahi altun ile hatt-ı sülüs yazılı ve altıncı mushafın hatt-ı nesih ve sülüs cedveli altun tahriri mavi cildi sade siyah iki taraftan altun şemseleri olub, zıkr olunan altı cild mushaflar inşâallahü Te'âlâ vâkıf-ı muma ileyhın mezbur yapılacak camilerinde üç kıt'ası rahleleriyle mihrabın sağında ve üç kıt'ası solunda vazı' olunmalarını şart eylediler ki cami'in kayyimleri zabtında olub,tâlib-i râğıb olan,mü'minîn-i muvahhidîn, mütederri'în ilellâhi Te'âlâ, gece gündüz cami-i mezbûrede tilâvet idüb vâkıfın rûh-u revânına dua ideler.Emmâ, ahar yere nakil itmeyeler. Kayyimler zıkr olunan mushafları hıfz ideler ve zâyı iderlerse geru kayyimlere zaman çekdire ve yedinci mushafın hattı nesh-i Arabî ve ser-sûreleri nakş-i Arabî ve cildi nohudî renk,sade-i safra cildi olub,kütb-i feleki'r-rüşdi vel-irşad,İstanbul'da Hazret-i Şeyh Vefa,kuddise sirrahunun ca- mi-i şerifinde leylen ve nehâran hasbeten lillâhi tâlibîn ve râğibîn, tilâvet itmek için şeçer-i cevizden rahle ile konub,cami-i mezbûrda tilâvet oluna âhar yere kimesne alub gitmeyeler, deyu şart eylediler ve zıkr olunan kitablardan kıt'a-i kebirde iki cild,Tefsir-i Kebir,hattî hurda, nesh-i Arabî ve cedvelleri altun, tahriri siyah mürekkebe ile ve cildleri kızıl,ortalarında büyük altun şemsiyeleri, kenarları hurde şemsiyeyle tezhib olunmuş ve bir cild,Tefsir-i Keşşaf,hattî neshi Arabî,altun cedvel ile tahriri laciverd ve cildi yeşil, sade cild iki tarafta altunlu şemsiyeleri ile ve iki cild,Tefsir-i Ebulleys hattî nesh Arabî ve sâde siyah ciltleri ve sâde şemsiyeleri ile ve altı cild,Kitâb-i Ehâdis min Sıhahi'l-Buhari,hutut-ı

nesh-i Arabî ve nohudi renk, sade sağı cildleri ile ve bir küçük cild Meşarik'den ve Müslim'den ve Buhari'den müstahrec bazı Hadis ve bazı Ed'iyye ve bazı Fevaid üç risale bir cild içinde olub,hattî nesh rûmî ile ve altun cedvel ile tahrir laciverd ve cildi çîni iki taraftan altunlu şemseleri olub ve bir cild,Kitâb-ı Sadru'ş-Şerî'a hatt-ı nesh-i rûmi,cedveli altun ve tahriri siyah mürekkeb ile cildi erguvâni ve cildinin ortasında iki şemse kenarları hurde şemseler ile tezhib olunmuş ve bir cild,Lugat-i Kamusü'l-Muhit,hattî nesh Arabî, cildi kızıl sahtiyandan bazı yerlerinin kızıl mürekkeb ile cedveli çekilmiş ve bir mikdar yerinin cedveli çekilmemiştir ve kütüb-i mezbûrede dahi inşâallü Te'âlâ bina olunacak cami-i şerifin içinde hasîn bir mahal tertib olunub, bir emin ve müstekîm sulehadan bir kimesne hâfız-ı kütüb ta'yin olunub müteveli olanlar kütüb-i mesfûre, huddâm-ı cami-i şerif mahzarında adedi ile ve herbirinin nâmi ile defter idüb hâfız-ı kütüb olan kimesneye teslim idüb cami-i mezbûrede ta'yin olunan mahalde hıfz ideler.Anın gibi efkar-ı fukara olan ve efkarı olmayan tâlibü'l-ilm taifesi kütübün yerine ictima arz itdikde men' etmeyüb vireler ki, muhtac olanların intifa'lariyle mesûbât hasıl ola ve anlarda müntefi' olub,maksûda vâsıl olalar.

Emma ihtimamen an-ziya' rehn-i kavî ve kefil-i melî ile vireler ve hâfız-ı kütüb olan kimesne zikr olunan kitabları görüb gözetmek mukâbelesinde yevmî, bir akçe verile. Emma şöyle ki, ihmal ve tesâhul idüb kütüb-i mezbûrenin birin zâyi' eyleye. Tazmin itdüreler ve murûr-ı eyyâm ile zikr olunan mesâhıfe ve eczâya ve kitablara merremât lâzım olıcak veya ciltleri yenilemek lâzım geldikde mal-ı evkâfdan halen olan cildleri gibi ola. Asla tebdil ve tağyir olunmak kabil olmaya.

Zikir olunan cami-i şerifin cami mühimmâtı ve ehl-i vezaif ve erbâb-ı masarîfın mühimmâtı nesk-i mezkûr ve namt-i mesfûr üzere tertib ve tezhib kılunub masarîfına kifâyet etdikden sonra vakf-ı mezbûrun rey' ve gallâtı izdiyâd bulub, sıbyân-ı fukarâyı enâm ve gılmân-ı erâmil ve eytâme ta'lim-i Kur'ânı ve tefehhüm, edeb ve irfan için bir dâru't-ta'lim bünyadına miknet ve mektebhâne icâdına kudret ve mu'allimine ve halifesine ve sâir levazımına vech-i âti üzere ta'yin-i vezâife istita'at ve tertib-i masarîfa tamâm vüs'at ve kifayet bulundukda cami-i şerif civarında ve yahud bir mevzi-i ihtiyacda bir muallimhâne hoş bina ve mektebhane-i lâtif ve canfeza bünyad ve inşa kılunub, her rûz beher rûzda otuz nefer eytâm sa'y-i beliğ oluna ve ta' lim olunan sıbyan ve iştiğalde olan ğilmân on iki ve on üç yaşında olub, ziyâde yaşlı olanlar mekteb-i

mezbûre alınmaya ve ulema-yı suleha ve sulehâyı ulemadan me'mûnü'l-meyl ve mesûnü'z-zeyl mehâric riâyetine kâdir ve kıraat fenninde mâhir ehl-i Kur'ân ve hûb elhân kimesne mekteb-i mezbûrda mu'allim olub, evvelen Kur'ân-ı Azim ve Furkan-ı Kerim'den sıbyana vech-i ahsen üzere ta'lim idüb, bir nice defa hatme etdirdikden sonra âdeta sıbyana okuttukları lügat-ı müfideyi ba'dehu sarf ve nahivden talebeye ilim mabeynlerinde mütedâvel olan kütüb-i mu'tebereyi okudub sebak sebak ve varak bade varak hıfz eddüre ve bu üslub üzere ta'lim ve edeb ve irfan-ı sıbyana tefhim iden mu'allim-i dâru't-ta'lim yevmî, beş akçeye mutasarrıf ola ve bir salah ve dıyânet ile mütehalli ve rezâletden mütehalli tohmet-i fısk ve fesaddan âri ve cevdet-i kırâete kâdir kâri te'dib-i sıbyan ve ta'lim-i irfana kabil ârif ve mu'allime mûin ve zahir olmada cehdini bâzil ve sârif-i lebib ve edib kimesne mekteb-i mezbûrda halife olub yevmî, dört akçe vazife verile ve mu'allimân ve müte'allimân cuma gününden ğayri günlerde ale'ssehar ta'limhaneye gelüb, resm-i mutâddan ve eyyâm-ı cum'a ve a'yâddan ğayri ezmânda ta'til-i evkât itmeyeler. Dâima işğal ve iştiğalde olalar ve öğle ezanında namaza çıkanlar çıkub sâir zamanda mezbûrlardan kimesne haricde gezmeye. Meğerkim bir mühim maslahatı olan kimesneleri aceleyle maslahatına varub tizcik gele ve mu'allim ve halifeden kangisi ki, öZR-i şer'î sebebi ile mu'allimhâneye hizmetinde gelmeye. Anın hizmetin ahra edüb hizmeti tatil olunmaya ve mekteb-i mezburda okunan eytamın ve ebna-yı fukaranın sipareleri ve mushafları olmayana ve sipare ve mushafı almAğa kudreti ve istita'atı olmayana vakf-ı merkumun Meblağının rıbhı zevalinden kifayet mikdarı sipare ve mushaf-ı şerif aluna ki, kâdir olmayanlar anlardan okuyalar ve kangı sabi ki vakf-ı merkumdan alınan sipare ve mushafdan okuyub dahi ferAğat edüb, ol sipare ve mushaf-ı merkûmûn sıbyandan alınub, bir ğayr-i muhtaca verile ve eğer ol haletde ğayr-i muhtac bulunmazsa sipareler ve mesâhıfı şerife mu'allim marifetiyle dâr-ı ta'limde hıfz olunub, hîn-i ihtiyacda kırâ'at oluna ve sipareler ve mushaflar meremmâtına lâzım ve mühim ola. Harclar vakf-ı merkûmun Meblağ-ı rıbhdan ola ve mu'allimhânedede döşetmeğe lâzım ve mühim olan hasır ve erbıka ve desti ve bardAğa ve sâir lâzime ve mühimmâta her sene lâzım olursa Meblağ-ı rıbhdan alivereler ve mekteb-i merkûmda okuyan otuz nefer sıbyandan herbirine her senede îyd-i şerif geldikde birer poğasi kaplama kaftan ve birer don ve birer gönlük ve birer takye ve birer papuç ve birer kuşak alınub verile ve bu zıkr olunan libaslar harcı için her bir oğlanın libasına yüzer akçe harc oluna ve eytâm-ı mezbûrun eyyâm-ı şıtada ısınmak için her yıl

kırk çeki odun rıbhıdan alivereler ve vâkıf-ı mûmâ ileyh esnâf-ı vâridin ve müsârifin ve guraba-ı âbirin ve râcilin şânında hüsn-i ihtimâm ve i'tinâ-yı tâm gösterib, ŞART EYLEDİ Kİ:

Mekteb-i mesfûr husûsunda câri olan umûr bir yerinde tertib kılındıktan sonra vakf-ı merkûmun rey've ğilâl-i murûr-ı leyâlî ve eyyâm ve ubûr u şuhûr-u e'vâm ile izdiyâd ve nemâ ve irtikâ ve intimâ bulub cami-i şerif salıfû'z-zıkr civârında on iki ocaklı bir karbansaray binasına kudret ve vüs'at bulundukda mezkûr cami-i şerif ve mekteb-i münif kurbunda ebnâ-i sebîl konub âsûde olmak için on iki ocağı müştemil ve binası müstehkem kılınmak için seng-i filden üzeri kiremitden ve dahi vakfın ğalâinde kudret ve rıbhında istita'at ve miknet ziyâde olursa kârbânsarayı merkûm karğir yapılub üzeri kurşun örtülüb, tarh-ı müşeyyed ve vaz'ı mûmehhed üzre bir karbansarayı revan asa ve cây-i musâfirân-ı rahat efza binâ oluna ve mâl-ı vakfın rıbh ve ğilâinden dahi ziyâde kudret ve istika'at karbansara-yı merkûmun ta'amına kifâyet edicek zevâid müyesser oldukda karbansara-yı mezkûre nazil olan müsâfirine ve vâridine ve râihine her gün ba'de salâti'l-asr her ocAğa bir sahan dâne pirinç ve bir sahan buğday aşısı ve birer akçelik etmek virile ve her ocAğa verilen dâne pirincin mikdarı üç yüz dirhem olub on iki ocAğa verilen danenin pirinci dokuz vakiyye ola ve her sofranın dâne pirincine yüz yirmişer dirhem sâde yağ verile ki, on iki sofranın dânesi için üç vakiyye ve iki yüz kırk dirhem sâde yağ olur ve her sofraya yüz dirhem guşt verile ki on iki sofraya üç vakiyye guşt olur ve iki dirhem fülful ve iki dirhem mastaki verile ve üç vakiyye soğan ve iki vakiyye nohud verile ve her rûz bişen ta'am için dört kantar odun verile ve karbansaraya konan müsâfirîn eyyâm-ı şitâda yakub ısınmak için her ocAğa birer kantar odun verile. On iki ocAğa her günde on iki kantar odun verile ve ocaklara müsâfirîn yakub ısınmak için verilen odun teşrin-i sâni ibtidasından şubat âhirine değın verile. Şuhûr-i Arabiyye hesabınca dört ay olur. Zıkr olunan dört aydan ziyâde müsâfirîn ocaklarda yakmak için odun almayalar ve her ocAğa gicede birer dâne halis iç yağından dökülmüş mum verile ebna-i sebil gice ile dabbelerin ve mâşiyelerin göreler ve kârbânsara-yı merkum mühimmâtı için vârid ve nâzil olan musariffin it'âmi için tertib ve ta'yin olunan eğer ta'amiye ve eğer sâir umûr-u lâzimedden mekteb-i mezbûrun ta'amına halt olunmayub, belki kârbânsaray için müstekillen yevmî, üç akçe ile bir nefer tabbâh ve yevmî birer akce ile iki nefer şâkird-i tabbah ve yevmî, ike akçe ile bir nefer kilârci ve yevmî, iki akçe ile bir nefer vekilharc ve yevmî, bir akçe ile bir nefer nakib

ta'yin olunub dahi vech-i âti-i meşru' üzere mesârifine vefâ ve ehl-i vezâifine temâm iktifâ idecek mahsûl-ı vakf-ı zâhir ve bâhir oldukda karbansaray ocaklarına konan müsâfirîne ve karbansarayın ve müsafirîn hademesinin ta'amını kafî ve vâfi dane pirinç ve buğday aşî bişmek için merâcıl ve tanâcir ve sâir evâni-i nakîr ve kıtmîr rıbh maldan işтира olunub ve kalay harcı ve evâniden eskiyüb tebdile muhtac olanın harcı min ğayri tebzir ve lâ taktir ve lâ taklil ve lâ teksir bu cümle ihrâcâtı ve ma'ada hususiyât-ı evkâf-ı merkûmenin mâl-i rıbhından görüle ve et'ime-i merkûme hergün bişirüb ba'del-asır vâridîn ve nâzilîne tevzi' itmek için tabbâh-ı mezbûr minval-i mestûr üzere her ocAğa verilecek dâne pirinc harcını ve kifâyet mikdarı buğday şorbasına lâzım olan keresteyi vakfın kilâriden alub, dahi merkûmân iki nefer şâkirdleri ile dikkat ve ihtimâm ile bişirüb hîn-i tevzi'de sahanlara kotarub ve her ocAğa verilen et'ime birer akçeli etmek ile sinilere konub dahi nakib ile aşçı şâkirdleri götürüb kârbansarayda nüzül iden edyâf ve müsafirîn mahzarına iletüb ve ta'âm itdikden sonra bulaşık olan evâni-i mezbûrân şâkirdler yıkayub temiz ve pâk ideler.Dahi evâni durduğu mahalde hıfz ideler ve kârbânsaray müte'allik et'imeyi pişuren tabbâh-ı mezbûre şâkirdleriyle kârbânsarayda her ocAğa virilen ta'âm gibi bir sahan dâne ve bir sahan buğday şorbası ve bir buçuk akçelik etmek verilüb ziyâde verilmeye vekilharca ve kilâriye vakfına birer kefçe dâne pirinç ve birer kefçe buğday şorbası ve birer dâne etmek vireler ve eğer bu ta'yinden ziyâde fuzulen aş ve etmek alurlarsa hilâf-ı şart-ı vâkif olmağın yevm-i âhiretde mes'ûl olalar ve tabbâh ve sâir hademe aldıkları dâne pirincin ve buğday şorbasının kerestesi ve sade yağı ve güştî müsâfirîne verilen ta'âma kıyas ile alınub isrâf ve imsâk ve bühul ve itlaf câiz ve revâ görilmiye.

Belki "Hayru'l-umûri evsetûha.", kelime-i tayyibesi mûcibince ifrât ve tefrit ve bezir ve taktirden ictinab ve ihtiraz oluna ki şer'an ve aklen bâis-i medh olub, mûcib-i kadh olmaya ve karbansaray-ı mezkûrun taamiyyesi ve sâir harc-ı levâzımı bi'l-cümle mâl-ı rıbhından görüle. Sümme ba'de zâlike vâkif-ı muma ileyh ŞÖYLE ŞART EYLEDİ Kİ:

Sutûr-ı vakfiyede mestûr olub tahrir-i tertib kılındığı uslûb üzere zikr olunan ebniye ve şerâit ve zavabıt ve beyan olunan kavâid ve revâbit bi'l-cümle yerli yerinde vaz' olunub cemî-i şurût ve lüzû mu ile cümle câri oldukdan sonra bâki kalan mâl vakf-ı zevâidden mehâdim-i kirâm ve ebnai fihâmlarından Mahmud Bey'e ve Mustafa Bey'e ve Muhâmed

Bey'e ve benât-ı mekarim simatlarından Safiye kadına ve Hatice kadına herbirine yevmî, yirmişer akçe ta'yin eyledi.

Evlâd-ı muma ileyhim mâdem ki hayât-ı müsteâr ile zindeganîden mütemetti'a ve ayş-i rAğad ile ten'imden birrumend ve müntefi'olalar.Mâl-ı vak- f-ı zevâidinden yevmî,ikişer yirmişer akçeye mutasarrıfın olalar,deyu menzil-i kedd ve inâdan me'vâ-yı firdevsi nişane seyran ve guzeran itdiklerinde herbiri mutasarrıf olduğu yevmî yirmişer akçesin kendülerinin sulbunden gelen evladına ve evlad-ı evladına zükuruna ve inasına verilüb,herbiri yevmî, yirmişer akçeden âid ve raci' olan sehmine mutasarrıf ola.Emma batn-ı evvelim evladı hayatda iken mutasarrıf oldukları yirmişer akçeden aid olan sehimlerine batn-i sânidenden gelen evlâd dahl ve ta'arruz itmeyeler.Batn-ı evvelden müstehak kalmadıkda batn-ı sânidenden gelen evlâd ve evlâd-ı evlâdın zükûruna ve inâsına irs ile intikal ile ve şöyle ki birinin orfi münthehi olub kendu sulbinden müstehak kalmaya.Tasarrufunda olub ales-seviyye verilen yirmişer akçe gayri karındaşları evlâdına ve evlâd-ı evlâdına irs ile intikal eyleye ve mâ beynlerinde ale's-seviyye taksim olunub mutasarrıf olalar ve ol silsile dahi batn-ı evvel batn-i sani üzerine takdim oluna ve ba'de inkitâ-i silsileti'l-evlâd ve evlâd-ı evlâd ki hic bir karından müstehak ve tâlib kalmaya. Zikr olunan yevmî, yirmişer akçeleri evkâf-i mezbûreye ilhâk olunub nâzır-ı hasbî olan dustûr-ı ekrem ve müşir-i efham hazretleri re'y-i âlim ârâları isabet itdüğü üzere teksir-i hayrât ve tevfir-i müberrât idüb,vâkıf-ı muma ileyhin rûh-ı revanına hayır düalaredeler ve ba'de hâzihi ŞÖYLE ŞART EYLEDİ Kİ:

Cemi-i masârıf-ı sâbıka vech-i meşrûh üzere yerlü yerinde görüldükden sonra bâki kalan zevâidden yapılmasını şart eylediği Camiin Mahallesi'nde her ne mikdâr hane vâki' olursa her kürekçi vâki' oldukça gaza sevâbıyla mesâb olmak niyyeti ile ol şehirde her haneye ne üslûb üzere hane akçesi ta' yin olunursa cami-i mezbûrun mahallesi hanelerine dahi ol vecih üzere ta'yin edüb vireler ve vâkıf-ı za'if ve müsebbel nahif ve dahi ŞART EYLEDİ Kİ:

Marru'z-zikr olan ebniye ve masarif-i sabıka bi'l-cümle icra olunub ve re's-i mal olan kırk bin flörünün tekallübât-ı eyyâm ve a'vam sebebiyle olan noksanı teknil olunub zikr olunan kırk bin flörünün noksanı olmayacak bu cümleden bâki kalan zevâidden her ne zâhir ve bahir olursa zikr olunan zevâidi dahi hâli ve mu'attal konumayub, akara mütevellisi olan kimesne emlâk ve akâr merâmâtı mühimmatı için mu'âmelât-ı şer'iyye

ve murabehât-1 mer'iyye ile istiğlal ve istirbah idüb, evkâfı hıfız eyleye ki, emlâk ve akara ta'mir ve termim vâki' oldukda zevâid-i merkûmdan tecdîd ve ta'mir ideler ve illâ havadis-i dehr-i ğaddâr ve nevaib-i harc-1 bi-karar yetişüb, ta'mir ve tecdid-i zevâid-i evkafdan olmAğa mecal olmadığı takdirce yukarıda tilâveti şart olunan eczâ-i şerifeden mâ'da cümle evkâf rakebe kılınub, tecdid ve ta'mir takdim oluna ve madem ki evkâf-1 merkûme bi't-temam mamur olmaya. Masârîf-1 mezkûreden hiç bir maddeye mubaşeret olunmaya. Gerek evlâd gerek, evlâd-1 evlâd gerek zükûr ve gerek inâs gerek mürtezika-i sâirîn muvazzaf olmaya. İle'l-ebed evkâfe fi'l-cümle tenmiyyet ve temşiyet müyesser oldukda camiin erbâb-1 vezâifine vazife verilmekte cümleden takdimoluna Ba'dehu mahsûl elverdiğine göre tertib-i vakfiyyede mukaddem olan masarîf kangisi ise mukaddem icra itdireler ve ba'dehu muahhar olanın icra ideler ve ba'de itmami'r-rakabe ve't-ta'mir cümle masârîf-1 üslûb-1 sâbık üzere yerlü yerinde görülüb ila intihâi'd-deverân minval-i mezkûr üzere ceryândan hâli olunmaya ve vâkıf-1 muma ileyh dahi ŞART EYLEDİ Kİ:

Vakf-1 mesfûr üslûb-1 mezkûr üzere temâm ma'mur olub ve masârîfina mahsûli vefâ idüb zikr olunan şerâit ve zavabit ve beyan olunan kavaid ve revâbit ri'ayet olundukdan sonra evkaf-i merkûmenin ğillalinden her nedenlü mevâid artarsa kezalik meremmât-1 akârât-1 mefkûfat için zabtolunub evkâf-1 mezbûrun zevâidi vardır, deyu şart-1 vâkıfa muhalif kimesneye zevâid hudluk vazifesi verilmeye. Şöyle taraf-1 hılâfın tutub hâricden kimesneye zevâidi hor ulûfesi ta'yin iderlerse indellâh helal olmaya ve;

Mahmiyye-i İstanbul'da merhum ve mağfurun leh Şeyh ibnü'l-Vefâ aleyhi't-tehiyyetü'r-ridâ hazretlerinin cami-i şerif mecami-i kurbunda merhum, Mevlana Husrev, aleyhirrahme, mahallesinde vâki' Medine-i Münevvere, alamünevveriha efdalü't-tehiyye evkafından "Mâliki Evleri" dimekle ma'ruf dâr ile ve tarik-i âmm ile ve ğarben mezbûr mâlikinin utekasına meşrût vakıf evler ile ve Kırk Çeşme canibinden giden tarik-i âmm ile giderek yine vâkıf-1 müşârun ileyhın, Cafer Lâla dimekle meşhûr mülk evlerine nihâyet bulan köşeye dayanub andan paşâ-yı müşârun ileyh kendü sâkin olduğu mülk evlerini sağda koyub ve Cafer Lale Evleri dimekle meşhûr mezkûr mülk evlerini solda koyub ve merkum kendüleri sâkin olduğu evlerin büyük duvarı iki evlerin mâ beynlerinden kat' idüb irmişdir. Sağ kolda mesfûr divâr ile gidüb sol canibinde mezbûr mülk olub vakıf olan Cafer Lale Evleri'nin istabil-i âmire canibinde olan divarını kat'

idüb,yine istabil-i âmirenin damlalığına nihâyet bulub, ândan dahi dönüb, müşârun ileyh hazretlerinin divânihâne odalarını divânihane ile sağda koyub ve istabil-i âmire'yi solda koyub zikr olunan istabil-i âmirenin damlalığı ile Vefa Çeşmesi kurbunda Zirin Yokuşu'na giden tarik-i âmma çıkub ve şarkan giru Vefa Meydânı ve salifü'z-zikr Vakf-ı Medine-i Münevvere olan, Mâliki Evleri ile vakıf dükkânları ile mahdûd olub vâkıf-ı müşârun aleyh hazretleri nefis-i nefisleri ve zati hayrâteleri ile bizzat sâkin olub,temellük-i şer'î ile mâlik oldukları dâr-ı devlet-i medârik-i muhavvata-i dâhiliyye ve hariciyyesini havi ve câiz olduğu büyü-tü müteaddidesi ile ki muhavvata-i dâhiliyyesi fevkânî ve tahtânî büyü-tü müstemil fevkânî büyü-tü iki karşılı mâbeyni sofa iki büyük oda ve mezkûr evlerin sağ tarafındaki eve muttasıl bir oda ve mukâbelesinde büyük dehliz başında çartak misâli tahtapuşu ve mezkûr evin ardında fevkanî bir küçük odayı ve bir kenifi ve mezkûr evlerin sol tarafında başka büyük bir kilâr evini ve önünde ve ardında vâki' dehliz ve kenifi ve işbu zikr olınan fevkanî evlerin önlerinde vâki' baştan başa büyük dehlizi ve tahtânî büyü-tü ki, ortası sofa iki karşılı evleri ve sağ tarafında mezkûr evlere muttasıl bir evi ve mukabelesinde vâki' kâsı evi ve önlerinde ve ardlarında olan dehlizi ve mezkûr dehlizin bir başında vâki' bir bab küçük oda altında olan bodrumu ve bir başında vâki' bir bab kenifi ve salifü'z-zikr tahtânî evlerin sol tarafında vâki' bir evi ve mezkûr evlerin önlerinde başdan başa olan büyük dehlizi ve merkum evlerin verasında vâki' arsayı ve arsa-yı mezbûrede vâki' Kırk Çeşme Suyu'ndan mülknâme-i tâmmı ile mutasarrıf oldukları bir kamışdan ziyâde su kuyusunu ve mezbûr arsanın her bölmesinde vâki' birer muslukdan dört adet musluğu ve üç bab kenifi ve sair müstemilâtı ve mezkûr evlerin sol tarafında vâki' bir büyük kılâr evini ve önünde dehlizi ve âna muttasıl hamam camekanı ve birbiri içinde üç halvet hamamı ve içinde bir kenifi ve hamam ardında sokak misal hali yeri ve hamam gülhanı evini ve gülhan evinde vâki' bir musluğu ve gülhan evine muttasıl fevkânî bab kileri ve altında vâki' kuyu arsasını ve bir musluğu ve eşcarı müsmire ve ezhâr-i mütenevvi'ayı müstemil bir bağçe içinde vâki' bir köşki ve bir çeşmeyi ve bir su kuyusunu ve kâfiri bir bodrumu ve su terâzisini ve orta kapudan taşra hadimler sâkin olduğu iki bab süflî odaları yanlarında vâki' sofaları ile ve önlerinde olan arsayı ve bir musluğu ve mezkûr odalar kurbunda vâki' iki kapular arasında arabalar yerini ve muhavvata-i hariciyyesini müstemil olduğu iki has odayı ve merkum odaların iç tarafında vâki' olan sofa ile sundurmayı ve altında olan zîr-i zemini ve hayatı ve önünde eşcâr-ı müsmire ve ezhâr-ı

mütenevvi'a-yı müştemil bir hadikayı ve su kuyusunu ve mülkiyyet ile mutasarrıf oldukları Kırk Çeşme Suyu'ndan mezid-i inâyet-i Husrevânî'den temlik olunduğı suyun dolabını ki merkûm evlerin dahilinde ve haricinde olan sular ki avârif-i celiyye-i hakanî ve avâtıf-ı aliyye-i sultanîden vâkıf-ı muma ileyh, esbeğallahü'n-ni'ame aleyhi, hazretine temlik kılınmışdır ve mezkûr dolabdan bahş olunub ceryan itmişdir ve ortası sofa iki bab hazine odalarını ve önünde olan dehlizi ve yan sofalarını ve altında olan odunluk yerini ve bir bab hazine oğlanları odasını ve birbiri içinde iki halvet hamamı ve gülhanı ve önlerinde olan meydanı ve bir tatlı su kuyusunu ve bir musluğu ve su terazisini ve üç bab kenifi ve bu mezkûrâtın haricinde vâki' divanhaneyi ve önünde olan arsayı ve divanhanenin tahtındaki kileri ve kiler ardında mîri ahur sırası ile yine mîri ahur damlalığına varınca vaki' hali yeri ve kiler önünde olan meydanı ve bir musluğu ve mecedded bina olunan ortası sofa önleri başdan başa sundurma dehlizi ve arsayı ve sâir müştemilâtı ile kiremit örtülü müteaddid odaları ve zikr olunan odaların altında alçı karşulu birer tavile at alur ahurı ile ve önünde vâki' meydanı ve kenifleri ile ve Vefâ Cami-i Şerifi semtine ve tarik-i âmme açılır büyük kapusu ile zikr olunan odalara muttasıl yine iki bab cedid odaları dahi altlarında kilâre müte' allik mahzeni ile ve mahzen-i mezkûrun dahi içinde yağ ve ğayr-i kereste konılacak tahtapuşları ile ve sâir cemi'i tevâbi' ve levâhıkı ile ve mezkûr büyük evlerin ve ana muttasıl olan büyütu müte'addidenin büyük kapuları üzerinde vâki' fevkanî çartağı ve dehlizi ve sağır ve kebir on üç bab odaları ve merkûm odaların altında olan dehlizi ve büyük kapuların aralağında vâki' arsaları ve bab-ı Kapucılar odalarını ve bir bab kenifi ve bir etmekçi fırını ve içinde vâki' olan odun yerini ve bir kenifi ve dahil kenifi ve dahil-i büyüte olan matbah-ı kebir ve yan sofası ve bir musluğu ve meydanı ve bir bab kenifi ve bi'l-cümle merkûm mülk-i menzilinin hudûd-ı erbeasını hâvi ve câizolduğı dahili ve harici büyütu ve dehlizleri ve hadâiki ve sair müştemilâtı cümle tevâbi'ı ve levâhıkı ve tarâiki ve mürâfiki ile,zükira ev lem yüzker sütira ev lem yustar,kendülerinden sonra evlâd-ı kirâmına ve evlâd-ı evlâdına ve ba'dehu ahfâd-ı zevil ihtiramına batnen bade batnin karnen bade karnin süknâsı için vakf edüb ve dahi ŞART EYLEDİ Kİ:

Dar-ı mezkurun muhavvata-i hariciyesinde olan ve buyudda vâkıfın evladı güzınleri ve evlâd-ı evladları ma'ıyyet ile ve hüsn-i mu'âşeret ile sâkin olub,ba'dehu ahfad-i kiramları vefa eyledüğü üzere cümle hüsn-i zindegani ile sâkin olalar.Sümme ve sümme ila en tentehiye ve madem ki evlâd-ı evlâd-ı evlâdı vech-i meşruh üzere zikr olunan buyudde

ma'iyyet ile sâkin olalar. Herbiri sükna edindiği yeri meremmât itmek lâzım oldukça sabık olan etmekçi fırınının icâresini bi'l-cümle dâr-ı mezkûrun meremmâtı için hıfz oluna. Meremmât lâzım oldukça merkûm etmekçi fırınının icâresi ile vefa iddüğü mikdar ta'mir ve termim ideler ve ma'ada ta'mire muhtac olanı sâkin olan evlâd-ı ahfâd ve hüsn-i zidegani ve maiyyet ile kendü caniblerinden ta'mir ve termim ideler, deyu şart eyledi ve vâkıf-ı muma ileyh ŞART EYLEDİ Kİ:

Murûr-u leyâlî ve eyyâm ve kurûr-ı şuhûr-ı a'vam ile evlâd-ı kiram ve ahfad-ı zevi'l-ihiramına inkıta' ve inkiraz ve ilellâhi'l-gavsü ve'l-iyâz mine'l-inkiraz vâki' olduğu takdirce zikr olunan dâr-i sa'adetmedâr-ı hudûd-ı erba'ası müştemil olduğu harici ve dahili büyütu ile ve sair levâhıkı ve tevâbi'i ile ve bi'l-cümle cemi'i hukûkyla zükira ev lem yüzker sûtira ev lem yüstar muma ileyhın sair evkâfına ilhâk olunub, dahi icâre-i şer'iyye ile icâreye verilüb, hasıl olan menâfi'ı ve vâki' olan avâidi hayrât-ı tayyibât salifetü'z-zikirden ve ğayriden her ne hayre münasib görilürse ana sarfoluna ve merâmât-ı sâir akârât-ı mevkûfe meremmâtı ile bile ola vedâr-ı mezkûre muttasıl habbaz fırını dahi evkâf-ı mezbûreye ilhak olunub cümlesi- nin meremmâtı birden ola.

Fe emma mezkûr vakf-ı evlâd iddüğü mülk evlerinin hudûd-ı merkûmesi dahilinde vâki' vâkıf-ı muma ileyhın mülkü olub, bir canibi merhum, Mevlanâ Zevani vakıf odaları ve vakıf bostan yeri ve tabib-i sultanî, Nurullah Çelebi mülkü ve bir canibi istabil-i âmire ve bir canibi mezkûr vakf-ı evlad eddikleri mülk evlerinin divâri ki divâr-i mezkûr vakf-ı evlâd olan mülk evlerindedir ve bir canibi Kırk Çeşme'ye giden tarik-i âmme bu hudud ile mahdûd olan Cafer Lala Evleri dimekle meşhur mülk evlerini vakf-ı evlâd itmeyüb, işтира eyledikleri tarihten beru sâir akarât-ı merkûme-i mezkûre gibi hasbeten lillâhi vakıf eylemişdir ki, muhavvata-ı hariciyye ve dahiliyyeyi müştemil olub dahiliyyesi fevkani mabeyni sofa ve önleri dehliz iki karşılı evleri ve sağ tarafında baş odaya muttasıl üç bab odayı ve bir kenifi ve sol tarafında vâki' baş odaya muttasıl iki bab odayı ve bu cümle odaların altında iki karğir bodrumu ve bir zîr-i zemini ve büyük karğir bodrumun önünde bir kiler evini anbarları ile ve önünde dehlizi ile ve hamam gülhanı ve iki halvet hamamı ve cemakanı ve hamam önünde vâki' meydanı ve eşcar-ı müsmire ve su kuyusunu ve bir kenifi ve sâir müştemilâtı ve hali yerleri ve edviye suyunu çıkaracak fırını ve bağçe yerlerini eşcâr-ı müsmire ve ğayr-i müsmireyi havi ve caizdir ve muhavvata-ı hariciyyesi fevkanî ve tahtanî odaları ve ortası sofa iki karşılı

baş odaları ve sağ tarafından vâki' baş odaya muttasıl bir bab odayı ve bir kenifi ve sol tarafında vâki' baş odaya muttasıl bir bab yazı odasını ve önlerinde vâki' başdan başa dehlizi ve mezkûr odalara muttasıl yedi bab odayı ve önünde vâki' baştan başa dehlizi ve taş nerdübânı ve merkûm odaların tahtında vâki' iki bab ahurı ki bir ahur bir tavile at ve bir ahur iki tavile at alur ve meydanı ve bir su kuyusunu ve ortasını sofa iki karşılı odaları biri matbah ve biri kilerdir ve iki bab kenifi müştemilden hudûdu hâvi olduğu cemi'i hukûku ile ve âmme-i tevâbi'i ve kâffe-i levâhıkı ile teslim-i mütevellî idüb, ŞÖYLE ŞART EYLEDİ Kİ:

Zikr olunan evler dahi icareye verilüb, her yıl icaresi cem' olunub cümle evkâf-ı merkûmenin icârâtından ve mâl-i merbuhanın fevâdilinden masârif-ı salifü'z-zikirden baki kalan zevaide katılıb ve her yıl bu üslûb üzere cem' olan zevâid istiğlal ve istirbah olunub, bir akar binasına kafi ve vafi' oldukda "Ve şâvirhüm fi'l-emri ", muktezasınca ehl-i vukûf ile müşâvere idüb menâfi'i icârât her kangî akâr binâ olunması ile ekser ve evfer ve efdal olur ise dâr-ı mezkûrun mahallinde ol mekule akar bina ideler. Hamam olmAğa münasib olursa hamam olur ve erkin odalar münasib ise odalar ola ve ba'dehü sâir mârru'z-zikr olan akârât-ı mevkûfeye münzam ve mülhak kılınub ve icâre-i sahihha-i şer'iyye ile icareye verile.

Menn-i Sübhânî ve fazl-i Rabbânîden hasıl olan fevâidi ile nâzır-ı hasbî olan, vezir-i azam, müşir-i efham hazretlerinin re'y-i şerifleri isâbet iddüği üzere vucûh-ı hayrâta sarf idüb ğarîk-i bahr-ı esim ve mübtelâyı ferîk-i isyân olan vâkıf-ı müşârun ileyhi hayır düa ile tezekkür iddüreler.

Sümme ba'de zalike, min inşâi'l-vâkıfı ve tertibihi alâ mâ zükira ve ihyâ-i merâsimihi ve tehzibihi ala ma sutira vâkıf-ı muma ileyh canibinden inşa-i vakf-ı merkûmiçün ikrâra vekil-i şer'î olan Nasuh Kethuda vakf-ı mezbûrun te'yidi için tesciline ve tahlidi için tesbiline mütevellî nasb olunan müşârun ileyh Sinan Kethuda müvâcehesinde ikrarı sahih-i şer'î ve itiraf-ı sarih-i mer'î kılub, evkaf-ı merkûme inşasında marru'z-zikr olan cümle akârâtın ve temlikname-i sultânî, nuffize bi'l-avni'r-Rabbânî mûcibince vâkıf-ı muma ileyh hazretinin havza-i tasarrufâtında ve havme-i temellükâtında dâhil olub dahi cümle hayrâtı silkinde müntazım ve zümre-i teberruâtı samtına murtesim kıldığı salifü'z-zikr emlâk karyelerin ve senevî, onu on bir hesabına istiğlal ve istirbah olunması şart kılınan merkûm temâmü'l-vezin ve kâmilü'l-iyar kırk bin nakd-ı zeheb-i cedid-i

sultânî ki fidda-i Osmanî hesabınca râyic-i fi'l-vakt yirmi dört kerre yüz bin nakid akçe ider ve cami-i şerif binâsı için vakıf eylediği yirmi bin flöri ki on iki kerre yüz bin akçe ider bu cümle sadekât-ı mezkûrâtı ve işbu hayrat-ı merkûmâtı vâkıf-ı muma ileyh hazretleri mülk-i mahzından ifraz ve mal-i sırfından mümtaz kılub dahi tezâif-i sutûr-ı vakfiyyede beyan ve mestûr olan masarife sarf olumak için mesfûr müteveli, Sinan Kethuda'ya her bir nev'i hayrâtını ve sınıf-ı meberrâtını kâbil ve hakîk ve lâyıq ve halik olan vücûh-ı sahi-ha-i şer'iyye ile teslim ve tefviz vekabz ve ikbâzına tahris ve tahsis eyleyüb müteveli-i mesfûr dahi bu cümle hayrat-ı nâmiyâtı ve sadekât-ı tayyibâtı tevliyyeti hasebince menafi'îni masarife sarf eylemek için alub, kabz ve tesellüm idüb ve sâir evkaf mütevellileri mutasarrıf oldukları evkâfı ne vecihle tasarruf iderlerse müteveli-i merkûm dahi minvâl-i mersûm üzere vakf-ı merkûmun üsûline ve fürû'ına ve şerâitine ve zavâbitına ve kavâidine ve me'âkidine zâbit ve mutasarrıf oldu, didikde vekil-i mezbûr-ı müteveli-i mezkûr dahi ekâvil-i meşruhasında vicâhen ve şifahen meclis-i şer'i şerif-i Muhâmedî ve mahfel-i hükm-i münif-i Ahmedîde, salevatüllâhi ala şarihi ve selâmuhu ala zür râ'ihî ve bâri'ihî temâm-i tasdik-i evkâf-ı merkûmenin akarât ve emlâkini ve menkûlat ve nukûdunu ale'l-kemal kabz ve tasarruf eylediğine ikrar ve itirafı ale't-tahkik eyleyüb ve'l-hasıl inşâ-i vakf-ı mezkûr ikrâr-ı vekil-i mesfûr ile zâhir ve müteveli-i müşârun ileyh vakf-ı merkûmu kabz ve tasarruf eylediğine tasdik-i ahar oldu.

Vekil-i müşârun ileyh, Nasuh Kethuda vekâlete mahkiyesi sebebiyle müteveli-i mesfûr Sinan Kethuda mahzarında takrir-i kelam ve tebyin-i meram idüb itdiği vakf-ı mezbûr bi cemî'i eczâihî sahih ve lâzım ve sahih olanı dahi vâcib ve mutehattim olmayub ve murûr-ı eyyâm ve kurûr ile evkafa fütûr ve ğallatına kusur gelmek ihtimali ğalib ve kesiru'l-vuku' olub ve İmamı Azam ve hümam-ı efham, yemm-i şiyem, bahr-ı hadım, kâşifü'l-ğumme, siracü'l-ümme, muktedeli'l-eimme, sultan-ı serir-i ictihad, melik-i mülki'l-hidâyeti ve'l-irşad, hazreti'l-imam, Ebu Hanifeti'n-Numan bin Sabit el-Kûfî, ahsenellâhü Te'âlâ ileyhi bi lütfihî'l-celiyyi ve'l-hafiiyyi kavlı-i sahih ve mez-heb-i sarihleri mucibince evkaf-ı vâkıfın mülkinden ğayr-i zâil ve haysü mâ yeşau tağyir ve ibtâle kabildir. Zira ki imam-ı muma ileyh, efâdallahu zülale rahmetihî aleyhi, katında vakf-ı akâr müteveliye teslim ile değıl idüğü mukarrar ve menkûlâtın vakf-ı sahih olmadığı kütüb-i mütedâvilede musattar olub vakf-ı nukûd alâ mâ hüve'l-ma'hûd beyne cumhuri'n-nâs ceryen alâ seneni'l-kıyas bâtil ve âna mebnî ve müteferri' olan şerâit ve

zavâbit ve takdir-i vezâif ve ta'yin-i masârif dahi fasid veğayri kabil ve muhak- kak ve Hazreti Habib-i Ekrem ve Rasûl-ü hayr-i ümem, aleyh selâmüllâhi'l-etem, Hazretleri buyurduğu "A'zamü hayrin yenfe'uke ğaden mâ tu'tîhi ente fî-yevmike bi-yedike." hadis-i şerifinin medlûl-i sahihi "Ve ahsenü'l-birri mâ tasaddektheu bi-nefsike." haber-i münifinin mefhum-ı sarihî emr-i musaddak olmağın vâkıf-ı muma ileyh lâ zâle mün'amu aleyh ahsenellâhü bi-mezidi el-tafihi ileyhi zamanı hayatında ve nefâdı tasarrufatında evkâf-ı mezbûre-i fukara-i müslimine ve ulemâ ve sulehâ-i muhtacîne eydi-i şamileti'l-eyâdileriyle sarf ve bezil eylemeği evla ve ahra görüb,tezâif-i sutûr-ı vakfiyede mestur olan emlak ve akarâtın bi-isriha ve nukud ve menkûlâtın bi-ecme'îha vakfiyyetinden rucu' ve vakfiyyetine mebni olan cemi'i şerâit ve zavâbitından ve vezâif ve masârifından vaz gelüb asıl mülkiyyetine istirdâda şuru' idüb ve müteveli-i mesfur zikr olunan evkâfın akarâtı ve emlâki ve menkûlâtı ve nukûdu rubu'dan ecr-i misli ma'hûdun zâid cihet-i tevliyet deyu alduğu nukudun dahi istirdadını taleb idüb ve'l-hasıl bu cümle evkâfın usul ve furû'undan ve şerâit-i zavâbitından yedini ref' ve evkafdan ve cihet-i tevliyyetden makbuzu olan mevâddi sahibine def' eylesin.

Bil-vekale taleb iderim,deyu da'va idecek müteveli-i müşârun ileyh, ahsenellâhu nizâme'l-vakfi bi-yedeyhi dahi bi'l-muvâcehe mukâbele ve canib-i vakfi sıyanet ve himâyet tarikiyle müaraza ve mücâdele idüb cevâb-ı pür savab ve hitab-ı müstetaba müteveccih olub dahi işbu sadr-i kitabı tevki'i şerif ve imzâ-i münif ile müvakkâ' ve müveşşah kılan fâzıl-ı allâme ve kâmil-i fehâmê zi'l-fadli's-sâmi ve sahib-i ulivvi'n-nami, nasıru-ş-şeriâtilğarra,hadiyü'l-muhiccetü'l-beydâ râfi'u e'lâmi'l-ilmî ile'l-gâyeti'l-kusvâ mashar-ı kelimetullâhi'l-ulya, kâşifü estâri'l-hakâyıki bi-fikri's-sâkıb münevviru esrâri'd-dekaik bi-re'yih'is-sâib es-sadri'l-fâhir ve'l-hibri'z-zâhir dâmet me'âlihi ve tabet eyyâmuhu ve leyâluhu hazretlerinin cenâb-ı şeri'at-me'ab ve hikmet-i nisablarına vekil-i mezbûr ile mürafe'a ve vâkıf-ı muma ileyh inşa itdüğü hayrat-ı tayyibâtın usul ve furu'undan ve şerâit ve zavâbitından kabz eyledüğü nukûdu red eylemeden mümânea idüb hâkim-i şeriat muma ileyh ecrallâhü'l-hakka beyne yedeyhi hazretlerinden evkâf-ı mezbûrenin sıhhat ve lüzûmuna hükm-i şer'î ve şerâit ve zavâbitının umûm ve husûsu nefâdına vech-i mer'î taleb idüb itdüğü akârât-ı mestûre ve kurâ ve emlak-ı mesfûrenin vakfiyyeti hususan ba'de't-teslim ile'l-müteveli imâmeyn-i hüameyn ve sadreyn-i kamkameyn,şemseyn-i neyyireyn ve cevhereyn-i müdîeyn,Hazreti İmam Yakub Ebi Yusuf es-Sâni ve Hazreti İmam Muhâmed bin Hasan eş-Şeybanî katlarında sahiha

olduğu gibi muma ileyhima fâda sicalü'r-rahmeti aleyhima katlarında sıhhat lüzûmu müstelzim olmağın ba'de vücudi's-sihhati lâzime olub,kat'an rucu'a mecal ve hılâf-ı şart-ı vâkıf nakz ve ibtale ve nizami mahudini tağyir ve ihlale ihtimal değil idüğü emri muhakkak ve kavli musaddaktır ve menkûlâtın vakfı dahi müşârun ileyh, Âlim-i Rabbânî,Hazreti İmam Muhâmed Şeybânî katında sahîha idüğü metin ve sıhhat lüzûmu müstelzim demek ile lâzime idüğü mütebeyyindir ve sâire nukûdun vakfiyyeti inde'l-eimmeti'l-ma'rûfîn mahûd değildir.

Lâkin, imam ve hibr-i samsam, Hazreti İmam Züfer, tayyeballâhu mesvâhu bi'l-miski'l-ezfer, Hazretleri'nden İmam Ensârî, aleyhi rahmetü'l-Bâri rivâyeti üzere sahih ve şer'î olub, mimmâ lâ yuraddü ve lâ yünkeru kabilinden idüğü muhakkak ve mukarrardır ve âna müteferri' olan şerâit-i muharrere ve mebni olan zavâbit-i mukarrere dahi sahih ve meşrû'dur ve vakf-ı nukûdda rivâyet-i mezbûre makbul ve fî-zemâninâ muftâbih olmağın ma'müldür ve bu takdirce vâki' olan şerâit-i sahiha olub rey'den ahzetdiğim vazife hakk-ı sarihimdir.

Hususan, akara tebe'iyet ile vakf olan menkûlâtın ve vakfiyyeti müte'arif olanın sıhhatına imameyn-i fahhmeyn ve hibreyn-i hasneyn,hazret-i imam-ı sanî ve Hazret-i İmam Şeybanî el-marru zikrahumâ tayyeballahu serahuma kail olduklarında şüphe yokdur ve ba'de sıhhati'l-vakfı lüzumu dahi mukarrardır, deyu vech-i mestûr ve minval-i mezkûr üzere akârât-ı mevkûfenin lüzûmuna ve nukûd-ı merkûmenin ve mersüm olan şerâitin bi-husûsihi ve umûmihi sıhhatına hüküm taleb edicek hâkim-i muma ileyh, ecrallâhu'l-hakka beyne yedeyhi,hazretleri dahi nazar-i enik ve tedebbur-i vesik idüb mütevellinin mekalinde bürhan-ı celi ve keliminde delil-i kavi ve temhid-i erkân-ı hayr hüve'l-hayru lâ ğayr ve teşyid-i mebâni-i vakıf ve husnâ mucib-i fevz u vesile-i esna idüğün bildi ise canib-i mülkden cihet-i vakfı evlâ ve sevab ve mülkiyyete istirdâddan fî-sebilillâhi icâreye olmasın.

Hüsn-i sevab görüb dahi müşârun ileyhima imameyn-i mükerrameyn ve hümameyn-i mufahhameyn,teğâmede hümellâhü bi-ğufranihi ve eskenehüma buhbûhate cinanihi kavli sedid ve re'y-i reşidleri mucibince işbu vakffiyenin tezaif-i sûtûrunda merkum ve mestur olan emlâk ve akarın sıhhat-i vakfiyyetine ve sıhhatına müteferri'lüzûmuna hükmi-i sahih-i şer'î ile hüküm eyledi ve akârâta tabi' menkûlâtın ve vakfiyyeti müte'arif olanın ve evkâf-ı merkûme silkinde müntezim kılınan kırk bin nakd-i zeheb-i cedit-i sultanînin

sıhhatına ve âna mebni olan şerâit-i mersûme ve zavâbıt-ı mersûmenin bi-husûsihi ve umûm-ı şer'iyetihi ve mütevellî-i mesfûrun cihet-i tevliyet deyu ecr-i mislinden zâid alduğu vazifenin zamanından berâet-i zimmetine dahi hüküm eyledi.

Hükmen muhkemen ve kazâen mübremen ve ba'de zâlike vekil-i müşârun ileyh lâ zâle min en yüşâra ileyhi bu bâbdan matlabına fevz u felâh ve bu cihetden merâmına zafer ve necah bulmayıcak inan-ı kiyl u kâli semt-i ahara masruf ve zimam-ı bahis ve cidal-i ğayr-i nehce ma'tuf kılub bu mesleğe sâlık oldu ki vech-i meşruh üzere hüküm-i hâkim lâhık olmağla akarâtda ve ğayrı menkûlâtta sıhhat ve lüzûmi kabul eyledim.Lâkin,vakf-ı menkûlât ve nukûd alâ kavlı men yerâhüma mine'l-imâmi'l-mahûd eğerçi sahih ve meşru'dur.Emma ol mesâbede değildir ki, kâbil-i rucu' olmaya ve nakzına mecal muhal ola ve fesha kudret ve ihtimal kalmaya.

Zira hüküm-i hâkim ile vakf-ı nukûdun sıhhati imam-ı mezbûr aleyhi'rrahmetü mine'r-Rabbi'l-ğafur katında lüzûmu icab ve devâm ve tebidî ve ibram-i teşyidi istid'a ve i'kab eylemez. Vâkıfın zimam-ı ihtiyarı ve fesih ve ibkaya tamamı iktidarı mütehakkıkdır ve menkûlat ve nukûdun istirdâdını mani' olur.Halet yokdur.Gayet-i mâ fi'l-bal mütevellî cihet-i tevliyyet deyu kabz itdüği ecrin zamanında halas olur.Bundan mâ'adâ hayt-ı vakfa münharit kılınan menkulât ve nukûdun zayı'inden muma ileyh müvekkilim rucu' ve lüzûmuna hüküm-i şer'î müsadif olmayan mevaddın vakfiyyetinden asıl mülkiyeye istirdadına şuru' eylemeğın vekâletim hasebiyle mevâd-i menkûlatın ve nukûdun mülkiyete red olunmasın taleb iderim.

Fe'l-yedfeu'l-mütevellî mine'l-menkûli ve'n-nükûd asle'l-mâli ve hasbuhü'l-halâs an zamanı ciheti't-tevliyyeti bilâ kîlin ve kâl, didikde mütevellî-i müşârun ileyh ecrallâhü'l-umûra bi-yedeyhi giru cevab-ı bâ savab ve hitab-ı müstetâba mutasaddi olub vakf-ı menkûlat bi't-teba'ı ve bizzat re'y-i rezin-i imameyn-i humameyn ve kavlı rasin-i karmeyn-i kamkameyn, Hazreti İmam Ebu Yusuf es-Sani Hazreti İmam Muhâmed eş-Şeybanî, rahimehumellahi Te'âlâ ve zadehumâ fî ravzı'l-cinani el-menzilete'l-ulya mucibince sahih olduğu gibi sıfat lüzûm ve tebidden âri olmayub ve fî zemâninâ imameyn-i mesfureynin bu babda olan re'y-i şerifleri ma'mülün bih olub câridir ve sıhhat-ı vakf-ı nukûd inde'l-imami'l-mahdûd eğerçi sıfat lüzûmdan âridir.Lâkin, ba'de'l-hüküm bi's-sıhhati imameyn-i mesfûreyn re'y-i şerifleri mûcibince lüzûmu dahi sâridir ve selâtin-i serir-i ictihad ve esatin-i tarik-i ruşd ve irşad bu vecih üzere ittihad ve itbak ve

ictima' ve ittifak eylemişlerdir ki hükm-i hâkim-i âlim ve ârif-i faslı müctehedün fih üzere mülâki ve mesadif olsa mucme'un aleyh olub inde'l-cemi'i nâfiz ve muhkem ve lazım ve mübrem olur kat'an nakz ve tahvil ve tağyir ve tebdil olunmaz ve'lhaletü hâzihi hâkim-i müterafi' aleyhi efedallâhu sicale ifdâlihi aleyhi hazretlerine murafa'a olundukda fasl u müctehedün fih kabilinden olan mevâdı hilâfiyenin alâ re'y-i men yerâhu mine'l-eimmeti'l-müctehidin rıdvanullâhi aleyhim ecmaîn. Cümlesinin sıhhatine hükm-i şer'î lahık olmağla sıhhat-i vakfiyyetleri müteffekun aleyh olub ve imâmeyn-i hünameyn ve mükerremeyn-i mufahhameyn imam-ı sani ve imam-ı Şeybani aleyhime'l-mennü's-sübhani re'yi latifeleri mucibince sıhhat-ı vakfiyyete lüzum lazım olduğu mübeyyen ve ğayri mütefarik ve müstelzim olduğu müte'ayyendir hususan mütevelliyeye teslimden sonra müeyyed ve müekked ve müebbed ve ale'd-devâm muhallet olmuşdur lâ ceremâ imameyn-i hünameyn re'y-i şerifleri ve mezheb-i münifleri mücibince menkûlat-ı merkûme ve nukûd-ı mezkûrenin lüzumuna dahi hükm ve kaza ve usul ve şurûtunun hususiyyâtını tenfiz ve imza taleb idüb dahi hâkim-i muma ileyh bi ref'i'l-cenanib yesserallâhu lehu husne'l-münkalib ve'l-me'ab hazretlerine murafa'a itdiklerinde hâkim-i hâsimü'n-nizâ' ve kâti'u'l-husuma ve'l-intizâ' müessisü mebâni'l-hayrât bi-fikrihi's-sakib ve müşeyyid-i kavâidi'l-hasenât bire'yihis-sâib hazretleri dahi bu babda nazar-i enîk ve fikr-i dakik idüb, tarafeynin makâlâtına ve mütehâsimeynin temessükâtına teemmülü vâsık ve tebeddür-i sadık ile mültefit oldukda temhid-i kavâid-i hayrâtı evla ve tesyîd-i mebâni-i berr-i sadakati ahra görüb, eimme-i eslâf ve ecille-i eşraf ma beynlerinde umûr-u evkafda vâki' olan hilâf tamam ma'lümları olduğu halde menkûlât-ı mezbûrenin ve nukûd-u mesfurenin vakfiyyetinin şer'iyyetine ve lüzûmuna ve sıhhat-i şerâitine ve rusûmuna ğıbbe ri'âyeti mâ yecibu ri'ayetühü fî hâzihi'l-emri hükm-i sahih-i şer'î kâti' ve kaza-i sarih-i mer'î sâti' birle hüküm ve kaza idüb, hükm-i sâbıkını ihkam ve kazai lâhıkını itmam ve ibram eyledi. Fe-sara cemî'u evkafi'l-mersûme mine'l-akârati ve'l-menkûlâti ve'n-nukûdi'l-mersûmeti vakfen sahîhan lâzimen ve habsen sarihan mütehattimen ve ba'de ri'âyet-i şerâiti't-tescil min külli dakik ve celîl seccelehu tescilen mübramen la yenhedimü kavâ'idühü ve lâ yetesadda'u mekâ'idühü ve lâ yehillü li-ehadin min men yü'minu billâhi ve'l-yevmi'l-âhiri min sultânin ev vezirin ev kâdın ev emirin ev varisin ğaibin ev hâdirin tağyîruhu ve la tebdîlühü ve la tahvîlühü ve la ta'tîlühü bi-haysü lâ yûba'u ve lâ yûhebu ve lâ yümlekü ve lâ yüsteâru bi-vechin mine'l-vucûhi ve sebebin mine'l-esbâb ve lâ yûresü ilâ en

yerisellahü'l-arda ve men aleyhâ ve hüve hayrul-vârisîn ve ecrü vâkifi alellâhi'l-Hayyi'l-Mûîn,vaktâki ahval-ı vakf-ı merkûm bu vech-i meşruh üzere sıhhat ve lüzûm sıfatı ile mütehakkık ve hükm-i hâkim-i şeri'a-i şerife ile müteekkid oldu ise efrâd-ı âferideden bir ferd için cemi'i evkâf-ı merkûmenin usûlini ve fûrû'uni asla iptale kudret ve ehl-i imandan bir ehade şerâit ve zavâbıtını kat'an ihlâle ruhsat ve miknet kalmadı.Her çend murûr-ı eyyâm vâki' ola,müteekkidü'l-ahkam ve her ne mikdar kurûr-ı a'vam olsa mütezaidü'l-istihkam olur her kim ki vahdâniyyet-i Rabbi'l-âlemîn ve rısâlet-i rûsul-i mürselîne husûsan risâlet-i rasûl-i güzîn seyyidü'l-evvelîn ve'l-ahirîn,salevatüllahi aleyhi ve alâ sâiri'l-mürselîn ve mürseline münezzel olan kütüb-i kerime-i mübeyyinetü'd-diniyye ve vücûd-ı âhirete itkan ile imanı ve ikan ile iz'anı ola.Bunun ibka-i usûline sa'y-i belîğ ve infaz-ı şurûtuna ciddi bi diriğ ta'mir ve tesmirine imdad-ı kâfi ve tevfir ve teksirine is'ad-ı vâfi ider ne usûli evkafına ve ne şurûtuna ve ne vezâifine ve ne masârifına ve ne sıhhatına ve ne lüzûmuna dahl ve taarruz eylemez.Müstehakk-ı sevâb-ı cemil ve müstevcib-i ecr-i cezil ola ve işbu kitab-ı müstetabda vâki' olana muhalif her kim ki tağyir ve tebdile fi'l-cümle kıyâm ve yâhud ibtâl ve ihlâle ikdâm ve yahud bivechim mine'l-vucûh usûlünün veya fûrû'unun tahrif ve ta'tîline mütesaddi ve tazyi' ve tahriline müte'arriz olub, müte'addi ola.Gerek,vâkıf-ı muma ileyhın evlâd-ı kiramından gerek evlâd-ı evlâdından batnen ba'de batnin gerek karındaşlarından gerek evlâdından gerek akâribinden gerek ekabirinden gerek zükûrundan gerek inâsdan gerek vazî'den ve gerek rafi'den gerek sağırden gerek kebirden ve yahud muta'arrız olana mu'âvenet ve ya hukkâma delâlet ve yâ telbis ile ibtâle si'âyet ve yâ tezvîr ile ihlâle cür'et ide ve bi'l-cümle asl-i evkâfin yahut şerâitinin nakzını veya nakizini caiz göre."Fe-kad bâe bigadabin minellahi ve me'vahu cehennem ve bi'se'l-masîr" misdakına mâ sadek olub,zümre-i müazzebinden ola.Lâ tükbelü minhu sarfen ve lâ adlen ve lâ ferden ve lâ neflen ve lahika bi'l-âhserine a'mâlen ve'l-esve'îne hâlen ve mâlen cümle-i a'mali mehbût ve derecâtı tamam-ı mahbût ve cemî'i ahvali nâ mazbût ve şefa'ât-ı âmme-i Rahmeten li'l-âleminden dûr ve mağfîret tâtimme-i Rabbü'l-âleminden mahcur ve mehcûr ola. Yekûnü yevme'l-kıyâmeti mescûnen leyse lehu şeffi'un ve lâ mu'în ve aleyhi la'netullahi ve'l-melâiketi ve'n-nasi ecmaîn ve me'vâhü cehennem felyüska fihâ hamimün ve ğislin vallahu hasîbuhu ve mükâfîhi ve talîbuhu ve muhâzîhi vâdi'i hırmanda ukûbât-ı müte'âkibe ile mü'âkab ve bâdiye-i hızlanda tazîbat-ı mütenâvibe ile mu'azzeb ola."Yevme yec'alu'z-zâlimine li nâri cehenneme vekûden", "Fe men beddelehu ba'de mâ

semiahu fe-innema ismuhû alellezîne yubeddilûnehû innallahe semî'un alîm."ve ecri'l-
vâkıfı ale'l-Vâkıfı alâ külli hâlin fima vakafahû min malihî'l-halal li rizâi Rabbihi'l-
Kerimi'l-Müte'al ve ircâi şefa'ati'n-Nebiyyi'l-mifdal,sallellâhu Te'âlâ aleyhi ve ala âlihi
ve ashabihi hayra sahbin ve âl ve men se'a fî-ibka'ihî ve cedde fî-icrâihî vectehede fî-
tenfizihî ve imzaihî ce'alehüllâhü min men kâne se'yühü meşkuran"Ve sekâhüm
Rabbühüm şerâben tahuran" allâhümme tekabbel minhü zalike küllehu tekabbulen
mardiyyen ve ahsene ileyhi ihsanen neciyyen neciben temme bi'l-hayri ve'l-hamdü
lillâhi ale't-temam ve alâ Rasûlihî't-tehiyyetu ve's-selam, cera zalike ve hurrîre alâ mâ
sûtira ve kurrira.

Ş U H U D U ' L - H A L :

-Mahmud Bey ibni el-Vâkıfî'l-müşârun ileyh, Mustafa Bey ibni el-Vâkıfî'l-müşârun
ileyh, Mehmed Bey ibni el-Vâkıfî'l-müşârun ileyh, Seyyid Mehmed bin el- İmam bi-
Mescid-i Mevlana-yı Revanî, Abdülkerim bin el-İmam bi-Mescid-i Şüca Bey, Mesih bin
Abdullah el-İmam bi-Mescid-i Mevlanâ Gürânî, Ferruh bin Abdullah el-Müezzin bi-
Mescid-i Camcı Ali, Bayram bin İbrahim el-müezzin bi-Mescid-i Mevlana
Gürânî, Seyyid Mahmud bin Mustafa el-Müezzin bi-Cami-i Hazreti Şeyh Vefa, Sinan
Bin Abdullah el-Müezzin bi-Cami-i Hazreti Şeyh Vefa, Şem seddin ibni Bâli el-
Kâtibü's-Sultanî min-Mahalle-i Şeyh Vefa, Rüstem Ağa ibni Abdullah Kethuda-i Hazreti
Vâkıf el-Müşârün ileyh, Ahmed Ağa ibni Abdullah Merdum-ı Vâkıf-ı Müşârün
İleyh, Harem bin Abdullah Merdum-i Vâkıf-ı Müşârün İleyh, Behram bin
Abdullah, Merdum-i Vâkıf-ı Müşârün İleyh, Mustafa bin Abdullah, Merdüm-i Vâkıf el-
Müşârün İleyh, Hasan el-Kâtib, Merdüm-i Vâkıf-ı el-Müşârün İleyh, Hasan Voyvoda bin
Abdullah, Merdüm-i Vâkıf-ı el-Müşârün ileyh, Hasan Voyvoda Bosna bin Abdullah,
Merdüm-ı Vâkıf-ı Müşârün İleyh, Nasuh Voyvoda bin Abdullah, Merdum-ı Vâkıf-ı el-
Müşârün İleyh.

MAHALL-İ TUĞRA-YI SULTAN|

740 Numaralı defterin 41.sayfa 12.sirasında kayıtlı
İstanbul'da "Pertev Paşa Vakfı" na ait Muharrem 980
tarihli vakfiyesinin yeni harflere çevirisidir.

Nişan-ı şerif-i âl-i şâni sâmi mekân-ı sultânî ve tuğray-ı ğarra-yı cihansitân-ı hâkânî hükmi oldur ki çün Hazret-i Vâhibü'l-mevahıb ve Cenabu Müfîdü'n-nevâl ve'l-merâtib tekaddeset esmâühü ve te'âkabet ne'mâühü kemâli kudret-i ezeliyye ve nihayet mevhibet-i lem yezeliye sebi' âfitab-ı âlemtâb-i saltanatımı tâli'i metali'i devlet ve ehter-i fiyruz-i cihan efruz-i hilafetimi şârik-i meşârik-i se'adet ve iclâl eyleyüb temlik-i memâlik-i İslamiyyeyi şan-ı şerîfime ahra görüb menşûr-u devlet ittisalimi"inna ce'alnake halifeten fi'l-ardı" teşrifi ile müşerref ve ma'anven ve muhallâ kıldı "zâlike fadlülâhi yü'tîhi men yeşâü vellâhü zül-fadlil-azim"lâ cerame atıyye-i uzma ve mevhibe-i kübrânın edâ-yı ism-i şükr-ü için zimmet-i bülend-i himmet-i şahaneme ehem ve elzem oldu ki ahsin kemâ ahsenallâhü Te'âlâ ileyke Kâffe-i enâm 'in'âm-ı âmm ve ihsan-ı bilâ ihtitamım ile mühassilü'l-meram olalar husûsan âsîtâne-i devlet-i zi şân-ı şahanem hulûs-u niyyet ve safâ-yı taviyyet ile hademât-i mebrureleri sebkât idenlerin nihâl-i devlet izzetleri nesim-i terbiyet ve âtîfet-i şahane ile neşv-ü nemâ bulmuş olanların riyâz-ı murâdâtına nesâyim-i merhamet ve şefkatim mütenessim ve hıyâd-ı mühimmat ve hâcâtına reşehât-ı zülal ra'fet-i inayâtım mütereşşah olmak vâcibât-ı sünen-i şehri yâri ve mühimmât-ı levâzım-ı kâmkârindir binaen alâ zalik râfi-i tevki'i refî'i se'adet nişâni-i sultanî ve nakil-i berliğ-i beliğ-i't-tebliğ-i hâkani iftiharul-eâli ve'l-eâzim müstecmi'u cemi'il-me'âli ve'l-mefâhîr züddeleti'r-râsiha ve'l-izzeti's-şâmiha el-mahfufi li-sunûfi avâtıf-i letâifi'l-Melikü'l-e'lâ sâbıkan vezirim olub ihtiyâr-ı tekâ'ud iden Pertev Paşa dâmet meâlihinin müddet-i medideden sebkât iden hadamât-i mebrure-i mevûfesi mukabelesinde sâbıkan inâyet-i vâfire-i mülûkane ve himâyeti mütekâsira-i şâhâneme mukarın kılınub(Pertev) Paşa ve Gelibolu ve Silistire Sancaklarında on biner akçe yazar bazı kurâ ve mezârî ve çiftlikler sene seb'a ve seb'ine ve tis'a mie Ramazanın yirmi yedinci gününde temlûk olunub tarhi-i mezbûrda mülknâme-i hümayunum verilüb halen deryada kuffar ile olan muharebede ol mülknâme-i hümayunum zâyî' olduğun bidirüb tekrâr mülknâme-i hümayun verilmesini rica itmeğın mukaddemen temlik olunan karyelerin bazıları mülkiyyetden ifraz ve ihrac olunub defter-i hâkanide dahi tashih olunub Gelibolu Sancağında Eyrı Nahiyesinde iki bin dört yüz iki akçe yazar karye Karaca Halil ve iki bin altı yüz kırk akçe yazar Karye-i Tatarcık nâm-ı diğerkarayahşı dört bin dokuz yüz seksen akçe yazar Balbancık nâm-ı diğerkarayahşı On Köklük ki defter-i cedid-i hâkânî mucibince cümle on bin yetmiş akçe yazar karyelerden tarih-i

mezbûrdan müşârun ileyhe temlik ve inâyet idüb müceddeden bu mülknâme-i humayunum verdim ve buyurdum ki tarih-i mezburdan bu zikr olunan on bin yetmiş akçe yazar kurâ cümle hudûdu ve sınuru içinde olan arazi ve mezâri'i ve tilâl ve cibâl-i ve uyûn ve enhârı ve bağ ve bağçeleri ve eşcâr-ı müsmire ve ğayr-i müsmiresiyle ve tevâbi'i ve levâhıkı ile düyûn ve kaçkun ve beytü'l-mâl-i âmme ve hassa ve mal-ı gaib ve mâl-i mefkûdi ile ve resm-i arusu ve cürm-i cinayeti ve bad-i heva ve tayyârâtı ve resmi hıffet ve resm-i binâ ki ve resm-i küvat ve resm-i âsiyabi ile ve sâir müteveccihan ile ve sair müteveccihâni ile ve bi'l-cümle hukûk-u şer'iyye ve âmme-i rusûme-i örfiyyesiyle mimmâ zükira ev lem yüzker ve mimmâ sûtira ev lem yûstar min cemi'il-vucûhi serbest ma'rûzi'l-kalem ve maktû'il-kadem müşârun ileyhin mülk-i mahız ve hakkı sırfı olub envâ-i vücûh-u mülkiyyet üzere mutasarrıf ola dilerse satalar isterse bağışlaya murad idinürse vakıf eyleye ol babda ehfâd-ı emcâd-ı se'adet necâdımdan ve vüzerâ-i âl-i mikdar ve ümera-i namdâr ve e'yan-ı kamkârdan ve sudûr-u azimül-iktidardan ve sâir nüvvab-ı atebe-i müşteri menzilet ve huccab-ı bârigâh-i sipehri mertebet ve tâifani seraperde-i câh ve celal ve âkifan-i âsitan-ı izzü ikbâl ve bâki zümre-i efâdil ve cümle-i eâli ve esâfil ve mutasarrıfîn-i emvâl ve mübâşirîn-i e'mâl ve cumhur-u havas ve mecmu'u avam be'r-kâffe-i enâmdan mahassala hiş ferd-i efrad-ı âferideden kâinen men kâne bi vechin mine'l-vücûh ve sebebin mine'l-esbâb mâni' ve dafi' ve rafi' olmaya dahl ve tearruz kılmaya her kim tahrif ve tesvif iderse fellâhü Te'âlâ hasmühu "yevme lâ yenfe'u mâlün velâ benün illâ men etallâhe bi kalbin selim" ve nass-ı kerim-i "femen beddelehu ba'de ma semi'ahu fe innema ismuhu alellezine yubeddilunehu innallâhe semi'un alim" muktezasınca indellâhi'l-Meliki'd-dâim mücrim ve âsim olalar şöyle bileler alâmet-i şerifime i'timad kılalar tahriran fî evâil-i Muharremü'l-haram sene semânine ve tis'a mie bi makam-ı Kostantiniyyeti'l-mahrûse mahmiyye. Ma huve'l-mestûr fî hazihi'l-menşûr muvafıkun bi emr-i men lehü'l-umûri'l-cümhûr nemekahü'l-fakir ilellâhi'l-Meliki'l-Kadir Mehmed el-Vezir. el-Emru kemâ sûtira ve's-şânü alâ mâ zubira ketebühü'l-fakir ilellâhi'l-Meliki'l-Mennan Piyâle bin Abdurrahman el-Vezir. Zâlike kezâlike ve ene şâhidün bi zâlike harrarahu el-fakiru ilellâhi'l-Meliki'l-Kadir Ahmed bin Abdullah el-Vezir. el-Emru kemâ rukıme ve's-şânü alâ marusime nemekahü'l-fakiru ile'l-Meliki'l-Metin Mahmud bin Abdülmü'în el-Vezir. el-Emru alâ mâ cerâ ve's-şânü alâ ma yüra nemekahül-fakir ilellâhi'l-Meliki'l-Kadir Mustafa bin Abdulhay el-Vezir. el-Emru kemâ zükira zübira el-fakir Şeyh Abdülkadir

el-müeyyidi elKadı bi'l-asâkiri'l-mensûre bi Vilayet-i Rumili.Cema'tü mâ fihi min fem-i hazret-i men lehü'l-veziretu'l-uzmâ ve'ssadaretü'l-kübra rakamehu el-fakir ilellâhi'l-Meliki'l-Mennân Mehmed bin Nurullah bin Sinan el-Kadı bi'l-asakiri'l-müeyyidi min indillâhi bi Vilayet-i Anadolu afâ anhu bi mennihi ve lütfihi.el-Emru kezâlik ve ene şâhidun bi zâlik harrarahü'l-fakir Derviş eddefteri.el-Muharraru fî hâze's-sütûr muvafıkun li'l-me'mûr ketebühü'l-hakir Mehmed bin Ahmed e't-tevfiki'l-celâli.el-Emru kemâ zükira ve's-şânü harrarahü'l-fakir Muharrem ed-defteri.el-Emru kezâlik ve ene şâhidün bi zâlik harrarahü'l-fakiru Muhâmed ed-defteri bi Anadolu.

Hamdü nâ mahdûd ve şükr-ü ğayr-i ma'dûd mûcid-i izzet azzet esmâuhu ve mevcûd-i bî illet 'alet âlaühü cenâbınadırki vâkif-ı mezâyâ-yı zamâyir-i beraya ve âlim-i serâyâ-yı serâir ve hafâyâ ve feyyâz-ı hedâyâ-yı mevâib-i atâya ve settâr-i atayâ-yı ma'asi ve hatayâdır Te'âlâ şânühü"âma yükûlüne ulüvven kebiran"ve durûd-u amîmü'l-vürûd teslimü adimü'n-nukûd ol merkez-i dâire-i risâlet ve matle'i settâre-i delâlet hazretine dir ki makam-ı mahmudun sahibi ve livâ-i ma'kûdun sâhibi ve havz-ı mevrûdin sâkisi ve hatire-i şuhûdün mülakisidir sallallâhü Te'âlâ aleyhi ve selâmühü ve selleme teslimen kesiran ve dahi cümle âline ki ecille-i erbâb-ı siyâdet ve celal ve zümre-i ashâb-ı izâm ve aşere-i mübeşşere-i kiramına ki eizze-i se'adet ve iclâldırlar rıdvanüllahi Te'âlâ aleyhim ecmaîn;

Mâ zübire fîhi min kavâdimihî ilâ havâ fîhi vadaha ledeyye ve sahha beyne yedeyye ve innî hakemtü bi sihhatihi ve lüzûmihi ve ene'l-fakiru Şeyh Abdülkadir ibni Abdürrahim el-müeyyed el-Kadı bi'l-asâkiri'l-mensûre bi vilayet-i Rumili.

740 Numaralı defterin 42.sayfa 13. sırasında kayıtlı İstanbul'da"Pertev Paşa Vakfı"na aid 980 tarihli Vakfiyenin yeni harflere çevirisidir.

Mûcib-i tenmik-i kitâb-ı miskin nikab ki şe'âyir-i serâyi'i hakikat ve kavâ'id-i sevâid-i mer'iyet fehvasından nâşi ve durahşândır budur ki çünki dünyanın ni'meti zâil ve mukîmi rahıl fenâsı mukadder olmağın hayat-ı fâniye zımnında kesbi hayâtı bâkiye ecli için"yevme yestezillül-mer'ü bi zilli sadekâtihî" mucibince envâ-i hayrât ve ihsânın ve esnâf-i sadekat-ı hisanın efdali ve ekmeli vakıf olub daima avâid ve mevâidi nazil ve

ferayid ve fevâidi rûh-u vâkıfa vâsıl olduğuna binaen işbu sâhib-i kitâb-i şer'î ve râfi'î hitab-i mer'î e'ni Hazreti Pertev Paşa ibni Abdurrahman ğaferallahü zenbehû ve hateme avâkıbehü bi'l-hayri şirâ-i şer'î ile mâlik oldukları emlâkından mahrûse-i Kostantiniyye humiyet ani'l-âfâti ve'l-beliyyede Küçük Hacı Mahallesinde Asûde Sultan Hamamı kurbunda bir canibi merhûme mezbûre Asûde Sultan vakfı ile ve etraf-ı selâsesi tarik-i âm ile mahdûd olan fevkânî ve tahtani evlerin ki zikr olunan evler müştemildir ve morkapu ile bir zîr-i zemini ve iki hatab mahzeninin fevkinde ocaksız kebir iki evi ve yanlarında bir birine muttasıl ocaklu beş bab hücre ve iki matbah ve iki furun ve bir bi'r-i mâi ve iki kenifi ve bir mikdar havlu yerlerini ve ğâriz ve kezâlik bunun fevkinde fevkânî ocaksız iki bab kebir evi yanlarında bir birine muttasıl dört bab ocaklu hucreyi ve iki bab matbahı ve bir tahtapuşu ve iki kenifi ve iki fırını ve bi'l-cümle cemi'i tevâbi' ve levâhıkı ile zikr olunan mülk evlerini mukaddemen vakıf itdüği evkafına ilhak itmek için ikrâra ve rucu'a bi hesabi's-şer' vekili olub Ahmed bin Abdullah ve Harem bin Abdullah ve Abdi Çelebi bin Abdülkerim şehâdetleri ile vekâlet sâbit olan fahru'l-akran ve'l-e'yam Rüstem Kethuda ibni Abdulmennan şer'i şerif-i râsihu'l-erkân ve din-i mübin nasihu'l-edyân meclisine hazır olub müvekkili olan hazret-i paşa-yı muma ileyh âmme-i tasarrufâtı şer'an caiz ve câri ve cemi'i ekârir-i tekâririnde sıhhat ve nefâd sâir ve sâiri olduğu hâletde emlâk-i mezkûreyi işbu sene dokuz yüz sekseninci yılında şehr-i Cumaziye'l-ûlanın ğurresinde vakf-ı sahih ve şer'i idüb mukaddemen kadı asker olan hazreti yenbû'ul-fedâil metbû'ul-efâdil el-âlimül-âmil el-fâsilü beynel-hakki ve'l-bâtıl mu'allim zade Mevlana Ahmed bin Mustafa imzası ile mümza olan vakfiyesinin içinde mestûr olan evkafına ilhak idüb anda mukayyed olan şurût üzere bunu dahi vakıf idüb sâir evkafına ilhak eyledi ve emri tescil ve tevliyet için müteveli nasb itdikleri Sinan Kethudaya teslim eyledi deyu ikrar-ı sahih-i şer'î ve i'tiraf-ı sahih-i mer'î kılub müteveli-i mezbûr Sinan Kethuda cemi'i ekâvilinde vicâhen tasdik ve tahkik itdikden sonra vekil-i müşârun ileyh sultan-i serirü'l-ictihad unvân-ı divani'l-Hüda ver-reşad ve humam-ı ekrem hazret-i imam-ı Azam Ebu Hanife radiyallahü anhü Mezhebine teşebbüs idüb lüzûm yokdur deyu rucûa tesaddi idüb vakf-ı mezkûru bi esrihâ istirdada tearruz itdikde müteveli-i mezbûr lüzûma kâil olanlar Mezhebini temessük idinüb mu'araza idicek hadim-i şer'î şerif ve nâsır-ı dîn-i münif fâdil-i Rabbânî ve âlim-i samedanî el-hakimü'l-muvekki'u e'lâhü dâme te'yîduhu ve 'ulahu meclisine tehâküm ve tehâsüm itdiklerinde hakim-i muma ileyh esbeğallahu ni'amehu aleyhi mahall-i miza'da

teemmül ve tebeddür ve nazar-ı enik ve tefekkür idüb mütevellî canibinde ruchân-ı celi ve burhani ali müşahede idüb akar-ı merkûme ve buyût-u mahdûde-i mezkûrenin sıhhat-ı vakfına ve lüzûmuna ve ilhakının dahi şer'iyetine alâ re'y-i men yerahü mi- ne'l-eimmeti'l-müctehidîn rıdvanulahi Te'âlâ aleyhim ecma'în;

Hükm eyledi hükmen sahihan şer'iyyen sarihan mer'iyyen bir haysiyet ile vakfı sahih oldu ki min ba'd tağyir ve kîl(tebdîl) ve nakz ve tatil hiç bir mü'mine halal ve caiz değildir her kim ibtâl ve tahvîline ve tezvîr ve tebdiline sa'yi iderse eğer vâkıf-ı muma ileyhim evlâd-ı evlâdından gerek zükûr inasından gerek sağır gerek kebirinden gerek sâir havas ve avamdan her kim olursa olsun hak sübhanehu ve Te'âlânın ve âmme-i melâikenin ve cumhûr-u ehl-i islâmın la'neti anın üzerine olsun ber mûcib-i nassı âyet-i kerime "femen beddelehu ba'de ma semi'ahu fe innema ismuhu alellezîne yubeddilûnehu innallâhe semi'un alîm" ve ecra'l-vâkıfî'l-muhsini ale'l-meliki'l-münir innehu yeczi'l-mütesaddikîne ve'l-muhsinîn ve'l-hamdülillâhi ale't-temam ve alâ Rasûlihi's-salâtü ve's-selâm cerâ zâlike ve hurre fî şehr-i Cumaziye'l-ûla min şuhûri semânine ve tis'a mie.(980)

Ş U H U D U'L-H A L;

Mahmud Bey ibnü'l-vâkıf muma ileyh, Mustafa Bey ibnü'l-vâkıf muma ileyh, Meh med Bey ibnü'l-vâkıf muma ileyh, Seyyid Mustafa ibni Seyyid Hüseyin el-imam bi mescidi revâni, Mesih bin Abdullah el-imam bi Mescid-i Gürânî, Bayram bin İbrahim el-müezzin bî Mescid-i Gürânî, Mustafa bin Abdullah el-kâtib es-Si pahi mine'l-huddam vakıf-ı mum ileyh, Ahmed bin Abdullah mine'l-huddam-i vâ kıf-ı muma ileyh, Hurrem bin Abdullah mine'l-huddâm-i vâkıf-ı muma ileyh, Keyvan bin Abdullah mine'l-huddam-i vâkıf-ı muma ileyh, Husrev el-katib mine'l-huddamı vâkıf-ı muma ileyh, Hasan bin Husrev el-kâtib mine'l-huddam vâ kıf-ı muma ileyh, Beni Hoca ibni Ali el-Bûhûri, Kâtib Şemseddin ibni Bâli el Vefai.

Ve yine işbu sene binelli üç tarihinde nâzır-ı hasbî olan Vezir-i Azam müşir-i efham Mustafa Paşa mazâret-i hasebî ile vakfı teftiş itdirüb mütevellî Yusuf Ağaya dâme mecduhu tevliyet-i mezbûremi tevcih idüb ve imâreti işletdirmek için ferman olmağın kazğanları olmamakla cedidden alunub ve taşları olmamakla cedidden alınub vakfiyede şerh verilmek lâzım gelmeğın şerh verildi vakfiye mucibince her hangisi zayi' olursa

mütevellisi olan kimesne zâbıtı olan kimesneye tazmin itdüreler yevme'l-âhiredde mes'ül olmayalar.

-Kazgan-i kebir 2 aded 60 kuruş'

-Kazgan-i sağır 2 aded 36 kuruş'

-Tasha 30 aded.

-Kepçe me'a kefgir 2 aded 3,5 kuruş,

-Kilerde ruğan ve asel tartmak için taş 2 aded kuruş iki tas bir vakiy-
ye yüz dirhemdir,

-Süzme kefgir-i kebir 1 aded üç vakiyyedir,

**EK 3 : 740 Numaralı deftere kayıtlı PERTEV PAŞA VAKFI'NA Ait Vakfiyenin
Türkçe Sadeleştirilmesi**

Bu Vakfiyenin hazırlanmasına sebep aşağıda ki gibidir:

Sultan Selim oğlu Sultan Süleyman Hân'ın vezirlerinden Pertev Paşa'nın vakıfları ve vakıf şartları şöyledir:

Aşağıda bahsi geçecek olan vakfı, vekil tayin ettiği müderrislerden Recep oğlu Mevlana Mehmet Çelebi ve Kemal oğlu Mevlana Mehmet Çelebi ve müteveli tayin ettiği Abdülmennan oğlu Sinan Kethüda huzurunda şu şekilde vakfedip şöyle şartlar koşmuştur:

Anadolu Yakası'nda Kocaeli Sancağı'nda İznikmit (İzmit) kazasına tabi Sitare Köprüsü diye bilinen köprünün yakınında, Değirmen isimli karyede güneyde Nasuh ve Recep isimli şahısların mülkleriyle, batıda Kasım oğlu Baba Yusuf'un mezarları ve harmanıyla, kuzeyde Kilaz(Kiraz) Nehri ve Küçük Nehir havzalarıyla ve doğuda yine adı geçen nehirlerin mecralarıyla sınır olan, beş adet değirmeni, etrafında ki taş duvarları, kiremitli evi, arkı, kiremit ile örülü bir göz derme çatma ambarı, yine diğer bir çatma ambarı, bununla bitişik ahır, üst tarafı çardak üç gözlü ambarı, bunların yanında üç zira'¹ arsa üzerinde üzeri kiremit duvarları ahşap ahır, yukarda adı geçen değirmenlere gelenlerin hayvanlarını bağlamaları için inşa edilen ahır, bunun yanında ki iki adet tuvaleti, üzeri kiremitli çardağı ve çardağın altında ki ahır, üzeri kiremit etrafı ahşap bir evi, Sultan Halife Çiftliği diye bilinen üstü kiremit etrafı ahşap üst katında ve alt katında misafir odaları, iki odayı ve samanlığı hâvi arsayı ve evi,

Yine adı geçen kazada Kilaz Nehri yanında Hacı Hızır Köprüsü diye bilinen köprü civarında defter-i hakanide ve sultani defterlerinde mülkiyet olarak kayıtlı, güneyde Bayezid Bey oğlu Yeniçeri Hasan'ın evinden itibaren Köse karyesinden gelen yol ile, doğuda Hatip Fazlı'nın çayırından itibaren sol tarafında ki eski kilise ile, kuzeyde Küçüksu ve vakfeden Pertev Paşa'ya ait olan Pervane Reis Yeri diye bilinen arazileri,

Defter-i Hakani'de Sarı Hasan Yeri olarak kayıtlı olan meyveli ve meyvesiz ağaçları havi olan yerleri ve elmalıkları,

¹ Osmanlıda bir ölçü birimi. (Genellikle parmak ucu ile dirsek arasında ki mesafeyi belirttiği kabul edilir.

Kazgancı Yeri diye bilinen ziraata el verişli tarlaları ve bitişğinde ki Uzun Mermer isimli yerin yakınlarında ki Kara Mehmet Bey Yeri olarak bilinen güneyden Mehmet Bey Çayırıyla, doğudan ve kuzeyden adı geçen Küçük Nehir'le ve batıdan adı geçen Kazgancı yeri ile hudut olan elmalıkları ve ağaçları,

İzmit'te Adı geçen Hacı Hızır Köprüsü civarında İlyas ve Turgut yerleri olarak Defter-i Hakani'de kayıtlı olan ve vakfeden Pertev Paşa'nın mülkü olan güneyden cevzi(ceviz) ağaçları ve Yeniçeri Sarı Hasan yeriyle, doğudan ve kuzeyden Pertev Paşa'nın Kazgancı Yeri olarak bilinen mülküyle ve batıdan Hendektaş denilen yer ve Kilaz Nehriyle sınır olan ziraate el verişli ve el verişsiz arazileri,

Yine adı geçen karyede Sitare Köprüsü yakınlarında Koruca Ada diye bilinen doğudan ve kuzeyden Küçük Nehir, batıdan Kilaz Nehri ve güneyden Kilazon Nehri ve Hamza Subaşı yerleriyle hudut olan Pertev Paşa'ya ait öşürlü arazileri,

Dört tarafından Nasuh oğlu , Değirmen Köyünde ki su hendeği ile hudut olan meyveli ve meyvesiz ağaçları,

Sitare Köprüsü yanında ki kiremitten imal bir büyük ve bir küçük iki fırını, bir berber dükkanını, bir nalbant dükkanını ve bir demirci dükkanını ki batıdan yol, kuzeyden ve doğudan araba yolu ve güneyden Kilaz Nehri ile hudut olan dükkanları,

Bu dükkanların arkasında ki batıdan bu dükkanlar ile, güneyden Kilaz Nehriyle, doğudan Pertev Paşa mülkü ile ve kuzeyden Kumla Yolu ile hudut olan eski bir binayı havi araziye,

İzmit'te Ruslar Mahallesinde deniz kenarında güney, doğu ve batıdan deniz ile ve kuzeyden yol ile hudut ahşap ve çatısı kiremit bir un mahzenini,

Bu mahzene bitişik altı adet gemici mahzenini,

İzmit'te Tuzcular isimli karye sınırında güneyden ve doğudan Subaşı oğlu Baki yerleri ve kuzeyden ve batıdan yol ile hudut olan çömlekçi değirmenleri ocağını,

Kilaz Nehri yakınlarında Kiras tarlası diye bilinen yerde hudutları belirtilmiş olan ve Aslıhan Bey Değirmeni olarak anılan değirmeni

Köse karyesinde güneyden Abaza Hasan yeri, doğudan Divane Ali yeri, kuzeyden Küçük Hasan tarlası ve batıdan Küçük Nehir ile hudut olan bostanlık yerini vakfetti.

Kırk dokuz kişilik büyük-küçük, erkek-kadın kul ve cariyeler için yeterli miktarda kara sığır, bu kul ve cariyelerin geçimini sağlamak için inekler ve ziraat aletleri ve gereçleri için değirmenleri vakfettim ve şöyle şart koştum:

Zikri geçen kullardan ziraat erbabı olan kişilere birer çift kara sığır, bir araba, bir nacak, bir baş inek ve ziraat aletleri temin edilsin. Bu hususta bundan başka bir şey verilmesin. Elde ettikleri mahsulatın yarısı kendilerinin yarısı vakfin olsun. Bunun yanında bunlara tarlaya ne ekmek istiyorlarsa o ürünün tohumu sağlansın. Bu tohumlar ekim mevsiminde verilsin ki, daha önce verilip de israf edilmesi engellensin.

Ziraat yeri ve görevi verilmeyen kullar ise hizmetlerini görüp ziraat de kendilerini yetiştirdiklerinde onlara da zikri geçen vakıflardan öküz, araba, alet ve tohum yardımı yapılsın. Her ne mahsul alırlarsa öşür ve tohum masrafı çıktıktan sonra, kalanı uygun şekilde taksim edilsin. Bu taksimden yarısı vakfin diğer yarısı ise ekenin olsun.

Bu ekim yapan kulların kendiler öldükten sonra, uygun görülür ise ekim işine çocukları devam etsin. Bu kulların evliliği de aralarında olsun ve evlilik yoluyla aralarına başkalarını sokmasınlar.

Eğer bu kişilerin soyları türemez ise müteveli olan kişiler bu tarlaları boş bırakmayıp talibine ve ehline ektirsinler. Taksimatta yukarda belirtildiği şekilde yapılsın.

Yukarda bahsi geçen değirmenlerin hizmetine bir Karamürsel cinsinden gemi vakfedip şöyle şart koştum:

Eğer bu gemi eskir, iş göremez olur veya başka bir sebepten dolayı kullanımdan kalkar ise müteveli olan kişi vakıfa ait olmak üzere yeni bir gemi satın alsın ve yine bu işlerde kullanımını sağlasın.

Sersemli isimli karyede ki çayırları ve Karaca isimli karyede ki çatısı kiremit örtülü ve duvarları taş örülü deve ahırını ve üstünde ki çardağı,

Bunun yanında ki arpa ambarlarını, su kuyusunu ve samanlığı etrafıyla birlikte vakfetti.

Yukarda bahsi geçen yerlerin ait olduğu vakıfların tevliyet hakkını adı geçen Sinan Kethüda'ya teslim etti ve Sinan Kethüda'da belgenin sonunda isimleri geçecek olan kişiler huzurunda bu tevliyeti kabul etti.

Bu bütün emlak, kira, karyeler ve nakit paraya Sinan Kethüda müteveli olsun. Bu hususta gerekli gayreti göstere. Bu mütevelliliği karşılığında kendisine günlük yirmi akçe, nakitlere olan tevliyeti karşılığında kendisine yine günlük yirmi akçe verilsin. Bu iki tevliyet karşılığında kendisine toplamda kırk akçe verilsin. Eğer Sinan Kethüda bu tevliyeti beceremez ve kendi isteğiyle mütevellilikten ayrılır ise dışardan akli başında, emanete sahip çıkan ve dindar birisi yerine müteveli tayin edilsin. Müteveliye günlük yirmi akçe, kitabet ve muhasebeden anlayan bir katip görevlendirilsin ve buna da günlük yirmi akçe verilsin. Eğer vakıf içinde bu hususlarda mahir biri bulunma ise bu işlerde görevlendirilmek üzere dışardan birileri getirilsin. Gelirleri toplamak üzere iki adet tahsildar görevlendirilsin. Bunlara da günlük akçe verilsin.

Bütün görevlilere vazifeli oldukları birimden ücretleri verilsin. Örneğin nakit hizmeti verenlerin ücreti nakitten, kira gelirlerinde hizmetli olanların ücreti kira gelirlerinden verilsin. Bütün görevliler vakfın bekası için hizmet etsinler. En küçüğünden en büyüğüne bütün görevliler eğer ki kasıtlı olarak vakıfa bir zarar getirirlerse ve vakıf mallarından ve gelirlerinden bir kuruşuna dahi el sürerlerse aldıkları ücretler kendilerine haram olsun.

Bir anlaşmazlığa ve kötüye kullanmaya mahal vermemek için mütevelliler gider kullanımında ve diğer lazım olan konularda istişare edip danışarak iş görsünler.

Görevliler bütün vakıflara nazır olsunlar. Müteveli, katip ya da tahsildarlardan birinin hıyanetine engel olsunlar. Halledemedikleri konuyu sadrazama arz etsinler.

Eczâhânlar² her gün birlikte huşu ve huzur içinde ve tecvit üzerine Kur'an okusunlar. Hatim indirdiklerinde önce Peygamberimize salavat ve sonrasında 3 kere İhlas 1 kere Fatıha okuyup sevabını vakfeden bağışlasınlar. Bu eczâhânlara okudukları cüzler ve Kur'an-ı Kerim karşılığında günlük üçer akçe ücret verilsin. Bu vazife aksatılmasın. Eczâhânlar kendileri olmadığı takdirde, kendilerine seçtikleri yardımcılarını bu görevi görsünler. Bunların ücretleri daima kiralar ve ziraat gelirlerinden verilsin.

² Eczâhân: Kur'an-ı Kerim'in 30 kısmını belli günlerde belli miktarlarda okuyan görevliler.

Vakfeden Pertev Paşa cami hayratı için yukarda bahsi geçen kırk bin floriden başka “Men bena mesciden lillahi Te’ala benellâhü lehû Te’ala beyten fi’l-cenneti”³ Hadis-i Şerifine uyarak güzel bir cami binası için 20 bin flori tahsis etti ve şöyle şart koştu ki:

Eğer bu caminin binasına, 20 flori yeterli gelmez ise daha önce vakfettiğim kırk bin floriden, kira gelirlerinden ve zirai gelirlerden eksik kısım karşılsın. Mümkün olduğunca cami binası sağlam ve güzel şekilde bina edilmesine özen gösterilsin. Burada imam ve hatip olan kişiye günlük altı akçe ücret verilsin.

Bu caminin hasırına, aydınlatılmasına, ısıtılmasına, kandillerine velhasıl bütün ihtiyaçları için diğer bütün camilerde ne gerekli ise bu cami içinde alınsın ve harcansın. Camide; yedi cilt Kur’an-ı Kerim, 5 cilt tefsir, 6 cilt Sahih-i Buhari, 1’er cilt Müslim ve Meşârik’in hadis kitapları, 1 cilt Şer’i Hukuk Kitabı ve 1 cilt Arapça sözlük yer alsın.

Zikri geçen camide ve diğer camilerde görevlendirilmek üzere imam ve hatip yetiştirmek üzere tercihen bu cami yakınlarında bir okul bina edilsin. Bu okulda her gün otuz öğrenci eğitim-i öğretim görsün. Bu çocuklar en fazla 12-13 yaşlarında olsunlar. Daha büyükleri kabul edilmesin. Kur’an Okuması düzgün, Hadis ve Fıkıh ilimlerinde mahir birisi çocuklara dinini ve Kur’an-ı Kerim’i güzel şekilde öğretsin. Çocukları hafız olarak yetiştirsın. Bu öğretmene günlük 5 akçe ücret verilsin. Bu öğretmen dışında, geçmişte yüz kızartıcı bir suçu olmayan, din konularında, fıkıh, hadis, Kur’an Okumada mahir ve öğrencilerle iyi ilişki kurabilecek birisi baş öğretmene yardımcı olarak tayin edilsin. Bu kişiye de günlük 4 akçe verilsin.

Öğretmen ve öğretmen yardımcısı Cuma günü dışında ki günlerde seher vakti okula gelsinler. Resmi tatiller ve Cuma günlerinden başka günlerde tatil yapmasınlar.

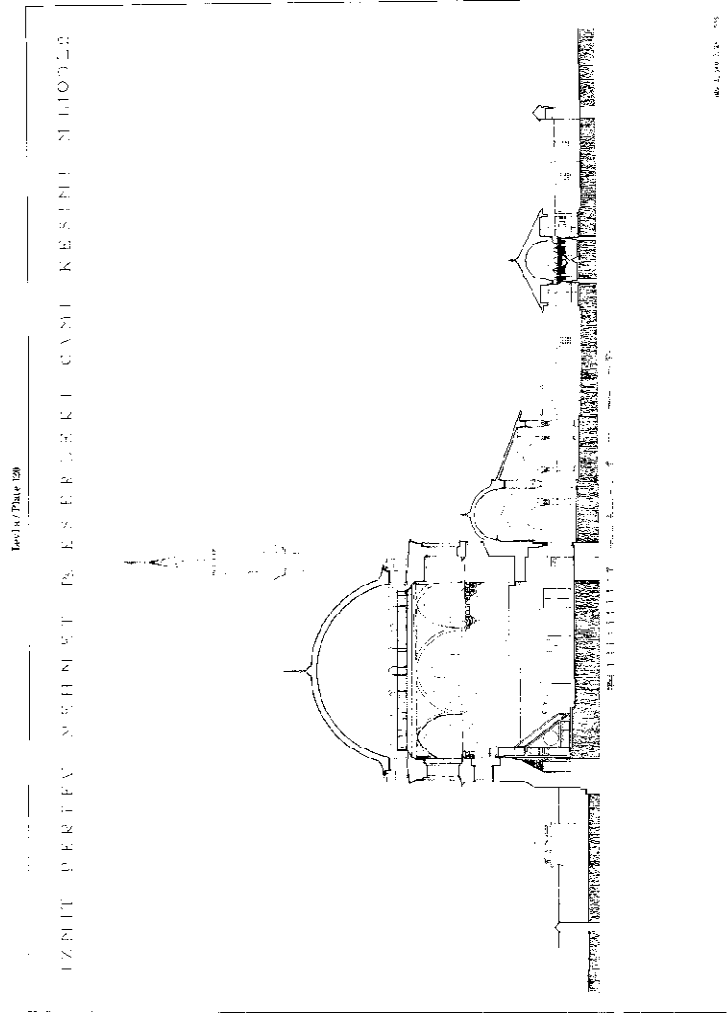
Okulun tüm giderleri vakıf gelirlerinin fazlalarından karşılsın. Bu okulda okuyan 30 adet çocuk için her sene bayram günlerinde birer kaftan, birer don, birer gömlek, birer başlık, birer ayakkabı ve birer kuşak alınıp verilsin. Bu giyecekler için kişi başına 100 akçe ayrılsın. Çocukların kış günlerinde ısınmaları için her sene bir çeki odun alınsın ve masrafı vakıf gelirlerinden karşılsın.

³ “Kim ki yeryüzünde bir mescit inşa ederse Allah’ta ona cennette bir köşk inşa eder”

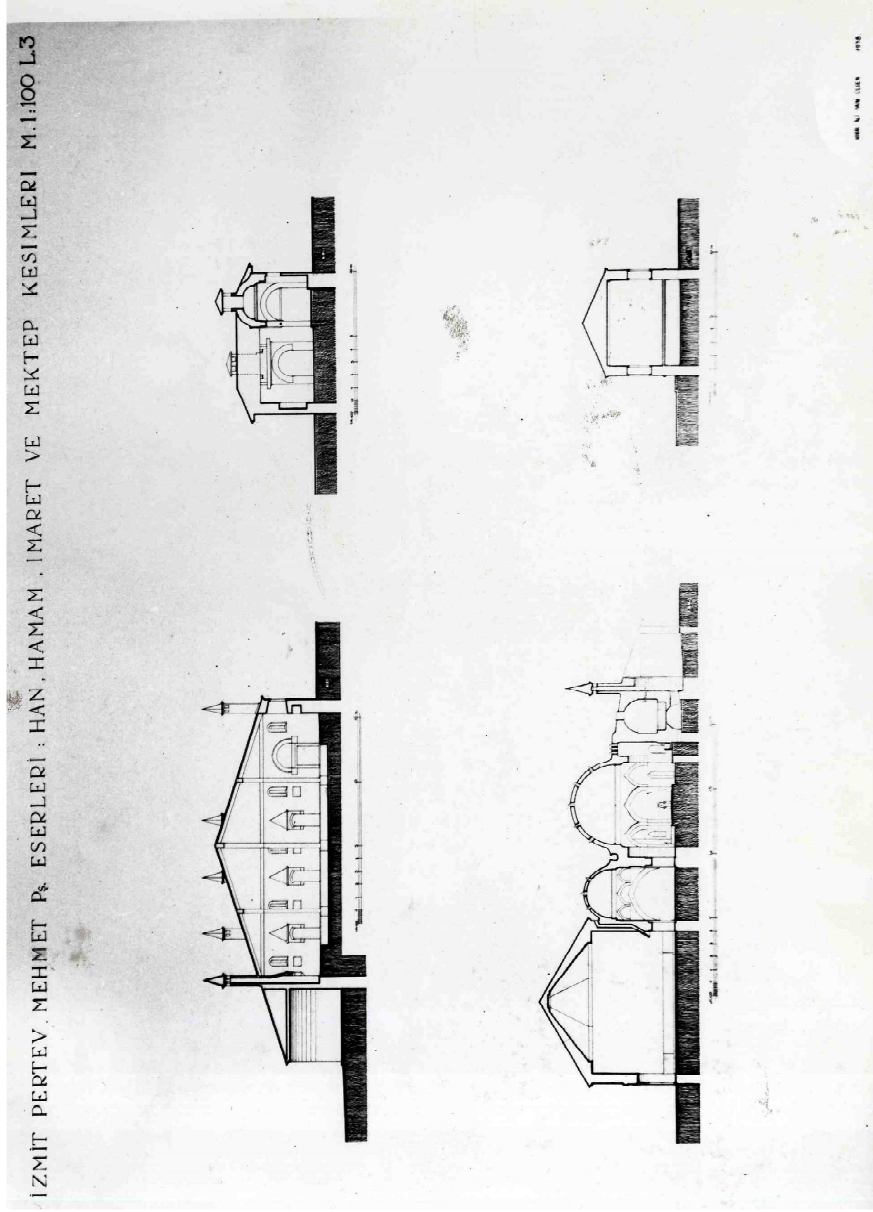
Yukarda bahsi geçen okul ve caminin yakınlarında gece-gündüz, tatil ve bayram günlerinde açık bulundurulmak üzere on iki ocaklı bir kervansaray inşa edilsin. Bu kervansarayın binasını güçlü tutmak için üzeri (çatısı) kiremitle örtülsün. Daha sonra ki vakitlerde eğer vakfın imkanı yeter ise betonarme ve üzeri kurşun örtülü bir kervansaray misafirlerin rahat edeceği şekilde inşa edilsin.

Vakfın imkanı dahilinde kervansarayın mutfağına gerekli yardımlar yapılsın. Bu yardımlar; her gün bir sahan pirinç, bir sahan buğday, 1 akçelik ekmek verilsin. Her ocağına ocak başına 300 yüz dirhem pirinç verilsin. Her ocağına pirinç için 120'şer dirhem sade yağ verilsin. İki dirhem karabiber verilsin. Üç vakiyye⁴ soğan ve iki vakiyye soğan verilsin. Her mutfak için dört kantar odun verilsin. On iki ocağın her birisine günlük 12 kantar odun verilsin. Bu odunlar misafirlerin ısınması için Aralık başından Şubat sonuna kadar verilsin. Bu aylar Arap ayları hesabınca 4 aya tekâbül eder. Bu dört aydan daha fazla kervansaraya ısınmak için başka odun verilmesin. Her ocağına gecelik birer tane bal mumu verilsin. Kervansarayın ihtiyaçları için ayrılan para ve giderler, okul ve caminin gider ve ihtiyaç masraflarının hesaplarına karıştırılmasın. Kervansaray için, ayrıca günlük üç akçe ücret ile aşçı, günlük birer akçe ücret ile iki tane aşçı öğrencisi, günlük 2 akçe ücret ile bir tane kilerci, günlük 2 akçe ücret ile bir tane tahsildâr ve günlük 1 akçe ücret ile bir vekil tayin edilsin. Bu görevliler meşru şekilde misafirlere hizmet etsinler. Bu kervansarayın tüm mutfak, tamir ve diğer giderleri vakıftan görevlilerce ayrılan özel bütçeden karşılansın.

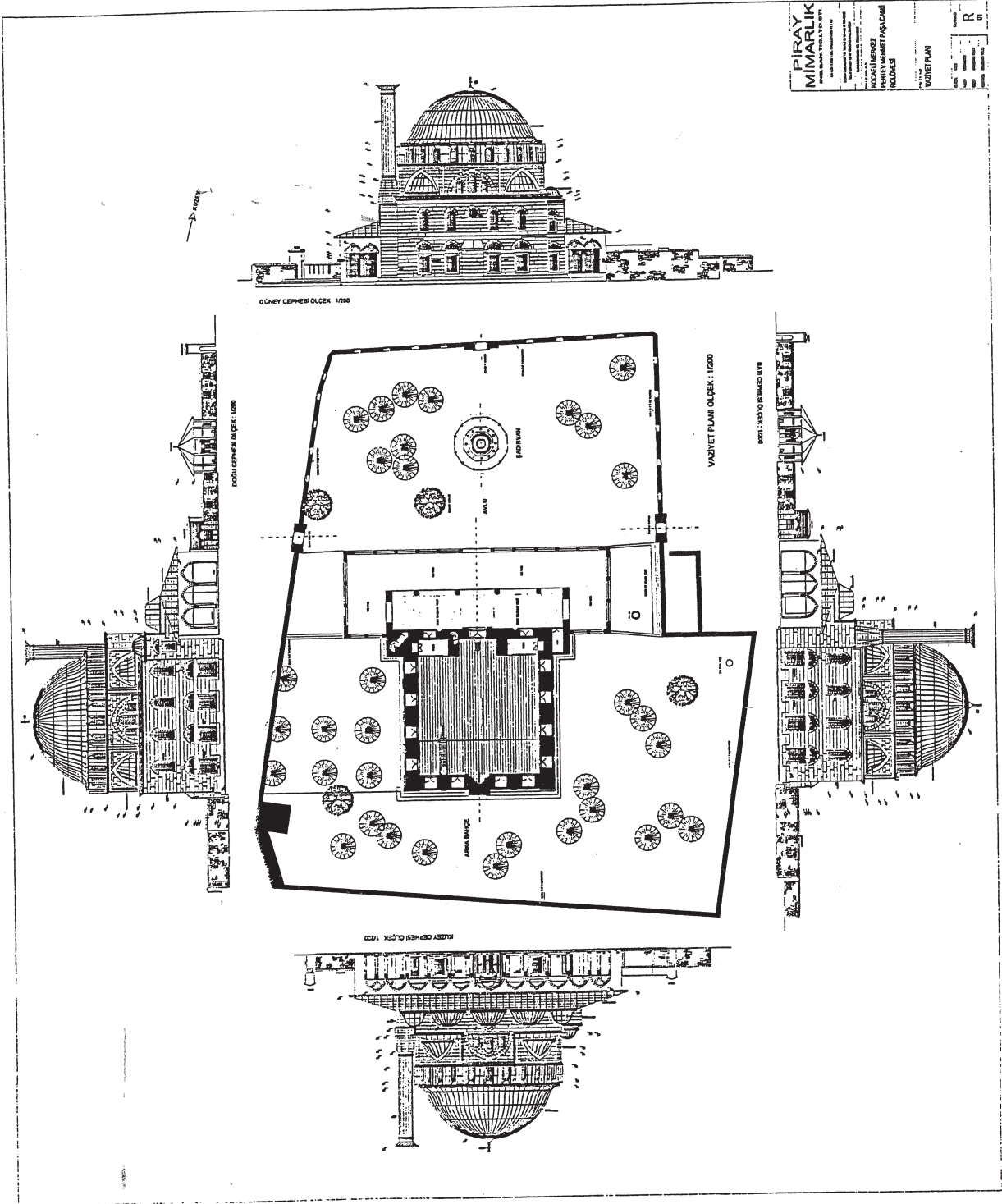
⁴ Osmanlı'da 400 dirhemlik tartıya verilen isimdir.

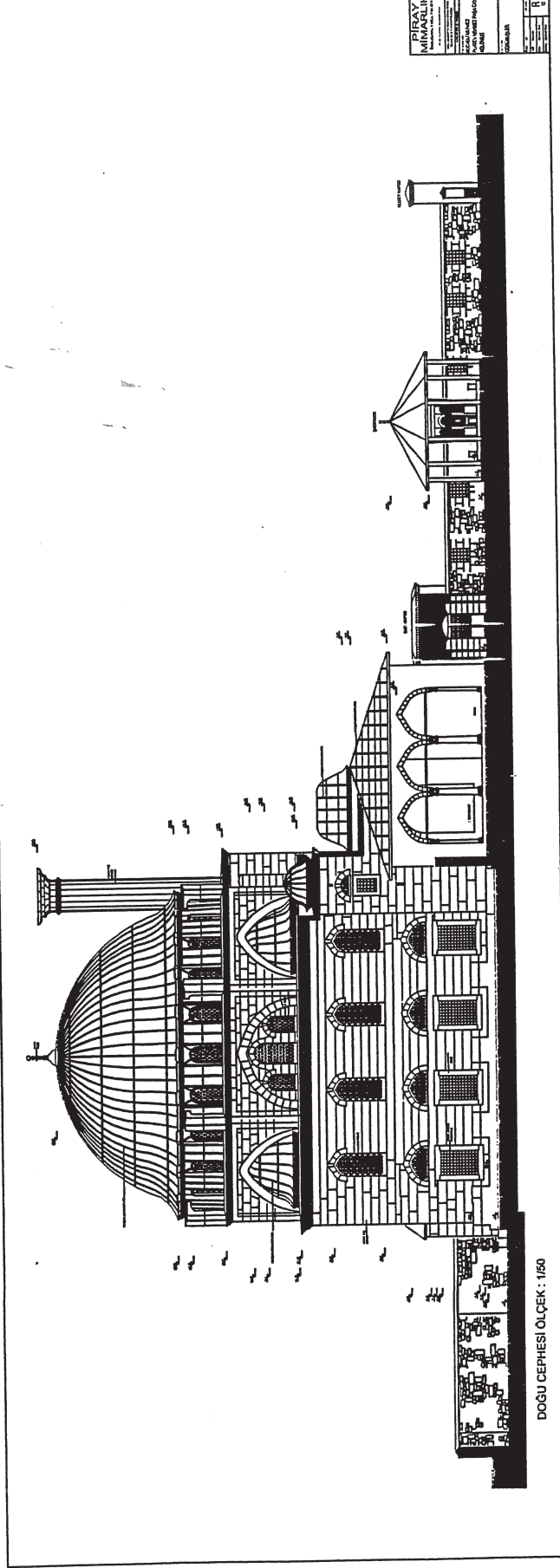
4.2. İzmit Pertev Paşa Camii Kesiti (A.S.Ülgen –Vakıflar Genel Müdürlüğü)

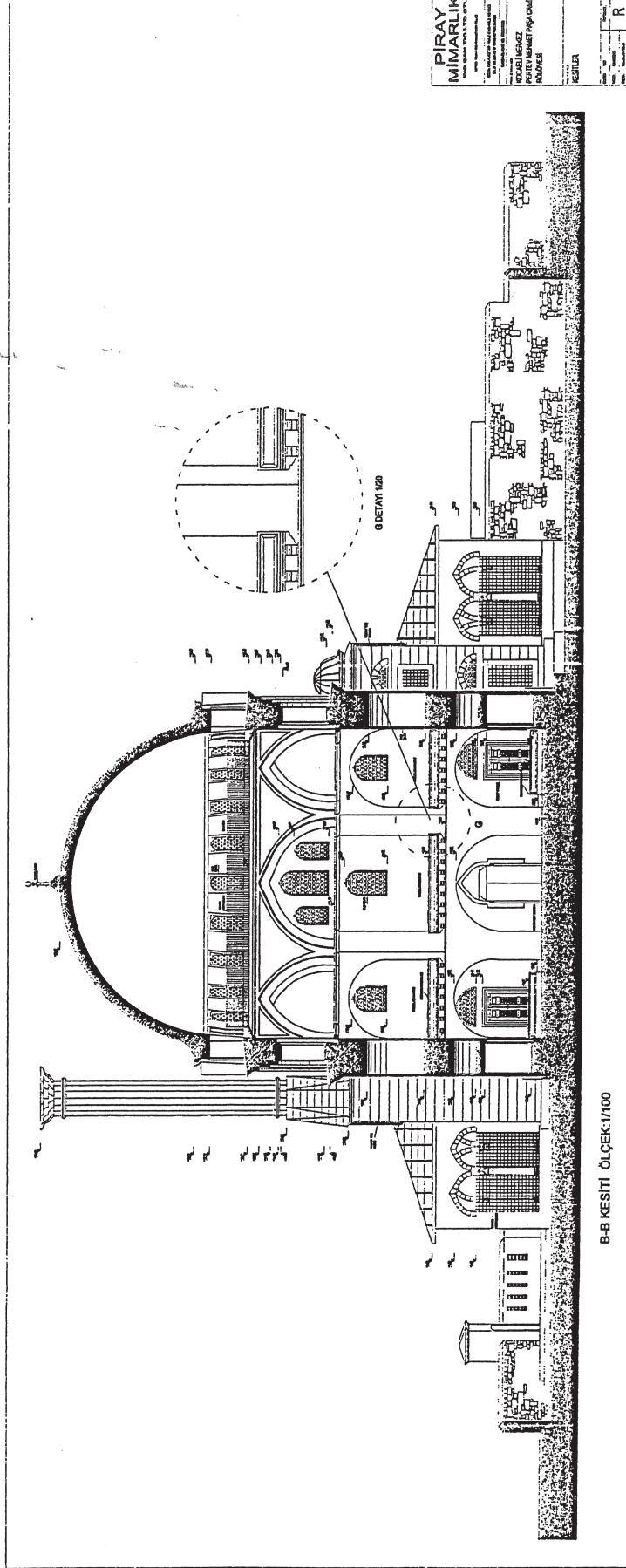
**4.3. İzmit Pertev Paşa Kervansaray, Hamam, İmaret, Sıbyan Mektebi
Kesitleri (A.S.Ülgen –Vakıflar Genel Müdürlüğü)**

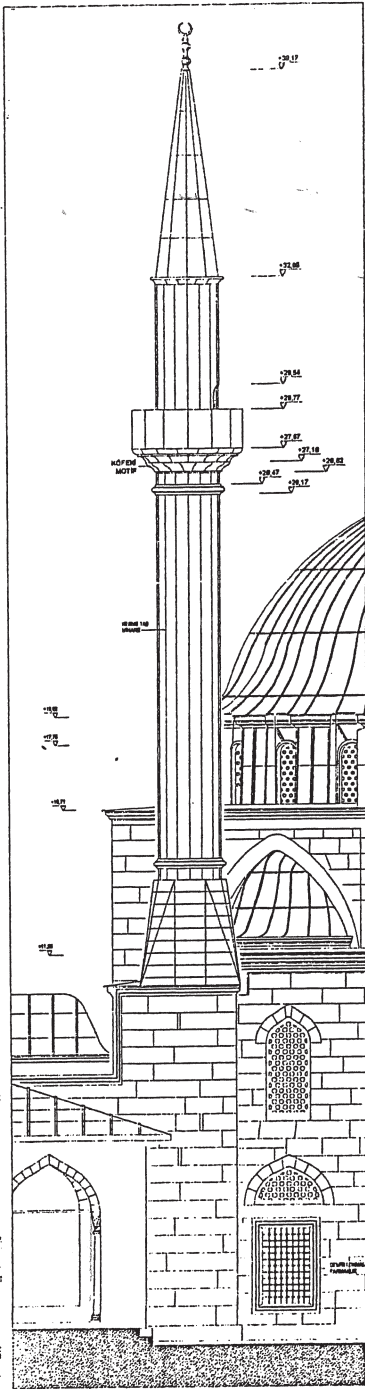
4.4. Pertev Paşa Camii Rölevesi - Vaziyet Planı (Piray Mimarlık- Kocaeli
Büyükşehir Belediyesi)

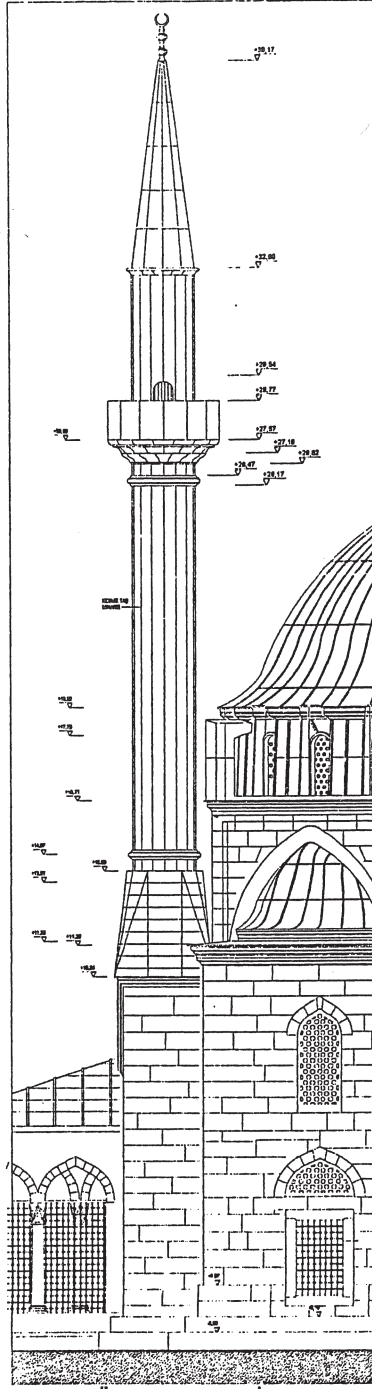
4.6. Pertev Paşa Camii Rölevesi –Görünüşler –Doğu Cephe (Piray Mimarlık-
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi)

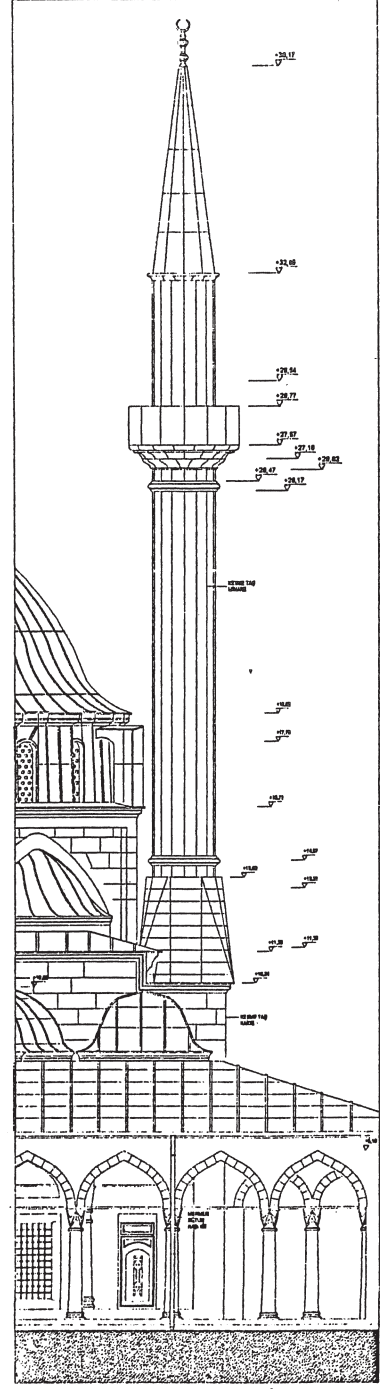
4.10. Pertev Paşa Camii Rölevesi –B-B Kesiti (Piray Mimarlık-Kocaeli
Büyükşehir Belediyesi)

BATI CEPHESİ 1/50

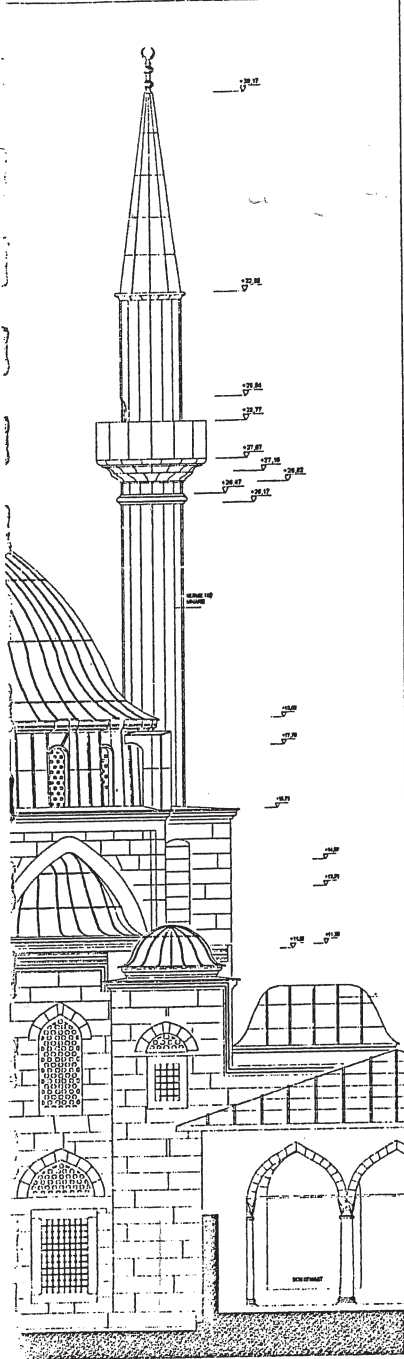

GÜNEY CEPHESİ 1/50

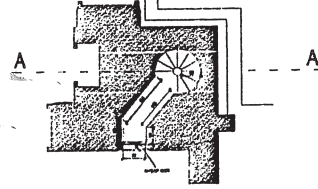

KUZEY CEPHESİ 1/50

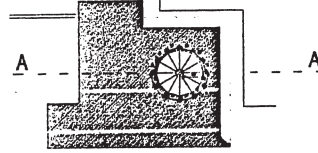
**4.12. Pertev Paşa Camii Rölevesi –Planlar-Kesit (Piray Mimarlık- Kocaeli
Büyükşehir Belediyesi)**

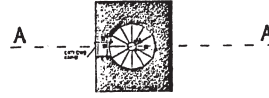
DOĞU CEPHESİ 1/50

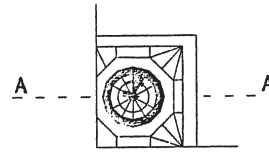
ZEMİN KAT KOTU PLANI 1/50

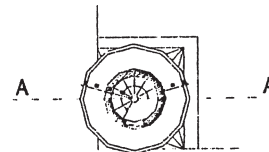
MAHFİL KATI KOTU PLANI 1/50

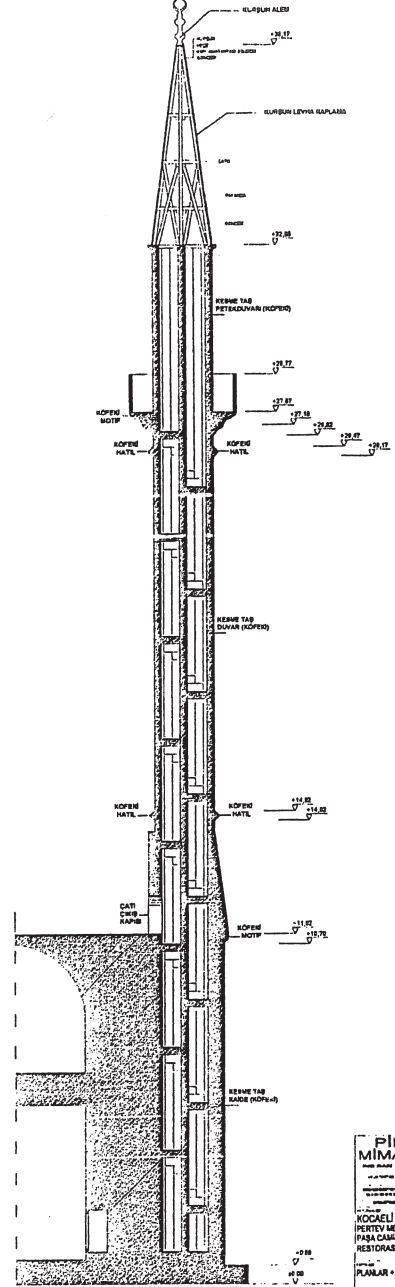
+11,50 KOTU PLANI 1/50

+16,00 KOTU PLANI 1/50

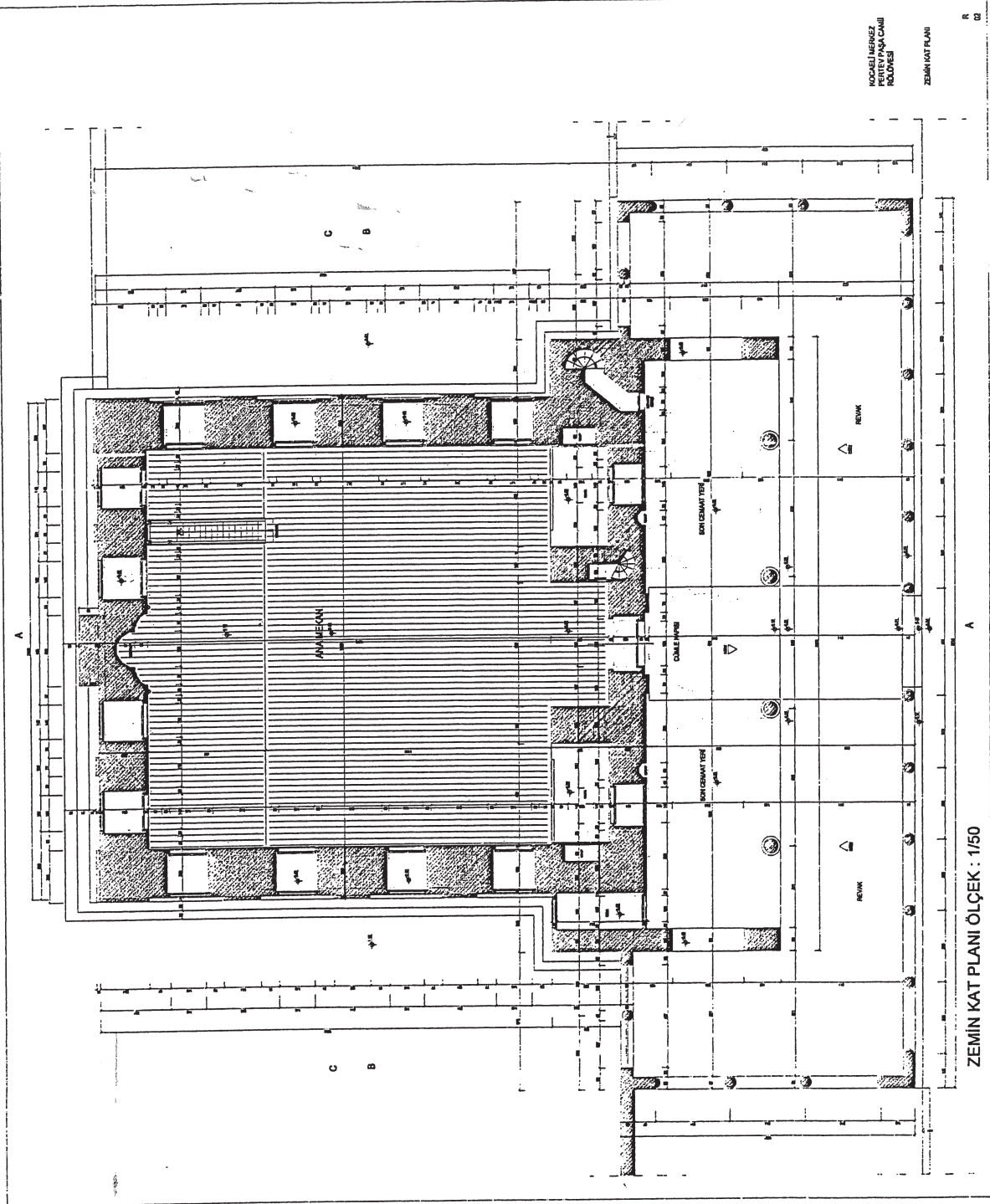

ŞEREF KATI KOTU PLANI 1/50

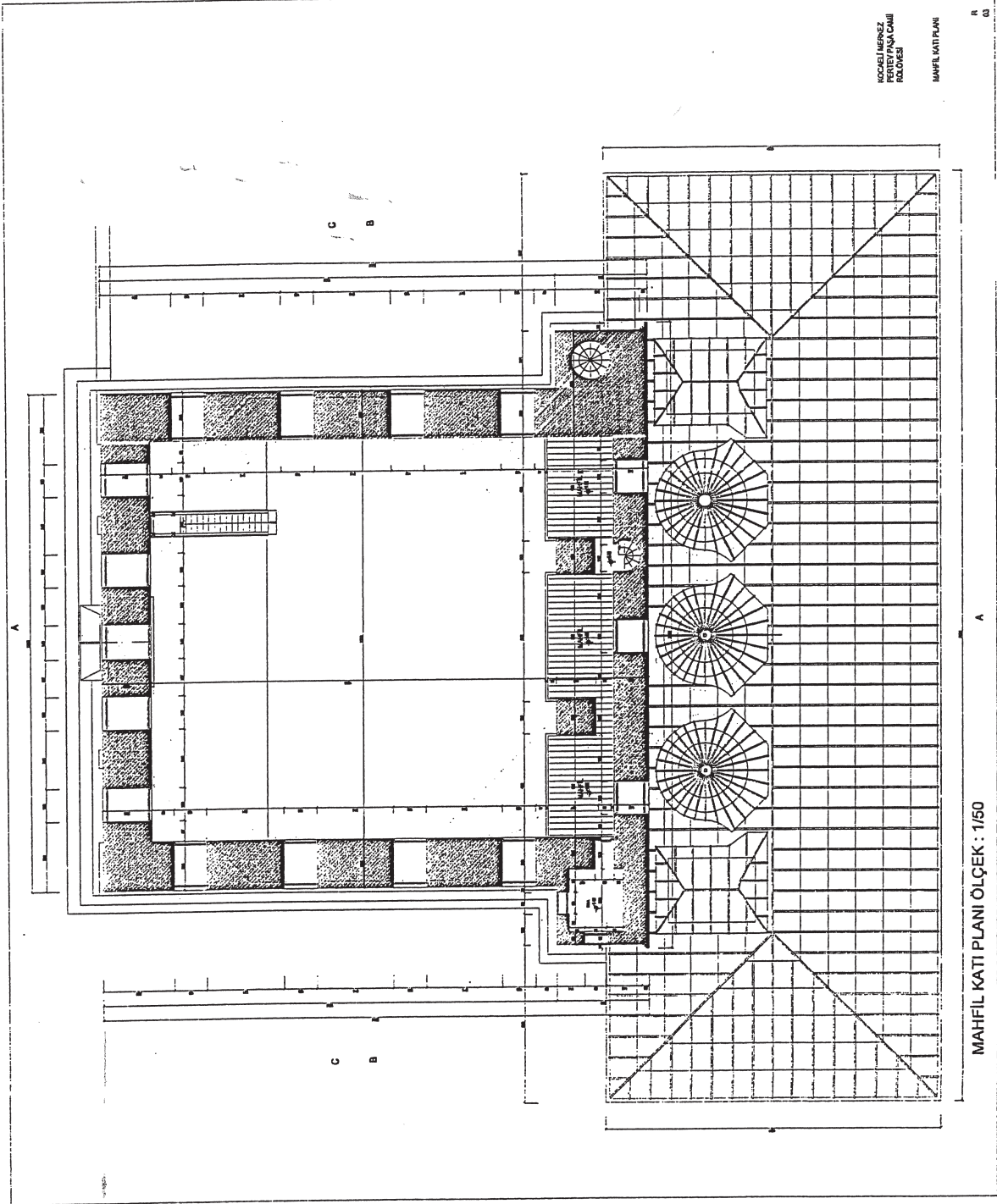

A-A KESİTİ 1/50

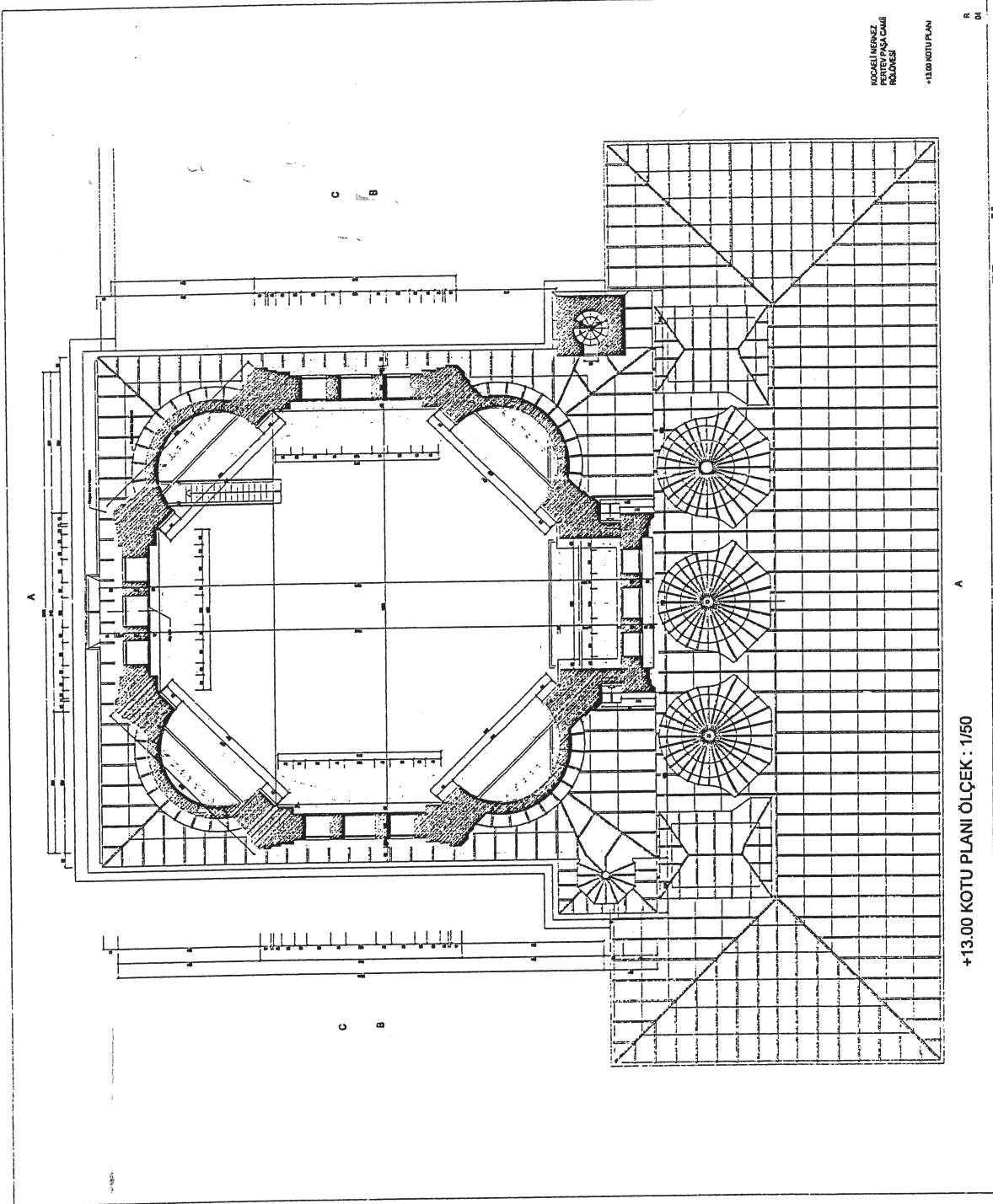
PIRAY MİMARLIK
 MİMARLIK VE MİMARLIK İZLENİMLERİ
 KOCALU MERKEZ
 PERTEV MEMURAT
 PAŞA CAMİ SIKAKI
 RESTORASYONU
 PLANLAR + KESİT
 R
 01

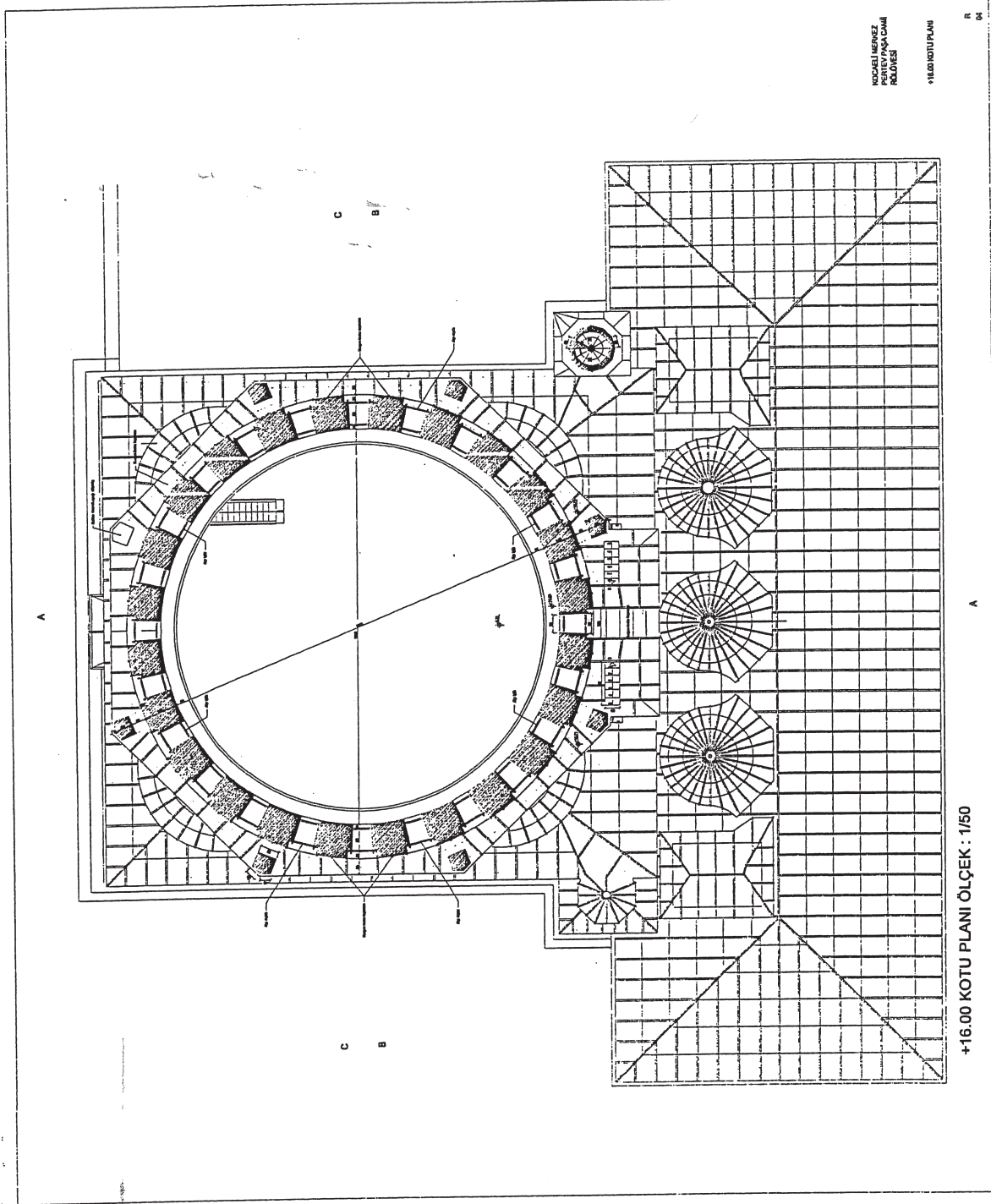
**4.13. Pertev Paşa Camii Rölevesi –Zemin Kat Planı (Piray Mimarlık- Kocaeli
Büyükşehir Belediyesi)**

4.14. Pertev Paşa Camii Rölevesi –Mahfil Katı Planı (Piray Mimarlık- Kocaeli)

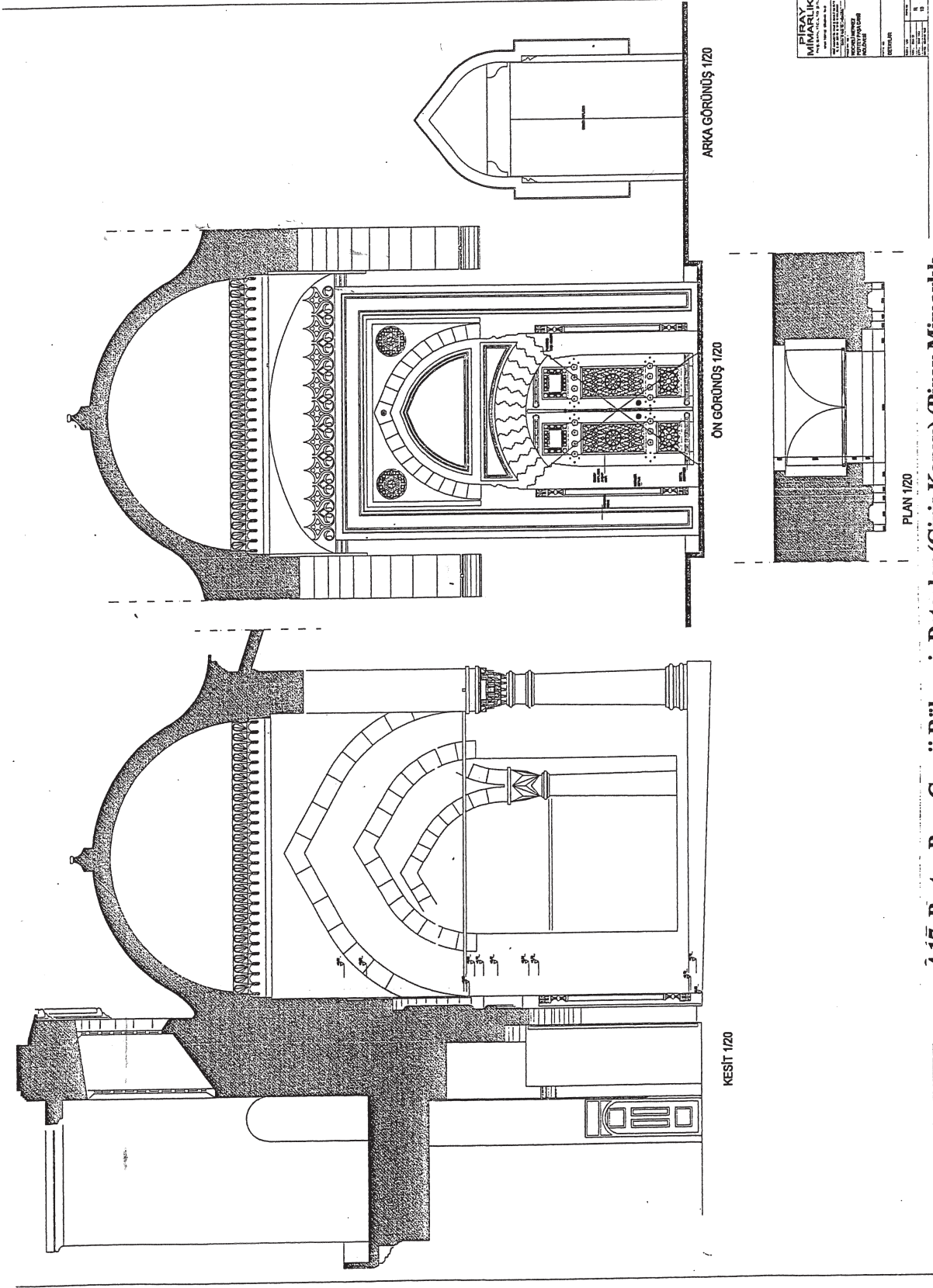

4.15. Pertev Paşa Camii Rölevesi +13.00 Kotu Planı (Piray Mimarlık-Kocaeli
Büyükşehir Belediyesi)

4.16. Pertev Paşa Camii Rölevesi +16.00 Kotu Planı (Piray Mimarlık-Kocaeli

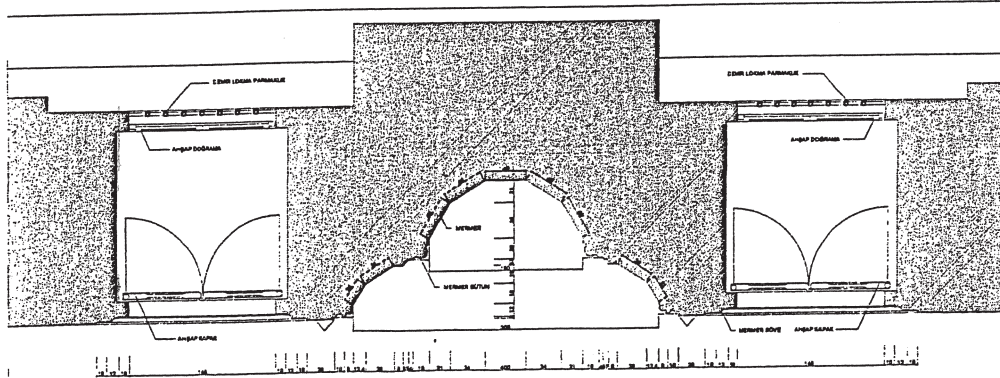
Büyükşehir Belediyesi)

4.17. Pertev Paşa Camii Rölevesi -Detaylar (Giriş Kapısı) (Piray Mimarlık-
Kocaeli Büyükşehir Belediyesi)

GÖRÜNÜŞ ÖLÇEK:1/20

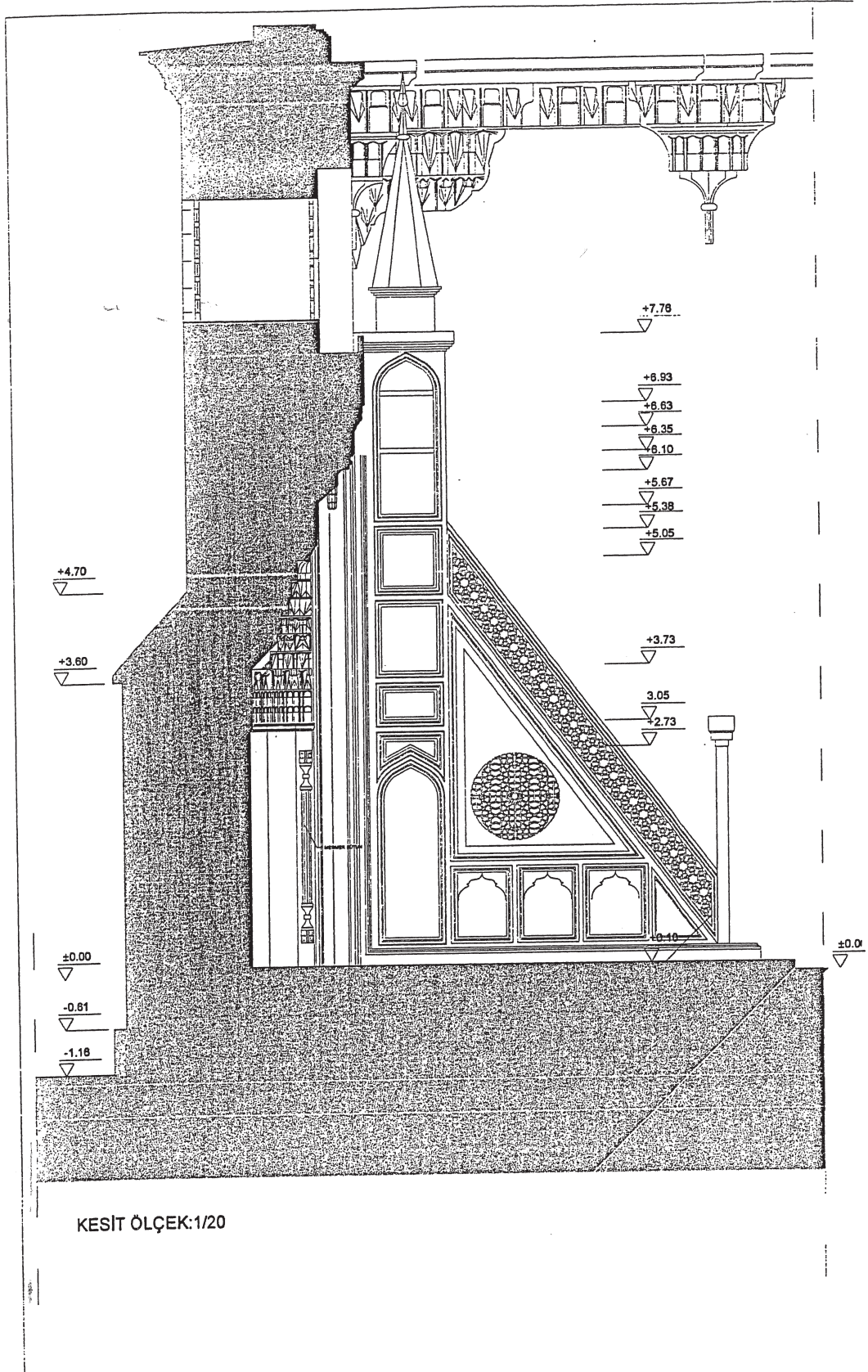

PLAN ÖLÇEK:1/20

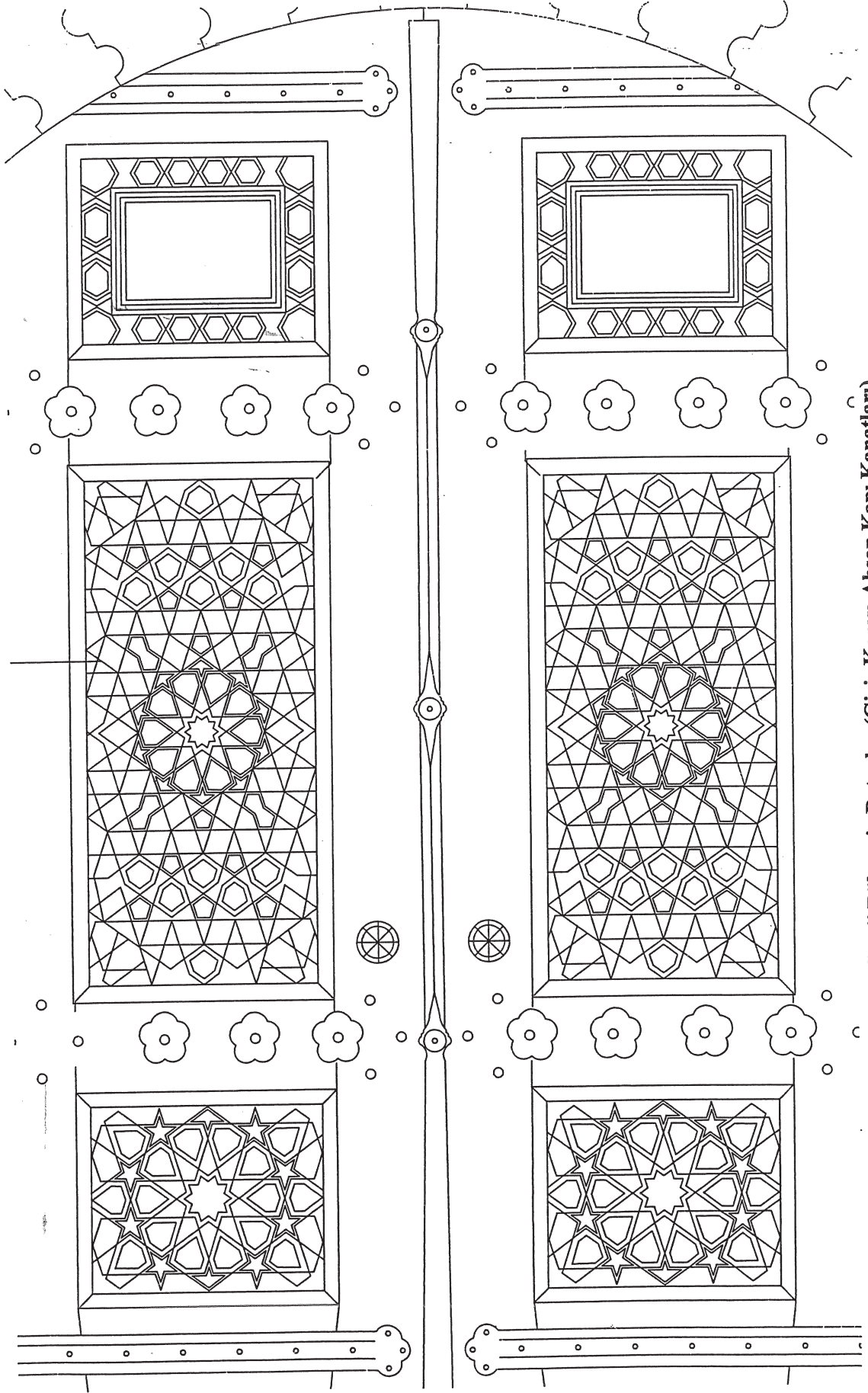
4.18. Pertev Paşa Camii Rölevesi –Detaylar (Mihrap) (Piray Mimarlık- Kocaeli

Büyükşehir Belediyesi)

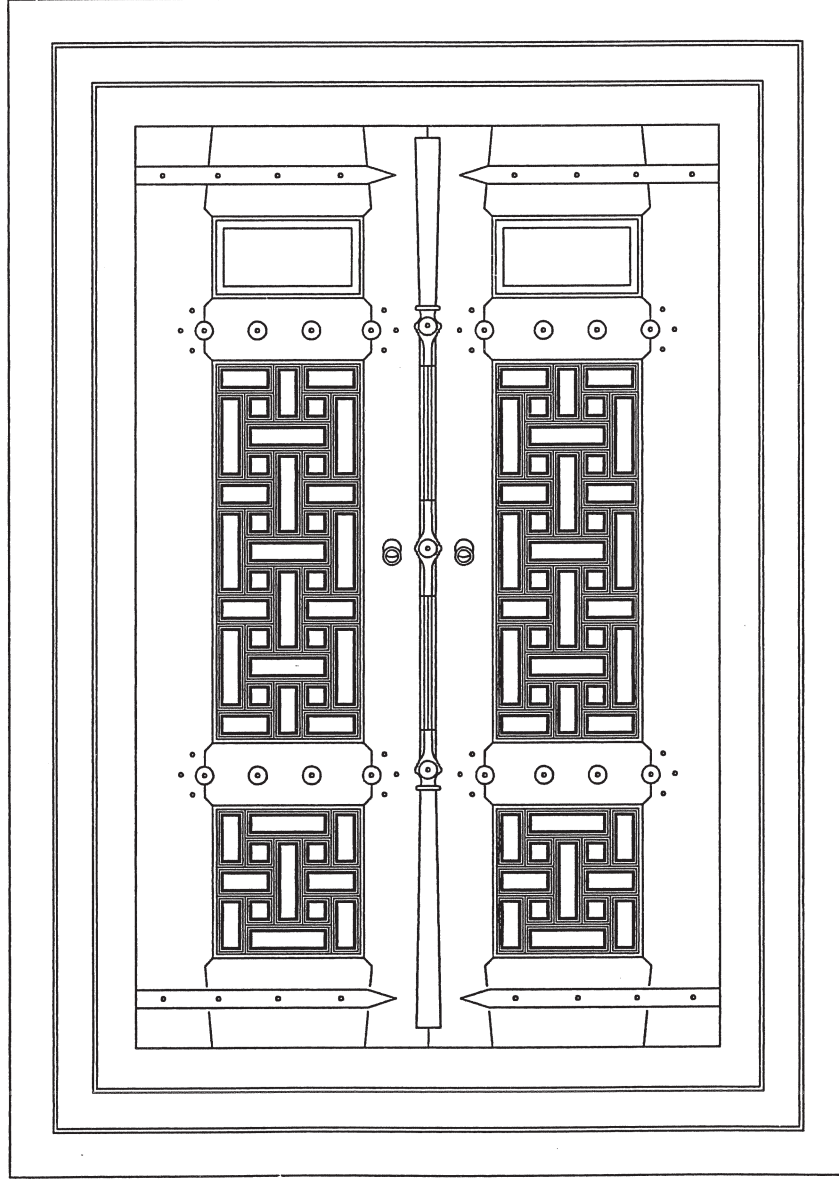
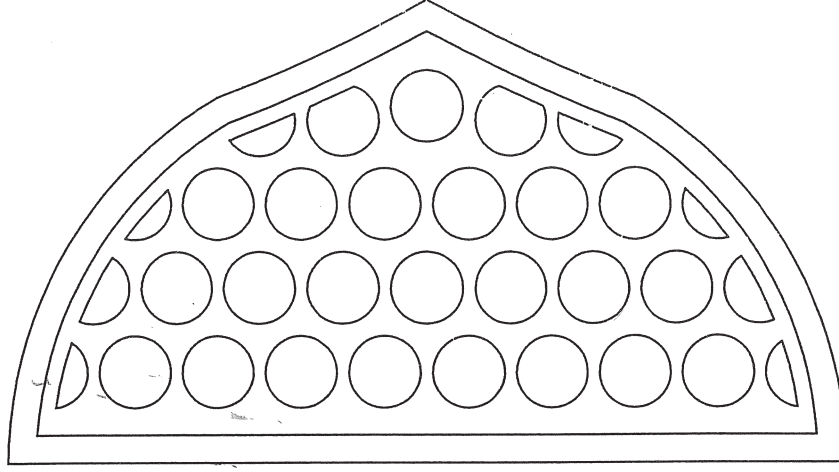
PIRAY
MİMARLIK
MİMARLIK VE MİMARLIK
KOCALU MERKEZ
PERTEV PAŞA CAMİ
RÖLEVESİ
DETAYLAR

4.19. Pertev Paşa Camii Rölevesi –Detaylar (Minber) (Piray Mimarlık- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi)

4.20. Pertev Paşa Camii Rölevesi –Detaylar (Giriş Kapısı-Ahşap Kapı Kanatları)
(Piray Mimarlık- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi)

4.21. Pertev Paşa Camii Rölevesi –Detaylar (Ahşap Pencere Kanatları)
(Piray Mimarlık- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi)

EK 5 : VAKIF ESKİ ESER FİŞLERİ

EK 5.1. İzmit Pertev Paşa Camii Vakıf Eski Eser Fişi (Vakıflar Genel

Müdürlüğü)

Vilâyeti : Kocaeli
Kazası : İzmit
Nahiyesi :

Vakıf Eski Eser Fişi
(Bu fiş tesvile gidecek emenlar tarafından
doldurulacaktır.)

Dosya No. :
Kitabe No. :
Kütüphane ve
Arşiv F. No. :

Eserin adı : (Tarih isim ve şöhretleri)	<u>Pertev Paşa Camii</u>
Bulunduğu yer : (Mahalle, semt, sokak, köy, kapı No.)	<u>Yeni Cuma mahallebi Yeni Cuma caddesinde,</u>
Yapıldığı tarih ve devri :	<u>H. 987 - M. 1568</u>
Bânisi :	<u>Pertev Paşa</u>
Vakıfı :
Mimar ve ustası :	<u>Mimar Sinan</u>
Kitabesi : (Varis usulüne göre yazılacaktır.)	<u>Batı taraftaki duvardaki kapı üzerinde tarihli inşa kitabesi var.</u>
Mahalli teşkilâtteki vakfiyesi :	Defer No. Sahife No.
Eserin mimari vasıfları :	<u>Cami yüksek duvarlı bir avludadır. Camiin cümle kapısında stalaklı titli başlıklara havi dört sütun ve iki payenin taşıdığı üç kubbe ve iki beşik ta- nozla örtülü son cemaat mahalli vardır. Son cemaat mahallini çevreleyen ve maini- başlıklı sütunların taşıdığı kemerlere istinat eden ahşap çatılı bir galeri vardı</u>
Eserin mimari vasıfları :	<u>Cami planı kareye yakın şekildedir. Cümle kapısının bulunduğu duvar, diğer üç cep- he duvarından daha ince olduğu için cami hariminden iki istinat ayağı ile takvi- ye edilmiştir. Bunlar ve yan duvarlar kemerlerle bağlanarak üç küçük eyvan meyda- na getirmiştir. Bu suretle kapının üzerinde müezzin mahfili ve yanlarda maksure-</u>
Eserin onarıldığı tarihler :
Onartanlar :
Onaranlar :
Eserin bugünkü durumu :	<u>Eser bakımlıdır.</u>
Tapu ve kadastro kaydı : (Mevkida eksikler olup olmadığı belirtilmelidir.)
Çevresi hakkında bilgiler : (Etrafında istimlak konusu var mıdır ?)
Bu eser için hazırlanan
A - Fotoğraf adedi
B - Plan, kesit, cephe adedi
Netice :	<u>Korunması gerekli bir anıttır.</u>
Tescili yapan	Gözden geçiren
/ / 196	/ / 196
Onanır.	/ / 196

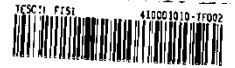
EK 5.3. İzmit Pertev Paşa Hamamı Vakıf Eski Eser Fişi (Vakıflar Genel
Müdürlüğü)

Vilâyeti : Kocaeli
Kazası : İzmit
Nahiyesi :

Vakıf Eski Eser Fişi
(Bu fiş tescile gidecek mimarlar tarafından
doldurulacaktır.)

Dosya No. :
Kitabe No. :
Kütüphane ve
Arşiv F. No. :

Eserin adı : (Türü isim ve gösterisi)	Pertev Paşa Hamamı
Bulunduğu yer : (Mahalle, sokaq, sokak, köy, kapı No.)	Yeni cuma mahallesi yeni cuma caddesi iki yanında
Yapıldığı tarih ve devri :	1568 tarihinde
Bânisi :	
Vâkifi :	
Mimar ve ustası :	Mimar Sinan
Kitabesi : (Varsa usulüne göre yazılacaktır)	Yok.
Mahalli teşkilâtta vakfiyesi :	Defer No. Sahife No.
Eserin mimari vasıfları :	Bir çifte hamam olarak inşa edilmiştir. mütanasır planda olan hamamın her iki kısmını kuzey taraftaki merkezi bir külhan ısıtmaktadır. Her iki kısmında dikdörtgen planı cemakan kısmı buna takiben yine dikdörtgen ^{plana} soğukluk kısmı ve bundan sonra altı küçük bir ve bir geniş yıkanmak hücrelerini havi helvet kısmını ihtiva etmektedir.
Eserin onarıldığı tarihler :	
Onarımlar :	
Onaranlar :	
Eserin bugünkü durumu :	1922 yılında harap olan bu hamamın hamama ait bazı duvar parçaları sokağın üzerinde hala görünmektedir.
Tapu ve kadaströ kaydı : (Mümkün olanların çeşitleri de konacaktır.)	
Çevresi hakkında bilgiler : (Etrafında istimlak konusu var mıdır ?)	
Bu eser için hazırlanan	
A - Fotoğraf adedi	
B - Plân, kesit, cephe adedi.	
Netice :	
Tescilli yapan	Gözden geçiren
/ / 196	/ / 196
	Onanır. / / 196

**EK 5.4. İzmit Pertev Paşa Kervansarayı Vakıf Eski Eser Fişi (Vakıflar Genel
Müdürlüğü)**

Vilâyeti : Kocaeli
Kazası : İzmit
Nahiyesi :

Vakıf Eski Eser Fişi
(Bu fiş tescile gidecek numaralar tarafından
doldurulacaktır.)

Dosya No. :

Kitabe No. :

Kütüphane ve
Arşiv F. No. :

Eserin adı : (Tarih izni ve gözetimi)	Pertev Paşa Hamamı
Bulunduğu yer : (Mahalle, sokaq, sokak, köy, kapı No.)	Yeni cuma mahallesi yeni cuma caddesi iki yanında
Yapıldığı tarih ve devri :	1568 tarihinde
Bâisi :
Vakıfı :
Mimar ve ustası :	Mimar Sinan
Kitabesi : (Varis usulüne göre yazılacaktır)	Yok.
Mahalli teşkilâtteki vakfiyesi :	Defer No. Sahife No.
Eserin mimari vasıfları :	Bir çifte hamam olarak inşa edilmiştir. mutanaşır planda olan hamamın her iki kısmını kuzey taraftaki merkezi bir külhan ısıtmaktadır. Her iki kısmında dikdörtgen planı cemakan kısmı buna takiben yine dikdörtgen ^{planı} soğukluk kısmı ve bundan sonra altı küçük xxxx ve bir geniş yıkamak hüccresini, kavi helvet kısmını ihtiva etmektedir.
Eserin onarıldığı tarihler :
Onarımlar :
Onarımlar :
Eserin bugünkü durumu :	1922 yılında harap olan bu hamama hamama ait bazı duvar parçaları sokağın üzerinde hala görünmektedir.
Tapu ve kadaströ kaydı : (Mümkün olanların çeşitleri de konacaktır.)
Çevresi hakkında bilgiler : (Etrafında istinatlı köprü var mıdır ?)
Bu eser için hazırlanan
A - Fotoğraf adedi
B - Plân, kesit, cephe adedi.
Netice :	
Tescili yapan / / 196	Gözden geçiren / / 196
Onanır. / / 196	

EK 5.5. İzmit Pertev Paşa İmaretı Vakıf Eski Eser Fişı (Vakıflar Genel
Müdürlüğü)

Vilâyeti : Kocaeli
İzmit
Kazası :
Nahiyesi :

Vakıf Eski Eser Fişı
(Bu fiş tescile gidecek mimarlar tarafından
doldurulacaktır.)

Dosya No. :
Kitabe No. :
Kütüphane ve
Arşiv F. No. :

Eserin adı : (Tarih isim ve qibratları)	Pertev Paşa İmaretı	
Bulunduğu yer : (Mahalle, semt, sokak, köy, kapı No.)	Hamamın batı tarafındaki evler arkasında)	
Yapıldığı tarih ve devri :	1568	
Bânisi :	Pertev Paşa	
Vakıfı :		
Mimarı ve ustası :	Mimar Sinan	
Kitabesi : (Varsa unvanı göre yazılacaktır)		
Mahalli teşkilâtteki vakfiyesi :	Defer No.	Sahife No.
Eserin mimari vasıfları :	Moloz taş ile yapılmış küçük bir binadır. Üstü ahşap çatı ile ör- tülüdür. Ağ kazanlarının bulunduğu kısım üzerinde kagir duman bacası ve aydınlık feneri vardır. Binanın kuzey duvarında bir ocak mevcuttur. Ocağın kemer, davlun- baz ve bacası kâğırdır. Duvarlarda mozgal pencereler ve hücreler vardır.	
Eserin onandığı tarihler :		
Onartanlar :		
Onaranlar :		
Eserin bugünkü durumu :		
Tapu ve kadastro kaydı : (Mümkün olanların açıkları da konacaktır.)		
Çevresi hakkında bilgiler : (Etrafında istimlak konum var mıdır ?)		
Bu eser için hazırlanan		
A - Fotoğraf adedi		
B - Plân, kesit, cephe adedi.		

Netice :

Tescili yapan
/ / 196

Gözden geçiren
/ / 196

Onanır. / / 196

EK 6. Pertev Paşa Vakfına Ait Envanter Defterlerinin Türkçe Sadeleştirilmesi

Dosya Numarası: EV.d.13746.00003
1849)

Tarih: 1 Receb 1265(23 Mayıs

Merhum Mehmet Pertev Paşa Vakfına ait gelir gider, dühul ve değişiklik kayıtları

Dosya Numarası: EV.d.13746.00003
1849)

Tarih: 1 Receb 1265(23 Mayıs

Merhum Mehmet Pertev Paşa Vakfına ait harcama kayıtları

Dosya Numarası: EV.d.14304.00002

Tarih: Sene 1267

Merhum Mehmet Pertev Paşa Vakfına ait gelir-i gider, dühül ve değişiklik kayıtları

Dosya Numarası: EV.d.14304.00002

Tarih: Sene 1267

Merhum Mehmet Pertev Paşa Vakfına ait alacak, kira ve beklenen gelirlerin listesi

Dosya Numarası: EV.d.14564.00002

Tarih: Sene 1268

Mehmet Pertev Paşa'nın İzmit'te yaptırmaya muvafık olduğu cami, okul, imâret ve bunların içerisinde ki şadırvan ve su yollarının ve bu vakfın bir senede yaptıkları harcamaları ve elde edilen gelirleri gösteren kayıt

Dosya Numarası: EV.d.14564.00002

Tarih: Sene 1268

Mehmet Pertev Paşa Vakfı tarafından görevlendirilen görevlilere bir yıl içinde ödenen ücretleri gösteren kayıt

Dosya Numarası: EV.d.14564.00002

Tarih: Sene 1268

Mehmet Pertev Paşa Vakfı'nın bir yıl içinde yaptığı genel harcama ve masrafları gösteren kayıt.

Dosya Numarası: EV.d.14968.00003

Tarih: Sene: 1269

Mehmet Pertev Paşa Vakfı'na ait gelir-i gider, dühul ve değişiklik kayıtları

Dosya Numarası: EV.d.14968.00003

Tarih: Sene: 1269

Mehmet Pertev Paşa Vakfı'na harcama ve masrafları gösteren kayıt

Dosya Numarası: EV.d.17381.00002

Tarih: Sene 1277

Mehmet Pertev Paşa'nın İzmit'te yaptırmaya muvafık olduğu cami, okul, imâret ve bunların içerisinde ki şadırvan ve su yollarının ve bu vakfın bir senede yaptıkları harcamaları ve elde edilen gelirleri gösteren kayıt

Dosya Numarası: EV.d.17381.00002

Tarih: Sene 1277

Mehmet Pertev Paşa Vakfı'nın bir senelik gelirlerini gösteren kayıt

Dosya Numarası: EV.d.17381.00002

Tarih: Sene 1277

Mehmet Pertev Paşa Vakfı'nın yukarıda da bahsi geçen cami, okul ve imarete berât-i şerif ile görevlendirilen görevlilerin isim ve görevlerini gösteren kayıt

Dosya Numarası: EV.d.17381.00002

Tarih: Sene 1277

Mehmet Pertev Paşa Vakfı'na ait, öteden beri yapılan cami, okul ve imaretin masraf ve harcamalarını gösteren kayıt

Dosya Numarası: EV.d.17381.00002

Tarih: Sene 1277

Mehmet Pertev Paşa Vakfı'na ait olan cami, okul ve imaretin mütevellileri tarafından İstanbul'dan yapılan alış-verişlerin, niteliği, adedi ve miktarlarını gösteren kayıt

Dosya Numarası: EV.d.19120.00002

Tarih: Sene 1285

Mehmet Pertev Paşa Vakfı'na ait İzmit'in Değirmen Karyesinde ki vakıf mallarının gelir-gider ve diğer muhasebelerini gösteren kayıt

EK 7: Sözlük

Camii: Müslümanların ibadet için içinde toplandıkları bina (Turani, 1980:25).

Çarşı: Dükkanların bulunduğu alışveriş yeri (Hasol, 1988:117).

Darülhadis: Eskiden hadis okutulan okul (Hasol, 1998: 133).

Darüşşifa: Şifa yurdu. İlk hastane anlamında iken giderek akıl hastanesi, tımarhane anlamında kullanılmıştır (Hasol, 1998: 133).

Derbent Teşkilatı :Osmanlı Devleti'nde derbentler genellikle iskân noktalarının az olduğu önemli geçit noktalarında, tehlikeli yerlerde, eşkıya yatağı تنها yerlerde, nehirlerin geçit verdiği dar boğazlarda ve merkezi konum yansıtan yerlerde kurulan bir nevi polis ve jandarma görevi gören teşkilat (Orhonlu, 1990:9-13).

Hânkah-Hanekah: Eskiden gezmenlerin ve yoksul yolcuların barındıkları, misafirhane niteliğindeki tekke(Hasol, 1998: 198).

İmaret: Yoksullara(eskiden yoksullarla birlikte medrese öğrencilerine ve kalenderhanelerde kalanlara) yemek dağıtılmak üzere kurulmuş hayır evi, aşhane (Hasol, 1998: 217).

Kervansaray: Eskiden anayollarda kervanların konaklaması için yapılan büyük han, sultan hanı (Hasol, 1988: 256).

Kütüphane: Kitaplık (Hasol, 1988: 289).

Medrese: Eskiden Türkiye'de, özellikle din ve hukuk adamı yetiştiren, çoğu camiler yanında bulunan ve bir avlu içinde birçok odadan ibaret olan okul (Hasol, 1988: 305).

Salhane(Mezbaha): Kasaplık hayvanların kesildiği yer.

Tabhane: Seyahat edenlerin bir külliyyede parasız olarak kısa süreli konuk edildikleri yer. Önceleri gezici dervişlerin cami içinde barındıkları 'zaviye' adını alan odalar, sonradan camiye bitişik bölümlere dönüşmüş ve bu bölümlere tabhane adı verilmiştir (Hasol, 1988:432).

Türbe: Üstünde kubbe inşa edilmiş mezar (Turani, 1990: 129).

Zaviyeli Camii: Osmanlıların ilk dönemlerinde gezgin dervişlerin barınma sorunlarını çözen çift işlevli camilere verilen ad. Bu camiler çoğunlukla, ortası şadırvanlı kubbeli bir giriş holünün kubbe yönünde eyvanı andıran toplu ibadet mekânı ile zaviye odalarından oluşurdu. İşlevleri sona erince bu tür camiler daha sonraları yapılmaz olmuştur; zaviye bitişik zaviye tabhaneye dönüşmüştür (Hasol, 1988:108).

RESİMLER

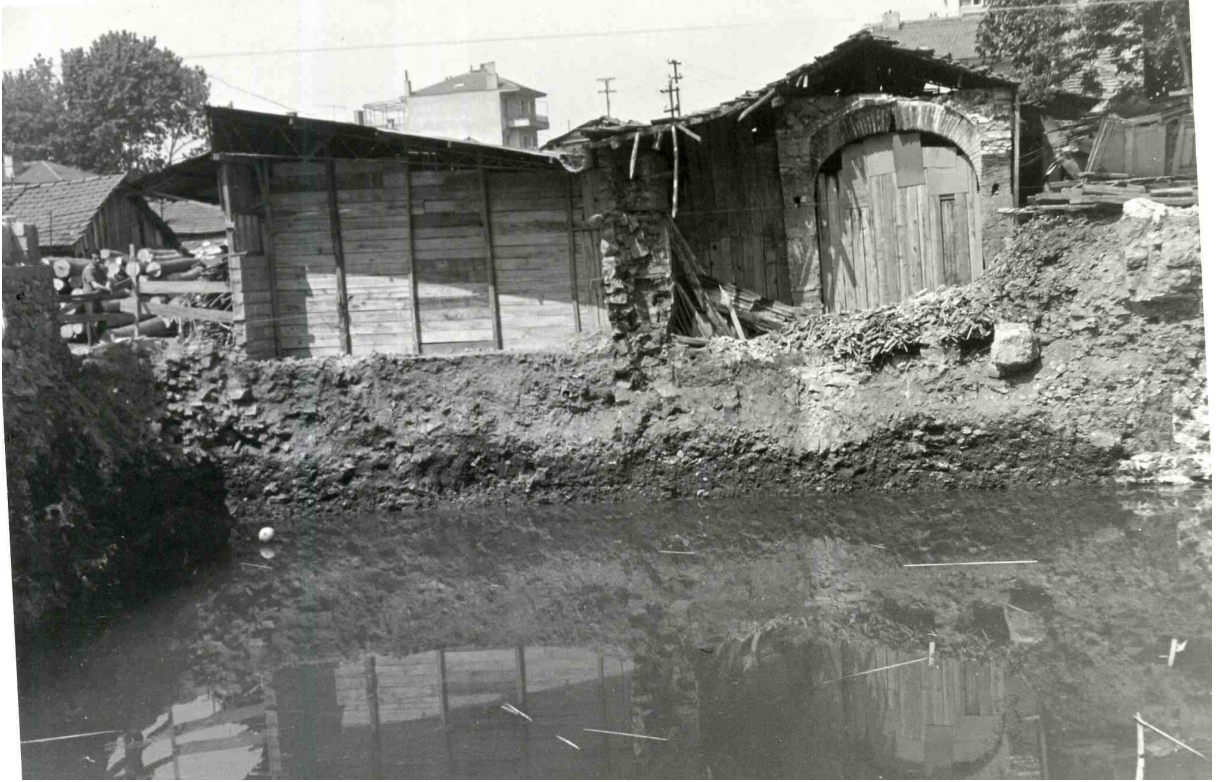
Resim 1: Nakkaş Osman'ın Kanuni Sultan Süleyman'ın cenazesinin Süleymaniye Camii'ne getirilişini tasvir eden minyatürde Mimar Sinan'ın resmedildiği detay. (İslam Ansiklopedisi,Cilt 37)

Resim 2: İzmit Pertev Paşa Camii- 1922 (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi 2010 ajandası)

Resim 3: İzmit şehrinin yukardan görünüşü- Sahilde Pertev Paşa Külliyesi (YÜCE, 2007:252)

Resim 4 : Kervansaray'ın kalıntısı olduğu düşünülmektedir- Tarihi belli değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü)

Resim 5: Kervansaray'ın kalıntısı olduğu düşünülmektedir- Tarihi belli değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü)

Resim 6: İzmit Pertev Paşa Camii- Güneybatı cephe-Tarihi belli değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü)

Resim 7: İzmit Pertev Paşa Camii- Güney cephe-Tarihi belli değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü)

Resim 8: İzmit Pertev Paşa Camii- Kuzey doğu cephe-Tarihi belli değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü)

Resim 9: İzmit Pertev Paşa Camii Genel Görünüşü Güneybatı Cephe-1968 (Kocaeli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü)

Resim 10: İzmit Pertev Paşa Camii ve Hamamın Genel Görünüşü Kuzeybatı Cephe-1968 (Kocaeli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü)

Resim 11: İzmit Pertev Paşa Camii Genel Görünüşü Güneybatı Cephe-Çeşme 1959 (Kocaeli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü)

Resim 12: İzmit Pertev Paşa Camii Genel Görünüşü Güney Cephe-1959 (Kocaeli Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Müdürlüğü)

Resim 13: Sibyan Mektebi –Onarımdan önce- Tarihi belli değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü)

Resim 14: Sibyan Mektebi – Onarımdan sonra- Tarihi belli değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü)

Resim 15: Hamamın kalıntısı- Tarihi belli değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü)

Resim 16: Şadırvan- Onarımdan Önce- Tarihi belli değil- (Vakıflar Genel Müdürlüğü)

Resim 17: İzmit Pertev Paşa Camii Batı Avlu Giriş Kapısı -Tarihi Belli Değil- (Vakıflar Genel Müdürlüğü)

Resim 18: İzmit Pertev Paşa Camii Son Cemaat Yeri-Tarihi Belli Değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü)

Resim 19: İzmit Pertev Paşa Camii Son Cemaat Yeri-Tarihi Belli Değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü)

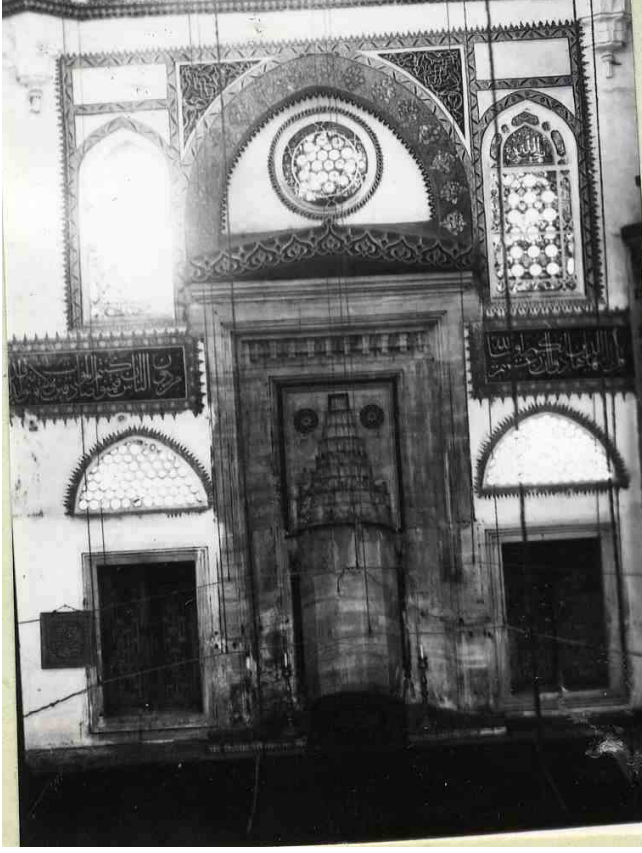
Resim 20: İzmit Pertev Paşa Camii Son Cemaat Yeri-Tarihi Belli Değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü)

Resim 21: İzmit Pertev Paşa Camii Giriş Kapısı-Tarihi Belli Değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü)

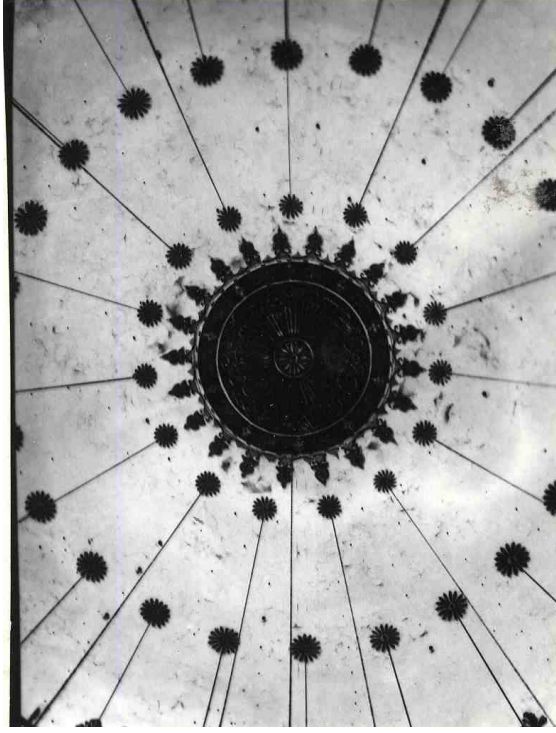
Resim 22: İzmit Pertev Paşa Camii-Mihrap-Minber-Tarihi Belli Değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü)

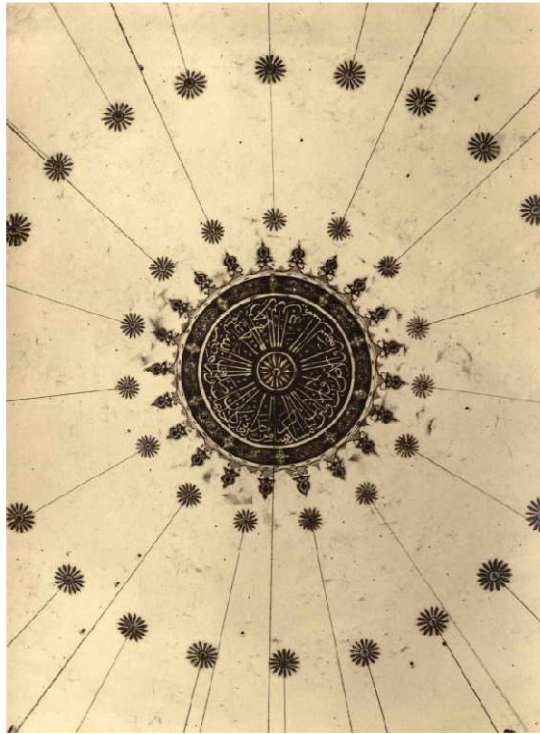
Resim 23: İzmit Pertev Paşa Camii-Mihrap -Tarihi Belli Değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü)

Resim 24: İzmit Pertev Paşa Camii-Kubbeye Geçiş Elemanları -Tarihi Belli Değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü)

Resim 25: İzmit Pertev Paşa Camii-Kubbe Kalem işi Süsleme-Tarihi Belli Değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü)

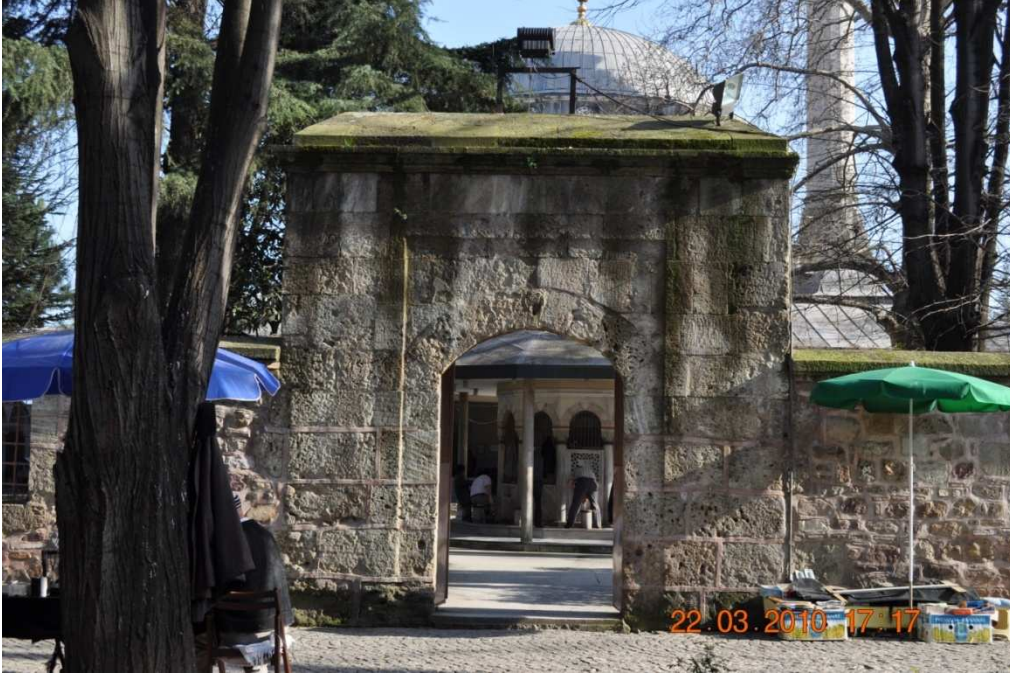
Resim 26: İzmit Pertev Paşa Camii-Kubbe Kalem işi Süsleme-Tarihi Belli Değil-(Vakıflar Genel Müdürlüğü)

Resim 27 : İzmit Pertev Paşa Camii Kuşbakışı Görünüşü

Resim 28: Avlu Duvarı Kuzey Cephe

Resim 29 : Avlu Duvarı- Kuzey Cephe- Kuzey Avlu Kapısı

Resim 30 : Avlu Duvarı- Batı Cephe

Resim 31: Avlu Duvarı- Batı Cephe- Batı Avlu Kapısı

Resim 32 : Batı Avlu Kapısı- Kitabesi

Resim 33 : Çeşme- Avlu Duvarı Güneybatı Cephe

Resim 34 : Çeşme Kitabesi - Avlu Duvarı Güneybatı Cephe

Resim 35 : İzmit Pertev Paşa Camii Avlu Duvarı- Güney Cephe

Resim 36: İzmit Pertev Paşa Camii Avlu Duvarı- Doğu Cephe

Resim 37 : İzmit Pertev Paşa Camii Avlu Duvarı-Doğu Avlu Kapısı ve Tuvalet Ünitesi- Doğu Cephe

Resim 38: Şadırvan

Resim 39:Şadırvan özgün musluk şebekesi

Resim 40 :Minare

Resim 41 : Hazire- Arka Avlu Doğu Cephe

Resim 42: 1 Nolu Mezar Taşı

Resim 43: 2 Nolu Mezar Taşı

Resim 44: 3 Nolu Mezar Taşı

Resim 45: 4 Nolu Mezar Taşı

Resim 46 : İzmit Pertev Paşa Camii Kuzey Cephe

Resim 47 : İzmit Pertev Paşa Camii- Doğu Cephe

Resim 48: İzmit Pertev Paşa Camii- Güney Cephe

Resim 49 : İzmit Pertev Paşa Camii- Batı Cephe

Resim 50 : İzmit Pertev Paşa Camii- Batı Cephe- Minare Kaidesi

Resim 51 : İzmit Pertev Paşa Camii Kuzey Cephe- Son Cemaat Yeri

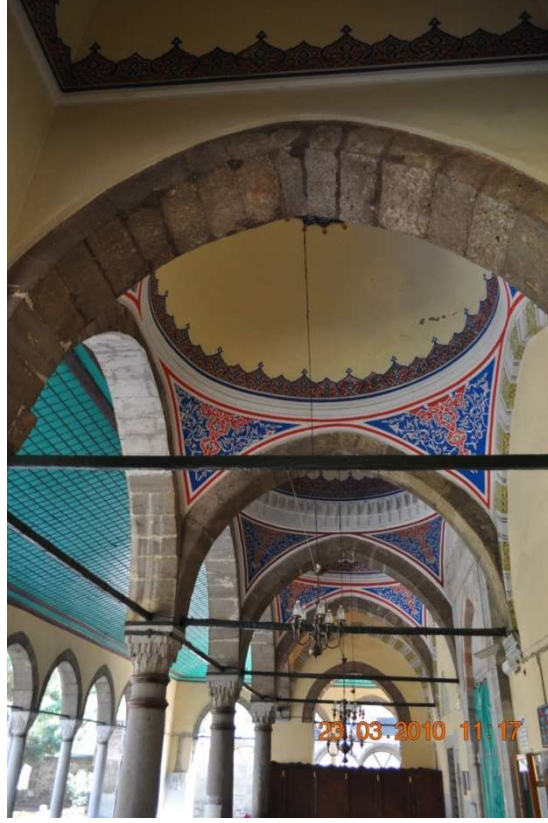
Resim 52 : İzmit Pertev Paşa Camii -Son Cemaat Yeri

Resim 53 : İzmit Pertev Paşa Camii -Son Cemaat Yeri- İç Revak

Resim 54 : Son Cemaat Yeri-Köşe Sütunları

Resim 55: Son Cemaat yeri Örtü Sistemi

Resim 56: Son Cemaat yeri Örtü Sistemi-Kubbe

Resim 57: Son Cemaat yeri Örtü Sistemi-Kubbe

Resim 58 : -Son Cemaat Yeri- İç Revak-Minareye çıkan kapı

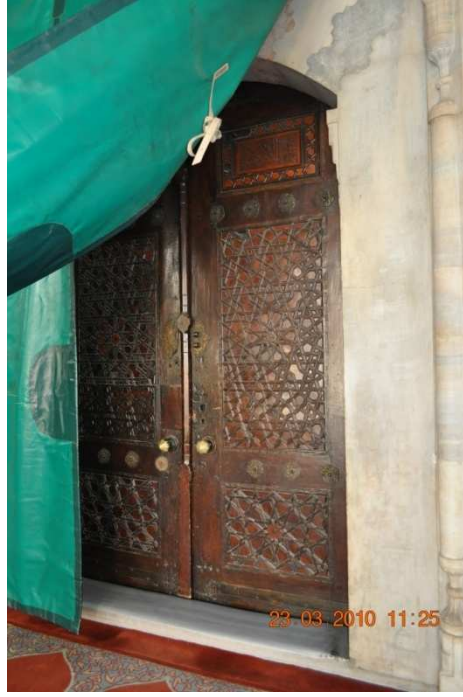
Resim 59: -Son Cemaat Yeri- Sağ Mihrabiye

Resim 60 : -Son Cemaat Yeri- Sol Mihrabiy

Resim 61: Camii Giriş Kapısı

Resim 62: Camii Giriş Kapısı

Resim 63: Camii Giriş Kapısı-Detay

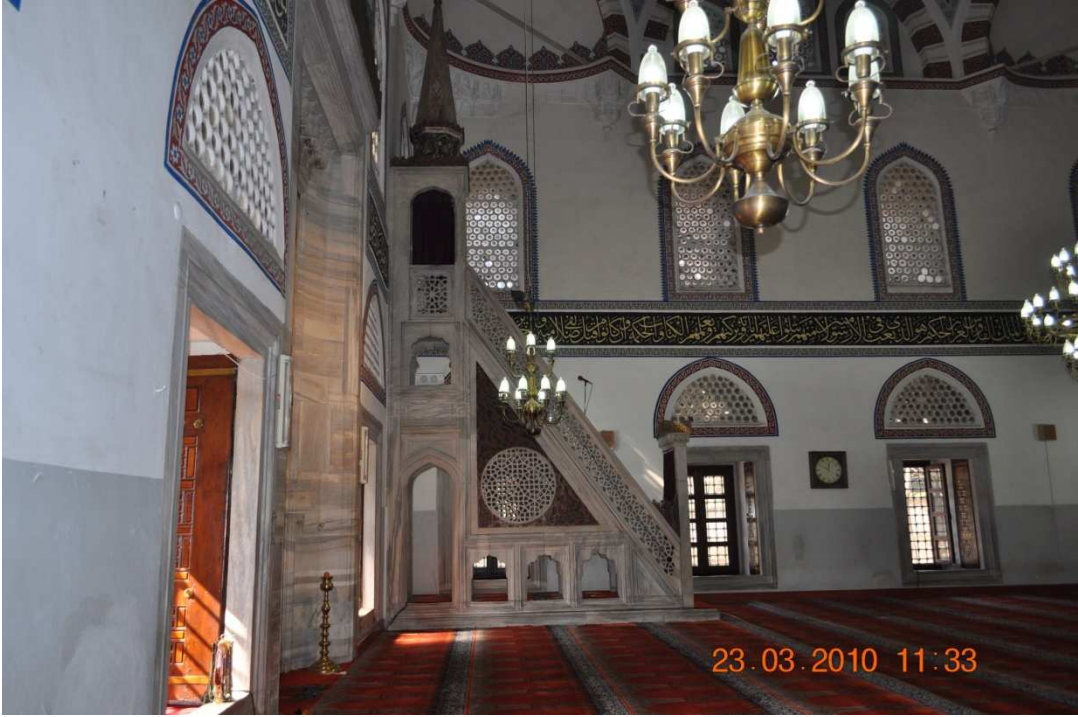
Resim 64: Camii Harim –Güney Cephe

Resim 65: Camii Harim –Mihrap

Resim 66: Camii Harim –Mihrap detay

Resim 67: Camii Harim- Minber

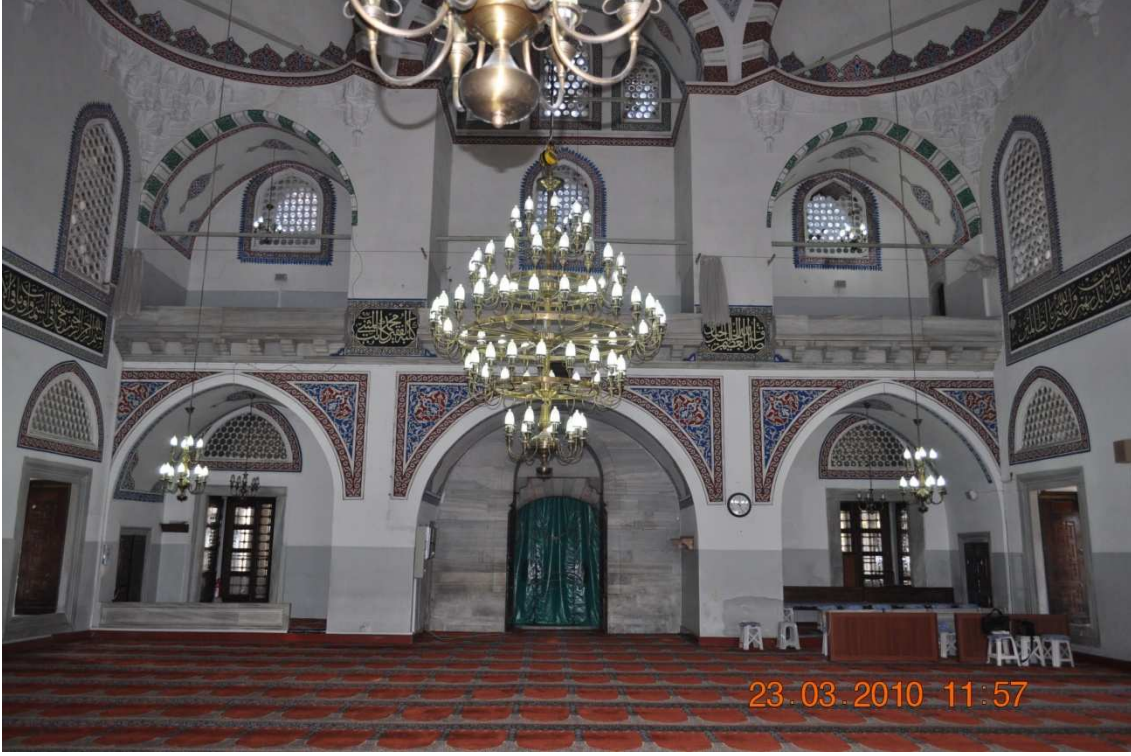
Resim 68: Camii Harim- Minber detayı

Resim 69: Vaaz Kürsüsü

Resim 70: Camii Harim-Batı Cephe

Resim 71: Camii Harim-Kuzey Cephe

Resim72: Kuzey Cephe- Giriş Kapısı

Resim 73:Kuzey Cephe-Mahfile çıkan merdiven kapısı

Resim 74: Camii Harim-Doğu Ceph

Resim 75: Camii Harim-Kubbe

Resim 76: Camii Harim-Kubbeye Geçiş Elemanları

Resim 77: Ahşap Kapı Kanadı-Sağ

Resim 78: Ahşap Kapı Kanadı-Sol

Resim 79: Ahşap Kapı Kanadı-Sağ Üst Pano

Resim 80: Ahşap Kapı Kanadı-Sol Üst Pano

Resim 81: Ahşap Kapı Kanadı-Sağ Orta Pano

Resim 82: Ahşap Kapı Kanadı-Sol Orta Pano

Resim 83: Ahşap Kapı Kanadı-Sağ Alt Pano

Resim 84: Ahşap Kapı Kanadı-Sol Alt Pano

Resim 85: Pencere Kanadı

Resim 86: Cami Örtü Sistemi

Resim 87: Cami Örtü Sistemi

Resim 88: Sibyan Mektebi –Doğu Cephe

Resim 89: Sibyan Mektebi –Güney(Ön) Cephe

Resim 90: Hamam Kalıntısı- Güney Cephe

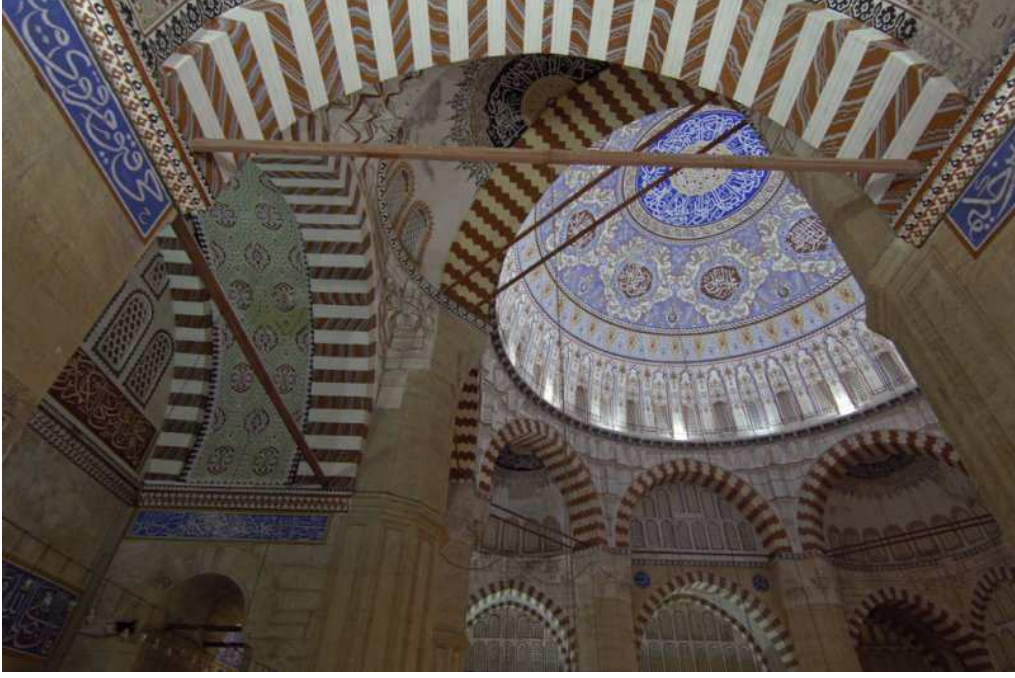
Resim 91: Hamam Kalıntısı- Güney Cephe

Resim 92: Hamam Kalıntısı- Kuzey Cephe

Resim 93: Su Haznesi

Resim 94: Edirne Selimiye Cami pencereleri

ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında Almanya’da doğdu. İlköğrenimini Ankara’da Alparslan İlkokulunda, orta ve lise eğitimini Ankara’da Bahçelievler Deneme Lisesi’nde yaptı. 2006 yılında Ankara Üniversitesi DTCF Sanat Tarihi bölümünden, 2007 yılında Anadolu Üniversitesi Halkla İlişkiler Bölümünden mezun oldu.